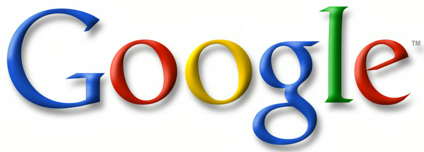

AMOENITATES LITERARIÆ,

Quibus

VARIÆ OBSERVATIONES,

Scripta item quædam anecdota & rariora Opuſcula exhibentur.

TOMUS SEPTIMUS.

FRANCOFURTI & LIPSIÆ,
Apud DANIEL. BARTHOLOMÆI,
M DCC XXVII.

MAGNIFICO, GENEROSISSIMO ATQVE CONSVLTISSIMO DOMINO,

DOMINO

JOANNI SCHÜTZIO,

SERENISSIMI ATQVE CELSISSIMI PRINCIPIS AC MARCHIONIS BADA-DVRLACENSIS ETC.

CONSILIARIO DIGNISSIMO

ET

REIP. MEMMINGENSIS CONSVLI H. T. REGENTI

BENE MERENTISSIMO,

DOMINO ET MAECENATI SVO DEVOTISSIMA ANIMI REVERENTIA AD CINERES VSQVE DEVENERANDO

Hasce Pagellas

In publicum summæ suæ venerationis monumentum submisse nuncupatum consecratumque it

J. G. SCHELHORNIUS,
Scholæ Patriæ Conrector,
& Reip. Bibliothecarius.

Etsi,

ETsi, VIR MAGNIFICE, benevola eruditorum judicia me, ſponte etiam currentem, ad ſtre-

nue decurrendum illud, quod divino fretus auxilio sum ingressus, stadium graviter excitant; etsi ipse ille labor, quem in paranda atque divulganda hacce opella haud invitus insumo, nativa sua jucunditate ac dulcedine mentem ad plura audenda acuit meam: nihil tamen acriores mihi admovere stimulos fateor, quam quod non sine suavi tenerrimæ oble-

oblectationis ſenſu perſpiciam, nec Patronis meis diſplicere exilia hæc conamina, quodque ſic mihi ſubinde commoda enaſcatur occaſio, publica Illis devotæ devinctæque mentis teſtimonia exhibendi.

In præſentia hoc penes TE defungi mihi liceat officio, VIR GENEROSISSIME, cujus excellentiſſi-

mæ virtutes & plurima in Patriam merita pectori meo impresserunt cultum ac venerationem longe maximam, cujusque gratiosæ benevolentiæ plurimum me debere profiteor, æternumque profitebor. Præstantissimas illas dotes quibus divina TE largiter decoravit Providentia, insignia illa officia a TE cum olim jam in viridi vernantis æta-

tis

tis TVAE flore difficillimis belli Bavaro-Gallici temporibus non absque magno diſcrimine, tum etiam poſtea domi foriſque in graviſſimis legationibus in Patriam collata, ſummam illam prudentiam multo uſu ad ſuſtinendas maximarum rerum curas abunde firmatam, expeditam illam in impeditis ſolertiam, feliciſſimam illam in confi-

)(5 cien-

ciendis arduis negotiis dexteritatem, indefessam illam pro Patriæ utilitatibus curam, & reliqua illustria sapientiæ ac fidei TVAE documenta, eaque omnia, quæ ad Rerumpublicarum gubernacula sedentes unice exornant, dudum in TE admirari atque cultu prosequi devotissimo didici.

Hæc

Hæc autem, cunctos bonos cives in TVI amorem & venerationem trahentia, me, qui in TE observando nemini unquam mortalium concedam, impulerunt, ut hoc qualecunque TVIS virtutibus ac in Patriam meritis monumentum publicum ſtatuere ſim auſus, quod ſerena fronte ut excipias, omnibus precibus contendo.

Sunt

Sunt vero & alia haud pauca, quæ debitæ gratitudinis censum, quem TIBI a longo jam tempore debeo, a me jure suo postulant. Et TVO enim, MAGNIFICE CONSVL, favori exoptatissimo ea, quibus hactenus Incluti Magistratus benevolentia multis me beavit vicibus, commoda accepta lubens meritoque refero: spesque

que hilaris meum permulcet animum, fore, ut & in posterum fortunæ meæ amplificandæ curam gratiose gerere, Musasque meas tenues patrocinio TVO animare ac fovere non dedigneris, qui jam olim quum in Academiis operam literis darem, mea studia subsidiis e legato Seyfridiano, cui dispensando

atque

atque administrando laudabiliter praees, sponte TVA juvisti, atque ita TIBI me reddidisti devinctissimum.

Mihi autem, quoad hac frui aura licebit, nihil erit prius, nihil antiquius, quam illum TVVM favorem venerabunda semper mente colere, ac Su-

pre-

premum Numen ardentissimis exorare precibus, ut TE, MAECENAS, in Memmingæ nostræ ornamentum atque gaudium quam diutissime sospitet, TIBIQVE cum GENEROSISSIMA CONJVGE quicquid est felicitatis perpetuo largiatur, & consilia TVA porro TIBI gloriosa, Patriæ salutaria

esse

esse clementer jubeat! Scribebam Memmingæ A. O. R. cIↄ Iↄ CC XXVII. ipsis Idibus Jul.

PRÆ-

PRÆFATIO.

L. B. S.

HAud opus fuiſſet, in ipſo novi hujus voluminis exordio novo Te morari præfamine, niſi amicorum quorundam monitu conſtitutum mihi eſſet, in poſterum ſubinde huic opellæ inſerere vitas & memorias eruditorum in Suevia noſtra recens defunctorum, aliaque hiſtoriam noſtræ gentis litterariam illuſtrantia. Omnes igitur patriæ ſtudioſos quam humaniſſime ad ſuppetias mihi benevole ferendas invito, perſuaſiſſimos eos eſſe cupiens, debitum me illorum facilitati honorem ſemper habiturum. Ita vale, Amice Lector, atque favore Tuo noſtrum inſtitutum porro proſequere.

GALENUS.

Χαλεπὸν, ἄνθρωπον ὄντα μὴ διαμαρτάνειν ἐν πολλοῖς, τὰ μὲν ὅλως ἀγνοήσαντα, τὰ δὲ κακῶς κρινόντα, τὰ δὲ ἀμελέστερον γράψαντα.

Difficile eſt aliquem, homo cum ſit, non in pluſculis errare: aliquando ignorantem omnino; alibi judicii falſum; rurſus alibi paulo incogitantius ſcribentem.

Series Articulorum hujus Tomi.

)( )(2 IV.

LVCV-

LVCVLENTA COMMENTATIO IN ANTIQVA MONVMENTA IN AGRO TIGVRINO NVPER ERVTA. (a)

(a) Visum est, pererudita atque elegantissima hac dissertatione novum hujus opellæ volumen ordiri, eaque in ipso limine lectores meos oblectare. Acceptam fero illam incomparabili humanitati Illustris UFFENBACHII, magni literarum Mæcenatis, & ævi nostri Peirescii, cujus curæ Auctor doctissimus, nominari nolens, eam commiserat. De iisdem vero monumentis antiquis Anno MDCCXXIV. mens. Junio & Julio feliciter erutis & ab interitu vindicatis, conjecturas suas publice eo ipso anno vernaculo sermone exposuit Maxime Vener. atque Celeberrimus Tigurinæ Ecclesiæ Archidiaconus Jo. Baptista Ottius.

ARGUMENTUM COMMENTATIONIS.

§. I. *Patria Historia in suis initiis mutila est: communia fata habuit cum prisca Romanorum Historia.* §. II. *Supplementi uberrimi vicem præstant monumenta antiqua, Virorum Eruditorum Commentariis illustrata, unde & Antiquariorum dignitas derivatur.* § III. *Commentarii hujus generale argumentum atque scopus panditur.* §. IV. *In* PAVIMENTORUM ORIGINEM *inquiritur.* PLINIO *lux accenditur, ejusque de Pavimentorum origine sententia confutatur. Castigatur* MAR. GRAPALDUS. §. V. *Docetur* RATIO STRUENDI *Pavimenta penes Romanos ad mentem* VITRUVII. §. VI. *Varia Pavimentorum genera indicantur: quid* TESSELLATA & SECTILIA *differant, disquiritur: varia Eruditorum Virorum,* PHILANDRI, BALDI, SALMASII, GRÆVII, BERGIERII *opiniones rejiciuntur, atque alia Vitruvii auctoritate stabilitur.* §. VII. DE MUSIVO OPERE *disputatur: Solo id nunquam semper Cameris adsignatum post Salmasium observatur. Ejus struendi ratio inter artes deperditas numeranda. Castigatur* JUL. CÆSAR BULENGERUS: *In denominationis originem inquiritur.* §. VIII. *Quid fuerint* LITHOSTROTA *exponitur,* SALMASII *sententia confutatur.* §. IX. S. JOANNIS *Evangelistæ comm.* 13. CAP. XIX. *criticis illustratur Animadversionibus.* §. X. *Modeste refellitur* LIGTFOOTI *de cit.* IOANNIS *loco sententia, atque de Romano Prætorio sermonem esse, arguitur.* §. XI. *Curatius describitur Pavimentum nostrum in Pago Kloten erutum: Initur numerus reliquorum Pavimentorum in Helvetia hactenus erutorum: promiscuus artis bujus usus leviter indicatur.* §. XII. *Reliquæ ædium* RUINÆ & *universa Instrumentorum, Vasorumque supellex, excutiuntur juxta & elucidantur.* §. XIII. LITTERATA MONUMENTA *in duas Classes dividuntur, atque Inscriptiones, quæ* XI. LEG. *mentionem faciunt, recensentur.*

§. XIV.

§. XIV. Texitur LEGIONVM Romanarum HISTORIA ex mente DIONIS, qui emendatur: JVST. LIPSIVS haud leviter notatur. §. XV. Ea LEGG. Historia suppletur. §. XVI. LEG. XI. agnomina C. P. F. exponuntur. §. XVII. SEDES illius HIBERNA indicatur, INSCRIPTIONES duæ illustrantur: altera quoque emendatur. §. XVIII. Explicantur reliquæ INSCRIPTIONES, quæ XXI. LEG. memorant. §. XIX. Eidem SEDES HIBERNA adsignatur. §. XX. Ex Lapidibus Litteratis texitur integra series Legionum, quæ sub Imperio Romano in Helvetia morabantur. §. XXI. Ad alteram Litteratorum monumentorum classem referuntur NVMMI diversi moduli ærisque, qui cursim recensentur. §. XXII. Arguitur ex his monumentis CASTRA quondam ROMANA ad pagum Kloten fuisse posita: id quod fusius demonstratur. §. XXIII. Agitur de PRÆTORIO, TRIBVNALI & SACRIS Castrorum. §. XXIV. De OFFICINIS & variis ad Castra ÆDIFICIIS disputatur. §. XXV. Confirmatur ea sententia ex loci opportunitate. §. XXVI. Refellitur eorum opinio, qui publica isto in loco BALNEA fuisse contendunt. §. XXVII. Inquiritur in tempus horum Castrorum. §. XXVIII. Momentum horum ruderum expenditur pro demonstranda ANTIQVITATE VRBIS TIGVRINÆ.

§. I.

GEntis noſtræ origines, Majorumque res vel pace vel bello præclare geſtæ longa premuntur nocte: Patria enim Hiſtoria ad ea uſque tempora, quæ Auguſtiſſimum illud Helvetorum Fœdus proxime anteverterunt, omnis ferme fabuloſa eſt atque mutila, ex levibus quibusdam fragmentis & conjecturis ut plurimum frivolis conſarcinata, frequentes inibi lacunæ, mera caligo, meræ tenebræ!

Quaſi per incertam lunam ſub luce maligna
Eſt iter in Sylvis, ubi cœlum condidit umbra
Jupiter, & rebus nox abſtulit atra colores.

Accidit nimirum illi, quod priſcæ Romanorum Hiſtoriæ, de qua C. SALLVSTIVS in *B. Catil.* *Profecto*, inquit, *fortuna in omni re dominatur, eaque res cunctas ex libidine magis, quam ex vero celebrat obſcuratque. Athenienſium res geſtæ, ſicut ego exiſtumo, ſatis amplæ magnificæque fuere, verum aliquanto minores tamen, quam fama feruntur: ſed quia provenere ibi magna ſcriptorum*

ptorum ingenia, per terrarum orbem Atheniensium facta pro maximis celebrantur. Ita eorum, qui ea fecere virtus tanta habetur, quantum ea verbis potuêre extollere præclara ingenia. At populo Romano nunquam ea copia fuit; quia prudentissimus quisque facere, quam dicere, sua ab aliis benefacta laudari, quam ipse aliorum narrare malebat. En priscæ gentis nostræ veram imaginem!

§. II.

Has vero Patriæ Historiæ lacunas magnam partem explent Monumenta illa antiqua sive Emblematica, sive Litterata, æri, lapidibus, gemmis incisa, totidem quasi Historiarum volumina, quæ multa nobis Historiæ capita, omnibus indicta Annalibus, ab oblivione vindicant, & in claram lucem producunt; multa Historicis quasi aliud agendo memorata illustrant; multa denique ad antiquos mores ritusque spectantia, & posteris exemplo futura docent.

I nunc Argentum & Marmor vetus, Aeraque, & Artes
Suspice — — —

Intelligis nimirum, quo loco habendi sint illi, qui in explicandis illustrandisque Antiquo-

tiquorum operum reliquiis & quasi naufragii tabulis rite occupantur; Historicorum vicem præstant, & ubi hi incipiunt, isti ut plurimum finiunt. Vero non hoc ago, ut Antiquariorum dignitatem ad invidiam usque laudibus extollam; nobis in hoc genere otia fecêre Viri immortales & suis in Rem Litterariam meritis toto orbe celeberrimi.

§. III.

Animus est hoc Syngrammate, quantum lucis Antiquitatum studium in ipsam quoque Historiam Patriam diffundat, recenti aliquo & ipsa novitate memorabili edocere exemplo. Eruta sunt nuper in pago quodam ad secundum lapidem ab Urbe Tigurina, dicto Kloten, egregia nonnulla Antiquitatis monumenta; Pavimentum marmore cæsim diminuto stratum, varii generis instrumenta Sacra, nummi, Inscriptiones &c. alia: Quæ omnia Auctoritate AMPLISSVMI SENATVS, sub auspiciis Viri Nobilissimi & moris antiqui Peritissimi JOH. HENRICI ZOLLERI, *Tribuni militum*, cui hæc provincia S. C. demandata erat, magno studio atque labore per latissimum campum conquisita, lucique reddita, quin & optimo consilio

Tigu-

Tigurum in Cimeliarchium publicum transportata fuere, ubi κειμήλια isthæc magna cura asservantur. Et digna omnino sunt, quam quæ maxime attentione nostra; proinde me operæ pretium facturum existimavi, si otii mei subcesivas horas illustrandis his monumentis occuparem.

§. IV.

Inter monumenta nostra primum merito locum tenet Pavimentum affabre stratum, a quo proin & commentationem nostram ordiemur. Repetam autem rem omnem ab ovo, atque argumentum illud de pavimentorum origine, structura, generibus paulo cujus curatius excutiam, quoniam perperam multa in hoc genere ab Eruditis sunt tradita. Et Pavimentorum quidem originem quod attinet, PLINIVS nobis consulendus est, qui *Hist. Nat. Lib. XXXVI. cap. 25.* id ex professo agit: *Pavimenta*, inquiens, *originem apud Græcos habent elaborata arte picturæ ratione, donec Lithostrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere Sosus* *, *qui Pergami*

 statuit

* Pro Soso Xenodorum nescio quem M. GRAPALDVS in *Lex.* de *Part. Æd.* Lib. II. c. I. p. 56. sub-

ſtatuit (vel ut alii rectius: *ſtravit*) *quem vocant* Ἀσάρωτον οἶκον, *quoniam purgamenta cœna in pavimento, quæque everri ſolent, veluti relicta fecerat parvis e* ** *teſtulis tinctisque in varios colores. Mirabilis ibi columba bibens, & aquam umbra capitis infuſcans. Apricantur aliæ ſcabentes* (Salmaſius legit auctoritate librorum veterum: *lavantes*) *ſe ſe in canthari labro.* Hactenus de pavimentis ſubtegulaneis, ſeu quæ ſub tecto ſternebantur. De ſubdialibus paulo inferius: *Subdialia Græci inve-*

ſubſtituit. *Sternuntur*, inquit, & *Aſarota*, *in quibus Xenodorus primus claruit; nam Aſarotum ſtravit miro artificio parvis teſtulis in varios colores tinctis & imagines pictis.* Unde *Papinius I. Sylv.* Tiburtinam villam, Vopiſci deſcribens;

- - - - - *varias ubi picta per artes*
Gaudet humus, ſuperantque novis Aſarota figuris.

Nomen ab α & σαίρω, vel σαρόω, *everro*, vel *ſcopis expurgo* mutuantur. Videtur Marius inſolens hoc Dædali nomen ex aliquo Plinii Codice, ex quo & reliqua hauſiſſe: faciunt tamen plurimi Codd. pro *Soſo*.

** *Salmas in Exercit. Plin.* pag. 854. *b. A.* Teſtulæ illæ, inquit, in mendo ſtratæ. Vetus liber: *parvisque eſſent utilis*; lege: *parvisque e teſſerulis.* Verbo Lutilii uſus, cujus & verſum ibidem citat:

- - *lexis compoſtæ, ut teſſerulæ omnes*
Arte pavimento, atque emblemate vermiculato.

Id vero Salmaſius ſola auctoritate ſua mihi non perſuadebit, cum vulgata Lectio propius accedat ad ſcripturam Librorum veterum.

invenere, talibus domos contegentes. Nimirum ea pavimenta omnium prima & antiquissima credit, quæ arte omni & ornatu privata erant, solo fistucationibus magna cura solidato, ut *Vitruvius* loqui amat? FISTVCA enim interprete *Bernald. Baldo* in *Lexic. Vitruvian.* ansatum & capitibus ferratum instrumentum est, quo pali sublicæque in terram panguntur & solum exæquatur atque firmatur, *pavicula* quoque vocatum ipsum hoc instrumentum a *paviendo*, hoc est, feriendo, unde *pavimenti* nomen. Hujus generis pavimenta *barbarica* proin dicta, quia omni cultu & ornatu erant destituta. *Plinius* claris verbis, quæ hunc in modum legenda: *Pavimenta credo primum facta, quæ nunc vocamus barbarica, eaque subtegulanea, in Italia fistucis PAVITA: hoc certe ex nomine ipso intelligi potest.* Postea a Græcis pingebantur hæc pavimenta variis coloribus, ut hodie vulgo parietes: crescente autem luxu picta hæc pavimenta locum cedere cogebantur Lithostrotis, hoc est, pavimentis lapillis stratis, in quorum genere etiam erant Asarota, quorum artifex Sosus *Plinio* celebratur: Ne vero ejus manes mihi iratos habeam, pace illius dictum sit, eum ex gentis suæ more

facere, quæ artium ferme omnium ac disciplinarum originem Græcis tribuere solebat. Nos antiquiora esse pavimenta illa & subtegulanea & subdialia censemus, idque auctoritate Sacræ Judæorum Historiæ: de illis mentionem facit *Liber Esther Cap. I. v. 6.* ubi sumtuosissimum illud Ahasveri convivium graphice describitur; Cænatorii lectuli positi erant על רצפת בהט ושש ודר Hæc vero memorat. *II. Lib. Samuel:* וסחרת *cap. XI. v. 2.* In Italia vero ante Cimbricum bellum jam fuisse frequentata magna gratia animorum testis est *Plinius* l. c. qui nos itidem docet, *Romæ scalpturatum in Jovis Capitolini æde primum factum esse post tertium Punicum bellum initum; Lithostrota vero cœptavisse jam sub Sylla.* Hæc de pavimentorum origine ex Plinio. Clariss. *Guil. Gœree* in *Antiqq. Bibl.* Originem pavimentorum Emblematibus pictorum derivat ex more prisco per florea prata jacentium aut sedentium; censetque emblemata hæc pavimentorum præbere accumbentibus speciem floridi quasi thori: ad partes suas vocat *Ausonium Mosell. v. 48.*

I nunc & Phrygiis sola levia consere crustis
Tendens marmoreum laqueata per atria campum.

Item

Item etiam *Prudentium* περὶ Στεφ. in Hymn. III. v. 196.

Tecta corrusca superrutilant
De laquearibus aureolis;
Saxaque cæsa locum variant,
Floribus ut resoluta putes
Prata rubescere multimodis.

§. V.

Pergo nunc ad Pavimentorum structuram. Hanc nos docet VITRUVIUS *Lib. VII. Cap. I.* quo magistro in hoc argumento uti cogito. Pavimentum omne quatuor coriis seu stratis distinguebatur. Primum atque imum pavimentorum stratum STATUMEN dictum; constat ex lapillis, ut vult *Plinius H. N. Lib. XXXVI. c. 25.* globosis, ope calcis & signini coagmentatis; de eo *Vitruvius*: *Tunc insuper statuminetur, ne minore quidem saxo, quam quod possit manum implere.* Alterum corium dictum RUDUS: *Rudera*, teste *Isidoro in Originib. appellant* artifices *lapides contusos & calci admixtos, quos in Pavimentis faciendis superfundunt.* Rationem struendi corii hujus exponit *Vitruvius*: *Statuminationibus inductis ruderetur: Rudus si novum erit*, hoc est, e novo factum

lapide

lapide aut recentibus teſtis, *ad tres partes una calcis miſceatur*, (vel ut *Palladius* vult *Lib. I. c. 9.* Saxi contuſi duas partes, cum una calcis temperatæ conſtitues) *ſi redivivum fuerit*, ſcilicet e veteri renovatum ex pavimento aut ædificiis dirutis, *minus opus eſt calcis, ſed ad quinque ſufficiunt partes duæ:* ita expreſſis verbis *Vitruvius: Quinque ad duum mixtiones habeant reſponſum. Deinde Rudus inducatur, & vectibus ligneis decuriis inductis crebriter pinſatione ſolidetur, & id non minus pinſum abſolutum craſſitudine ſit dodrantis IX. puta pollicum.* Tertium ſtratum NUCLEI nomine veniebat, ratio denominationis in promtu eſt cuivis: molle hoc erat atque tenellum; præcipit de eo *Vitruvius: Inſuper ex teſta nucleus inducatur, mixtionem habens ad tres partes unam calcis, uti ne minore ſit craſſitudine pavimentum digitorum ſenum.* Tandem inducebatur *ſumma CRUSTA: ſupra nucleum ad libellam & regulam exacta pavimenta ſtruantur.* Pavimentis hunc in modum coaptatis accedebat ultimo loco fricatura, uti ſcil. anguli omnes eſſent æqualiter plani, neque tumuli aut lacunulæ exſtarent. Integrum pavimenti opus craſſum erat digitos quindecim. His autem Romanæ Architecturæ præceptis

exacte

exacte respondet pavimentum illud nostrum Clotense ad libellam structum.

§. VI.

Memorantur vero antiquis varia pavimentorum genera: TESSELLATA, SECTILIA, LITHOSTROTA, alia, quæ superficie tantum ab invicem erant distincta, secundum cujus varietatem, varia habuere nomina. In hac rerum, opinionumque discordia nostrum erit disquirere, ad quam pavimentorum classem illud Clotense potissimum sit referendum. Auctores antiqui TESSELLATA & SECTILIA passim ab invicem distinguunt; in quo vero isthæc diversitas fuerit posita, tot sunt Eruditorum sententiæ, quot capita. *Philander* in *Animadv. ad Vitruv. Lib. VII. c. I. Per Sectilia*, inquit, *intelligo parvas marmoreas crustas, in varios interdum colores tinctas: per tesseros quadrata grandia. Baldus* contra in *Lexic. Vitruv.* ad vocem TESSERA: *Ego* tesseras *puto ad Musivum opus* vel pictum *pertinere;* Sectilia *vero secti marmoris esse quadrata grandia.* Clariss. *Salmasius* in *Exerc. Plin. ad Solinum pag. 854.* Sectilia *sectis parvulis marmorum crustis strata erant, ex diversi generis & coloris marmoribus non tinctis.*

ctis. Tessellata *ex parvis tessellis, hoc est calculis quadratis in varios colores tinctis.* Quocum facit & Clariss. *Grævius in Not. ad Sueton. Jul. I. 46. Bergierius* vero *Lib. II. de publ. & milit. Viis Imp. Rom. Sect. XII. §. 5. Quadra illa erant generatim vel majora, vel minora. Majora in faciem porrecta infra quatuor digitos, imo reperiuntur, quæ æquant fabæ magnitudinem: Majora dicebantur* Tesseræ *vel* Tessellæ, *& ex iis facta pavimenta tessellata: minora* sectilia *vocabantur.* Quod exstruit alius, alius turbat atque diruit. Nugas vero agunt illi, qui distinctionem sectilia inter & tessellata in colore seu nativo seu adscititio quærunt; cum nullum ex antiquitate testimonium queant producere, quo hæc illorum firmetur hypothesis: constans enim antiquis Auctoribus de hac distinctionis nota silentium. Ad veritatem propius accedere videntur illi, qui crustularum magnitudine fuisse distincta autumant, inveniunt enim sententiæ suæ aliquod præsidium in ipsa *Sectilium* appellatione. Verum contra eos facit *Vitruvius* l. c. qui tesseras absolute sic dictas, per quas minores tessellas intelligit, quasque grandibus opponit tesseris, a sectilibus expresse differre docet. Ego proin ab his Reip. Litte-

rariæ

rariæ Dictatoribus discedere & in omnia alia ire non vereor: cum fiducia asserens Tessellata sectiliaque pavimenta nonnisi crustularum figura ab invicem fuisse distincta; Tessellata quidem calculis quadratis sive tessellis; Sectilia vero cujuscunque alius figuræ lapillis strata erant; fidem facit *Vitruvius* l. s. c. quod miror neminem hactenus advertisse; *Cum ea,* inquit, *pavimenta exstructa fuerint, & fastigia exstructiones habuerint, ita fricentur, ut si* Sectilia *fuerint, nulli gradus in scutulis,* seu rhombis, *aut trigonis, aut quadratis,* oblongis scil. *seu favis* i. e. hexagonis *extent: Sed coagmentorum compositio planam habeat inter se directionem. Si Tesseris structum erit, ut eæ omnes angulos habeant æquales, nullibique a fricatura extantes.* Ut taceam istam meam opinionem diversa hac Sectilium, Tesselatorumque denominatione mire confirmari.

§. VII.

Hactenus de Pavimentis Tessellatis & Sectilibus: Nunc de *Musivis* disputabo *operibus.* Nolo autem varias variorum de illis conscribillare sententias ubivis obvias & ut plurimum ineptas: ea tantum in medium proferam, quæ argumentorum vi atque pondere firmata sunt. Et

ante

ante omnia quidem monendum eſt, hallucinari omnes, qui Muſivum pavimentis adſignant, quod cameris & apſidibus proprium: Cameram, trullum, apſidem legimus ubique de Muſivo pictam; ſolum autem vel ἔδαφος nunquam: tantum certe intereſt inter muſivum & pavimentum, quantum inter ſolum & cameram triclinii. Clariſſ. *Sponius in Miſcell. Erud. Antiq. Diſſert. II.* habet inſcriptionem; quæ Cameris adſignat Muſeum: ET HOC AMPLIVS PRO SVA LIBERALITATE CAMERAM SVPERPOSVIT ET OPERE MVSEO EXORNAVIT. &c. Nuſquam autem invenies dictum, pavimenta de Muſivo picta. Videatur in hanc rem *Almaſius in Comment. ad Æl. Spart. cap. 6.* ubi aſſertum hoc vel centum teſtimoniis firmat. Exiſtimant viri in hoc ſtudiorum genere celeberrimi Muſivum opus materia & forma a teſſellato picto non differre; videſis *Baldum* in *Lexic. Vitruv.* ad vocem TESSERA. *Peraltum* in *Annot. ad Vitruvium*; *Salmaſium* in *Exercit. Plin.* p. 855. &c. Ego contra de ratione operis Muſivi quicquam abſque temeritatis culpa a quoquam poſſe affirmari nego, in tam alto Auctorum ſilentio: *Plinius* & *Vitruvius* ejus ne quidem meminerunt;

runt; *Æl. Spartianus cap. 6.* & *Treb. Pollio in Tetric. Jun.* nonnisi quasi aliud agentes leviter ejus nomen tangunt; & quicquid ex priscis auctoribus de ratione hujus operis discimus, huc redit, omnem Musivi operis artem ad picturam esse referendam. Mirari vero satis non possum *Jul. Cæsar. Bulengerum* in opere de *Pictura & Plastice Lib. I. cap. 9.* enormiter hallucinantem: *Ego*, ait, *Musivum opus de omnibus sigillis, imaginibus, exemplis, quæ ex tessellis, ex scutulis marmoreis, aut ex hyacinthis, unionibus, carbunculis & aliis gemmis, lapillisque construuntur, interpretor. Scribit enim Pollio in Tetrico jun. Tetricos obtulisse Aureliano civicam coronam de Museo pictam, i. e. sigillis & imagunculis ex unionibus, Smaragdis & Carbunculis ornatam.* Nusquam Trebell. Pollio hæc memorat; id vero dicit, imaginem coronæ illius, quam Aurelianus a Tetricis in grati animi monumentum acceperat, de Museo fuisse pictam: dabo ipsissima ejus verba: *Tetricorum domus hodieque extat in monte Cœlio inter duos lucos contra Isium Metellinum, pulcherrima, in qua Aurelianus pictus est, utrique prætextam tribuens & senatoriam dignitatem; accipiens ab his sceptrum, coronam civicam picturatam*

tam de Museo. Originem nominis quod attinet, communis eſt Eruditorum ſententia, quam habet Clariſſ. *Sponius Disq. Cur. Diſſ. II. p. 21.* *On donnoit à ces ſortes de pavez,* (ſequitur communem errorem) *le nom de Muſea, Muſia & Muſiva, parce qu'on attribuoit aux Muſes les ouvrages ingenieux, & qu'on y repreſentoit les Muſes & les Sciences. Nous avons même dans Lyon l'Egliſe ancienne de S. Irenée, qui etoit toute pavée d'une Moſaique où l'on voit encore depeintes la Rhetorique, la Logique & la Prudence.* Addunt huic conjecturæ aliquod pondus, quæ habet *Pauſanias Lib. II. cap. 31.* de Muſæo Trœzeniorum in Peloponeſo: Ου πορρωδε Ιερον Μουσων ἐςι. —— Του Μουσειυ δε πορρωβωμος ἐςιν ἀρχαιος, ἐπι δε αὐτω Μουσαις κ̀ ὑπνω θυουσι. Neque tamen communis hæc ſententia firmo ſatis ſtare talo videtur: Siquidem artium omnium atque ſcientiarum originem & incrementum Muſis tribuere ſolebat veneranda antiquitas; quin & artium illæ Litterarumque Præſides non unico hoc picturæ genere, neque ſolæ effingebantur; qui ergo huic ſoli nomen inde hæſiſſet? quaſi vero non eodem ſive jure, ſive injuria hæc denominatio & Statuariæ arti, & picturæ omni & Plaſtice conveniret. Ego qui-

quidem huic operi ab inventore nomen inditum censeo: *Pausanias Lib. IV. cap. 24. Musi* alicujus artificis mentionem injicit, de basi ænea, quæ Jovem sustinet, loquens: Μουσᾶ δε ἐςι ποιημα, ὁςις δη ὁυτος ἐςι Μουσος.

§. VIII.

Pergamus ad LITHOSTROTA: frequens illorum apud antiquos auctores mentio. *Varro de Re Rust. Lib. III. cap. 1. Cum enim villam baberes opere tectorio & intestino ac pavimentis nobilibus* lithostrotis *spectandam, parum putasses esse, ni tuis quoque litteris exornati parietes essent.* Et *cap. 2. Nunc ubi bic vides citrum, aut aurum? num minium, aut armenium? num quod emblema aut* lithostrotum? *quæ illic omnia contra.* De his *Salmasius* in *Exerc. Plin. p. 855.* „Tessellata pavimenta o-„ mnino diversa fuerunt a *Lithostrotis*, ut„ clare significavit Plinius. Male igitur„ Viri Doctissimi Lithostrota & Tessellata„ eadem faciunt. *Lithostrota* sectis par-„ vulis marmorum crustis strata erant ex„ diversi generis & coloris marmoribus„ non tinctis. Suetonius *Sectilia* latine„ vocat τα Λιθοςρωσα, & distinguit a tessel-„ latis, *in Cæsare*. Grammatici apud Ho-„

 me-„

„ merum τὸ κραταιάπεδον interpretantur λι-
„ θόστρωτον ἢ ψηφολόγητον ἔδαφος. „ Ergo diversum Lithostrotum à tessellato & paulo inferius; „ *Lithostrota* in pavimento ac solo mansere; *tessellata* ad cameras translata & musivi operis nomine appellata sunt. „ Salmasius Lithostrota a tessellatis distinguit, cum sectilibus vero suis confundit, quibus ex rationibus, ego quidem non intelligo. Prolixus satis in exponendis suis opinionibus, sed in iis confirmandis nimis parcus. Frustra vel Plinium, vel Suetonium in subsidia vocat; quæcunque enim heic sibi fingit de Lithostrotorum a tessellatis distinctione & cum sectilibus synonymia, mera sunt somnia, ne levissimis quidem rationibus fulta. Docet enim *Plinius* claris verbis generale Lithostrotorum nomen esse, & ab utrisque tessellatis & sectilibus pavimentis differre, ut genus differt a suis speciebus: *Lithostrota*, inquit, *expulere rationem pingendi pavimenta. Celeberrimus fuit in hoc genere*, sc. lithostrotorum *Sosus, qui &c.* Refert nimirum Plinius ipse inter Lithostrotorum species Asarotha atque imprimis Sosi illud Pergamenum ex parvis crustulis tinctis stratum.

§. IX.

§. IX.

Neque vero profani tantum Auctores, verum S. etiam Pandectæ Lithostrotorum mentionem faciunt. Insignem suppeditat locum S. JOANNES Evangelista Cap. XIX. v. 13. quem hac sectione criticis quibusdam illustrabimus animadversionibus, ut doceamus, Antiquitatis Scientiam etiam Libris S. in quibusdam commatibus lucem præferre. Locus ita habet: Ὁ οὖν Πιλατος ἀκουσας τουτον τον λογον, ἤγαγεν ἔξω τον Ἰησουν, ϗ ἐκαθισεν ἐπι του βηματος, εἰς τοπον λεγομενον ΛΙΘΟΣΤΡΩΤΟΝ: ἑβραισι δὲ ΓΑΒΒΑΘΑ. Βημα hoc Pilati, de quo loquitur Joannes, erat extra Prætorium, ut colligimus ex *cap. XXVII. Evangelii secundum Mathæum. v.* quippe 19. Pilatus memoratur sedens ἐπι του βηματος, & v. 27. milites deduxerunt Jesum à Tribunali εἰς το Πραιτωριον. Et *Josephus* claris verbis docet Tribunal Pilati non longe a Prætorio abfuisse, extructum in Stadio magno: Ὁ Πιλατος, inquit, καθιζας ἐπι βηματος ἐν τω μεγαλω Σταδιω. Quin & Prætoria castrorum a Tribunali erant sejuncta; præcipit *Hyginus* de *Castramet. Parte læva Prætorii*, nimir. extra Prætorium, *Tribunal. statuitor.* Pars areæ Tribunalis Pilati lapillis erat strata quare subdit Joan-

nes: εἰς τοπον λεγομενον ΛΙΘΟΣΤΡΩΤΟΝ: Omnis ferme interpretum chorus εἰς pro ἐν positum affirmant; enallage sacris N. T. scriptoribus frequentissima: Ego vero, integro aliorum judicio, verborum insignem & divinis iisdem scriptoribus non minus frequentem animadverto metathesin, ita explicandam: Ὁ οὖν Πιλατος ἀκουσας τουτον τον λογον, ἤγαγεν ἐξω τον Ἰησουν εἰς τοπον λεγομενον λιθοςρωτον, (ἑβραιςι δε Γαββαθα,) καὶ ἐκαδισεν ἐπι του βηματος. Interpretor illud ΛΙΘΟΣΤΡΩΤΟΝ, pavimentum lapide pretioso cæsim diminuto, & in varia picturæ genera discriminato, stratum: ut *Apuleji* verbis utar. Sectilene fuerit, an tessellatum cum ignarissimis æque nescio. Dictus autem judicii iste locus ἑβραιςι ΓΑΒΒΑΘΑ. Ebraicum dicit illud Γαββαδα S. Joannes, Syrum autem Nonnus. *Albericus Gentilis Disp. ad I. Maccabæorum; Aut hæc melius explicamus cum bonis Magistris,* (Junium indigitat ad Joan. XIX. v. 17. & Tremellium ad Joan. XX. 5.) *ut quod Syrus sæpe in N. T. dicit Ebraicum, id proprie Ebraicum non sit, sed vel Chaldæum vel Syrum, dicat Ebraicum tamen, quoniam tunc temporis Syriaca Lingua Ebræis esset vulgaris*, (ex sententia quorundam, non omnium; cui tamen nimis multa obstant) *nam*

suæ

suæ linguæ usum, jam in ipsa captivitate amiserant, ac victorum idioma, vicinarumque regionum (quod vel Chaldæum erat, vel Syrum) didicerant. Per contrarium dicunt Chaldaicam alii, quæ Hebræa, & quia sunt linguæ istæ affines: & chaldaica notior erat. Imo Salomonis Ebraica Lingua Assyria alicubi dicitur. *Themistius* Philosophus cognomento Ἐυφραδης, *Orat. V.* de Theodos. Imper. Πεπιςευκε γαρ ἐυποιων τω λωγω το Ασσυριω, ὁς την καρδιαν του βασιλεως λεγει, ἐυ λεγων, ἐν τη τε θεε παλαμη δορυφορεισθαι. Omnino respicit dictum Proverb. cap. XXI. v. 1. Celeberrimi interpretes illud ΓΑΒΒΑΘΑ derivant a Syriaco גב, quod designat *crepidinem, dorsum* aut *superficiem eminulam*, eaque notio non multum abludit a re nostra. Nihil interim obstat, quominus Joannem proprie locutum asseramus, & hanc vocem derivemus ab Ebraico verbo גבה, *elatum, excelsum esse*: Nimirum Romani a miro artis pavimento huic loco imposuere nomen; Judæi vero ἀπο του βηματος, quod descendit a βαινω, *scando*, cui optime respondet illud ΓΑΒΒΑΘΑ. *Tacitus* de seditione Pannonica: *Una tres aquilas & signa cohortium locant, simul congerunt cespites, quo magis conspicua sedes foret.*

§. X.

Fui quidem hactenus in ea opinione, agi in hoc, qui nos occupat, Joannis loco de Prætorio Pilati, adeoque Romano. Verum audiendus etiam est in contrarium Clar. LIGTFOOTVS ad h. l. *Quidnam est,* inquit, *quod objiciatur, si dixerit quis, quod Evangelista per hunc titulum intellexerit Conclave Gazith, ubi sedes Synedrii? Et quod cum Judæi nollent ire in Prætorium Pilati, (& nonne tribunal ejus in Prætorio?) ipse iverit in Prætorium & Tribunal eorum? Refert* Aristæus, *quod templum spectavit ad ortum, posterioribus ejus ad occasum tendentibus,* το δε παν εδαφος λιθοστρωτον καθεστηκε: *cui attestantur* Talmudici, *& speciatim de Pavimento* Josephus *memorabili historia* de Excid. Lib. VI. cap. 7. &c. *At nonne Conclave Gazith habuit pavimentum lapidibus stratum modo accuratiori & nobiliori? Unde aliter ejus nomen? Dictum est* לשכרת גוירת, *inquit* Aruch *quia structum fuit lapidibus dolatis. Nonne & ita etiam reliqua conclavia?* in Bava Mezia fol. 117. 2. *& in* Bathra fol. 2. 1. *distinguunt inter:* לבונין & גויל & גוירת, & כפיכין, *lapides rudes, & dolatos, & semilateres, & lateres. Jam ergo cum plurima fuerint conclavia circum-*

cumatria, num illa ex rudibus lapidibus, aut lateribus ſtructa, hoc autem ſolum ex lapidibus dolatis? Magis uniformis erat procul omni dubio tota ſtructura. Et tum probabiliorem rationem vix excogitaveris, quare locus iſte præ omnibus aliis dictus fuerit Gazith; quam a pavimento lapidibus dolatis ſtrato modo accuratiori. Quidnam igitur vetat; quo minus per Λιθοςρωτον *h. l. intelligatur iſte locus:* Nemo ibit inficias Clariſſ. Viro conclave Gazith pavimento nobiliori fuiſſe ſtratum, in quo probando tam operoſus eſt: quî vero inde ſequatur per λιθοςρωτον apud Joannem deſignari illud ipſum Conclave Gazith, id ego hactenus pro mea ſtupiditate nondum pervideo. Et multa omnino obſtant, quominus huic ſententiæ noſtrum adjiciamus calculum: I. ſcire velim, ex Clariſſ. Viro, quamobrem S. Joannes non illa ipſa voce גזית ad deſignandum conclave illud fuerit uſus, quæ proprie Λιθοςρωτον ſignificationem exprimit, & communis atque recepta denominatio erat? Si dixiſſet S. Joannes, ut omnino ex Ligtfooti mente debuiſſet: Ἤγαγον ἀυτον εἰς τοπον λεγομενον λιθοςρωτον, ἑβραιςι δε Γαζιδ, res eſſet extra omnem dubitationis aleam poſita. Cum vero perhibet locum illum Judæis dictum eſ-

se Γαββαθα, rectissime colligo, indigitari alium quemdam locum a conclavi Gazith diversum; nisi probetur illud ipsum conclave Judæis quoque sub nomine Γαββαθα clarum fuisse. Sed hoc opus, hic labor est. II. Quis a se poterit impetrare, ut credat Pilatum Proconsulem renitentibus Judæis ipsum accedere, ultro Conclave Gazith adiisse, Synedrii sedem? Cum Evangelistæ una omnes sententia Judæos quidem in cædem innocentissimi Servatoris furore quodam stimulatos ruenteisque, Pilatum vero Salutem ejus studiose quærentem referant. III. Fallitur omnino Eruditus Anglus tribunal intra Prætorium constituens, de quo supra: neque proin opus erat, ut Judæi Prætorium Pilati ingrederentur; neque etiam vetitum ipsis erat vel profestis etiam diebus, si quod urgeret negotium in loco publico cum homine gentili sermones miscere. IV. Ipse textus Sacer Eruditi Viri opinionem omnem respuit atque destruit: Expressis verbis *S. Joannis cap. XVIII. 28.* Ἀγουσιν αυτον Ἰησουν ἀπο τοῦ Καϊαφα εἰς το Πραιτωριον. Ibi reliqua omnia peracta sunt. Quid quod ipsa Prætorii vox, quæ origine latina est, satis evincit, agi h. l. de Prætorio Romano, non de sede Synedrii Judæorum.

Nol-

Nollem vero quisquam hæc ita dicta accipiat, quasi meritis immortalis viri temere quid derogatum vellem; neque enim detrahere ausim hærentem capiti multa cum laude coronam. †

§. XI.

Redeo in viam, atque tandem concludo, illud de quo agimus Clotense Lithostroton seu pavimentum inter tessellata esse referendum. Contextum illud est atque coagmentatum ex tessellis marmoreis magnitudine nucem avellanam æquantibus; coloris ut plurimum albi atque cinerei nigricantis, nonnullis etiam rubri viridisque: genus marmoris, ut existimat celeberrimus ævi nostri Plinius JOH. JAC. SCHEVCHZERVS, Helvetici in vicinis Legerii jugis atque in ipsis etiam pagis obvii: integram ejus faciem dabit Tab. I. Neque vero istud pavimentum primum est in Helvetia erutum; numerantur VI, diversa hujus generis opera, antiqui luxus documenta; prope Augustam Rauracorum, Agauni, Eberodu-

ni

ni & Aventici tria hodie adhuc visuntur, de quibus consuli meretur Ampliss. Vir MARQ. WILDIVS *in Apolog. pro Aventic. p. 178. seqq. pag.* item 194. seqq. Quibus & nostrum istud supplementi loco accedit. Usus vero horum pavimentorum erat promiscuus in ædibus tam publicis, quam privatis, in Templis, Palatiis, Oecis, Porticibus, Thermis, Mausoleis; in plateis urbium, in viis publicis per Italiam, in area seu cavis ædium, in contignationibus, in tectis, &c. Quod monendum censeo, quoniam nonnullos ei inhærere opinioni video, quasi hujus generis Lithostròta nonnisi ad Tribunalia; in Thermis, in Templis & Mausoleis strata fuissent: qua opinione decepti, quæcunque pavimenta antiqua ad hæc ædificiorum genera tanquam ad suas referunt classes.

§. XII.

Verum pavimentum illud nos ultra non morabitur. Pergo nunc bonis avibus ad reliqua monumenta & antiquam suppellectilem omnem excutiendam. Et primo quidem dignæ sunt animadversione mœnium ædificiorumque ruinæ insignes, tum circa pavimentum, tum aliis in locis

locis erutæ. Et quidem circa pavimentum effoſſæ muri alicujus in curvitate ſeſe flectentis ruinæ: Ara quin etiam, ad cujus pedem teſtaceus canalis, ſacra quoque inſtrumenta ſunt effoſſa. Loco autem C. plus minus pedum intervallo a pavimento diſſito detecta vaſtiſſimi ædificii rudera, cujus pars areæ marmoreis tabulis oblongis, atque ex Alabaſtro ſtrata erat: Ad iſtum præterea locum, ut conjiciunt Eruditi Viri ſudarii focus eſt erutus, cujus figuram oculis ſubjicio fidelibus, ut deſcribendi laborem ſubterfugerem. † †

Exhibet Clariss. *Bonanni* in *Musæo Kircheriano Tab. LI. 5.* Tubum ejusmodi testaceum, qualeis in hac figura parietibus inclusos conspicis: Ad eum sic commentatur. *Classe V. p. 162.* „Sciunt eruditi „varias fuisse cellas in thermis, quæ ab „igne calefiebant, licet dubitetur, qua in „parte earum ignem fovere veteres con„sueverint; an ad latus Caldariis fornax „esset, an vero ipsis subjaceret. Sæpe „laudatus *Scacchus Myroth. I. cap. 26.* as„serit calorem cellas omnes suscepisse ab „hypocausto; hypocaustum autem fuis„se Vaporarium, seu furnum sive cami„num ignis, unde balneum calebat, vel „potius locum concameratum & forni„catum, habentem ante præfurnium, in „quo, igne apposito, ille calebat, ex quo „deinde cellæ omnes Thermarum calo„rem hauriebant, quod hypocaustum, „ait, subjacuisse cæteris cellis. De fabri„ca balnei loquens *Plinius Lib. V. Epist.* „ad Apollinarem nominat hypocaustum, „dicens: *Cubiculum hyeme tepidissimum,* „*quia plurimo sole perfunditur, cohæret hy*„*pocausto & si dies nubilus immisso vapore,* „*Solis vicem supplet, hoc est teporem illi af*„*fert.* Erat ergo modus talem calorem „immittendi, cum opus esset, & tantus

„exci-

excitabatur calor in cella supra hypo-„ caustum constructa, quantum desideras-„ sent hi, qui in cellis detinebantur, vel„ unctionis, vel sudationis causa. Hanc„ varietatem caloris, ut veteres obtinerent„ per quosdam tubos, & canales intra pa-„ rietes ipsos collocatos, calorem ad cel-„ las ex hypocausto transmittere solebant.„ Testatur hæc *Seneca Epist. XC.* loquens„ de Thermis: *Et impressos parietibus tu-„ bos, qui ima simul & summa foverent æ-„ quiter.*„ Et hæc Bonanni asserta mire confirmantur ab ipsis monumentis nostris.

Accedunt insuper ad hactenus recensitorum monumentorum numerum, varii generis instrumenta --, quæ subjuncta tabula refert: ea vero sunt,

A. A. Cultri ferrei duo, rubigine, longo annorum spatio sub ruderibus contracta, exesi; quos in sacrificiis victimarum adhibitos fuisse, nullus dubitare potest, cum inter antiquorum operum rudera & ad pedem aræ reperta fuerint. Diversam illi formam habent, ad diversum usum compacti: neque enim omnia eodem cultro perfici poterant, quæ in sacrificiis peragebantur: alii pro jugulandis victimis, alii pro iis dissecandis, excoriandisque requirebantur. Merentur autem Clotenses

illæ

illæ noſtræ Seceſpitæ eo potiſſimum nomine ſingularem attentionem, quod figura differant ab aliis, quas hactenus ex antiquis monumentis eruerunt Antiquitatis ſtudioſi Viri, & quarum figuras habent *Choulius* p. 250. exque eo *Saubertus de Sacrific. ad cap. XVII. Jo. Bapt. Caſalius de veteri Rom. Relig. Mich. Ang. Cauſeus Rom. Muſæi tabula* 7. *&c.* Mirum autem non eſt ſacra hæc inſtrumenta, ut materia ex qua conſtabant, ita & forma ſæpiſſime pro ratione loci, temporis artificumque fuiſſe diſtincta; in quo nos dubitare non ſinunt antiqua monumenta hactenus eruta, ſi inter invicem attente componamus.

B. - Parvum ex ære cochleare, elegantiſſimo vernice nitidum, cujus in ſacris uſus, utpote quod ad aram effoſſum. Figuram exhibet quoque *Cauſæus tab.* 7. *ſect.* 3. hoc ſub titulo: *Cochlear, quo thus ex acerra ſumebatur.* Fateor quidem nullum ex antiquis Auctoribus meminiſſe cochlearis hunc in uſum adhibiti: imo conſtat thus ſummis quandoque digitis, manu ergo non armata, ex acerra ſumere fuiſſe ſolitos antiquos. Verum ego in iis, quæ hanc in rem erudite commentatur Clariſſ. *Bonanni Muſ. Kircher. Claſſ. I. p. 10. ſeqq.* acquieſco.

C. - Aliud

C. - Aliud inſtrumentum ſacrum itidem ad Aram cum aliis ejusdem formæ repertum, veru mihi eſt, cujus uſus in ſacris ad torrenda exta. *Virgil.* Lib. II. Georg.

Pinguiaque in verubus torrebimus exta
colurnis.

Plautus quoque in *Rudent. Act. I. Sc. 2.*

Non hercle adoleſcens jam hos dies compluſculos
Quenquam iſtic vidi ſacruficare: neque poteſt
Clam me eſſe; ſi qui ſacruficant: ſemper petunt
Aquam hinc, aut ignem, aut vaſcula, aut cultrum, aut veru,
Aut aulam extarem, aut aliquid - -

Obſerva omnem hanc ſacram ſuppellectilem ad pagum Cloten erutam. Extarem enim quod attinet, in quo exta coquebantur, conſtans fama eſt, apud homines etiam fide dignos luſtro abhinc talem ſupra memorato loco a ruſticis eſſe erutum æneum, quem vero auro mutarunt, callidi quo valeat nummus, quem

præbeat uſum. Redeo ad verua, quæ juxta Sauberti fidem erant ὀβολοὶ & πεμπώβολα inſtar craticulæ, quaſi cuſpides plures connexæ, quibus exta adfigebantur & flamma exurebantur. Conſule ſis *Stuckium* noſtratem *Libr. de Sacrific. fol. 146.* Figuram ſimilis plane inſtrumenti exhibet *Bonnani Muſæ. Kirch. Claſſ. I. Tab. IV. 6.*

D. - Clavis antiqua, de qua videſis *Salmaſium* in *Exerc. Plin.*, *Begerum in Theſ. Brandeb. Vol. III. p. 423. Bonanni* in *Muſæo Kirch. Claſſ. V. Tab. IV. 3. 4. 5. 6.*

E. - Incus chalybea, non multo abhinc tempore eruta.

Denique fragmenta Vaſorum omnis generis, qualia antiquiſſimo nomine fictilia nuncupata ſunt; eorum frequens ad ſacra facienda uſus; varia eorum forma inde & nomina: Patellæ memorantur, Salina, Tripodes, Cortinæ, Gutti, Sympuvia, Mellaria. &c. &c. Fragmenta noſtra e terra omnia: ea temporibus antiquiſſimis in Sacris adhibita teſte *Tibullo* I. 1. quo alludit *Perſius* noſter *Sat. II.* his verſibus

Aurum

Aurum, vaſa Numæ, Saturniaque impulit æra,
Veſtalesque urnas & Thuſcum fictile mutat;
O curvæ in terras *animæ, cœleſtium inanes!*
Quid juvat hos *templis noſtros immittere mores?*

quos hunc in modum eſſe legendos, ad h. l. doceo pluribus in commentariis, quos molior ad Perſii Satirarum librum. Iſta inter fictilium fragmina reperiuntur, quæ ſummam artem ſapiunt: quorum in cenſum refero fragmentum vaſis cinerei coloris guttulis albis argenteisque variegatum.

§. XIII.

Accedimus ad Litterata Antiquitatis monumenta: Sunt iſta nimirum duplicis generis; Teſtacea alia, alia Aerea: hæc ad nummariam ſuppellectilem; in Inſcriptionum cenſum illa referenda. Utraque nunc curatius inſpiciemus, & ad trutinam moris antiqui caſtigabimus. Et lapides quidem litteratos quod adtinet, quos ad examen vocare animus eſt, ex figlino opere ſunt omnes, numero IXX.

quorum tamen Scriptura non in singulis variat, plurimi iisdem notati characteribus. Mentionem faciunt alii Legionis XI. alii XXI. Prioris generis Lapides ita habent: F.

Restant præterea hujus Inscriptionis fragmenta duo; in quorum altero hæ supersunt litteræ - - - ICPF. in altero vero - - - CPF. Quod vero quidam perhibent, quasi extaret, quæ XI. Legionis mentionem faciat Inscriptio additis his litteris: S. C. VI. in eo omnino falluntur, decepti fragmento figlini, quod ad alterum genus lapidum pertinet, qui XXI. Legionem memorant, ut cuivis liquet cum integris eam, qui præsto sunt lapidibus componenti; siquidem litteræ in prioris generis lapidibus quasi exsculptæ essent in lateris superficie eminent, in reliquis vero quasi incisæ visuntur.

§. XIV.

§. XIV.

Antequam ad ſpecialem Inſcriptionis hujus expoſitionem deſcendo, præmonenda erunt nonnulla de Legionibus in genere: Earum hiſtoriam texit Illuſtris Vir EZECH. SPANHEMIVS in opere de *Præſt. & Uſu Numiſm. Tom. II. p. 231.* Fœdere Mutinenſi inter Triumviros An-„ tonium, Octavium ac Lepidum inito,„ Legionum numerum ad XLIII. adſcen-„ diſſe tradit *Appianus*, e quibus illæ, ac-„ ciſo dein earum numero ad XXVIII.„ poſt Philippenſem victoriam ſunt reda-„ ctæ. Ex iis XXIII. Legionum nomina„ juxta Eruditiſſimum *Fulvium*, & cui ad-„ ſtipulatur celebris Antiquarius, in num-„ mis conſpiciuntur. Equidem quo ſub„ Auguſto dein XXIII. ſimiliter, aut juxta„ alios XXV. Legiones ali ſolitas tradit„ duobus locis *Dio Lib. LV. p. 564.* Ἐιτ'„ οὖν τρια, ειτε πεντε και εικοσιν οντα, & e qui-„ bus, quod paulo ante dixerat, XIX. tan-„ tum ſua ætate ſupereſſent, quarum no-„ mina ac ſitum, ubi illæ agerent, ibidem„ indicat *Dio.* Hactenus ille.„ Dabo integrum Dionis locum, qui unicus eſt in hoc genere, paſſim omnibus citatus, neque tamen probe hactenus intellectus?

Ejus verba ſunt : Το τε δευτερον το Αὐγȣϛειον, το ἐν Βρετlανια τη ἀνω χειμαζων. Και τα τρια τα τριτα, το τε ἐν Φοινικη, το Γαλατικον: και το ἐν Ἀραβια, το Κυρηναικον: Το τε ἐν Νȣμιδια, το Αὐγȣϛειον. Τεταρlον Συοθικον εν Συρια Πεμπτον Μακεδονικον ἐν Δακια. Εκlα δυο, ὧν το μεν ἐν Βρεττανια τη κατω, το των Νικητορων, το δε ἐν Ιȣδαια, το Σιδηρουν τετακlαι. Και οἱ ἑβδομοι, οἱ ἐν τη Μυσια τη ἀνω, οἱ και τα μαλιϛα Κλαυδιειοι ὀνομαζονται. Οἱ δε ὀγδοοι Αὐγȣϛειοι, ἐν τη Γερμανια, τη ἀνω ὀντες. Και οἱ δεκατοι, οἱ τε ἐν τη Παννονια τη ἀνω, οἱ Διδυμοι, και οἱ ἐν Ιȣδαια. Τοτε ἑνδεκατον, το ἐν Μυσια τη κατω &c. —— και το δωδεκατον, το ἐν Καππαδοκια, το κεραυνοφορον. Το τε τριlον και δεκατον, το ἐν Δακια, το Διδυμον. Και το τεταρτον και δεκατον, το ἐν τη Παννονια τη κατω, το Διδυμον. Το τε πεντεκαιδεκατον, το Ἀπολλωνειον, το ἐν Καππαδοκια: και οἱ εἰκοϛοι, οἱ κει Οὐαλεριειοι και Νικητορες ὠνομασμενοι, και ἐν Βρετlανια τη ἀνω ὀντες, ὀυς τινας ἀυτους, ἐμοιδοκειν, μετα των, την τε τȣ εἰκοϛȣ ἐπονυμιαν ἐχοντων, και ἐν τη Γερμανια τη ἀνω χειμαζοντων, εἰ και τα μαλιϛα μηδ᾽ ὑφ᾽ ἁπαντων Οὐαλεριειοι ἐπεκληθησαν, μη τε νυν ἐτι τη προσηγορια ταυτη χρωνται, παραλαβων ἐτηρησα, hoc eſt.

LEG. II. Auguſta, quæ in ſuperiore Brittania hibernat.

LEG. III. tres : quarum una in Phœnice, Gallica cognomento; altera in Arabia, Cyrenaica; tertia in Numidia, Auguſta. LEG.

LEG. IV. Scythica in Syria.
LEG. V. Macedonia in Dacia.
LEG. VI. duæ, quarum una in Brittannia inferiore, cognomento Victrix; altera in Judæa, Ferrea.
LEG. VII. in Mysia superiore, quæ plurimum Claudia dicitur.
LEG. VIII. Augusta, in Germania superiore.
LEG. X. In Pannonia superiore, Gemina, ut & in Judæa.
LEG. XI. In Mysia inferiore, Claudia, &c.
LEG. XII. In Cappadocia, Fulminatrix.
LEG. XIII. In Dacia, Gemina.
LEG. XIV. In Pannonia, Gemina.
LEG. XV. Apollinea, in Cappadocia.
LEG. XX. Victrix & Valeriana, in Brittania superiore.

Ætate Alexandri Severi, sub quo vixit Dio, hæ reliquæ erant Legiones ab Augusto delectæ: sunt autem numero XIX. - Νυν γαρ, inquit Dio, εννεα και δεκα εξ αυτων μονα διαμενει: quem numerum qua ratione inveniamus, haud adeo proclive est dictu: Tentavit quædam IVST. LIPSIVS in *Analect. ad Milit. Rom. Dial. V. pag. 419. 423.* Et vertit quidem hæc Dionis verba: Και οι δεκατοι, οι τε εν τη Παννονια τη ανω, οι Διδυμοι, και οι εν Ιεδαια, istum in modum:

Decima in Pannonia superiore, dicta Gemina, atque altera decima in Judæa. Ut vero rotundum Dionis numerum impleret, non dubitavit vel ipsi textui græco vim inferre: ita enim adnotat ad ultima Dionis verba a nobis citata: Hæc confusa valde in Græco, imo & corrupta sunt. „Verba nunc sonant, eandem illam vigesimam esse cum superiore; quod falsum est. Nec sic XIX. Legiones Augusteas „feceris Dioni antea assertum, sed XVIII. „tantum. Adde quod hibernis diversæ „cum fuerint, ipsas oportuit divertisse. „Græcis igitur negatio immittenda est, „si quis id curat.„ Infausto, me judice, omine, quod solvere nequit, secat. Aliam ego prorsus viam ineo atque adfirmo in Dione pro ἐννεακαίδεκα esse substituendum ἑπτακαίδεκα: frequentiores lapsus in numeris, ut vel in pueros notum est: neque si ad calculum sedeamus, plures quam XVII. Legiones ex hoc Dionis numero extricare possumus. Vanus est Lipsius sua cum illa translatione: Textus græcus nihil de binis X. Legionibus, ita reddendus: *Decimæ Legionis, Geminæ dictæ, milites agunt & in Pannonia superiore, & in Iudæa.* Neque contra Romanorum morem tantis intervallis divisa hæc

Legio,

Legio, abunde id docent litterati lapides: ut norunt omnes, qui vel Gruterum, vel Sponium, quasi aliud agentes consuluere. Neque cuiquam videbitur mirum voculas ὁι τε, καὶ ὁι, per *et, et*; *tum, tum*; exponi, Grammaticis id passim inculcantibus. Ut taceam Dionem in ambiguis vocibus ludere minime, dixit και τα τρια τὰ τριτα, item ἑκτα δυο: Quid obstitit, quominus mentem suam, cum de X. ageretur Legione claris exponeret verbis? Audaculus vero est Lipsius textum Dionis sollicitans, atque ita detorquens, ut quæ modo affirmasset, protinus illata negatione tolleret. Respuunt hanc medelam ista potissimum Dionis verba: Ἐι και τα μαλιϛα μηδ᾽ ὑφ᾽ ἁπαντων ὀυαλεριειοι ἐπεκληθησαν μητε νυν ἐτι τη προσηγορια ταυτη χρωνται: ita reddenda: *Etsi quod potissimum est, neque omnibus Valeria dicta, neque nunc eo cognomine utitur*; tamen eadem mihi videtur esse cum illa, quæ in Germania superiore hiemat, eodem XX. Legionis nomine clara. Nullus heic legationi locus. Valeat proinde Lipsius cum suo isto commento.

§. XV.

Persequitur *Dio* loc. cit. Legionum, quæ deinceps a Principibus conscriptæ

ſunt, Hiſtoriam: Nos latina tantum dabimus:

NERO ſcripſit LEG. I. Italicam dictam, in inferiore Myſia hiemantem.
GALBA, LEG. I. Adjutricem, in Pannonia inferiore.
LEG. VII. quæ in Hiſpania.
VESPASIANVS, LEG. II. Adjutricem, in Pannonia inferiore.
LEG. IV. Flaviam, in Syria.
DOMITIANVS, Leg. I. Minerviam, in Germania inferiore.
TRAJANVS, LEG. II. Ægyptiacam.
LEG. XXX. Germanicam. Utrique a ſuo nomine nomen indidit; utpote quas VLPIAS agnominavit, ut docent

cent nummi antiqui.

M. ANTONINVS ſcripſit LEG. II. in Norico.
LEG. III. in Rhœtia: quæ etiam Italicæ nuncupantur.

SEVERVS, LEG. I. & III. Parthicas, in Meſopotamia.
LEG. II. in Italia.

Præter ea vero, quæ ex Dione hactenus excerpſimus, conſtat Adrianum Legiones XXX. aluiſſe; Colligitur hoc ex feſtivo illo Favorini reſponſo, viri ſuo ſeculo doctiſſimi, qui cum verbum ejus quoddam ab Adriano reprehenſum eſſet, atque ille cederet Principi de verbo, quod idonei auctores uſurpaſſent, riſum jucundiſſimum movit, dicens: *Non recte ſuadetis amici, qui non patimini me illum doctiorem omnibus credere, qui habet XXX. Legiones*, teſtis *Æl. Spartianus* in ejus vita. Inſuper in M. Antonii denariis ſignatum uſque ad XXIII. Legionum numerum videmus; ita in Severi & Galieni nummis plurium

plurium itidem leguntur Legg. Romanarum nomina, & quidem in Severi LEG. XXX. VLP. ac in Inſcriptionibus itidem antiquis tum Gruterianis, tum apud Sponium.

§. XVI.

Inſigniebantur Legiones Romanæ variis nominibus, maxime ab ordine delectuum, nomine *Primæ*, *Secundæ*, *Tertiæ*, &c. vel a DIs, ut *Minervia*, *Apollinaris*, &c. vel e Domo Auguſta ac Impp. nominibus, ut *Auguſta*, *Claudia*, *Flavia*, *Vlpia*, &c. vel e regionibus ad quarum tutelam erant miſſæ, ut *Arabica*, *Cyrenaica*, *Italica*, *Germanica* &c. appellationibus etiam aliunde deſumtis, ut *Adjutricis*, *Antiquæ*, *Felicis*, *Geminæ*, *Primigeniæ*, *Victricis*. His præmiſſis, accedimus ad explicandam Inſcriptionem noſtram. Ea hunc in modum legenda: LEGIO XI. CLAVDIA. PIA. FIDELIS. Memorat eam his agnominibus ornatam DIO. *Lib. LV. p. 564.* Ὀυτω γαρ τα δυο ϛρατοπεδα ἀπο τȣ Κλαυδιȣ ἐπεκληθη, ὅτι ἀυτω ἐν τη του Καμιλλου ἐπαναϛασει μη ἀντεπολεμησε. *Hæ duæ Legiones* VII. & XI. *a Claudio ſunt cognominatæ, quod adverſus eum in Seditione Camilli non rebellaſſent.* *Libr.* quoque *LX.* refert Claudium, quod pro eo contra Annium Vinicianum & Furium

rium Camillum Scribonianum Dalmatiæ Præfectum in fide permanserint, effecisse, ut S. C. Legg. VII. & XI. Claudiæ, Piæ & Fideles nuncuparentur; ejus verba sunt: Κλαύδιος δε τεως μεν πανυ κατεδεισεν, ὡς τε και ἐθελοντης ἑτοιμως ἐχειν τȣ κρατȣς ἀυτω ἐκςηναι: τοτε δε ἀναθαρσησας, τȣς μεν ςρατωτας ἀλλοις τε τισιν ἠμειψατο και το τα πολιτικα ἀυτων ςρατοπεδα, το, τε ἑβδομον και το ἑνδεκατον, και Κλαυδιεια, πιςα, και ἐυσεβη, και προς της βȣλης ὀνομαθηναι. His passim in lapidibus titulis ornata occurrit.

§. XVII.

Legio hæc XI. sedem habuit hibernam Vindonissæ, ut nos, vel tacentibus omnibus antiquis Annalium Scriptoribus, docent bini Lapides Litterati, quorum alter inter arcis Altenburgi prope Vindonissam reliquias cernitur, sicut refert *Guillimannus p. 25.* & *Russingerus*, exque iis *Plantinus* in *Descript. Loc. Helv. Antiq. pag. 278.*

L. VEGNATIO
POL. MAXIMO. DO.
FOR. COR. MIL. LEG.
XI. G. P. F. GVSORIVS
ANN. XLVIII. STIP. XX.
H. S. E.
G. ROSCIVS OMPHA
LVS. HER. FAC. CVR.

Exhibet

Exhibet eam quoque *Tesudius* in opere MSC. cui titulus *Antiqq. Helvet. p. 106.* legitque pro *Vegnatio, Vecnatio*; pro *Ann. Anno.* pro *fac. phac. &c.* Eam autem hunc in modum exponit: *Lucio Vecnatio e Pollia tribu, maximo Domus Fori Cornelii Militi Legionis XI. Geminæ, Piæ, Fidelis; Gusorio* (ita enim legit) *annorum XLVIII. stipendiorum XX. Hoc signum erectum, Gajus Roscius Omphalus hæres faciundum curavit.* Alter Lapis ad ædem Sacram *zu Gebistorff*, qui locus in antiquis Diplomatibus GABINII VICVS dicitur, (ut me monuit Vir Eruditus & Amicus meus JO. GEORG. ALMANNVS) hodie adhuc visitur: Referunt enim *Guillimannus in Habsp.* exque eo *Plantinus.* p. 285. optime tamen *Gruterus* in *Thes. Inscript. pag.* DLI. 10. quem *Stuckio* nostrati acceptum refert. Is ita habet:

M. MAGIVS. M. F. POB. MAC.
CAIVS.VERONA.MIL.LEG.XI.G.P.F.
MARCI. MODESTI. ANNO. XXXIII.
EX. TESTAMENTO. H. F. C.
LENNIVS SECVNDVS
Q. ROMANVS. VERECVNDVS.
H. S. E.

Extat

Extat Inſcriptio iſta hodie adhuc, ſed Litterarum ductibus a male feriato quodam atque cerrito homuncione miſere deturpatis atque corruptis, atro inſuper liquore inductis, ut me docuit Eruditus Amicus & in hoc ſtudiorum genere perſpicax GASP. HAGENBVCHIVS, qui eandem uti hodie legitur exſcripſit, atque mecum communicavit: Ea vero hodierna ejus facies eſt:

M. MALIVS. MI. OB. MAL.
C.AVS.VERONA.MIL.LEG.XI.G P F.
MARCI. &c. reliqua conveniunt.

Dignum vero eſt animadverſione. XI. Legionem GEMINAM. dici in utraque inſcriptione: Omnes enim, qui eas recenſent, auctores, *Guillimannus*, *Ruſſingerus*, *Plantinus*, *Graterus* G. pro C. conſtanter exhibent: quod ex mea tamen ſententia in errore cubat, & C. omnino loco ſuo, unde incuria exſcribentium motum eſt, erit reſtituendum: De poſteriore Inſcriptione teſtatur Amicus Αὐτόπτης, eam C. Litteram diſtincte exprimere: Quin etiam ex *Dione* probo Legionem XI. ad Severi uſque tempora Geminæ epitheto nuncupatam non fuiſſe. *Dio* memorat

morat ſingulas illas Legiones ab Auguſto ſcriptas, quæ ævo ſuo reliquæ erant, in earum numero eſt quoque ἑνδεκατον Στρατοπεδον, το ἐν Μυσια τη καἰω. De iis affirmat: Ταυτ' ἐκ των Αυγεςειων ςρατοπεδων σωζεται. Τα γαρ δη λοιπα, τα μεν παντελως διελυθη, τα δε και ἑτεροις τισιν ὑπο τεαυτε ἐκεινε καὶ ὑπ' ἀλλων Αυτοϱατοϱων ἀπεμιχθη, ἀφ' ὁυπερ και Διδυμα ὠνομασμενα νενομιςαι. *Hæ Legiones Auguſti ſuperſunt; reliquis aut penitus diſſipatis, aut ab Auguſto ipſo & aliis Imperatoribus inter ceteras Legiones admixtis unde geminarum appellatio tracta putatur.* Unde liquido conſtat, in omnibus aliis Inſcriptionibus, quæ XI. Legionis mentionem injiciunt, atque Dionis ævum antecedunt C. pro G. reſtituendum eſſe. Verum addo binis his Inſcriptionibus tertiam hactenus ineditam, Vindoniſſæ pronuper repertam, quæ & ipſa XI. Legionis meminit: Eam pro ſua in me voluntate mecum communicavit ſupra laudatus Celeberrimus SCHEVCHZERVS, cujus exemplar ſic habet:

L. TI-

L. TITENNIVS L. F.
LEMONIA. VIC
TROINVS. BON.
MIL. LEG. XI. C. P. F
VALERIANA.
ANNOR. XXV.
STIPENDIOR. LVI.
H. T. F. C.

§. XVIII.

Pergimus ad alteram Inſcr
Claſſem, quæ XXI. Legionem m
G.

Quinque alia figlinorum fragm
ipſam ſcripturam , plus mutilan
referunt. In tribus vero integ
hunc in modum : H.

In obſcuro eſt, quid Litteræ illæ S. C. VI. ſibi velint: Sunt, qui explicant de Senatus Conſulto, quo *Victricis*, vel *Vitellianæ*, vel *Vindoniſſæ* nomine fuerit inſignita XXI. Legio: quibus tamen ego calculum meum non addo: Abſonum eſt dicere, Legionem Senatus-Conſulto *Vitellianam*, vel *Vindoniſſam* nuncupatam eſſe. Ego in omnia alia eo, atque Litteras illas S. C. de Senatus Conſulto minime eſſe interpretandas doceo: Primo enim mihi velim unico probetur exemplo, in Lapidibus, ſive nummis etiam unquam litteris deſignatum fuiſſe, qua Auctoritate Legionibus nomina fuerint addita: Quæro inſuper, quî fuerit factum, ut conſtans apud Romanæ Hiſtoriæ Scriptores ſilentium de ejusmodi Senatus Decreto, quod Leg. XXI. ſplendido Victricis titulo ornaverit? memorant Annales alterum illud Conſultum, quo XI. Legio piæ & fidelis cognomine donata eſt: frequens etiam illius Legionis in Saxis nummisve mentio, absque ulla tamen Senatus Conſ. ſignificatione: Et quid verbis opus eſt? omnem rem evinco ex duobus Lapidibus eodem loci erutis! Quatuor integri hunc in modum legunt, I.

Unicus

Unicus vero ita habet, K.

Unde liquet litteras S. C. in priore illa inſcriptione aliud quid ſibi velle, quam homines iſti ſibi fingunt. Nos nulli dubitamus genuinum Inſcriptionis ſenſum hunc eſſe: LEGIO XXI. SEPTIMIA vel SEVERIANA CONSTANS VICTRIX. Docet GOLZIVS, in *Theſ. Rei Antiq. Opp. Tom. I. p. 155.* Legionem XXI. in antiquis monumentis SEPTIMIAM PIAM FIDELEM nuncupari: quin etiam in Septimii Severi nummis Legionis hujus extare mentionem, teſtis eſt omni exceptione major BEGERVS in *Theſaur. Brandenb.* quem videſis.

§. XIX.

Huic autem Legioni ſedes erat hiberna Vindoniſſæ: quantum quidem ex *Tacito C.* colligimus: *Hiſt. lib. IV. 70. Atque interim una & viceſima Legio, Vindoniſſa; Sextilius Felix cum auxiliariis copiis per Rhoetiam irrupere*, & *cap. 61. Cohortium, alarum, Legionum biberna ſubverſa, iis tantum relictis, quæ Mogontiaci ac Vindoniſſæ ſita ſunt.* Confirmor in hac pene opinione, dum cogito antiquam Inſcriptionem, quæ hodie adhuc in muro ædium Paſtoris Gabiniovicenſis conſpicitur: Ejus exemplum dabo a ſupra laudato Amico meo exſcriptum:

- - - CLAVDIO PIMNO
MEDICO LEG. XXI.
CLAVDIAE QVIETAE EIVS
ATTICVS PATRONVS.

§. XX.

In genere vero de Romanis Legionibus obſervandum eſt, earum ſedes, numerum atque nomina pro Imperatorum voluntate ſæpius eſſe mutata: Valet hic, quod *C. Tacitus Lib. IV. cap. 5.* de cohortibus habet; qui poſtquam curſim Legionum numerum, quasque tutarentur provin-

vincias: percenſuiſſet, addit: *Sed perſequi incertum fuerit, cum ex uſu temporis huc illuc mearent, gliſcerent numero, & aliquando minuerentur.* Nullius ferme ponderis atque momenti ſunt illa, quæ Annalium atque Hiſtoriarum Libri de hujus generis mutationibus referunt: Quare ad Litterata monumenta eſt recurrendum, quæ affatim ſupplent Legionum Hiſtoriam. Proinde operæ pretium erit, ex litteratis lapidibus earum Legionum nomina atque ſeriem paucis deſcribere, quæ in Helvetia diverſis ætatibus conſederunt.

LEG. II. ex Inſcriptione Genevenſi ap. *Sponium* in *Hiſt.* Urbis illius, gallico idiomate conſcripta. *p. 338.*

LEG. IV. MACEDONICA. Sub Tiberio. ex Inſcr. Villariæ eruta, quam habet V. Cl. *Marq. Wildius* in *Apologia pro Aventico. p. 239.*

LEG. VI. VICTRIX. Lapis Genev. ap. *Sponium Lib. cit. p. 318.*

LEG. VI. FIRMA. Sub Nerva Trajano. Ex Lapide Aventicenſi ap. *Wildium.* p. 73. & 216.

LEG. VIII. AVG. Ap. *Sponium* p. 356. in Inſcr. Genevenſi.

LEG. X. apud eundem p. 342.

LEG. XI. C. P. F. In diversis occurrit lapidibus, quos §. XVII. notavimus.

LEG. XIII. In Inscript. Genev. apud *Sponium.* p. 373.

LEG. XIII. GEMINA. Certiaci in lapide; exhibet eam *Tschudius in MS. opere de Antiqq. Helveticis.*

LEG. XVI. FLAVIA FIRMA. Sub Nerva Trajano. ap. *Wildium, p. 73. 216.* ex Lapide Aventicensi.

LEG. XXI. Mentionem ejus faciunt Lapides, quos §. præcedenti exhibemus.

LEG. XXII. Ex Genevensi monumento ap. *Sponium. p. 387.*

LEG. XXII. ANTONINIANA. Sub Antonino. Extat Saloduri. refert eam *Tschudius* in opere cit. MS.

Restat id unum notandum in hoc argumento, Legionum nomina in figlinis nostris signata occurrere eam ob rationem, quod ad exstruenda ædificia isthæc castrensia militum opera passim adhibita fuerit, uti pluribus docet eruditissimus *Bergierius*, & me monuit Vir πολυμαθέστατος J. CHR.

J. CHR. JESELIVS, *S. Theol. in inclyta Basileensium Academia Doctor*, Litteris ad me datis.

§. XXI.

Accedo ad alterum genus litteratorum monumentorum, nummos puta, quos ſuccinctè hac Theſi exponere animus eſt. I. frequens eſt mediæ magnitudinis nummus ex ære flavo nigricante, qui exhibet Auguſti Cæſaris & M. Agrippæ averſa mutuo capita, laureatum alterum, alterum absque laurea, cum hac epigraphe: IMP. DIVI F. In poſtica autem parte crocodilum, animal Nilo familiare, palmæ arbori alligatum. Signavit illum Colonia Galliæ Narbonenſis NEMAVSVS utriusque Principis honori poſt Ægyptum captam. II. itidem medii moduli æreus. Marc. Aur. Antonini Philoſophi caput laureatum exhibens: In cujus averſa Salus conſpicitur Dea. L.

III. argenteus eſt minimi moduli, referens caput M. Aur. Antonini Elagabili; M.

altera vero ejus facies ſiſtit Victoriam gradientem; additis lunæ falcatæ ſolisque incunculis; quibus latini Elagabali nummi ab Antonini Caracallæ diſtinguuntur. IV. medii moduli ex ære vernice inductus, cujus anticam ornat caput Trajani cum hac inſcriptione: IMP. CAES. NERVAE TRAJANO AVG. GERM. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. Averſam vero fluvii jacentis ſub fornice typus; circumſcribitur S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. SC AQVA TRAJANA. Eundem plane nummum exhibet *Begerus* in *Contin. Theſ. Brandenburgic. p. 644.* quo in loco eum perſpicue illuſtrat.

Diverſis quoque temporum ſpatiis ante detecta illa monumenta diverſi moduli ærisque nummi ad pagum *Cloten* ſunt eruti.

eruti. * Vidi ipſe nonnullos in Cimeliarchio Nobilis ZOLLERI, (cujus ſingularem in me Humanitatem atque in his Litteris perſpicaciam dignis efferre laudibus impar ſum.) Hos inter duos maxime notavi, Trajani alterum mediæ magnitudinis, cujus averſa refert figuram mœſtam ſcuto inſidentem, coram trophæo armorum Germanicorum: Alterum vero ejusdem magnitudinis Severi Alexandri nummum, in cujus poſtica conſpicitur figura ſedens dextra pateram, ſiniſtra haſtam præferens, cum hac epigraphe: IVSTITIA AVG. SC. Denique ſilentio non eſt premendus aureus minimi moduli Othonis nummus; in cujus antica circa caput Othonis legitur IMP M OTHO CAESAR AVG. in poſtica vero circa figuram ſtantem, quæ dextra ramum, ſiniſtra caduceum præfert PAX ORBIS TERRARVM, quam vane jactavit Otho, ut imperii ſui dulcedinem commendaret: Poſſidet elegantiſſimum hunc

* *Jac. Reutingerus* Sangallenſis in Diario ſuo manu exarato hujus rei fidem facit, inquiens: *Vadiano nummiſmata ultra* 50. *de CLOTA prope Tigurum miſi, quæ ibidem effodiuntur plurima; quia decimas habet a Socero hereditate acceptas ait Mattheus Altben, una parte imago Conſtantii patris illius Conſtantini Magni*, &c. &c.

Nummum Vir Nobilissimus LUDOV. ESCHERUS, Magnificentissimi COS. Reip. Tig. Dom. JO. JACOBI ESCHERI ex Filio D. J. CASP. ESCHERO, Plebis Tribuno Spectatissimo, Nepos.

§. XXII.

Patria nostra Historia in describendis priscorum seculorum eventibus loci illius ne quidem meminit, unde Romana, quæ hactenus illustravimus, monumenta in apricum sunt producta: Ita si litteratis illis monumentis, Inscriptionibus puta & nummis careremus, densa caligine oppressi, quid de reliquis esset vel affirmandum, vel negandum, dubii essemus incertique, nec ullus nisi levibus quibusdam, forsitan & frivolis locus esset conjecturis: Ea vero cum ad manus sint, facem nobis præferunt in definienda & antiquitate & usu horum monumentorum. Et lapides quidem litteratos quod adtinet, nobis persuadent Legiones quondam Romanas ibi locorum versatas, Romanaque proin castra istic fuisse posita: in qua opinione mire me confirmant & situs loci & reliqua monumenta. Id quod pluribus exequi nunc animus est. Romani quamvis in locis soler-

ſolerter capiendis nihil intermitterent, non tantum idonea, ſed talia, quibus non darentur meliora eligentes: attamen in ſitu inacceſſo tantum non poſuerunt, quantum in certa ratione & compoſitione caſtrorum: *Hyginus* de *Caſtramet.* *Nunc quod adtinet ad ſoli electionem in ſtatuenda metatione, primum locum habent, quæ ex campo in eminentiam leniter attolluntur, in qua poſitione porta decumana eminentiſſimo loco conſtituitur, ut regiones caſtris ſubjaceant. Porta prætoria ſemper hoſtem ſpectare debet; Secundum locum habent, quæ in plano conſtituuntur: tertium, quæ in colle; quartum, quæ in monte: quintum, quæ in loco neceſſario, unde & caſtra neceſſaria dicuntur.* Id certe Romanis peculiare fuit, quod eadem ſemper & ubique forma caſtrorum, eademque metatione uteretur: Græci enim ut plurimum loca ſectabantur munita, non admodum de forma exteriori, aut compoſitione interiori ſolliciti, dum in tuto metarentur: longa, an lata; rotunda an ſemirotunda conſtituerentur, parum referre rati. De Romanis *Polybius*: Ἑνος ὑπαρχοντος παρ᾽ αὐτοις θεορηματος ἁπλου περι τας παρεμβολας, ᾧ χρωνται προς παντα καιρον και τοπον: *Eſt autem apud illos una & ſimplex*

ſimplex caſtra metandi ratio, qua omni tempore & loco utuntur. Ita factum, ut ingreſſus in caſtra miles non ſecus ac ſi patrias ad ſedes, ſuamque in urbem perveniſſet, omnia cognita haberet ſtatim & perſpecta: non illum fugiebat, qua parte, qua ſtriga, quo tabernaculo tenderet, non quem locum in tumultu tueretur, quo auxilio adcurreret, quo in hoſtem educeretur. Loco ad caſtra ponenda delecto Prætorii ſedem vexillo deſignabant: *Polybius* in hanc rem: Τȣ κριθεντος ἀει τοπȣ προς ςρατοπεδειαν, τȣτȣ τον ἐπιτηδειοτατον εἰς συνοψιν ἁμα και παραγγελιαν, ἡ τȣ ςρατηγου σκηνη καταλαμβανει, &c. *Quoties locus caſtris captus eſt, partem illam, quæ ad proſpiciendum & dandum mandata fuerit commodiſſima, Prætorium occupat. Vexillo autem poſito, ubi id defixuri ſunt, ſpatium quadratum circa id vexillum menſura ita deſinitur, ut ab eo latera omnia C. diſtent pedes; totaque area fiat jugerum IV.* Id quoque obſervabant, ut in loco, in quo ponere caſtra vellent, vivæ aquæ non eſſet penuria: præcipit *Hyginus de Caſtramet. Cæterum quocunque latere flumen ſive fontem habere debent in qualicunque poſitione.* Et *Polybius:* Τȣτȣ δε τȣ σχηματος ἀει παρα μιαν ἐπιφανειαν και πλευραν, ἡτις ἀν ἐπιτηδειο-

ἐπιτηδειοτατη φανῃ προς τε τας ὑδρειας και προνομας, παραβαλλεϛαι τα Ρωμαικα Στρατοπεδα τον τροπον τουτον. *Ad unum ſemper figuræ bujus adſpectum ac latus, quod aquationibus & pabulationibus opportuniſſimum viſum fuerit, Romanæ Legiones iſto modo collocantur.* Optime iſta omnia in locum illum, ubi monumenta hæc eruta ſunt, conſpirant: nimirum ſpatioſiſſimus eſt campus, paululum ex planitie editus; ad cujus plagam orientalem loco ejus celſiſſimo atque leviter faſtigiato pavimentum teſſellatum ſtratum erat: ibi quoque perennes fontium ſcaturigines e ſtagno quaſi ebulliunt.

§. XXIII.

Quis proin dubitet, Prætorium iſto pavimento ſtratum fuiſſe? Prætorium ſeu tabernaculum τȣ ϛρατηγου inter cetera eminebat, ut in urbe Templum; id enim ad majeſtatem aliquam & vim Imperii faciebat. Teſte *Joſepho Lib. III. Excid.* Το ϛρατηγιον τω ναω παραπλησιον: *Prætorium templo ſimile.* ex mente *Lipſii* de *Milit. Rom. Lib. V. p. 244.* forma ejus ſuperior erat rotunda, quod colligit ex *Varrone Lib. IV. de L. L. In cavædio ſi locus nullus relictus, ſub divo qui eſſet, teſtudo dicebatur, a teſtu-*

a testudinis similitudine, ut est in PRAETORIO in castris. Significat, inquit Lipsius, testudinea forma id fuisse, curvatum in cameram rotundiorem. Memorat præterea *Hyginus*: *Aris institutis in formam imæ; Auguratorium parte dextra prætorii ad viam principalem adponimus, ut dux in eo augurium recte capere possit: parte læva tribunal statuitur, ut augurio accepto, insuper ascendat, & exercitum felici auspicio adloquatur.* Tribunal Prætorio semper junctum, quin Lithostrotis sæpe exornatum: Testis *Appianus* de *Bell. Civ. Lib. III. pag. 173.* agens de capite Trebonii, ad Dolabellam tunc Asiæ præsidem delato: Δολαβελλας, ait, μεν αυτην προσεταξεν, επι του στρατηγικου βηματος, ενθα ὁ Τρεβωνιος εχρηματιζε, προτεθηναι: *Dolabella quidem ipsum* (sc. Trebonii caput) *jussit super Proconsulari Tribunali, ubi Trebonius jus dixerat, proponi*, & paulo post de militibus subdit Trebonio iratis ob necem Cæsaris: Την κεφαλην (τρεβωνιε) οια σφαιραν εν ΛΙΘΟΣΤΡΩΤΩ διαβαλλοντες: *Caput Trebonii velut globum per Lithostrotum jactasse. Suetonius* etiam de Cæsare scribit, *in expeditionibus eum tessellata & sectilia pavimenta circumtulisse*: scilicet ut solum, cui το βημα superstruendum erat, illis sterneret. Quid vero

vero obſtat quominus noſtrum iſtud pavimentum ad eundem olim uſum finemque fuiſſe ſtructum aſſeramus? Verum & ex altera parte prætorio junctum erat Sacrarium & Auguratorium, de quo dubitare non licet, confirmantibus id paſſim antiquis Auctoribus: *Dionyſ. Lib. IX.* Τȣ ἑτερȣ των ὑπατων Γαιȣ Μαλλιȣ κεραυνος εἰς το ϛρατηγιον ἐμπεσων, την τε σκευην διεσπασε, και την ἑϛιαν ἀνετρεψε: *in alterius COSS. C. Manlii Prætorium fulmen incidens, & tabernaculum disjecit, & focum ſive aram evertit. Tacitus. Illic aquilam & ſigna amplexus, religione ſeſe tutabatur, ac ni Aquilifer Calpurnius vim extremam arcuiſſet, rarum etiam inter hoſtes, Legatus P. R. Romanis in caſtris, ſanguine uo altaria Deûm commaculaviſſet. Livius. Sacrificio rite peracto, concilium advocat.* Et *Cæſar* quoque: *Poſtero die, re divina facta, concione advocata, in conſpectu oppidanorum milites collaudat.* Quinimo *Herodianus* claris verbis Templi caſtrorum meminit *Lib. IV. 4.* Ὡς δε ἐσεπεσεν εἰς το ϛρατοπεδον, ἐς τε τον νεων ἐνθα τα σημεια και τα ἀγαλματα τȣ ϛρατοπεδȣ προσκυνειται, ῥιψας ἑαυτον εἰς γην, ὡμολογει τε χαρεϛηρια ἐθυε τε σωτηρια: *Ut autem caſtra adtigit* (de Antonino loquitur) *ædiculamque eam, intra quam ſigna ac ſimulacra exercitus adorantur,*

rantur, procidens humi, gratias agebat votis quasi pro salute susceptis. Itidem *Lib. V. 8.* Ὡς δε ἀνοιξαντες τας πυλας ἐδεξαντο αὐτους, ἐς τε τον νεων τε στρατοπεδε ἠγαγον, &c. *Ceterum portis reseratis accepere utrumque milites, atque in Templum castrorum deduxerunt.* Nimirum & inter monumenta nostra Clotensia ara ad dextram Prætorii partem comparet, ad cujus pedem crematorum cineres atque sacra illa instrumenta detecta sunt.

§. XXIV.

Præterea Romani in castris suis habuere omnis generis officinas, ad fabricandum cudendumque arma varia instrumentaque. De ferrariis officinis *Vegetius*, sub *fin. Lib. II. Habet*, inquit, *ferreos harpagones, quos lupos vocant, & falces ferreas confixas largissimis contis: Item ad fossarum opera facienda bidentes, ligones, palos, rastra, alveos, copbinos, quibus terra portetur. Habet quoque dolabras, secures, ascias, serras, quibus materia ac pali dolantur atque secantur. Habet præterea artifices cum omnibus ferramentis, qui ad expugnandas hostium civitates, testudines, arietes, musculos, vineas, ut appellant, turres etiam ambulatorias faciant.*

vide

vide quoque *Lib. II. cap. 11.* Ad ferrarias has officinas refero incudem illam, quæ hoc ipſò in loco circa pavimentum eſt eruta, quales etiam apud Auguſtam Rauracorum inventas eſſe, me docuit ſupra laudatus Celeberrimus ISELIVS. Erant præterea in Romanorum caſtris & ad ea varia ædificia: Armamentarium, Valetudinarium, Procaſtria &c. de quibus *Tacitus IV. Hiſt. Subverſa longæ pacis opera, haud procul caſtris in modum municipii exſtructa.* Imo revera inſtar opidorum ſæpe ſtruebantur, præſertim in finibus Imperii, & ubi perpetuæ ſtationes & prætenturæ contra hoſtem: hæc origo & genitura nobilium aliquot hodie opidorum: quanquam hæc in ſtativa magis caſtra, quam vero in manſiones quadrent, nos tamen conjicimus & noſtra illa caſtra Clotenſia Valetudinario inſtructa fuiſſe, uti fidem faciunt inſignes ruinæ ædium ampliſſimarum, quas inter ſudarii iſte focus eſt erutus: fortaſſis ſub eodem tecto erant armamentarium atque fabrûm officinæ.

§. XXV.

Quinimo in ea, quam hactenus aſtruxi, opinione magis confirmor, cum ipſum

loci, unde hæc monumenta effoſſa ſunt, ſitum cogito. *Antoninus Aug.* in *Itin. Provinc. pag. 142. hæc habet:*

ARBORE FELICE. M. P. XX.
FINIBVS. M. P. XX.
V TODVRO. M. P. XXII.
VINDONISSA. M. P. XXIII.
RAVRACIS. M. P. XXVII.

Nimirum hæc erat regia illa & militaris via per Helvetiam, Romanis caſtris, quæ ipſe Antoninus enumerat, munita. Medius Vitodurum inter & Vindoniſſam eſt Pagus Clötenſis Caſtri, ut opinamur Romani ſedes: Quid ergo obeſt, quonimus incedentes Legiones hoc in loco quietem interponere fuiſſe ſolitas affirmemus? Siquidem hodie adhuc via regia Vitoduro ad Aquas Helvetiorum euntes ducit per *Kloten.* Hoc ſuadere videntur, Lapides illi Litterati atque monumenta, quæ hactenus inluſtravimus, omnia.

§. XXVI.

Verum diffitendum non eſt, eſſe multos in ea opinione, quaſi iſto in loco Thermæ, Balneave publica fuerint poſita: in quo tamen ſuffragium meum non obtinent

nent. Quippe militibus, quos hunc locum frequentaſſe abunde teſtantur Inſcriptiones, ex diſciplina Rom. interdicta erant balnea atque lavacra. *Polyænus* de Scipione corruptam diſciplinam in exercitu ſuo corrigente XVI. 2. Ἀργυρȣν δε ἐκπωμα μη ἐχειν, και λȣεσθαι μηδενα. *Dio* de Antonino Caracalla, qui gregarii militis more modoque vitam agebat: Και γαρ συνεβαδιζε τοις ϛρατιωταις και συνετρεχε, μη λȣτρω χρωμενως, μη την ἐσθητα ἀλλασσων, ἀλλα και παν ἐργον συνεργαζομενος, και πασαν τροφην ἀυτην ἐκεινοις αἱρȣμενος. *Chryſoſtomus in I. ad Timoth.* Στρατιωτης λȣτροις και θεατροις προσανεχων και πραγματειαις ὡς λιποτακτης κρινεται. Ita quoque *Æl. Spartianus* de Alexandro Severo: *Cum Antiochiam veniſſet, ac milites lavacris mulieribus & deliciis vacarent, eique nuntiatum eſſet, omnes eos comprehendi juſſit, & in vincula conjici, quod ubi compertum eſt, mota ſeditio eſt a legione cujus ſocii erant in vincula conjecti. Tum ille Tribunal aſcendit, vinctisque omnibus ad tribunal adductis, circumſtantibus etiam militibus, & quidem armatis, ita cæpit: Commilitones, ſi tamen iſta vobis, quæ a veſtris facta ſunt, diſplicent, diſciplina majorum Remp. tenet; quæ ſi dilabatur, & nomen Romanum & Imperium amittemus. Neque*

enim ſub nobis iſta facienda ſunt, quæ ſub impura illa beſtia nuper facta ſunt. Milites Romani, veſtri ſocii, mei contubernales & commilitones, amant, potant, lavant. Græcorum more etiam quidam ſe inſtituunt: hoc ego diutius feram? & non eos capitali dedam ſupplicio? Equidem balnea non prorſus deerant Caſtris Rom. ſed deſtinabantur tantum uſui ægrorum; teſtis omnium loco *Vell. Paterculus Lib. II. cap. 114. Per omne belli Germanici Panonicique tempus, nemo e nobis, gradumve noſtrum aut præcedentibus aut ſequentibus, imbecillus fuit, cujus ſalus ac valetudo non ita ſuſtentaretur Cæſaris cura, tamquam diſtractiſſimus ille tantorum onerum mole huic uni negotio vacaret animus: Erat deſiderantibus paratum junctum vehiculum, lectica ejus publicata, cujus uſum cum alii, tum ego ſenſi. Jam medici, jam apparatus cibi, jam in hoc ſolum importatum inſtrumentum balinei, nullius non ſuccurrit valetudini.* Inde colligimus balnea noſtra Clotenſia Valetudinario juncta olim fuiſſe in uſum ægrorum. Qui vero publica ad iſtum locum balnea ſibi fingunt, velim mihi explicent, quo militares illas Inſcriptiones referant, quæ Legionum integrarum cum balneis cognatio? Certe ſi militibus balneorum uſus fuiſſet conceſſus,

cessus, celeberrimas illas Thermas Aquenses, natura calidas, atque hibernis vicinas, Clotensibus balneis longe antetulissent, & hæc omnino præ illis fuissent desolata. Ut taceam ruinas nostras Balneorum publicorum magnificentiam luxumque non redolere.

§. XXVII.

Restat ut in Clotensium Castrorum ætatem inquiramus, ne quid intentatum relinquatur. Sedeamus ergo ad calculum, ut rite subducere possimus rationes. Quod si litterata, quæ hactenus exposuimus monumenta, consulimus, nobis liquido constat, ad tertii a Christo nato seculi initium, atque adeo ad Septimii Severi, Caracallæ & Elagabali ætatem hæc monumenta esse referenda, id quod vel soli docent litterati lapides, qui Legionem XXI. Septimii Severi agnomine insigniunt, quin & ipsi Litterarum ductus formæque: adeoque manifestum est, hallucinari illos, qui ad Galbæ, Othonis & Vitellii tempora eorum antiquitatem extollunt, atque imprimis huc referunt funestam illam Cæcinnæ cum Helvetiis cladem, de qua *Tacitus Hist. Lib. I. cap. 67. Irritaverant turbidum ingenium Helvetii,*

Gallica gens, olim armis virisque, mox memoria nominis clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellii Imperium abnuentes. Initium bello fuit avaritia ac festinatio una & vicesimæ Legionis: rapuerant pecuniam missam in stipendium Castelli, quod olim Helvetii suis militibus ac stipendiis tuebantur: ægre id passi Helvetii, interceptis Epistolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas Legiones ferebantur; centurionem & quosdam militum in custodia retinebant. Cæcinna belli avidus, proximam quamque culpam, antequam pœniteret, ultum ibat; mota propere castra, vastati agri, direptus longa pace in modum municipii extructus locus, amœno salubrium aquarum usu frequens locus: missi ad Rhætica auxilia nuntii, ut versos in Legionem Helvetios a tergo aggrederentur. Illi ante discrimen feroces, in periculo pavidi, quanquam primo tumultu Claudium Severum ducem legerant, non arma noscere, non ordines sequi, non in unum consulere, exitiosum adversus veteranos prœlium, intuta obsidio, dilapsis vetustate mœnibus, hinc Cæcinna cum valido exercitu, inde Rhæticæ alæ cohorteisque, & ipsorum juventus sueta armis & more militiæ exercita: undique populatio & cædes, ipsi in medio vagi, abjectis armis, magna pars

saucii

ſaucii aut palantes, in montem Vocetium (Bötzberg) perfugere. Ac ſtatim immiſſa cohorte Thracum depulſi, & conſectantibus Germanis Rhœtisque per ſylvas atque in ipſis latebris trucidati: multa hominum millia cœſa, multa ſub corona vendita. Cumque direptis omnibus, Aventicum gentis caput juſto agmine peteretur, miſſi qui dederent civitatem, & deditio accepta, &c. &c. Memorat hic quidem Tacitus XXI. Legionem, ſed eam ſolam: Septimiam vero tunc temporis fuiſſe nuncupatam, nemo cui ſanum ſinciput affirmaverit: & quid clades iſthæc caſtra Clotenſia adtinet? Refert Tacitus Cæcinnam cum exercitu fugientes Helvetios per ſilvas inſecutum, atque rebus omnibus confectis Aventicum ultro petentem: quinimo expreſſis verbis addit. *cap. 70. Cæcinna paucos in Helvetiis moratus dies, dum ſententiæ Vitellii certior fieret, ſimul tranſitum Alpium parans, lœtum ex Italia nuntium accipit, &c.* Quis vero Helvetiæ ſtatus fuerit, ſub Severi, Caracallæ, Alagabali etiam Imperio, docuerunt ante nos ad fidem monumentorum hiſtoricorum Viri Eruditiſſimi, *Guillimannus de Reb. Helv. Lib. II. Cap. 3. Plantinus in Hiſt. Helv.* alii paſſim: quos exſcribere ſuperſedeo, cum præter gene-

ralia quædam, tacentibus qui vitas horum Impp. ſcripſere, priſcis auctoribus, afferant nihil, quod ad pleniorem monumentorum noſtrum illuſtrationem faciat: Qui volet eos adeat, atque ſibi conſulat. Cæterum nullus dubito, caſtra iſthæc noſtra Clotenſia vel ipſius Galbæ, Othonis, Vitellii, Trajani, Antoninorum temporibus jam fuiſſe & poſita & frequentata, id quod nummi ſuadere videntur; quorum Imperatorum auctoritate Legiones etiam in Helvetia moratas ex aliis paſſim monumentis diſcimus. Forte jam ab ipſo Auguſto locus iſte in caſtri formam inſtructus eſt, ejus enim auſpicio militares viæ, per univerſum, qua late patuit, Rom. Imperium ſtratæ ſunt, quarum & nos hoc adhuc tempore hinc inde manifeſta ſatis indicia atque veſtigia deprehendimus: ut præſertim in via illa, quæ a *Gynopedio* ducit per *Vitodurum*, *Steig*, *Baſſerstorff*, & inde ad caſtra noſtra Clotenſia; opus Romanum id eſſe, argumento nobis ſunt ſilices, glarea, arenaque mira arte conſtructa, per terram illàm mollem & uliginoſam; imprimis vera via illa montem ſecans, atque noſtris *Steig* dicta, a ſcandendo, *vom ſteigen*.

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Tigurinæ gentis quidem frequens, urbis vero nulla fit mentio in antiquis monumentis ; multi multa de ejus fabulantur antiquitate atque origine , quæ nos non curamus , sed iis relinquimus , qui umbram pro Junone amplectuntur , & quid distent æra lupinis nesciunt. Rara sunt, non diffiteor, antiquitatis in illustri hac urbe monumenta ; præter nummos quosdam & Deorum statuas hactenus erutum nil est, quod magnitudinem Rom. operum prodat : Id tamen mihi non videtur mirum ; suppetunt hujus rei rationes satis graves : Tigurum enim , antiquissimum licet , a Romanis præsidiis longo temporis tractu immune fuisse , censemus, utpote in mediterraneo situm : procul Rheni limites , quos juxta Historiæ fidem præ cæteris locis, præsidiis suis atque Legionibus firmabant Romani adversus Germanorum insultus : Hinc passim ad loca illa limitanea monumentorum Romanorum magna seges est. Hinc & *Antonino*, qui in *Itinerario* suo ea tantum oppida atque castra, quæ ad militarem viam structa erant, recenset, nulla Tigurinæ Urbis mentio. Celtæ vero ge-

nuini Urbis hujus incolæ parci erant & in Deûm cultu, & in reliquis muniis publicis obeundis; ut docent nos quæ, (raro id tamen) eruuntur monumenta: quorum in censum refero statuam æneam artificii rudis, quæ in Cimeliarchio nostro publico asservatur, & in hac urbe nostra inventa est: refert illa, ut conjicio, Celtarum aliquem Deum barbatum, arctissima toga indutum, brachiis extensis, mancis tamen mutilisque manibus, nudoque capite, cui etiam pinguis aqualiculus propenso sesquipede extat. Quicquid vero de hoc sit, licet urbis nostræ Antiquitas aliis multis iisque haut levibus nitatur argumentis: gratulamur tamen nobis de nuper invento pretioso hoc thesauro, qui nobis suppeditat pro asserenda ejus antiquitate argumentum, quo reliqua illa non tantum confirmantur, sed etiam vi atque pondere vincuntur, quodque omnem vitilitigandi ansam præscindit, & Cavillatores ad ἐχεμυθίαν redigit.

TANTVM.

II. DIS-

II.

DISSERTATIO
HISTORICO-LITTERARIA
DE
LIBRIS COMBUSTIS. (a)

§. I.

Libri licet monumenta esse videantur duro marmore & ære perenniora

quæ nec Jovis ira, nec ignes,
Nec possit ferrum, nec edax abolere vetustas,

Haud

(a) Jo. Schmidii & Fr. Guil. Schützii Dissertationes de combustione librorum varii generis & in specie hæreticorum, Lipsiæ A. 1696. & 1697. editas laudat Mich. Lilienthalius de Machiavellismo literario p. 127. eas vero inspicere hactenus mihi non licuit. Celeb. autem Andreæ Westphali Dissertationem, Gryphiswaldiæ A. 1713. habitam, qua centuriam librorum publica auctoritate combustorum erudite recensuit, vix tandem amici ope ex ipsa Pomerania nactus sum. In Michael. Piccarti Observat. historico-polit. Part. II. p. 59. sqq. peculiare extat caput hoc insignitum titulo *librorum mors ignis.* Huc quoque pertinet Jac. Gretseri liber inferius citandus.

Haud raro tamen diram fatorum atrocitatem experti ac tristissimas clades stragesque passi sunt, suo quoque exemplo testatum facientes, nihil esse in rebus humanis, destrui atque absumi nescium. Innumeros tempus cuncta vorans absorpsit, hominum ignavia blattis ac tineis misere lancinandos tradidit, spumantis undæ *(b)* pelagi rapuere, atque horridus Musis-

(b) Non minus enim Neptunus, quam Bellona & Mulciber, infensum se quandoque Musis præbuit. Pauculis id in transcursu demonstratum dabimus exemplis. Notatu digna sunt, quæ de GUARINO Veronensi Ponticus Virunius in vita Chrysoloræ, ejus Erotematibus, Ferrariæ A. 1509. in 8. excusis, præmissa tradit: *Guarinus Verona oriundus, concivis Catullo, ex nobili familia Guarina ortus, ætate jam grandiore, a nobili Veneto Byzantium conductus, cœpit ibi Chrysoloram Græce per quinquennium audire. Reversurus in Italiam capsas duas librorum, quorum exempla non erant, duabus navibus locavit: cum altera venit, sed demersam alteram, perditis tantis thesauris librorum, audiens, nocte una canus totus factus præ dolore intolerabili.* vid. Menagian. Tom. I. p. 48. edit. recentiss. Paris. Tristissima Bibliothecæ VINCENTII PINELLI fata non sine gemitibus enarrat Paulus Gualdus in ejus vita p. 372. sq. collectionis Batesianæ, Gryphianæ vero p. 420. sqq. unde nonnulla delibabimus. *Bibliothecam Venetias devehendam curaveramus, ut inde mari Neapolim impendio minori appelleret: at ne qua vis major, ut in navigatione solet, pessundaret universam, placuit in tria navigia capsas conjici,* — — *Navium harum altera cum trium & triginta capsarum sarcina in piratas Turcas incidit, qui prædæ opulentæ inhiantes*

Muſisque inimicus bellorum furor, omnia proſternens, perdidit. Nec paucos violenta invidiæ rabies nobis abſtulit, idemque fatum ſubire coëgit, quo intercidiſſe teſtis eſt Joannes Pierius Valeria-

inhiantes, cum chartas & libros inveniſſent, gaudio in iracundiam verſo, inutiles ſibi merces abjicere cœperunt in mare, quouſque captivi navarchi monitu deliniti, & tot exhauriendarum chartarum tædio fatigati, ab impotenti cœpto deſtiterunt. Ita navigium exarmatum, nautæ in vincula conjecti, merces reliquæ in triremem comportatæ, & libri (ut ille monuerat) relicti beneficio alicujus, qui cum navigio in littus ejectos colligeret aſportaretque. Ita plane factum: cum enim fluctus maris navim deſtitutam ejeciſſet in littus, e regione Firmanæ coloniæ, convolarunt ad expoſitam prædam piſcatores, aliique, quorum nonnulli libros domum aſportare, quidam papyros in fruſta diſſectas ad rimas navigiorum cum glutino adhibere, non pauci, ſpecularium vice, tuguriorum feneſtris aptare. Et profecto memini audire me a quopiam, per tractum ſane quam patentem litoris illius aliud tum omnino haud comparuiſſe, quam laceras ſchedas, qua projectas in litus, qua in ſalo fluctuantes &c. Naufragii Bibliorum Suecicorum, nec non Polyglottorum Antwerpienſium mentionem feci Tom. II. p. 397. ſq. Magnam MSS. congeriem, quam CHRISTINA, REGINA SUECIÆ, è Germania in Sueciam abſportare conſtituerat, undis marinis abſorptam fuiſſe, didici ex *Herm. von der Hardt*, Proleg. Hiſt. Conc. Conſt. cap. X. De adverſis librorum variorum fatis quædam obſervavit B. Theoph. Spizelius in Commentat. de vitiis litteratorum p. 990. ſqq.

lerianus *(c)* Petri Martelli Florentini, Viri inter ætatis suæ litteratos non ultimo loco habiti, quatuor libros exactissimæ interpretationis in mathematicas disciplinas, a Petro Alcyonio ita suppressos, ut nusquam amplius apparuerint *(d)*. Plurimos funestus in cineres redegit ignis, de quibus in præsentia commentari constitutum mihi est. Animus erat primum, ea quæ de libris incendio absumtis generatim observaveram, procemii loco præmittere commentationi, a me pridem promissæ, de libris publica auctoritate combustis, sed perspiciens, justæ præfationis limites me sic supergressurum esse, mutavi consilium, atque illa heic, quum notatu non prorsus indigna videantur, seorsim exhibere decrevi, reliquis proxime secuturo hujus opellæ tomo reservatis.

§. II.

Primo igitur loco enarrandæ atque lacrymis nostris irrigandæ forent celebriores

(c) Lib. II. de litteratorum infelicitate. p. 362. edit. Lipf.

(d) De alio libro ab Alcyonio suppresso vid. Tom. II. p. 381.

res Bibliothecæ, in cineres infelici fato redactæ, nisi otium nobis fecissent Viri Doctissimi, Mich. Neander *(e)*, Jo. Lomajerus *(f)*, Thomas Bartholinus *(g)*, Andr. Westphalus *(h)* aliique. Ne tamen prorsus ἀσύμβολοι recedamus, pauculas & nos memorabimus. Anno MDLXI. in bellis Galliæ civilibus ferali flamma FLORIACENSE Ordinis Benedictini Monasterium una cum Bibliotheca instructissima absorpsit, quæ qualis fuerit, ex his Raynaudi *(i)* verbis facile augurandum: *Scholæ in monasterio Flo-*

(e) In erudita de Bibliothecis deperditis ac noviter instructis præfatione Erotematibus Græcæ Linguæ ed. Basil. 1569. præfixa, & postmodum ob raritatem & præstantiam inserta Collectioni I. Comment. de Bibliothecis Madero-Schmidianæ, p. 37. sqq.

(f) In Lib. de Bibliothecis passim.

(g) In Diss. de Bibliothecæ incendio ad filios.

(h) Qui Jenæ A. 1709. Luci restituit Barthol. Dissert. & in præfat. recentiora Bibliothecarum combustarum exempla exhibuit, qualia etiam dedit in præf. Diss. de libris publica auctoritate combustis p. 3. sqq. Nisi memoria me fallit, vidi etiam aliquando Glar. Bolzii Regiomontani Diss. de Bibliothecarum incendio.

(i) Qui hæc ex Aimoini Vita S. Abbonis Floriacensis hausit, cit. Arsen. Sulger. in Annalibus Imper. Monast. Zwifaltensis Part. II. p. 145. de Schola quoque Floriacensi conferri potest Jo. Launojus de Scholis

Floriacensi fuere celeberrimæ, ita ut adolescentum & studiosorum ultra quinque millia numeraret, a quorum singulis pro muneribus scholastico dabatur Monacho Præceptori duplex volumen manuscriptum, haudquaquam exile minerval certe, typographia tunc nondum per orbem propagata. Unde de immensitate voluminum, quæ isto incendio irreparabili damno periere, judicium haud difficulter ferri potest. Ita quoque A. MDLXXVIII. Vulcanus vastator in Suevia nostra WEINGARTENSE ejusdem Ordinis Cœnobium cum Bibliotheca devoravit. Audiamus ea de re Gabrielem Bucelinum (k): A. 1578. *luctuosissimo toti posteritati incendio vastatur Imperiale Monasterium Weingartense, splendidissimo & amplissimo, quod paulo ante Johannes Gerwici successor extruxerat, palatio, cum ignibus, tum consequente inde concameratarum ædificiorum ruina absumpto, in quod paulo ante locupletissima magni momenti veterum Manuscriptorum & incomparabilis raritatis monumentorum Bibliotheca translata*

lis celebrioribus seu a Carolo M. seu post eundem Carolum per Occidentem instauratis Cap. XXIII. p. 85. sqq. & Cap. XVI. p. 104. sq. edit. Hamburg.

(k) In Constantia Rhenana p. 358.

lata est, paucis e pergameno libris, ipso flammarum impetu per longa aëris spatia in patentes campos ejectis & posteritati conservatis. Superbit tamen hodienum hocce Monasterium (cui nuper moderni Abbatis magnificentia novum templum splendidissimum, veteri diruto, accessit, paucissima fortassis in Germania habens paria) Bibliotheca codicibus manu exaratis, & maximam quidem partem membranaceis instructissima, laudata etiam a Jo. Mabillonio *(l)*. Nec desunt rariores typis excusi, e quibus nomino Ciceronis officia & Paradoxa Moguntiæ per Jo. Fust. & Petr. Schoeffer A. 1465. membranis impressa, ac Clementis V. P. M. Constitutiones, ab iisdem in fol. A. 1460. vulgatas, cujus rarissimæ editionis cum Cel. Maittaire in Annalibus typographicis haud meminerit, ea, quæ ad ejus calcem notata sunt, huc transferre operæ videtur esse pretium. *Presens Clementis Pape quinti Constitutionum Codex una cum apparatu Dn. Joh. An. suis rubricationibus sufficienter distinctus artificiosa adinventione imprimendi & characte-*

(l) In Itin. German. p. 43. sq. edit. Hamburg.

racterizandi absque ulla calami exaratione sic effigiatus & ad Eusebiam Dei industrie est consumatus. Per Joannem Fust. civem Moguntinum & Petrum Schoiffher de Gernsheim clericum diœces. ejusdem. Anno Dn. MCCCC. sexagesimo. XXV. die mens. Junj. Exemplar hoc itidem est membranaceum, Bibliothecæ cimeliis jure accensendum.

§. III.

Incendio quoque A. MDCXXIII. periit egregia Bibliotheca WALLENRODIANA, ita, ut ne pagina quidem relicta sit, atque simul interciderit desideratissima Joannis a Wallenrod Concilii Constantiensis historia, a Theodorico Vrie laudata, cui epicedium scripsit Cel. *Hermannus von der Hardt* (m). Pariter A. MDCXCVII. funestæ flammæ injurias expertum est Cœnobium SALEMITANUM

(*m*) In præf. Tom. I. Part. II. Historiæ Concil. Constant. collegit vero postea ejus Possessor magnis sumtibus aliam insignem Bibliothecam, quam Illustrissimus illius Filius publicis dicavit usibus. Ejus notitiam dedit Clar. Volbrechtus, qui hodie ipsi præfectus est, *in erläutertem Preussen*, Fasc. XXXIII.

NUM Ordinis Cisterciensis (Salmansweiler), una cum Bibliotheca amplissima igne absumptum. Quædam ejus MSSta enarravit Mabillonius *(n)*, ac inter ea Acta Concilii Constantiensis in maximo folio cum egregiis figuris & symbolis gentilitiis eorum omnium, qui Concilio interfuerunt, quantivis pretii opus, cujus jacturam laudatus Hardtius *(o)* deplorat. Eodem etiam fato superiori seculo interiisse novi ROTHENSE Ordinis Præmonstratensis Monasterium, nobis vicinum, cum apparatu librario non contemnendo. Anno autem præterlapso 1726. d. 13. Jan. Parisiis eximia Bibliotheca VALINCURTIANA cum pretiosa supellectili & multis rarioribus picturis in ignes consedit *(p)*. In incendio item nupero FRANCOFURTANO Vulcanum destructorem nec pepercisse tabernis librariis, atque sic operibus *(q)* nonnullis raritatem induxisse, nunciarunt publicæ novorum litterariorum tabulæ. Et quot, sodes, omni ævo

(n) In Itin. German. p. 89. sq.
(o) In prolegomenis Histor. Concil. Const. Cap. X.
(p) Vid. *Neue Zeit. von gelehrten Sachen* p. 89.
(q) Inter quæ præsertim Reuberi Scriptores rerum Germanicarum, studio Celeb. Joannis non sine insigni accessione iterato paulo ante editi. vid. l. c. p. 533.

cum integris urbibus in favillas abiere Bibliothecæ opulentissimæ, quarum jam ne memoria quidem superest?

§. IV.

Haud raro etiam contigit, ut ingens librorum copia imperantium aliorumve cura infelicibus flammis ustulanda traderetur. Augustus, quicquid fatidicorum librorum Græci Latinique generis vel parum idoneis auctoribus ferebatur, supra duo millia contractaque undique cremavit, ac solos retinuit Sibyllinos *(r)*. Ephesiorum, των τα περιεργα πραξαντων, multos, ad Christum conversos, libros impios publice exussisse, refert & calculo suo probat S. Lucas *(s)*. Pios vero Christianorum libros è medio tollendos, inque cineres vertendos curasse Diocletianum, Antiochi Epiphanis crudelitatem *(t)* æmulantem, testis est Eusebius *(u)*. Arianos sacros Libros, quoscunque in Eccle-

(r) Sueton. in Augusto. Cap. XXXI. Hac vice tantum agemus de multis libris simul imperantium jussu crematis, de singularibus vero ejus generis libris Tomo VIII. differemus.

(s) In Act. Apost. Cap. XIX, 19.

(t) 1. Maccab. I, 59. 60.

(u) Histor. Eccl. L. VIII. c. 2. 3.

Ecclesiis reperiebant, flammis absumsisse conqueritur Athanasius (x): contra Constantinum M. eorum libros igni addixisse memorat præter alios Sozomenus (y). Libros Eunomianos comburi jussit Theo-

 dosius

(x) In epistol. ad orthodoxos de persecut. excit.

(y) Hist. Eccl. L. I. c. 20. Narratur ibi, Constantinum decrevisse, ut, si quis aliquem librum Arianum occultare deprehenderetur, ac non illico in publicum productum incenderet, capitis mulctaretur supplicio. Mirum vero, tanta severitate Imperatorem in eos, qui Ariana scripta igne non perderent, sed occultarent, uti voluisse, cum ipsum contra Arium exilio tantum mulctaverit. Parum igitur abest, quin pollicem premam Mino Celso Senensi, ita de ea re judicanti in Disputatione: *In Hæreticis coercendis quatenus progredi liceat, ubi nominatim eos ultimo supplicio affici non debere aperte demonstratur:* edit. Christling. A. MDLXXVII. p. 133. sq. *Arrius hæresiarcha a Constantino haud comburitur, sed tantum in exilium ablegatur, & in ejus libros non comburentes capitale supplicium decernitur. Hæreticus inultus dimittitur, in libros autem sævitur. Nec tamen usquam legitur, in hujusmodi libros retinentes hac lege animadversum esse. Ex quo luce clarius colligitur, Cæsaris decretum in Arrii libros apud se habentes ad terrorem conditum esse, ut ejus dogmatis sectatores ab eo deterrerentur, itaque extinctum iret hæresis illa: non autem sanguinario animo hæreticos trucidandi: cujus rei illustre poterat exemplum edere, insignem hunc hæreticum necando, si sic decere censuisset. Nam alioqui in sapientissimo* ac

ac prudentissimo Principe tantam fuisse stupiditatem mente concipi non potest, ut hæreticos necandos sentiens, hæreticum a celeberrimo Concilio damnatum impunem dimisisset, libros autem ejus eosque retinentes comburendos imperasset. Hac occasione quædam de hujus libri auctore, de quo inter eruditos disputatur, monere lubet: Sunt, qui sub Mini Gelsi nomine Sebastianum Castalionem latere volunt: Geleb. vero Heumannus in Schediasmate de libris Anonymis ac Pseudonymis p. 144. sq. post Sandium, Bailletum, Placcium & Goth. Arnoldum hanc personam induisse Lælium Socinum existimat. Sed liceat mihi, salva, quæ mihi cum Viro Optimo verique amantissimo intercedit, amicitia, in hoc ab eo modeste dissentire. Ego Mini Celsi nomen haud adscititium, sed auctoris proprium esse arbitror. Extant enim inter Epistolas Claudii Tolomei, itidem Senensis, Italicas, Venetiis A. 1566. in 8. hoc titulo editas: *De le Lettere di M. Claudio Tolomei Libri Sette, con nuova aggiunta ristampate, & con somma diligenza ricorrette*, p. 288. sqq. Fabii Benuoglienti litteræ ad Minum Celsum Venetiis d. 15. Sept. A. 1548. scriptæ, e quibus ista ætate Virum eruditum, eo nomine insignitum, vixisse patet. Illum autem librum primo Italico sermone conscriptum fuisse, ipse nos auctor edocet, p. 117. his usus verbis: *Reliqui nobis sunt ex neotericis Caspar Hedius, Johannes Agricola Islebius, Jacobus Scheuchus & Christophorus Hofmannus, quorum Latine scripta, quamprimum has nostras disputationes Hetrusce scripsimus, commodum habuimus: eorumque dicta ex Latina in nostram linguam vertimus; nunc autem cum eo locorum venerimus, ubi eorum libri, etsi diligenter inquisiti, ad manum nobis non fuerint, ex nostra in Latinam linguam eorum locos fidelissime vertimus, eorum sensu nulla ex minima parte immutato.* Habemus & alium ejus argumenti librum cum præfatione Martini Bellii (non Prelli, uti perperam a Gothofr. Arnoldo in Histor. Eccl. & Hæret. P. II. p. 407. voca-

doſius M. *(z)*. Eutychianos & Apollinarianos Imperatores Valentinianus & Marcianus, Manichæos Leo M. & Symmachus I. PP. MM. nec non Cabades Perſarum Rex, Magicos & judiciarios Valens Imperator, ſed intermixtis plurimis optimi generis operibus *(a)*, & alii, Monothelitarum libros, Synodus ſexta, Thalmudicos & Judaicos alios *(b)* Gregorius IX. Julius III. Paulus IV. Clemens VIII. *(c)* PP. MM. Mahometanos Franciſcus Ximenius Archiepiſcopus Toletanus. De quibus omnibus brevis ſum, cum plenius jam de iis diſſeruerit Jacobus Gretſerus *(d)*.

vocatur) quem recenſuit & Argent. A. 1610. recudi curavit Joach. Cluten.

(z) Lib. XVI. Cod. Theodoſ.

(a) Vid. Ammian. Marcell. Lib. XXIX.

(b) De fatis Thalmudis & librorum Judaicorum vid. Celeb. J. C. Wolfii Bibliothec. Hebr. Part. II. p. 930. ſqq.

(c) De Clemente VIII. Paulus Piaſecius Epiſcopus Præmislienſis in Chronic. geſtorum in Europa ſingularium f. 112. *Eodem tempore Pontifex legem ſancivit, ne Judæi Talmud ſuum & alios in Indice expreſſos ac prohibitos libros legerent, & omnes tales libros ab officio inquiſitionis conquiſitos cremari juſſit; in ſola civitate Bergomenſi fere* 10000. *bujusmodi librorum fuerunt collecta & igne abſumta.*

(d) Lib. I. De Jure & more prohibendi, expurgandi

§. V.

Apud SINENSES licet a longo tempore litterarum studia non mediocriter floruerint, aliquando tamen diris ea novercantis fortunæ insultibus petita, ab extrema pernicie prope absuere. Jussu enim atque auspiciis Imperatoris Chingi seu Xii, antecessorum suorum sic extincturi memoriam, suamque solius famam nefario ausu apud posteros servaturi, cuncta fere Philosophorum monumenta perdita atque cremata sunt, furorem ejus in comitiis hac oratione acuente Lisuo, pessimæ notæ Philosopho: *Olim cum in plures divisa dominos essent regna, non abnuerim necessarium fuisse literarum studium, ut, quæ ad cujuscunque regni gubernationem pertinerent, e libris promerentur. Nunc eviluit hæc ratio, cum sub unius imperio totus quiescit orbis, omnes unius nutum intuentur, unus ordo, una lex servanda, cui rei quid plura scire sit opus ego quidem nescio, at obesse potius, hoc scio. Quid enim? Otiosis*

gandi & abolendi libros hæreticos & noxios, de quo opere videsis judicium Guilielmi Cave in prolegomenis historiæ litterariæ scriptorum ecclesiasticorum f. 14. sq.

Otiosis litigiosisque literatoribus regnum cur oppleamus? Quo impensius Imperatori vigilandum, ne quis libros habeat domi vel suæ vel alienæ, neve abscondat; sed quamprimum addicat flammis, etiam sub mortis pœna denunciandum, salvis tamen illis, qui de agricultura, medicina & divinatione agunt. Periere igitur tum omnes propemodum Sinicorum Philosophorum libri, si Confutii ac Mentii scripta exceperis, quæ mulier quædam laudabili consilio paginis divisis ad domus parietes agglutinatis feliciter exitio eripuit *(e)*.

§. VI.

Eximia ARABUM in litteras merita neminem paulo humaniorem fugiunt: at inter eos etiam in libros optimos flammis nonnunquam atrocissime sævitum fuit. Accipe ejus crudelitatis exemplum. Amrus, exercitus Arabici dux, Alexandria Ægypti urbe capta rogatus a Joanne Philo-

(e) Vid. Martinium in Histor. Sin. Lib. VI. p. 210. sq. & Theophilum Spizelium in commentario de re litteraria Sinensium Sect. III. p. 42. quem inter recu-las meas servo multis observationibus haud asper-nandis ipsius beati Auctoris manu ornatum.

pono Grammatico, quem favore complectebatur, ut libros philosophicos, quorum magnam vim bibliotheca regia possidebat, ipsius concederet usibus, ab Omaro Chalifa ejus rei veniam impetrare contendit. Ab eo autem hoc tulit responsum: *Utique libros istos vel cum Alkorano convenire, atque ita opus iis non esse, sufficere enim Alkoranum: vel illi contrarium aliquid continere, atque eo nomine penitus tollendos.* Quo audito Amrus illos ad calefacienda balnea, quorum quatuor millia isto tempore Alexandriæ fuerunt, adhiberi jussit: tanta autem eorum fuit copia, ut omnes semestri demum spatio hac ratione consumti sint, si fides Abulpharagio id narranti *(f)* habenda. De iisdem Leo Africanus apud Hermannum Conringium *(g)* hæc commemorat: *Eo tempore quo a Bagadadi*

(f) In historia Dynastiarum, ab Eduardo Pocockio Arabice & Latine Oxoniæ A. 1663. publicata, p. 181. add. Pocock. Specim. Histor. Arab. p. 165. & Hottingeri Analecta Historico-Theolog. p. 247. sq. De fatis studiorum apud Arabes egregia extat Dissert. Clar. J. G. Lakemacheri, sub præsidio D. C. D. Kochii Helmstadii A. 1719. habita.

(g) In Supplementis Dissertationum de Antiquitatibus Academicis p. 242.

gadadi Pontifice deficientes rerum in Africa potiebantur Arabes, omnes Afrorum libros igni committi jusserunt. Sic enim persuasum habebant, quamdiu penes Africæ incolas esset aliqua naturalis scientiæ aut bonarum disciplinarum cognitio, fore, ut superbia eos indies ad tumultum atque ad Mahumethicæ legis contemtum magis ac magis provocaret. — *Nonne idem & Persis, dum adhuc staret Arabum imperium, accidisse legitur? Certissime constat, hos quoque literas, quas sibi peculiares habent, amisisse, omnesque illorum libros Pontificum Mahumedanorum jussu igne consumptos, ne quid rerum physicarum cognitio aut idolorum leges Mahumedicæ detraherent dignitati.* Addo, quæ de iis Joannes Spencerus (*h*) habet: *Primi post Muha-*

(*h*) De Legibus Hebræorum ritualibus & earum rationibus Lib. II. Cap. I. p. 360. edit. Lipf. 1705. Ἐν παρόδῳ heic notare placet, Arabes non magnam duntaxat librorum vim combussisse, verum etiam undis immersisse. De Mujavia enim, Sarracenorum Duce bellicosissimo Cœlius Augustinus Curio Lib. I. Sarracenicæ Historiæ (quæ cum Wolffgang. Drechsleri Turcicarum rerum Chronico, & ejusdem Curionis descriptione Marochensis regni, nec non Cœlii secundi Curionis belli Melitensis historia Basileæ A. 1568. in 8. ex officina Oporiniana prodiit) p. 54. sq. hæc memoriæ prodidit: *Concilium suæ sectæ indixit, ad quod edicto promulgato doctos omnes, quive*

Muhamedem Duces libros ubique locorum incendio tradiderunt, & ita se gesserunt, quasi bellum non minus humanitati, quam hominibus indixissent. Quin & sæculi sequentis Arabes artium & literarum omnium adeo rudes erant, ut id inprimis curasse putentur, ne Prophetam suum illiteratum (uti vulgo audiit Mahometes) scientia superarent. Inde venit, quod scriptorum Arabicorum hodie vix quispiam annis octingentis antiquior inveniatur.

§. VII.

Ab Arabibus ad GRÆCOS, omnis olim eruditionis antistites, migrabimus, quibus tot præstantia antiquitatis monumenta orbis cultior debet. Desiderantur hodie multorum quondam inter istos celebrium poëtarum opera, quibus internecionem ignis, ab iis excitatus, jurene an injuria nescio, intulit. Testem produco

quive aliquod Muamedis aut superiorum pontificum haberent, suum agnoscentes imperium, venire, & scripta secum adferre jussit. Celebratus hic conventus exitiabilis fuit Damasci: cumque ibi ob sententiarum pugnantium varietatem nihil statui posset, sex omnium sapientissimos ex eo numero communi consensu eligi jussit: & sic delecti fuere Mulcinus, Boarius, Buora, Anoecius, Abermindus, & David. His in unam domum cum omnibus scriptis, quæ allata fuerant, inclusis, ut singuli ex

duco Petrum Alcyonium (i): *Audiebam puer ex Demetrio Chalcondyla, Græcarum rerum peritissimo, sacerdotes Græcos tanta floruisse auctoritate apud Cæsares Byzantinos, ut integra (illorum gratia) complura de veteribus poëmata combusserint, inprimisque ea, ubi amores, turpes lusus & nequitiæ amantium continebantur; atque ita Menandri, Diphili, Apollodori, Philemonis, Alexis fabellas, & Sapphus, Erinnæ, Anacreontis, Mimnermi, Dionis, Alcmanis, Alcæi carmina intercidisse: tum pro his substituta Nazianzeni nostri poëmata, quæ etsi excitant animos nostrorum hominum ad flagrantiorem religionis cultum, non tamen verborum Atticorum proprietatem & Græcæ linguæ elegantiam edocent. Turpiter quidem*

ex illis scriptis omnia Muamedis facta & dicta, quæ verisimilia viderentur in unum volumen colligerent, injunxit. Cumque illi sex volumina fecissent, reliqua omnia scripta in flumen projici curavit, quæ tot fuerunt, ut illis ducenti cameli fuerint onerati. Deinde lege lata gravem eis pœnam proposuit, qui secus crederent, facerent, dicerentve, quam in iis sex Alcoranis præscriptum esset. Cæterum hodienum omnia exemplaria librorum Muhammedanorum, a Christianis typis excusorum Turcis haberi profana, & vel ideo igne abolenda memorat D. J. M. Langius in Diss. de Alcorani prima editione p. 28.

(*i*) In Medice legato priori p. 69. Analectorum Illustr. Menkenii de calamitate literatorum.

dem sacerdotes isti in veteres Græcos malevoli fuerunt, sed integritatis, probitatis & religionis maximum dedere testimonium. Fateor autem, me vereri valde, ne ab illis sacerdotibus cum malis & noxiis libris stragem etiam senserint codices, immortalitate dignissimi.

§. VIII.

Pedem e Græcia ad SUEO-GOTHOS longe dissitos promovebimus, quorum poëtæ, antiquis temporibus Scaldi nominati, res a majoribus atque sibi coævis heroibus strenue gestas certatim carminibus celebrarunt, magno ab ipsis olim Regibus habiti in pretio. Supersunt hodienum nonnulla eorum poëmata, vel poëmatum fragmenta; sed plura superessent, nisi Olaus Skautkonung præpostero zelo abreptus, & instinctu præsertim Papæ Sylvestri II. item Sigfridi, Eschilli, Davidis & reliquorum Monachorum carmina ejusmodi Runica, utpote magiæ suspecta, & undique studiose comportata, Vulcano consecrasset *(k)*.

§. IX.

(k) Vid. Jo. Aluandri Historiolam artis typographicæ in Suecia p. 3. & auctores ibi allegatos.

§. IX.

Propius tandem ad noſtra accedamus tempora. Nunquam credo flammæ violentiam in bonos libros adeo graſſatam eſſe, quam ab ea ætate,

Primus inacceſſum qua per tot ſecula verum,
Eruit e tetris longæ caliginis umbris.

B. Lutherus divina fultus gratia. Non ejus ſolum, ſed & συνεργων opera magno numero in Germania, Anglia, Italia, Gallia, Hiſpania alibique ferali rogo fuiſſe impoſita nemo ignorat, niſi qui nihil novit. Haud publice duntaxat, verum etiam privatim Lutherani libri flammis fuerunt injecti. Nec mirum id, cum præter alia ſeveriſſimum proſtet CAROLI V. edictum, Bruxellis A. MDXL. publicatum *(l)*, in quo hæc præcipiuntur: *So jemand die vorgeſchriebene Bücher Lutheri &c. bey ſich hätte, daß er die bald verbrenne,*

(*l*) Vid. Bibliotheca Cyprianica p. 397. de libris Lutheri paſſim publice combuſtis hujus loci non eſt, pluribus agere; conferendus eſt de iis Seckendorfius, Sleidanus, Weſtphalus l. c. p. 30. aliique.

brenne, bey peen verklärt und vollstreckt zu werden, nemlich die Manns-Person mit dem Schwerdt, und die Weiber lebendig zu vergraben, so sie anderst ihre Irrthum nicht dulten oder beschützen wollen. Wenn sie aber in ihren Irrthümern der Ketzerey verharren wollten, so sollen sie mit dem Feuer zum Tode gebracht werden, und alle ihre Güter genommen, und gewendt zu unserm Nutz. PHILIPPUS II. Hispaniarum Rex, ejus filius, pro illo fervore, quo in pontificiam religionem tuendam ac provehendam ferebatur, in suis ditionibus, Belgicis præsertim, omnes libros, quos hæreticos vocant, sedulo conquiri atque exuri, alios vero, purgationem admittentes, castrari jussit. Ipse id de se testatur in diplomate, A. 1571. ultimo Julii Bruxellis dato, & Indici expurgatorio præmisso: *Quandoquidem ad orthodoxæ religionis incrementum tam in his provinciis citerioribus, quam in aliis, quo hinc libri transvehuntur, Nos* A. cIɔ Iɔ LXIX. *elapso, duobus indicibus super librorum prohibitorum censura evulgatis bibliothecas omnes publicas privatasque a libris ut tum, sic etiam in hoc tempore periculi & scandali nomine damnatis, perpurgavimus: hac in re divinam legitimamque constitutionem sequuti,*

sequuti, quæque in sacrosancto Concilio Tridentino & catalogis decretisque ejus statuta & declarata sunt. Et quoniam inter præscriptos libros permulti in omni facultate scientiaque comperti sunt, qui alias castigati, & a zizaniis impuræ doctrinæ opinionumque emendati, deinceps bona sui parte & cum fructu legi possint: & nolentes perire tantam pecuniæ vim, quam æstimatio ejusmodi librorum producere queat, non sine magna mercatorum jactura, & studiosorum damno, mandavimus hæresiarcharum ut principum hæreticorum scripta eaque plane exitiosa incendio aboleri, quæ in prædictis provinciis nostris citerioribus inventa sunt, quorum quidem Dei gratia rara exemplaria exstiterunt; quæcunque vero alia purgationem facilem admissura videbantur, ea universa in urbibus & municipiis prædictarum provinciarum collecta conservari cavimus &c.
BUDENSES in Hungaria A. 1524. Georgium quendam Bibliopolam una cum libris evangelicis exussisse, Abrahamus Scultetus *(m)* scribit. LUTETIÆ quoque librarius quidam, una cum plurimis libris A. 1559. vivus ustulatus fuit *(n)*.

(m) In Annal. Evang. p. 62. edit. *Herm. von der Hardt.*
(n) Vid. J. H. Hottingeri Histor. Eccles. N. T. Tom. IX. p. 408.

§. X.

ROMÆ præsertim cum alias, tum potissimum ab ætate PAULI IV. P. M. qui primus catalogum hæreticorum & librorum damnatorum typis vulgari curavit, plurimos flamma hausit libros, Pontificis in concremandis eruditorum, qui a Romano cœtu secesserant, lucubrationibus privatis etiam imitantibus. Hinc Theodorus Zwingerus (o): *Quantam stragem sub Paulo IV. Pont. max. A. 1559. Germaniæ clarissimorum virorum scripta religionis nomine publice passa sint, testes esse possunt, qui eo tempore in Italia fuerunt. Vidimus nos privatim Philippi Melanchthonis grammaticam exuri, cumque causam rogaremus, id unum afferebatur, sanctorum hominum consiliis parere sanctum esse & pium. Erat autem id consilium Confessoris privati, magno cum applausu in Patavino Gymnasio theologiam profitentis.* De hujus incendii auctore ita cecinit Sudarnocus Surensegus (p), primariam ejus causam indicans:

Ineptus

(o) In Theatro Vitæ humanæ Vol. XVIII. Lib. VIII. f. 3103. conf. Jo. Henr. Hottingeri Histor. Eccles. Novi Test. Tom. IX. p. 408.

(p) Vel potius literis retro lectis & utrinque terminatione *us* abjecta Conradus Gesnerus, Polyhistor. Tigu.

Ineptus olim & conscius pictor sibi,
Galli figuram venditurus alitis,
Puerum jubebat, forte gallinaceus
Ne vivus ullus ales eo procederet,
Cavere. Idem hodie nonne facit ter maximus
Pictor? licere qui sibi putat omnia,
Quæcunque pingit atque comminiscitur:
Quæcunque fingit atque mentitur: jubet
Illis haberi simpliciter ab omnibus
Fidem. Et quia nuper improbari cœperant
Commenta, quæ obtrudit miseris mortalibus,
Nunc veritatem e finibus jussit suis
Facessere, exulare, cum omnibus bonis
Sanctisque libris: in quibus veri alites,
Ad ætherem alis evolantes limpidum,
Testantur alta voce cœlestem Dei
Instare lucem, filium per unicum:
Ad hanc relictis & tenebris se præparent,
Surgantque mortales, monent gravissime.

Indices certe prohibitorum librorum eum finem sibi propositum habere videntur, ut illa,

Tigurinus. Hoc vero carmen cum aliis eandem rem concernentibus annexum est Thomæ Naogeorgi Regno Papistico, ed. 1559. p. 309.

illa, quæ prorsus in istis damnantur, opera, non hominum tantum manibus excutiantur, verum etiam penitus aboleantur. Unde ei, qui auspiciis CLEMENTIS XI. A. 1711. e typographia Cameræ, quam vocant, Apostolicæ in forma octuplici prodiit, præfixa est figura, sistens DD. Apóstolos Petrum & Paulum, in quorum pectora Spiritus S. ignem & radios suos cœlitus immittit, ita quidem, ut inde rursus exsiliant in libros subjectos, eosque ingenti flamma excitata absorbeant. Hac autem injuria affici plurima monumenta eximia atque dignissima, quæ per seræ posteritatis manus eant, omnes norunt, quibus truculentos istiusmodi indices evolvere licet. Multis igitur libris carendum est literatis Romæ & alibi, ubi idem rigor obtinet, degentibus: de quo Gabriel Naudæus (q) in literis ad Petrum Gassen-

(q) Vid. ejus Epistolas, Genevæ A. 1667. in 12. editas, p. 232. sq. Aliud etiam Naudæo Romæ tum tædio fuit, studiisque ejus remoram injecit, de quo ita l. 1. p. 213. sq. in literis ibidem A. eod. d. 25. Febr. ab D. Du Pré Caussinii Dominum datis: *Accessit longe permolestum ac tædiosum onus functionis aulicæ, quæ in eo tota versatur, ut Eminentissimi Cardinales anteambulonum aulicorum frequentiori numero stipati incedant, dum mutuis inter se certant officiis & honoris ac salutis impertiendæ*

Gassendum Romæ d. 6. Mart. A. 1632. exaratis conqueritur: *Commodum mihi traditur ab Eminentissimo Cardinali meo Nundinarum Francofurtensium Catalogus, in quo Philosophiæ & Alchymiæ Fluddanæ clavem inveni, sive Roberti Fluddi Armigeri & Medicinæ Doctoris ad epistolicam tuam pro R. Patre Marino Mersenno Exercitationem responsum. Verius tamen ego dixerim responsionis titulum: nobis enim, qui Romæ vivimus, non licet esse tam beatis, ut libros omnes absque metu & delectu penes nos habere possimus; sed nec mercatoribus ipsis Bibliopolis quidquam huc advehere concessum est, quod examen ignis perhorrescat, non modo Lutheranis, sed etiam Paracelsistis ob blasphemias utrisque communes sæpe sæpius intentatum. Quare cum hoc illo nomine atque insuper vasto ipsarum pondere Fluddanæ compositiones, quibus nunc deferendis vix onerariæ sufficerent, commu-*

tiendæ causa sibi invicem ultro citroque occurrunt, vel ad palatium aut congregationes proficiscuntur, tanto quidem æmulationis studio ac fastuoso vanæ contentionis ambitu, ut plerumque videas unius homuncionis muricem trahere post se florem delibatum Italicæ nobilitatis, & populo, qui rerum quondam potitus est, orbem dum totum victor Romanus habebat, turpissimæ servitutis jugum imponere.

ni ad nos aditu prohibeantur, fac &c. Hanc vero cumprimis ob causam in urbe, quæ

tantum alias inter caput extulit urbes,
quantum lenta solent inter viburna cupressi,

hodienum bibliopolia adeo sterilia atque bonis libris destituta esse existimo, quod nuper retulit testis αὐτόπτης Consultissimus atque Clarissimus Joach. Christoph. Nemeitz *(r)*. Misere autem isthic locorum agitur cum litteris, ubi eruditorum oculi, mentes manusque onerosa illa gravantur servitute, ut nec legere illis liceat, quæ velint (de probis, non de obscœnis, seditiosis & blasphemis loquor libris), nec scribere, quæ sentiant, etsi sint optima. Merentur & heic repeti Viri ingenui ex ipso Pontificiorum cœtu, Lamindi Pritanii *(s)*, querelæ: *Novimus, qui ne sibi confligendum foret cum indocili quorundam Censorum inscitia atque impotentia, dimissis*

(r) In Spicilegio memorabilium Italiæ, Germanico idiomate edito, Part. I. p. 221.

(s) Lib. II. de ingeniorum moderatione in religionis negotio Cap. 5. p. 266. cit. Celeb. Heumann. in Conspectu Reip. litter. p. 108. edit. recentiss. conf. hujus opellæ Tom. V. p. 28. sq.

missis theologicis ac philosophicis studiis, se totos conjecerunt in eruditionem profanam, unde si non æqua laus, certe minus periculi, & plus quietis expectandum fuerat. Non ergo privatis tantum studiis officitur ab hisce Censoribus, sed publicæ etiam utilitati & Ecclesiæ, quæ scriptoribus theologisque indiget non assentatoribus, dum scribunt, neque Zelo immoderato ferventibus, dum judicant, sed solida eruditione refertis, & omni superstitione & affectu vacuis.

§. XI.

Sed e diverticulo in viam redeundum est. Pontificum in persequendis & pellendis Protestantibus, librisque eorum igni addicendis ardorem secuti sunt certatim alii Principes & Episcopi. Prolixum foret, cuncta solennia librorum incendia, hinc exorta enumerare. Paucula speciminis loco sufficiant. Martinus Episcopus Seccoviæ de eradicata in STYRIA ET CARINTHIA religione Evangelica ad illustrem quendam Augustanum hæc inter cætera A. 1600. perscripsit (*t*): *Eodem plane modo, sicut & Styria, Carin-*

(*t*) Has litteras D. Daniel Cramerus vulgavit cum Petri Schargæ Soc. Jes. concione de quæstione: *An hæretico sit fides servanda?* A. 1602. in 4.

thia a nobis reformata est: inprimis hæretica templa cum cœmeteriis sectariorumque prædicantium ædibus ubique partim arietibus, partim pulvere tormentario sunt eversa. Prædicantes ubique ex provincia expulsi, uxores putativæ & concubinæ ab eorum consortio abactæ, illisque reditus ex omnibus provinciis interdictus. — — — Multa millia librorum hæreticorum publice in variis locis combusta. Christianis Lectoribus dijudicandum permitto, num fumosa isthæc & Vulcania reformandi ratio mitissimæ respondeat Jesu Christi, Servatoris nostri optimi, indoli, qui non ferro & flamma, sed Evangelii fulgure, sed beneficiorum cumulis, sed inculpatæ atque integerrimæ vitæ exemplo homines ad frugem perduxit, ipse cum suis dirissimas calamitates, horrenda opprobria, & atrocissimam mortem infracto animo miraque patientia tolerans, nequaquam renitentibus inferens. Idem fere quod in Styria & Carinthia tum in CARNIOLA factum esse, edocemur ab Ill. Jo. Weichard Valvasore *(u)*. Novimus quo-

(*u*) In topographico-historica descriptione Ducatus Carnioliæ (*Ehre des Hertzogthums Crain*) Tom. I. f. 432. & 467. sq.

quoque A. 1624. in AUSTRIA superiore magnam evangelicorum librorum vim flammis addictam fuisse. Non vero tantum Romani cœtus asseclæ isthoc libros supplicio affecerunt, sed interdum & alii. En exemplum! Joannes Matthæus, Anabaptistarum Pseudopropheta, A. 1535. Monasteriis mandavit, ne quis ullum deinceps librum haberet aut sibi servaret, præter sacra Biblia, reliquos omnes in publicum deferri, flammisque aboleri jubens *(x)*.

§. XII.

Præterea haud paucos libros privata quorundam industria, male sedula, ac publicæ æmula, ignibus dedit. Quis enim dubitet, JOANNEM COCHLÆUM, verbi gratia, complures lucubrationes Melanchthonianas ejusque generis alias in cineres redegisse, præpostero Zelo abreptum, qui ita Philippum, communem olim Germaniæ præceptorem, publice affari veritus non est *(y)*: *Vidi heri, quos jam edidisti, Locos communes, seu Hypotyposes*

(*x*) Vid. Sleidan. Comment. Lib. X. p. m. 271.
(*y*) In Confutatione abbreviata adversus Didymum Faventinum Phil. Melanchthonis, scripta jam A. 1521. sed A. 1534. demum Lipsiæ in 4. edita, pag. ultima.

poses theologicas, novum plane Alchoranum (z). *Qui tanto perniciosior erit Babylone Lutheri, si non statim deleatur de terra viventium, quanto est tibi quam illi & stilus suavior & ingenium nobilius, ac major cautiorque ad fallendum citatione scripturarum dexteritas & solertia. Heu infelicem hoc novo partu Germaniam, nisi mox eum velut monstrum nocentissimum perniciosissimamque Syrenem de medio sustulerit. De quo verissime dixerim:* Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum. *Utinam & animæ tuæ & universæ patriæ nostræ consuluisses melius! Hoc autem factum esset, si librum istum non publicasses, nisi legitime prius examinatum. Nunc priusquam paretur antitodum, serpet hoc per omnia membra venenum. Ego Alchoranum istum tuum vidi solum apud alium, non habeo ipse: utinam eum haberet nemo, nisi ego solus! pro summa certe gloria habitaturus essem, ipsum non edidisse, sed mox Vulcano tradidisse, ut hac*

(z) Primam ejus libri editionem ob insignem raritatem & præstantiam Cel. *Herm. von der Hardt* recudi curavit in Historia litteraria Reformat. Part. IV. f. 30. sqq. præmissa præfatione, in qua summa elogia, quibus Viri doctissimi istud opusculum ornarunt, enarravit.

hac peste terras, imo animas hominum leva-rem (a). Lepida sunt, quae Romae circa

(*a*) Praestantiora forsitan, si credere fas est, sunt Cochlaei scripta, istud praesertim, quod de B. Lutheri vita & rebus gestis ex meris fere mendaciis conflatum est & compositum. Extat Pauli III. P. M. Bulla de iis, a quodam Anonymo satyrice efficta, & A. 1544. in 8. h. t. excusa: *Impressura Auscultationis, Protocolli, Bullae, Papae, Canonisationis, Librorum, Cochlei, Chori, S. Bilibaldi, Canonici, cum una grandipensa epistola de modo exponendi scripturas.* Nonnulla animi gratia inde in librorum Cochlaei commendationem excerpere juvat. Ita autem Sanctissimus Pater ad illum praeter caetera: *Nos pietate tua moti duximus, in solatium & recompensam laboris tui tam pii & frugiferi, dictos libros tuos in numerum Canonicorum librorum ponere, &, sicut digni sunt, canonisare. Quos & praesentium tenore approbamus & canonisamus. Et ne in posterum ulli dubium relinquatur, quo honore habendi sint, volumus, decernimus & declaramus per praesentes, ut proxime post libros Decretalium & Extravagantes Romanorum Pontificum ponantur, hoc est, supra decretum Gratiani, qui est liber nondum approbatus & canonisatus. Deinde supra omnes libros quatuor Doctorum Ecclesiae & aliorum Doctorum & sanctorum Patrum, qualitercunque & quandocunque approbatorum & canonisatorum. Et ex proprio motu & certa scientia ac de plenitudine potestatis statuimus, ordinamus & mandamus districte praecipientes in virtute sanctae obedientiae omnibus Episcopis, Canonicis, Presbyteris, & quicunque horas canonicas legere tenentur, ut semel in mense, omissis horis canonicis, istos libros cum debita attentione legant, etiamsi sit tali*

tali lectioni integra hebdomada vel plus impendenda. Absolventes virtute clavium tam ordinis quam jurisdictionis omnes ab horis canonicis, pro hac vice duntaxat. Laicis vero Latinum scientibus, ut semel in anno legant, omissis Psalmis, oratione Dominica, toto hortulo animæ, & omnibus devotionibus, & si opus sit, etiam Missis audiendis, exceptis tamen Offertoriis & aliis accidentalibus, quæ solent pro Missis & Vigiliis per annum offerri. Quæ omnino volumus ubique & semper strictissime persolvi, non obstante, quod interim officia cessent, propter istos libros sanctissimos Cochlei legendos, ut discant & sciant omnes Romanam Curiam & Ecclesiam defendere, & hæreticos extirpare. Et quo devotius omnes legant hos libros, dum senserint sese spiritualibus bonis largius refectos, Nos de plenitudine potestatis, qua fungimur de benignitate sanctorum Apostolorum confisi, omnibus contritis, etiam attritis tantum & confessis, quando legerint hos libros, toties, quoties, concedimus plenariam remissionem omnium peccatorum a pœna & a culpa, etiam a casibus in Bulla Cœnæ Domini reservatis: nec non easdem indulgentias & gratias, quas merentur illi, qui orationes S. Brigittæ orare per annum solent, remittendo etiam pœnas purgatorii in quantum se claves sanctæ Matris Ecclesiæ extendunt. Et ut majore reverentia legantur, nullus sedendo, aut operto capite, sed stando vel genuflectendo, vel ambulando, nudo capite, legat, caveatque, ne dissolutam aut levitatis aliquid eodem faciat tempore, ne scilicet tussiat, vel rideat, vel colloquatur. Si vero riserit, vel tussierit, tundat pectus ter cum devotione. Reliqua adscribere pudor vetat. Cæterum ipse Cochlæus A. 1548. in 8. per Franciscum Behem apud S. Victorem prope Moguntiam typographum suorum operum edidit catalogum, quorum pleraque ita sunt comparata, ut orbem potius iis onerasse, quam ornasse videatur. Inprimis ejus Commentario de vita Lutheri, per modum annalium digesto, merito accommodari posset illud Catullianum:

At

ca huncce librum contigisse e Scaligeranis refert Wagenseilius *(b)*, heic quoque legi digna: *Impressi erant Loci communes Philippi Melanchthonis Venetiis cum hoc titulo: per Messer Philippo di Terra nera. Et illi Loci Communes missi Romam, per annum integrum emebantur, & legebantur cum magno applausu, & jam non amplius reperiebantur, ita, ut oportuerit iterum petere Venetiis. Tandem Franciscanus quidam agnovit librum, & dixit, se habere, eosdem Locos Lutheranos esse Melanchthonis. Volebant mulctare typographum, qui non legerat fortasse. Ipsi est remissum, & exemplaria combusta & suppressa. Ita spectatur, non quid, sed quis dicat.* Neminem vero novi, qui eum librum, istud nominis in fronte gerentem, se unquam vidisse professus fuerit: hoc autem scio, in Indice librorum prohibitorum nigro theta notari damnatisque accenseri Hippophili Melangæi Theologiæ compendium, quo Melanchthonis Locos communes indigitari suspicor.

§. XIII.

At vos interea venite in ignem
Pleni ruris & inficetiarum
Annales Volusi &c.

(*b*) In Synopf. Histor. Univers. Part. II. p. 590.

§. XIII.

Eandem fortunam sæpius Magni ERASMI ROTERODAMI, quem Bellarminus inter semichristianos retulit, ac Forerus dignum censuit, qui ex omnium hominum memoria erasus esset (c), libros fuisse expertos, haud abs re conjicio. Acriter scilicet Vir summus inscitiam Monachorum sui ævi, intolerabili junctam fastui, in scriptis suis passim pupugerat, atque ita implacabile in se eorum converterat odium, quod ab illis in posteros etiam, licet multo meliores, propagatum est. En unicum ex recentioribus testem, Arsenium Sulger, Ordinis Benedictini monachum (d): *Mortuus est Basileæ 2. Julii* (A. 1536.) *Desiderius Erasmus Roterodamus, vineæ Dei callida devastatrix vulpecula, alter Lucianus, cui & merito potuisset pro epitaphio inscribi.* (e) *ERASMUS. Nec scio, uter Catholicæ pietati plus*

(c) Vid. Wagenseil. l. c. p. 592.

(d) In Annalibus Imperialis Monasterii Zwifaltensis Part. II. p. 128. sq.

(e) Poterat hic Sulgerus meminisse inepti & claudicantis ejusmodi Epitaphii, Erasmo scripti:

Hic jacet Erasmus, qui quondam bonus erat mus,
Rodere qui solitus, roditur a vermibus.

Vid.

plus damni dederit Lutherus, an ejus prodromus Erasmus, ille palam insaniendo, iste clam virus evulgando: certe sola ejus colloquia plus quam Chaldaicis flammis digna pronuncio, quæ quo demulcent blandius, perimunt inopinatius, & dulce venenum tam dissimulanter instillant, ut non citius te perire sentias, quam periisti; fuit olim Eremita Augustinianus, & teste Brietio Monachorum

Vid. Menagian. Tom. III. p. 374. edit. Parif. 1715. Sed præstantiori epicedio dignissimum censuit eum ex ipso Pontificiorum cœtu Georgius Wicelius, qui in appendice conquestionis de calamitoso in præsens rerum Christianarum statu, Lipsiæ A. 1538. in 4. editæ, ejus honori litavit, adjectis nonnullis epitaphiis, quæ partim ipsum partim alios auctores agnoscunt. In præfatione graviter invehitur in eos, *qui virum, quo nullus unquam mortalium* (ipsa ejus verba legis) *melius de humano genere mereri potest, vituperant, haud aliter, ac si inferior etiam fuisset Lombardis, Thomis, Albertis, Scotis, Hugonibus, & his similibus Aristotelicæ theologiæ authoribus.* Plura in ejus laudem scripta carmina exhibet Nicolaus Reusnerus in Imaginibus virorum literis illustrium, Argentor. A. 1590. vulgatis, p. 70. sqq. e quibus præsertim placet istud, quod iconi ejus subjecit Theodorus Beza:

Ingens ingentem quem personat orbis Erasmum;
Hæc tibi dimidium picta tabella refert.
At cur non totum? mirari desine Lector:
Integra nam tantum terra nec ipsa capit.

Conf. si lubet, quæ in honorem Viri laudatissimi diximus Tom. I. p. 223. sqq.

rum hostis acerrimus. Fertur quoque exspectatione Cardinalitiæ dignitatis, ad quam illum Paulus III. evehere cogitaverit, retentus ab aperta fidei Catholicæ ejuratione; adeo etiam honores malos exterius in officio continere quandoque possunt, ne appareant saltem pessimi. Neque vero mirandum, tam exosas esse Monachis Erasmi lucubrationes, cum eas ipse Vaticanus Præsul, Paulus IV. rogo publice injiciendas Romæ curaverit: de quo alio tempore plura *(f)*.

§. XIV.

Quo animo in libros, sanctissima purioris religionis dogmata complectentes, fuerit JOANN. JOACH. SCHOBERUS, ex Franciscanæ familiæ Monacho Evangelii Minister Palæo-Dresdensis, sed deinde relapsus & ad pristinos errores reversus, hæc ejus venenata & ex ipsis orci faucibus petita verba *(g)* nos edocent: *Gibet der barmherzige Seelen-Hirte Christus*

(f) Vid. interim J. H. Hottingeri Histor. Eccles. N. T. Tom. IX. p. 408.

(g) In litteris Romæ A. 1655. d. 12. Aug. datis, quæ cum aliis & animadversionibus A. 1658. in 12. typis exscriptæ sunt sub titulo: BARNABAS (hoc enim

stus diesem unserm jetzigen heiligen Vatter Alexandro, Römischen Pabst, und wahren sichtbarlichen Hirten der glaubigen Herde Gottes das Leben: so verhoffe ich noch manche Predigt (wann ich anderst von Gott das Leben habe) auf etlichen Cantzeln, auf welchen die Lutherischen Lügenmeister (Prædicanten) *jezt schreyen, und die armen Seelen durch ihre Lügen-Predigten verführen, und zum Teuffel schicken, auf gut Römisch-Catholisch zu thun, und also noch manches Lutherisches Buch nicht allein zu zerreissen, sondern auch öffentlich zu verbrennen. Denn es ist einmal wahr, und der allgemeine jüngste Tag wird es offenbaren, daß nicht allein Luther und seine Bücher, sondern auch alle, die deß Luthers Ketzerey anhangen, und darinnen verstockt verharren, dem ewigen Feuer zur Speise verordnet seyn.* Bona verba, quæso, Schobere!

enim nominis ante suum ad nos secessum gesserat Schoberus) FUGITIVUS. Concio contra ejus revocatoria Wittebergæ A. 1652. d. 11. Jan. habita hunc gerit titulum: BARNABAS SEGREGATUS. In ea vero Romani cœtus antistites tot nefandorum & atrocissimorum flagitiorum insimulavit, ad propriam sæpe experientiam provocans, ut valde mirer, eum ad suos redire ausum esse.

Credo equidem, ingenti tactus veroque dolore,
Irrueres in nos ipsos, ignique libenter
Corpora nostra dares: quoniam vero ista facultas
Non datur, admittunt tantum nec fata furorem,
Irruis in libros, istos lacerasque cremasque:
Ut lapidem jactum mordet canis improba, quando
Non potis est rapido jacientem lædere dente.

§. XV.

SOCIETATIS præsertim IGNATIANÆ sodales in librorum exustione se egregios esse artifices, pluribus sat luculentis speciminibus, cum alibi sæpius, tum non ita pridem Thorunii editis, ostenderunt. *(b)* Neque dissimulant, id curæ

(*b*) Plura fortassis huc pertinentia habentur in libro, cujus hic titulus in Bibliothecæ Krysianæ Catalogo, Part. II. p. 64. & 80. exhibetur: *Les Enluminures du Fameux Almanach des Jesuites, intitulé la deroute & la confusion des Jansenistes, ou triomphe de Molina sur S. Augustin avec l'Onguant pour la Brulure, & le secret d'empecher aux Jesuites de Bruler des Livres. Liege* 1683. in 8.

curæ sibi cordique esse, ut hæreticos, quos nuncupant, libros aboleant, ac in favillas vertant, singularem inde captantes gloriam. Hinc Franciscus Montanus in Apologia pro iis edita *(i)*, *solent*, ait, *Jesuitæ diligenter in id incumbere, ut libri impii & ab hæreticis scripti flammis absumantur*. Et Jacobus Gretserus in suo de jure & more prohibendi, expurgandi & abolendi libros hæreticos & noxios opere ex instituto istud comburendi studium defendere & majorem in modum commendare annisus est, inter reliqua truci hoc classico omnes in certamina contra libros innocuos *(k)* vocans: *Quivis existimet, jam sibi dictum esse: colligite Zizania (hæreticorum volumina) & alligate ea in fasciculos ad comburendum. Insanient quidem zizaniorum satores & fautores, cum hoc incendium viderint; sed non tam insanientium, quam aliorum, ne pariter insaniant, habenda est ratio. Habebitur autem vel maxime, si perniciosi libri in cineres vertantur, ut factum olim, nostroque tempore, & nuper adeo pulsis hæreticorum*

(i) Apud Heilbrunner. in Rel. Post- Coll. Ratisb. Præf. p. 24.
(k) Lib. II. C. XIII. p. 376. & 379.

magistris ex Stiria & Carinthia &c. — — — Cum D. Augustinus in maxima carnis & spiritus lucta versaretur, nec sciret, quo se verteret, vox ad aures ejus accidit: tolle, lege: tolle lege. Tu quisquis salutem tuam amas, hanc vocem auribus tuis hanc admonitionem accinere cogita: TOLLE, URE, TOLLE, URE. Quilibet liber hæreticus similis est mulieri illi ornatu meretricio præparatæ ad decipiendas animas &c. Nempe vestigiis Ignatii sui, Ordinis conditoris, insistunt, quem Nicolaus Orlandinus *(l)* luculentam librorum hæreticorum copiam, ad decipiendos quosdam Jesuitas honesto eleemosynæ nomine Romam ab hæreticis missam, flammis mandari jussisse memorat, de Possevino quoque narrans *(m)*, eum, postquam Lugdunum venisset, primum omnium egisse effecisseque, ut pestilentium farrago voluminum, Geneva comportatorum, & non per Galliam modo ferendorum, verum

(l) In Histor. Societ. Jes. P. I. L. II. n. 8. p. 338. cit. Dan. Franco in Disquisitione de Papistarum Judicibus librorum prohibitorum & expurgandorum Cap. II. p. 25.

(m) Ibid. P. II. l. 6. n. 44. p. 314. cæterum confer, si placet, quæ dixi Tomo II. hujus opellæ p. 379. sq.

rum etiam Conſtantinopolim ad orientem verſus mittendorum, flammis aboleretur. Hinc fortaſſis Jacobus Cujacius, ICtorum facile princeps, teſtamento ſuo moriturus cavit, ne quis librorum ſuorum Jeſuitis vel pretio, vel gratis manciparetur *(n)*.

§. XVI.

Propemodum neglexeram, ſuum, quem meretur, inter librorum incenſores concedere locum FRANCISCI PETRARCHÆ parenti, is animadvertens, filium, quem juris ſtudio, utpote lucroſiori & faciliorem ad ſummos honores viam pandenti, addixerat, omni animi impetu in litteras, quas vocant, elegantiores ferri, manuque diligentiore Ciceronem, Virgilium & ejus commatis alios, quam Juſtiniani codicem verſare, indignatus ad filium Bononiæ agentem contendit, illoque diris verbis increpato ignem accendi juſſit, ut quotquot is haberet libros Ciceronis & poëtarum omnes

(n) Vid. Franc. l. c. In ſuis Bibliothecis Jeſuitas hæreticorum libros non inter alios, ſed ad ſiniſtram collocare, & quidem atris pellibus, atris membranis ligatos, & atro colore deſuper tinctos, refert Hoſpin. in Hiſt. Jeſuit. p. 209. Sunt, qui eum locum ab illis INFERNI titulo inſigniri dicant.

combureret, & cum jam aliquos accensus ira igni mandasset, cum Rhetoricam Ciceronis & Virgilii opus manu teneret, non amplius ferre potuit egregius juvenis innocuos talem injuriam pati, genubus flexis, lacrymisque precibus admixtis, ut tantum nefas ne faceret, & a tam indigna re abstineret, & si quid esset peccati, a se, non ab illis claris viris pœnas exigeret, exorat, obtestatur, adjurat, & patrem amplectitur, osculatur, pollicendo non amplius illos legere. Atque ita Ciceronem & Virgilium, pene jam incendio adustos, vix servavit eximiæ indolis, ac indulgentiore parente dignus adolescens *(o)*. Memorabile denique sed æquiori animo, quam modo dictum, ferendum est librorum incendium, cujus notitiam Clar. Dan. Franco *(p)* debeo, qui illud e paucorum

(o) Vid. Hieron. Squarzafichi Vitam Petrarchæ, a Clar. Ackero luci restitutam, nobisque illustratam p. 32. sqq. Cæterum quam gratiam ipsi rependerit Cicero, ei ab ineunte ætate tam charus semper & tam cultus, vel potius volumen epistolarum ejus ingens, lævo cruri vulnus non sine sequenti cruciatu & periculo infligens, ex ipso Petrarcha Epist. Famil. Lib. XII. p. 440. edit. Lugd. A. 1601. discere haud injucundum erit.

(p) l. c. Cap. III. p. 33.

corum foliorum libello (*q*) ita deſcriptum dedit: *Dominicaſtri Lovanienſes curaverunt ſuis pecuniis, ut opera Lutheri incinerarentur. Concurſus factus eſt, plures apportarunt libros, ſed non Martini. Studentes itaque & plerique alii parato jam igne libros comportant, ille ſermones Diſcipuli, alter Tartaretum, hic Dormi ſecure, Paratum, & alios id genus; ut plures ex illorum autoribus combuſti ſint, quam ex operibus Martini Lutheri. Venit poſtremo Carmelita nequiſſimus, & poſtpoſita verecundia, quo animum ſuum iniquiſſimum cunctis patefaceret, in ignem publice & cineres urinam projecit, videns hoc Braſſicanus junior, qui tam nefario ſpectaculo aderat, fratrem obſervat redeuntem ad monaſterium, qui cum vellet intrare, apprehenſo pallio fratris, & gladiolo extracto, huc huc mecum perge frater, calcans, percutiens, & ſemivivum reliquens abiit.*

(*q*) A. 1521. absque mentione loci & typographi impreſſo h. t. *Deſ. Eraſmi Axiomata pro Luthero. Oecolampadii judicium de Doctore Martino Luthero. Quidam Aphoriſmi Lutheri rem continentes &c.*

§. XVII.

Singulares jam enarrare animus est libros, qui vel hominum vel fatorum atrocitate Vulcano destructori in prædam cesserunt *(r)*. Roma, triumphati orbis domina, quum A. MDXXVII. a Caroli V. exercitu duce Borbonio capta diriperetur, irreparabilem quoque fecit res literaria jacturam. Neque enim tum ingeniorum monumentis, æternitate dignis, pepercit furibunda militum immanitas, sed non in Vaticanam duntaxat Bibliothecam, copiosissimam & incredibili sumtu studioque a Nicolao V. potissimum & Sixto IV. PP. MM. congestam, teterrime sæviit *(s)*, verum etiam in alias plurimas. Quis

(*r*) Alios ejus generis recensuit Celeb. Andreas Westphalus in præf. Diss. de libris publica auctoritate combustis pag. 5. sqq. conf. si placet, quæ dixi Tom. II. p. 382. sq. & 394. sqq. FRANCISCUM PHILELPHUM Ciceronis librum, qui deperditis accensendus est, de Gloria a se inventum combussisse, ne plagium ejus detegeretur, post Varillasium tradidit Æg. Menagius. Sed fabellam hanc refutavit Bælius in Diction. art. ALCYONIUS, vid. Menagianorum Tom. III. p. 163. sqq. edit. Paris. A. 1715.

(*s*) Bibliotheca in Vaticano, *die grosse Liberey, welche Nicolaus V. angefangen, und Bapst Sixtus mit alten Griechischen und Lateinischen Büchern gezieret hat,*

Quis vero dubitet, ea tempestate numerum interiisse operum, ab eruditis publicæ luci destinatorum, inexputabilem? Unicum sistere tibi libet ob oculos exemplum, idque verbis Jo. Pierii Valeriani *(t)*: *Non minus crudeliter occubuit AUGUSTUS VALDUS, Patavinus civis, qui Romæ per tot annos bonas literas tantis ab eo vigiliis, sudoribus & peregrinationibus acquisitas professus erat, qui non solum voce, verum etiam scriptis eruditionem omnifariam ab interitu vindicabat: quam autem miserabili mortis genere vitam finiit? Incidit enim in Romanam cladem Hispano-*

 rum

hat, ist gar verwüst, und alle Bäpstliche Bullen und Brieff verbrennt, zerrissen und zu nichten gemacht, dass alle Gassen vpll Bullen, Brieff und Bücher lagen, den Rossen in S. Peters und andern Tempeln untergestreuet worden, und ist alles, was man für heilig hielte, zu Schanden worden. Es ist auch so gar nichts gantz blieben, dass auch das alte Bild Lacoontis, welches Kayser Titus in seinem Hauss gehabt, auss einem gantzen Marmorstein kunstreich gehauen, und in so vielfältiger Römischer Zerstörung bissher hinkommen, so Bapst Julius mit grossem Geld kaufft, und in seinem Lust-Garten, Belvidere genannt, gesezt hat, jezt zerbrochen worden. Verba sunt testis αὐτόπτου Adami Reisneri in Historia Georgii & Casp. Frundsbergiorum, edit. Francof. 1568. f. 113.

(*t*) Lib. I. de litteratorum infelicitate pag. 286. edit. Lips. 1707.

rum illam & Germanorum prædonum sævitiam acerbissimam, cujus ante oculos direpta domo, ipse in vinculis habitus, pretiosissimam librorum suppellectilem, laboresque illos suos, quos præsertim in Plinium elucubrabat, coram dilacerari, & in usum culinæ incendi conspexit, & in eo mœrore omnibus aliis incommotis conflictatus propter arrogantem eorum crudelitatem, quibus nihil unquam fuit improbius, dum modicæ fortunæ vir insatiabilem barbarorum sitim tributis explere nequit, qui omne senectutis suæ viaticum jam excusserant e loculis, post cruciatus varios fame demum consumtus perhibetur. Idem Pierius *(u)* ANTONII MAROSTICI, a sui ævi eruditis in deliciis habiti, miseranda deplorat fata; eumque repentina epidemiæ contagione extinctum eo affictiore conditione fuisse commemorat, quod pleraque ejus scripta, quæ vitam illi dubio procul reparare potuissent, una cum reliquo instrumento, ut moris est, ad expurgandam morbi ejus contagionem concremata sint.

§. XVIII.

(u) l. c. p. 277.

§. XVIII.

Per deformem Vulcanum si stetisset, careremus hodie insigni monumento historico, Annalibus scilicet Hirsaugiensibus JOANNIS TRITHEMII, Viri tot nominibus de Orbe literato bene meriti. Eorum enim autographum post longos in exilio errores, hospitium peregrinis quærens in oris, tandem flammis misere succubuit. Magnas vero ab omnibus bonis iniere gratiam Monasterii Sangallensis inquilini, quorum sedulitas a multis retro seculis celebrata rediviva hodie est in Rev. P. Bernhardo Franco, ejus Monasterii Capitulari, Theol. Professore & Bibliothecario doctissimo, qui nuper cum aliis, tum præsertim peregregia dissertatione historico-critica de auctore translationis & paraphraseos Theotiscæ Psalterii Schilterianum Antiquitatum Teutonicarum Thesaurum exornavit. Ii namque bono auspicio opus, antequam in cineres laberetur, a se descriptum, sui Monasterii typis, laudabili certe consilio, A. MDCXC. in folio excudi curaverunt. Repetere heic ex præfatione juvat historiam libri, ætatem ferre digni: *Frementibus Protestantium & postea Suecorum armis,*

verus

verus & unus hic unio pulsos Hirsaugia Monachos & Abbatem Wunibaldum comitatus est ad Vineas (Weingartense Monasterium) tanquam ad sinum & concham, sed cum grassante indies jamjam in Sueviæ viscera bello inter manubias Martis rapi formidaret, securitatis ergo in Helvetiam ad nostrum D. Galli Asceterium ex tot procellis elapsus appulit, ex quo dein sagaci industria apographum nostrum exemplar descripsimus, eundemque jam alteri ruinæ, quam dicemus, imminentem ab interitu vindicavimus. Eo adhuc madido & vix completo, avocatur rursus, & alio portu quæsito naufragium reperit. Ut enim tutius lateret, Blumeneggæ castro in Walgoja sito una cum ultimo Hirsaugiensi Abbate Wunibaldo immigrat. Invida & infida sors! Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim. Declinato feliciter Marte, Vulcano spolium infeliciter cessit Trithemii Chronicon, post tot pericula & sortis insidias quiete incassum quæsita: repentino etenim exorto incendio cum universis aliis Hirsaugiensium documentis, priusquam in lucem prodiit, in flammam & cineres abiit, Wunibaldo vix illæso, & paulo post animam doloris acerbitate victam efflante. Audio quidem, jam antequam castrum flammis absumeretur, jussu & impen-

fis

sis Serenissimi Ducis Bavariæ & Electoris Maximiliani pleraque ex documentis descripta, Monachiumque deportata fuisse, quæ nunc ævi fortassis in Electoris Bibliotheca Monacensi reperire liceat. Quievit hactenus sub umbra Bibliothecæ nostræ Sangallensis Trithemii Chronicon, surgit nunc tanquam e cineribus (autographum enim, ut diximus, in cineribus Blumeneggianis sepultum) redivivum, animante editionem ejus R. & Clariss. P. Jo. Mabillono Monacho S. Germani Paris. quem lares vel potius tutelares nostros invisentem in S. Gallo vidimus, nec sine sensu suavitatis recordamur. Viso is apographo nostro Chronici Hirsaugiensis, quasi reperto thesauro exultans, mox editionem ejus impense suasit & persuasit, quem Ἐργοδιωκτην *hujus lucubrationis nuncupari non gravate fero, sed potius in acceptis habeo.* Ejusdem quoque Trithemii Steganographiæ αὐτογραφον flamma hausit, quippe quod, ab ipso olim auctore Philippo Electori Palatino oblatum, tanquam magica refertum δαιμονομανιᾳ, Franciscus Junius, Vir cæteroquin doctissimus, cum bibliothecam Heidelbergensem curaret, immerito combussit *(x)*. Dudum enim magicæ Impietatis

(*x*) Vid. Conring. Epist. ad Boineb. de Biblioth. Augusta p. 244. Coll. Schmid.

pietatis maculam feliciter ab eo abstersit Principum omnis ævi eruditissimus, Augustus, Serenissimus quondam Brunsvicensium & Luneburg. Dux, in Cryptographiæ Systemate, & post eum Jo. Caramuel Lobkowitzius, aliique. Ipsius vero Trithemii apologiam pro semet scriptam non ita pridem Cel. Colerus in Anthologiæ suæ Tom. I. Fasc. I. p. 41. sqq. exhibuit.

§. XIX.

Quos R. SCEMUEL BEN MEIR, per literarum compendium רשב"ם vocari solitus, nepos Raschii, in Gemaram scripsit Commentarios, superstite adhuc avo suo, hic ob eorum prolixitatem ira correptus in illius conspectu combussisse fertur, quod tamen alii factum esse negant *(y)*. GERSONEM quendam literis Rabbinicis sed lingua Germanica librum de finibus sive regionibus terræ Israëliticæ scripsisse, ineunte seculo XVII. a duobus Judæis Polonis, varias Orbis partes pervagatis, Lublinum delatum typisque excusum, sed consilio sapientum flammis deletum, testatur Menasses ben Israel

(*y*) Vid. Cel. J. C. Wolfii Bibliotheca Hebræa, Part. I. p. 109.

Iſrael (z). Putidiſſimis & anilibus fabulis refertus eſſe dicitur liber iſte, quarum vel ipſos Judæos puduit, niſi, quod Summe Rever. Wolfio (a) probabilius videtur, ideo Rabbini Poloni animum ab eo alienum teſtati fuerint, ne Chriſtianorum odium illo libello arrogantiam faſtumque ſpirante ſibi conciliarent. Recuſus tamen eſt in vico Furthenſi A. MDCXCI.

§. XX.

SAMUELIS PRZIPCOVII de Przypcowice, Equitis Poloni, Hiſtoriam Eccleſiarum Unitariarum Regni Poloniæ MS. incendio periiſſe in exilio ipſius, in quod religionis ergo, perſecutione ingruente, abire coactus eſt, obſervat Chriſtophorus Sandius (b), ſimul, ejus perſecutionis tempore haud parvam & aliorum illum eſſe paſſum jacturam, notans. Idem Joannis Ludovici WOLZOGENII, Auſtriaci, Liberi Baronis in Tarenfelt &c. Commentarios in quatuor Evangeliſtas & Epiſtolas Paulinas, Germanice ſcriptos, a quibusdam qui proprium potius quam publi-

(z) In Spe Iſraëlis Cap. X. p. 40.
(a) l. c. p. 284.
(b) In Bibliotheca Anti-Trinitariorum p. 126.

publicum quærebant commodum, flammis abolitum tradit *(c)*, ita ut nunc ex commentariis in epistolas Apostoli nihil præter titulum ac vitam S. Pauli, latine redditam & Bibliothecæ fratrum Polonorum insertam, supersit. Venerabilis Abbas Jo. Fabricius *(d)*, illos, ne lucro Bibliothecæ Fratrum Polonorum officerent, ejus editorem igne absumsisse, observat.

§. XXI.

Arnoldus BOHYRÆUS, cum in universum Aristotelem luculentos commentarios, fœturam complurium annorum, editurus proxime esset, tot laboribus malitiose injecta flamma, spoliatus momento est, teste Theophilo Raynaudo *(e)*. Commemoranda etiam heic sunt Inscriptionum Romanarum, Jani Gruteri cura evulgatarum, fata, quæ ex ejus vita, a Flaydero conscripta ita recensuit B. Spizelius *(f)*: *Cum primo omnium MARTINUS*

(c) l. c. p. 138.
(d) In Histor. Biblioth. suæ P. II. p. 75.
(e) De bonis & malis Libris p. 322. apud Spizelium in Felici Literato ex infelicium periculis & casibus p. 996.
(f) l. c.

TINUS quidam SMETIUS Brugensis, sexennio integro totam Italiam pervagando, Inscriptiones tales collegisset, & Doctorum aliquot auctorum auctariis locupletatas in ordinem summa diligentia redegisset, inopinatum incendium opus illud illustre consumpsit, atque universum fere Smetii laborem cassum reddidit, remanentibus solummodo uno & quinquaginta foliis, in scrinio quopiam seorsim custoditis. Mox cum de integro illud periculosæ adeo aleæ plenum opus Smetius esset aggressus, restitutumque secum avehere constituisset, inter vias ab Anglis militibus, qui Ostendæ præsidium agebant, nefarie est abreptum, ipso Smetio ad Bruxellas, quod reformatæ religionis ageret concinatorem, a furibundis militibus crudelissime suspenso. Periisset cum ipso opus insigne, ni Janus Dousa, Legatus ab Ordinibus Belgii in Angliam missus, forte fortuna in Anglum militem operis venditorem incidisset, emtumque illud & in patriam transportatum Grutero concessisset divulgandum. Parum abfuit, quin silentio præteriissem JULII CÆSARIS SCALIGERI *(g)* oratio-

(*g*) Ediderat is antea orationem pro Cicerone contra Ciceronianum Erasmi, qui illam refutans, ejus auctorem

nem de optimo dicendi genere pro Cicerone contra Eraſmum ſcriptam, atque Lutetiæ apud Vidoveum cum epiſtola quadam Eraſmi editam, cujus exemplaria omnia per emiſſarios & ὠτακουστὰς ſuos magnis ſumtibus conquiſita flammis aboleri curaviſſe Eraſmum teſtis eſt Joſephus Scaliger, qui unum ſe duntaxat exemplar Aginni reliquiſſe, neque ullum præter illud nanciſci aut videre potuiſſe tradit *(h)*. Ad extremum nec reticendus eſt liber, per miraculum, ſi Diis placet, crematus, nonneminis ſcilicet profeſſio fidei, quam Conſtantinus Pont. Max. Romæ in templo S. Petri in Vaticano ad eum locum, ubi pars corporum DD. Petri & Pauli ſepulta perhibetur, examinis veluti cauſa, depoſuit, ſed rediens deinde combuſtam reperit, quod ab auctore invito & aliud ſentiente edita atque conſcripta eſſet *(i)*.

§. XXII.

---

auctorem Scaligerum fuiſſe negare auſus eſt, quia monitus erat, eum fere ſemper militaſſe. Quod coëgit Julium aliam, de qua heic loci nobis ſermo eſt, orationem ſcribere, qua ſe prioris auctorem aſſeruit.

(h) In Confutat. fabulæ Burdonum p. 263. ſq. edit. Lugd. Bat. A. 1608. in 12.

(i) Traduntur hæc in libello, fabellarum hujusce furfuris pleniſſimo, Germanico ſermone ſed litteris latinis

§. XXII.

Ad eos tandem progredior, qui variis ducti rationibus ipsi suas lucubrationes in rapidos abire fumos jusserunt. In hanc

I 2 classem

nis Romæ tertia vice in officina Francisci Gavalli A. 1628. in 8. impresso h. t. *Wegzeiger zu den wunderbarlichen Sachen der Heidnischen etwan, nun aber der Christlichen Stat Rom &c. durch Hermannum Bavinck Metelensem des Bistums Münster in Westphalen Priester der Kirchen S. Mariæ de anima.* Quæ retuli, habentur p. 26. ubi & inter alia narratur, Leonem I. Pont. Max. illa, quæ contra hæreticos scripserat, atque eodem loco S. Petro corrigenda obtulerat, emendata inde deportasse. Speciminis loco ex tot commentis, inibi traditis, unius tantum adhuc meminisse juvat. Pag. 116. sq. auctor asseverare haud dubitat, Romæ ultra sexaginta templa custodire genuina crucis Christi fragmenta: alia præterea Florentiæ, Venetiis, Neapoli, Genuæ, Mediolani, plura denique in Hispania, Gallia, Bohemia, Hungaria, Polonia, Anglia & Germania adservari: quod scilicet sanctissima ista crux per prodigium, sicuti quinque panes hordeacei, crescat & augmenta capiat. *Ist wol zu glauben, das dasselb heiligste Creutz sich mehre und wachse wie die fünff Gersten-Brodt, es wär sonst nicht möglich, das von ihm allenthalben gefunden würde, dann es ist, wie jener schreibt, nicht länger gewesen, als fünffzehen Fuss und acht seine Breite.* Meum exemplar religiosus aliquis peregrinator Romæ eleemosynæ loco accepisse videtur. Hæc enim in aversa tituli facie leguntur manu exarata: *Ill.mi Card. Burghesii* (Scipionis scil. Germaniæ tum protectoris) *Eleemo-*

classem Cel. Westphalus *(k)* retulit Jo. Picum, Laurentium Gambaram, Benedictum Patina, Jo. Bodinum, Waltherum Raleighium, Claudium Salmasium, Christianum ab Hofmannswaldau, Benedictum Spinozam, Andream Mullerum, Casimirum Oudinum, Du Clos, Rossi, & Wilh. Ern. Tenzelium. Missos itaque hos faciens, tribus tantum exceptis, de quibus notabilia quædam per spicilegium adjicienda in promtu sunt, alios enumerabo. Fuere videlicet, qui poëmata juvenilia, amoribus suis destinata, tandem pœnitudine ducti flammas abolenda censuerunt. Agmen eorum jure quodam suo ducat PLATO, Philosophorum prisci ævi facile coryphæus. Is carmina, a se juvene amoribus dedito licentiore calamo effusa, maturior & gravioribus studiis incumbens, igne obliterasse traditur; quanquam Plutarchus hoc eum propterea fecisse scribat, quod Homeri elegantiam & majestatem assequi se haud posse animadverterit. Pariter AVERROES, Arabum fami-

Eleemosynarius adm. R. D. Ludovicus Fattorinus S. Marci Canon. &c. me simul cum argenteis d. d.

(k) l. c. p. 9. seqq.

famigeratissimus, poëmata, quæ adolescenti cœci Cupidinis ignes extruserant, calidis focis torrenda, ne post fata ideo vel laudaretur vel reprehenderetur, dedit, (*l*) atque ita *sævis compescuit ignibus ignes* (*m*). Nescio, an huc quoque referendus sit METROCLES, qui libros suos itidem rogo ipse injecit, hoc iis epicedio parentans:

Τα δ' ἐς ὀνειρων νερτέρων φαντασματα.

Hæc somniorum sunt phantasmata.

§. XXIII.

Platonis exemplum imitatus est JOANNES PICUS, Comes Mirandulanus, ob rarissimas dotes & omnigenæ eruditionis copiam sui seculi Phœnix cognominari meritus. Eum præter exquisitam animi indolem concinna quoque corporis venustas & gratus in ore vigor roseumque faciei decus præclare ornaverat, quæ egregiæ blandimenta formæ plures fœ-

(*l*) Vid. *Historie der Gelehrsamkeit unserer Zeiten*, Part. I. pag. 24. ubi de ejus vita scriptisque differitur.

(*m*) Ita Ovidius Metam. II. v. 313. de Jove Phaëtontem fulmine percutiente.

minas flagrantissimo in eum amore inflammarunt: Iis vero non semper ita restitit adolescens, ut æstuantis vicissim pectoris incendia strenue compesceret, ac dulces istarum generoso contemtu vindicaret illecebras; sed victas interdum manus Veneri dedit, totus alias a teneris Musarum oestro percitus. Verum obtrectatorum invidia per nongentas de dialecticis & mathematicis, de naturalibus divinisque rebus quæstiones ab ipso viginti annorum juvene Romæ publicæ ventilationi propositas ei conflata, ad meliorem frugem redactus, alium prorsus induit animum. Testatur id ejus patruelis Jo. Franciscus Picus hisce verbis: *(n) Prius & gloriæ cupidus, & amore vano succensus, muliebribusque illecebris commotus fuerat: fœminarum quippe plurimæ ob venustatem corporis orisque gratiam, cui doctrina amplæque divitiæ & generis nobilitas accedebant, in ejus amorem exarserunt, ab quarum studio non abhorrens, parumper via vitæ posthabita, in delicias defluxerat: verum simultate illa experrectus, diffluentem luxu animum retudit, & convertit ad Chri-*

(n) In illius vita, selectorum aliquot Virorum Vitis a Guil. Batesio inserta, p. 98.

Christum, atque fœminea blandimenta in supernæ patriæ gaudia commutavit, neglectaque aura gloriæ, quam affectaverat, Dei gloriam & Ecclesiæ utilitatem tota cœpit mente perquirere, adeoque mores componere, ut posthac vel inimico judice conprobari posset. Jacobus Gaffarellus in Codice quodam manu exarato & coævo Margaritam quandam, quæ Picum deperierit, nominari observavit *(o)*. Carmina igitur, quibus de amoribus suis jocatus fuerat, in quinque libros digesta, in lucem editurus, Angeli Politiani judicio submisit, sed ea deinceps, licet miris ab isto laudibus prædicata, pœnitentia ductus, religionis causa ignibus tradidit, multos itidem ejus genii rhythmos Hetruscos *(p)*. Quo intellecto Politianus eorum manes hocce lessu prosecutus est *(q)*: *Audio te versiculos amatorios, quos olim scripseras, combussisse, veritum fortasse, ne vel tuo jam nomini, vel aliorum moribus officerent: non enim puto, quoniam minus exierint apte,*

I 4 *sicuti*

(o) In Codicum Cabbalisticorum MSS. quibus est usus Joannes Picus, Indice, a Cel. Wolfio Bibliothecæ Hebrææ Parti I. annexo, p. *6*.

(p) Vid. Jo. Franc. Pic. l. c. p. 94.

(q) Epistol. Lib. I. p. 14. edit. Basil. A. 1542.

sicuti Plato suos dicitur. Nam quantum repeto memoria, nihil illis tersius, dulcius, ornatius. Quos quia vocabas amores tuos, placuit mihi nuper velut in amores ipsos abs te crematos ita ludere Græcis versibus:

Παλλακι, τοξευθεις, φλεχθεις θ' ὑπο Πικος
Ἐρωτων,
Ουκ ἐλτη προτερω, παντα δ' ἀφειλεθ' ὁπλα,
Τοξα, βελη, φαρετρας, και νικησας τα γε παντα
Ηψεν ὁμου σωρον λαμπασι ληιδιοις.
Συν δ' αὐτους μαρψας, ἀμενηνα χερυδρια δησεν
Ταις νευραις, μεσση δ' ἐμβαλε πυρκαϊη,
Και πυρι φλεξε τα πυρ. Τι δ' ὠ ἀφρονες αὐτον
Ἐρωτες
Τον Πικον, μουσων εἰσεποτασθε προμον;

Quod elegans epigramma, in Angeli Politiani Operum editione, Lugduni per Sebast. Gryphium A. 1533. in 8. curata *(r)*, ita Latine ad verbum redditum legitur:

Sæpe sagittatus, incensusque Picus ab amoribus
Non pridem toleravit, sed omnia abstulit arma,
Arcus,

(r) Tom. III. p. 370.

Arcus, sagittas, pharetras, & congregans hæc omnia
Accendit simul acervum flammis edacibus.
At ipsos comprehendens, debiles manus ligavit
Nervis, medio vero injecit igni.
Et igne combussit ignem. Quid autem o stulti ipsum amores
Ad Picum musarum volastis principem?

§. XXIV.

PETRUS quoque PASCHALIUS, Vir disertissimus, poëmata sua juvenilia, iisdem forte causis motus, si non cremata, perpetuis tamen tenebris tecta voluit. Egerat is causam amici sui, Joannis Maulii, prosapia Aquitaniæ nobilissima *(s)* editi, a Stephano Rogerio, cum in Academia Patavina literarum studiis operam navaret, latronum ritu crudelissime in ipso museo suo necati, oratione facundissima, sed pro sceleris enormitate satis dentata coram Senatu Veneto habi-

(s) Quam ex præclara olim apud Romanos MANLIORUM familia derivare Paschalius non dubitat, penes quem ejus rei fides sit.

ta (*t*), e qua, non adeo obvia, nefandi illius parricidii historiam recitare non piget:

(*t*) Edita est ea Venetiis A. 1548. in 8. per Aldi filios, cum ejusdem Gallia per prosopopœiam inducta ad Venetam Remp. & oratione de legibus Romæ habita, cum juris insignia caperet, nec non epistolis in Italica peregrinatione exaratis. Ex iis, utpote rarioribus, hac occasione bina loca decerpam, e quibus apparet, quid Paschalius, ipse pontificius, de sui ævi Roma senserit. Scilicet p. 87. ita ad Durbanum suum scribit: „Movet me, angitque vehementer, dum, „qualis fuerit olim Roma, & quæ nunc sit cogito. „Nam ut omittam urbem dirutam atque desertam, „Vias Appias & Aurelias incultas, frondibusque & „virgultis jam diu interclusas, columnas, templa, „porticus, signa ænea & marmorea fracta & com„minuta: qua me molestia affici putas, cum video „istorum hominum animos, qui, ut quemadmodum „sunt, sic etiam divini & immortales putantur, ita „tamen a majoribus suis degenerasse, ut ex illis nun„quam orti, & ex se nati prorsus esse videantur? „Illud, illud est, quod me torquet. Nam si Romæ „L. Manlios, C. Gracchos, M. Scauros, C. Marios, „Q. Mettellos, D. Brutos, T. Cicerones, P. Lentu„los desiderares, ab inferis, mihi crede, omnes „evocandi essent. Quotus enim quisque Romanus „Romæ invenitur, qui virtutem, qui humanitatem, „qui literas colat? omnino cum a Gabellis & ab ad„modum præterea paucis discesseris, reliquos bona„rum omnium literarum rudes & pene barbaros re„peries. Quod cum egomet mecum considero, ur„bemque circumcirca ex loco quodam excelso pro„spicio, facere non possum, quin valde doleam, at„que hoc mecum non sine suspirio dicam: Hem ubi „Roma illa, quæ quodam tempore fuit florentissi„ma?

get: *Ad III.Calend.Sextil.* (A. MDXLVII.) *tertia fere noctis vigilia Stephanus Rogerius*

ma? ubi Senatus ille, qui aliquando florens non„ urbi, sed orbi terrarum præsidebat? ubi illi cives„ egregii, ubi artes, ubi liberales doctrinæ, ac in-„ genuæ? quarum nisi scientiam habuissent, idem„ certe ille tumulus, qui corpus obruit, nomen„ etiam eorum obruisset. Sed profecto & claret, &„ quamdiu sol, clarebit. Illis enim ipsis artibus (hoc„ est, monumento sempiterno) mors eorum est or-„ nata. At sunt Romæ Poëtæ, Philosophi atque Ora-„ tores. Certe, sed quos audire aut omnino videre„ nolis. Poëtas vocant Mimos, Histriones, Comœ-„ dos, qui vicatim poti vulgaria quædam carmina„ bacchantur, quæ nihil habent præter muliebres ri-„ sus, lasciviamque numeris quibusdam & rithmis„ involutam. Philosophi hujus sunt generis, ut„ omnia voluptate metiantur, ut nihil naturæ non„ tribuant, ut omnia aërem & litus: nosti cætera.„ Habes Poëtas & Philosophos: audi nunc Orato-„ res. Ii medius fidius oratores plenos se profiten-„ tur, qui publice unam aut alteram causam jejune„ illi quidem & exiliter egerint, qui vix Ciceronem,„ nunquam Demosthenem legerint. Breviter tanta„ est in urbem infusa barbaria, peregrinitas tanta, ut„ jamdiu malis Poëtis, vitiosissimisque Oratoribus„ locum dederit.„ Pag. 100. ad Jo. Massancalum Senatus Tolos. primum Præsidem: „Ego habeo in animo„ in Siciliam veris initio navigare: nam ut me sum-„ mum illius veteris Romæ studium, sic hujus novæ„ odium jam tenet. Aliquot enim secula jure flo-„ ruit populi Romani nomen, jure imperii hujus au-„ toritas gravis, civitatisque majestas habebatur. Nunc„ vero omnibus voluptatis illecebris delinita, virtuti„ nuntium constanter remisit, nec ullum veteris di-„ gnitatis vestigium reliquum sibi esse voluit.„

rius homo temerarius & ad omnia nefaria scelera audacissimus, manu amentium & perditorum facta, ad eam domum, in qua hic integerrimus adolescens diversabatur, proficiscitur. Cædunt januam, instant ferro, intro irrumpunt. Hoc tam subito & inopinato terrore, mens omnium & consilium est ereptum: vix se ex tanto timore colligunt, resistere præcipiti furori tamque impio sceleri non possunt. In intimas ædes se recipiunt: pertinaciter alii atque acriter illos persequuntur, Maulius dum illorum impetum & ferociam perferre non potest, salutem ab iis petivit; eodem modo Pausaderius & Villarius (Maulii comites & ministri, literis itidem addicti) *passis palmis projecti ad terram, flentes, fecerunt. Qui cum istos injuria facienda fortius perseverare vident, cum ullis precibus eorum impetum reprimere, ardoremque restinguere non possunt, vel amore, vel misericordia, vel utroque incensi, suæ propriæ salutis obliti nudis manibus, latere, jugulo, capite, toto denique corpore herum, quantum potuerunt ferre, obtexerunt. —— —— Ad heri pedes multis & mortiferis plagis confecti tandem ceciderunt. Quem postea inermem & pene nudum tam crebris gravibusque vulneribus consauciarunt, ut ipse super suorum*

jacentia

jacentia & concisa corpora extremo pene spiritu exanguis corruerit. Et ne plaga illa extrema deesset, vix summa defatigatione cædere destiterunt: ut insatiabilem crudelitatem magis in mortuis, quam in vivis exercuisse videantur (u). Libera vero hac oratione Paschalius ita adversariorum suorum animos exacerbavit, ut nihil habuerint deliberatius, quam eum quacunque ratione possent opprimere. Illorum ergo insidias & truculentiam veritus, deque incolumi in patriam reditu valde dubitans, propter incertos casus sibi imminentes amicissimum suum Patrum Maulium Durbanum literis Romæ A. MDXLVIII. pridie Cal. Jun. scriptis de suprema sua voluntate certiorem fecit, inter cætera eum sic compellans (x): *Illud velim diligenter videas, (quod ego, mi Durbane, tui in me amoris supremum testimonium esse cupio) ne ea, quæ a me juveniliter sunt scripta, quæque potius animos hominum effœminare, quam aliquid ad communem fructum afferre posse videbuntur, emittas,*

(u) Huic sævitiæ ansam præbuit, quod, cum eo tempore Patavii de eligendo novo Universitatis Rectore controversia esset, aliis in hac re Galli nonnulli essent adversarii.

(x) l. c. p. 161.

tas, sed ita comprimas, ut nunquam e tuis manibus emanent. Quæ mecum habeo, a quodam cœli filio fortasse adservabuntur.

§. XXV.

Huc etiam pertinet JO. PETRUS CATALONUS, Romanus, Vaticanæ Basilicæ Canonicus, A. 1673. fatis functus, de quo Prosper Mandosius (y) sequentia habet: *Multa scripsit summo studio, jugique diligentia: at die immediate ipsius mortem præcedente proprias omnes lucubrationes ante se ferri jussit, igneque combustas vidit; totus etenim divino accensus amore, cum inter illos multa carmina amatoria miscerentur, de vita immortali animæ cogitans, hæc caduca ac vana eximia animi fortitudine sprevit.*

§. XXVI.

Alii contra ob sinistros casus tædio & ira compulsi, dolorisquè impatientes, fœtus suos literarios voracibus flammis immisere, atque ita in propria velut sævierunt viscera. Primo hic in scenam producendus nobis est ingeniosus ille amorum

(y) In Bibliotheca Romana Part. I. Cent. V. p. 285.

rum luſor, P. OVIDIUS NASO: qui cum ab Auguſto in exilium ejiceretur, nec alia ipſi vindictæ facultas eſſet, ultrices manus libris metamorphoſeon, multa induſtria conſcriptis, ſed ultimam nondum limam paſſis, intulit, eisque & aliis lucubrationibus ignem ſuppoſuit. Verum, haud paucis exemplis antea jam fuga elapſis, hodienum ea excellentis ingenii documenta ſuperſunt. Ipſum de illa re audire juvat poëtam (z):

Carmina major imago
Sunt mea, quæ mando qualiacunque legas:
Carmina mutatas hominum dicentia formas,
Infelix domini quod fuga rupit opus,
Hoc ego diſcedens ſicut bona multa meorum
Ipſe mea poſui mœſtus in igne manu.
Utque cremaſſe ſuum fertur ſub ſtipite natum
Theſtias, & melior matre fuiſſe ſoror:
Sic ego non meritos mecum peritura libellos
Impoſui rapidis viſcera noſtra rogis.
Vel quod eram muſas, ut crimina noſtra, peroſus,
Vel quod adhuc creſcens & rude carmen erat.

Quæ

(z) Triſt. Lib. I, Eleg. VI.

Quae quoniam non sunt penitus sublata, sed extant:
Pluribus exemplis scripta fuisse reor.
Nunc precor, ut vivant, & non ignava legentem
Otia delectent, admoneantque mei.
Non tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,
Nesciat his summam si quis abesse manum.
Ablatum mediis opus est incudibus illud,
Defuit & scriptis ultima lima meis.
Et veniam pro laude peto: laudatus abunde,
Non fastiditus si tibi lector ero &c.

Huic comitem dabimus THEODORUM GAZAM, Græcorum exulum, quorum potissimum opera seculo XV. litteræ fere extinctæ in Italia renasci divina virgula cœperunt, facile doctissimum; qui nonnulla Aristotelis scripta, Latina a se improbo labore conversa, inque membranis nitide exarata Sixto IV. P. M. dicavit; quum vero præmii loco duodecim tantum aureos (a) recepisset, rei indignitate motus, eos

(a) Jo. Pierius Valerianus Lib. II. de Litteratorum infelicitate aureos quinquaginta a Pontifice, a quo se totum inauratum iri speraverat, retulisse, ac Saturnina quadam iniquitate bonam suorum fœtuum partem absumsisse, hujusque rei indignitate exulceratum insolabili contabuisse ægritudine narrat.

eos in Tiberim projecit, & ultimam de iisdem partem igni adjudicavit *(b)*. Alii vero cum nummis reliquas lucubrationes fluctibus tradidisse devorandas volunt, his additis verbis: *effugere hinc libet, postquam optimæ segetis in olfactu pinguibus asinis sordescunt (c)*. Sed Lomejerus ex Jovio de eodem quoque perhibet, tanti candoris eum fuisse, ut multa ex Aristotele versa Vulcano tradiderit, ne crescenti famæ hominis amicissimi Argyropili, qui eadem generose verterat, officerent *(d)*.

§. XXVII.

Ex nostro ævo referendus huc est Philologus Academiæ Helmstadiensis celeberrimus, HERMANNUS VON DER HARDT, qui sinistris opusculorum suorum uno majoris formæ volumine sub titulo Ænigmatum prisci orbis comprehensorum fatis irritatus, Collectaneorum suorum Volumina VIII. in folio igne absumsisse fertur, iis propterea eruditis ac-

(b) Vid. Jo. Wolffii Lectionum memorabilium & reconditarum Centen. XV. f. 884.

(c) Vid. Jo. Lomej. de Bibliothecis C. VIII. p. 127. edit. Schmid.

(d) l. c. Cap. IX. p. 177.

censeri dignus, quos forsitan non incommode 'Εμβρυοσφάκτους nuncupare posses. In eum itaque elegantissimi ingenii & omnigenæ eruditionis Vir, Theodorus Hasæus (*e*), Augusti de ultima Virgilii voluntate versus παρωδίᾳ, imitatus non abs re ita lusit:

Ergone tam rigidis potuit vox percita verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnaque doctiloqui morietur MUSA DURANDI?
Non velit hoc data lex a Principe; si velit, ipsa
Frangatur potius legis veneranda potestas,
Quam tot congestos noctesque diesque labores
Hauriat una dies, & funere mergat acerbo.

§. XXVIII.

Quidam præterea eruditi, nimis rigidi suarum lucubrationum censores, eas, cum doctorum oculos ferre haud posse vide-

(*e*) In Bibliotheca Historico-Philologico-Theologica Brem. Class. VII. p. 743.

viderentur, Vulcano corrigendas dare voluere. Primum hic locum occupet P. VIRGILIUS MARO,

Omnes qui cantu vocat in certamina Vates.

Is (uti narratur in ejus vita, quæ communiter Ælio Donato tribuitur) cum gravari morbo ſeſe ſentiret, ſcrinia ſæpe & magna inſtantia petivit crematurus Æneida: quibus negatis teſtamento comburi juſſit, ut rem inemendatam imperfectamque. Verum Tucca & Varrus monuerunt, id Auguſtum non permiſſurum. Tunc eidem Varro ac ſimul Tuccæ ſcripta ſub ea conditione legavit, ne quid ederent, quod a ſe editum non eſſet, & verſus etiam imperfectos, ſi qui erant, relinquerent. Bene vero factum, quod nullius omnino, ſententia crematu Æneis digna viſa fuerit. De qua re Sulpitii Carthaginienſis extat epigramma:

Juſſerat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Vergilius, Phrygium quæ cecinere ducem.
Tucca vetat, Varrusque ſimul: tu maxime Cæſar
Non ſinis, & Latiæ conſulis hiſtoriæ.

Infelix gemino cecidit prope Pergamon igni,
Et pene est alio Troja cremata rogo.

Habentur & ibidem ipsius Augusti eam in rem versus plane egregii *(f)*.

§. XXIX.

Hujus lateri adhæreat studii consors FRANC. PETRARCHA, de quo Jacobus Philippus Tomasinus *(g)* hæc commemorat: *Illud a fide dignis auctoribus accepimus, quod cum ad eum visendum processissent multi Veronæ, atque gratificandi studio Africa ipsius palam recitaretur, ipsum fusis lacrymis rogasse, ne ulterius progrederentur. Causam vero scíscitantibus respondisse; utinam opus illud abolere possem, nulla mibi profecto res gratior aut jucundior foret. Sunt, qui putant, id ab ipso fuisse prolatum, quod fœtus ille adhuc fuisset immatu-*

(f) Extat quoque de Virgilii Æneide ad Augustum Cæsarem Cornelii Galli carmen.

(g) In Petrarcha Redivivo. p. 26. sq. cf. Squarzafichi vitam Petrarchæ. p. 62. confer ipsius Petrarchæ in epistolas familiarium rerum ad Socratem suum præfationem. Referendus in hanc classem quoque videtur JOANNES BOCCACIUS, Petrarchæ συγχρονος, de quo vid. Bælius in Diction. art. BOCCACE.

maturior. At modestum nimis de semetipso vatis judicium, quod licet voce fuerit proditum, a mente ipsius nihilominus diversum fuit. Sic enim de hac ipsa Poëtæ Africa in vita ejus MS. Bibliothecæ *Canonicorum Regularium S. Jo. in Viridario Patavii Paulus Vergerius: In ea quidem ad marginem, nam dudum illius manum notissimam habeo, ita scribit: Raro unquam pater aliquis tam mœstus filium unicum in rogum misit, quanto id fecerim dolore, ut si omnes labores meos eo in opere perditos acriter tecum volvas, vix ipse lacrymas contineas. —— —— Præter hæc plurima alia e pluteis deprompta prudens nostræ memoriæ subduxit. Sic enim ipse in quadam ad Socratem epistola: Quid multa? Incredibilem forte rem audies, veram tamen: mille vel eo amplius seu omnis generis sparsa poëmata, seu familiares epistolas, non quia nihil in eis placuisset, sed quia plus negotii quam voluptatis inerat, Vulcano corrigendas tradidi non sine suspiriis.*

§. XXX.

Præstantes hosce poëtas excipiat ANDREAS NAUGERIUS, Poëta itidem non e vulgo, summus suæ ætatis, Jo. Pierio

Valeriano (h) judice, ingenio, optimaque doctrina & incomparabili eloquentia Vir, sed mea quidem sententia in fœtus suos literarios, si quis alius, maxime injurius. Is non contentus, quotannis stato die aliquot Martialis, cui inimicissimus erat, codices incendio devovisse, in sua etiam poëmata, quod Statianum characterem referre videbantur, igne grassatus est, solius fere Virgilii æstimator superstitiosissimus, cui nihil placebat, nisi quod Maronis majestatem saperet. Rem verbis non meis, sed Famiani Stradæ (i) plenius exponere lubet: *Andreas Naugerius Valerio Martiali acriter infensus, solemne habebat in illum aliquanto petulantius jocari. Etenim natali suo accitis ad geniale epulum amicis, postquam prolixe de poëticæ laudibus super mensam disputaverat, ostensurum se ajebat a cœna, quo tandem modo laudari poësin deceret, mox afferri jubebat Martialis volumen (hæc erat mensæ appendix) atque igni propior factus, illustri conflagratione absumendum flammis imponebat*

(h) Lib. II. de litterat. infelicitate p. 326. edit. Lipf.

(i) In Eloquentia. Lib. II. Proluf. V. p. 332. sq. edit. Colon. 1655.

bat (k): addebatque eo incendio litare se Musis manibusque Virgilii, cujus imitatorem cultoremque præstare se melius haud posset, quam si vilia poëtarum capita per undas insecutus ac flammas perpetuo perdidisset. Nec se eo loco tenuit, sed cum Sylvas aliquot ab se conscriptas legisset, ut solebat, in concilio Poëtarum, audissetque Statiano charachteri similes videri, iratus sibi, quod a Martiale fugiens alio declinasset a Virgilio, cum primum se recepit domum, protinus in Sylvas conjecit ignem, ejusque calore succensus versiculos prope extemporarios fudit, quos in eodem conventu, qui proxime coactus est, sub rustici Acmonis persona recitavit in hunc modum:

Has Vulcane dicat sylvas tibi villicus Acmon,
Tu sacris illas ignibus ure Pater.
Crescebant ducta e Stati propagine Sylvis,
Jamque erat ipsa bonis frugibus umbra nocens.
Ure simul Sylvas, terra simul igne soluta,
Fertilior largo fœnore messis eat.

(*k*) Paulus Jovius in Elog. Vir. Ill. cum quotannis multa Martialis volumina tanquam impura cum execuratione Vulcano dicasse tradit.

Ure istas, Phrygio nuper mihi consita colle
Fac pater à flammis tuta sit illa tuis.

Neque hic substitit severioris, quam par erat, suarum lucubrationum judicis austeritas, sed ulterius progressa est. En, quæ Fracastorius *(l)* apud P. Bælium *(m)* de eo memoriæ prodidit: *Vir summi ingenii, summique etiam spiritus, assiduis patriæ occupationibus distentus, ut nullum fere spatium litterarum studiis superesset, ut qui se ipsum probe nosceret, quæ fecisset, cum non esse hujusmodi putaret, ut in vulgari citra sui nominis jacturam possent, dum tantæ existimationi, quanta jam ipse apud omnes eruditos omnium fere nationum agebat, utpote nec polita satis, nec unquam recognita, non usque quaque responderent, quæcumque apud se habuit, paulo ante mortem igne delevit. Quare ejus libri de venatione duo pulcherrimi, in Bartholomæi Liviani gratiam heroico carmine eleganter scripti, & unus de situ orbis eodem stylo confectus, quos alias legimus, periere: atque ut omittam lauda-*

(l) De morbis contagiosis. p. 157.
(m) In Diction. Tom. IV. edit. III. f. 3053. art. NAVAGIERO. not. (B). cf. etiam Tom. I. art. BEMBUS, not. (M).

laudationem illam, quam in funere Catharinæ Cypriæ Reginæ, Marci Cornelii Senatoris amplissimi filiæ, de Veneta Corneliorum gente nobilissima, ad Leonardum Lauredanum Venetiarum Principem & Senatum publice habuit, & alia multa, quæ eodem igne concremata sunt, quo piaculo dixerim luculentissimam historiam ab ingressu Caroli VIII. Gallorum Regis in Italiam ad ea usque tempora tot vigiliis tantoque labore amplissimorum Decemvirum jussu deductam concidisse. Duæ igitur duntaxat orationes funebres, ab eo habitæ, & quædam poëmata ab interitu vindicata sunt. Cæterorum jactura eo gravius dolenda est, quo pluribus Naugerii eruditionem & elegantiam Viri ejus ætatis doctissimi certatim elogiis cumularunt, e quibus Aldus Pius Manutius, idoneus, si quis alius, judex eum adhuc juvenem in dedicatione Librorum Ciceronis de arte Rhetorica A. 1514. in 4. editorum ita affari haud dubitavit! *Cum adeo juvenis tantus & prosa & carmine evaseris, ut te vel antiquis, qui utroque in genere summa cum laude elaborarunt, fere æquaveris; non dubito, quin futurus sis maximum decus & gloria nostrorum temporum, & una cum Bembo nostro magnæ spes altera Romæ.*

§. XXXI.

Succedat his THOMAS MEZLERUS, Ordinis Benedictini Monachus, A. 1655. in Monasterio Zwifaltensi denatus, Vir Arsenii Sulgeri judicio consummatæ literaturæ, Poëta, Orator, Philosophus, Philologus, Theologus, non paucis ingenii monumentis clarus, de quo idem hæc *(n)* refert: *Quadam vice, nescio, qua tædii impetigine actus, libros duodecim Carolidos, quos magno studio & temporis impendio ad Virgilianæ Æneidos similitudinem de Caroli V. Imperatoris vita rebusque gestis heroico carmine absolverat, subitariis ignibus combussit, cujus egregiæ lucubrationis præter unum quaternionem ab alio descriptum nihil dum, quod restet, potui comperire.* Nominari heic quoque meretur GREGORIUS LETI, si quis alius, inter recentioris ævi polygraphos suo jure ponendus, quippe qui iconi suæ hoc subjicere poterat distichon:

Hæc Læti facies, quot sæclum continet annos,
Quem solum dicas tot peperisse libros.

Plura

(n) In Annalibus Monast. Zwifaltens. Part. II. p. 272.

Plura tamen scripsisse, quam edidisse testatur catalogus operum anno, antequam ex illius manibus calamum mors extorqueret, ab ipso confectus, in quo lucubrationes suas in tres dispescit classes, quarum prima continet eas, quæ ad annum MDCC. typis jam excusæ erant, secunda ad prælum tum paratas, tertia vero post obitum demum imprimendas, vel etiam Vulcano consecrandas *(o)*. Horum agmen claudat BENEDICTUS SPINOZA, qui maximam Veteris Testamenti partem ex Hebræo in Belgicum sermonem a se conversam paucis ante suprema fata diebus, forte non immerito, (vix enim dubitandum est, eum illam translationem suo infecisse veneno) in favillas redegit, notante id Jacobo le Long in Bibliotheca S. Part. I. f. 414. edit. recentiss. Paris.

§. XXXII.

Alii insuper scripta sua combusta voluere, pœnitentia eorum ducti, quæ in illis tradiderant. Sic CLEMENS V. P. M. moribundus Constitutiones, ab ipso Clementinas

(o) Vid. Hamburg. Biblioth. Historic. Centur. VI. p. 141.

mentinas nuncupatas, rejecisse, crematisque jussisse dicitur *(p)* nihil in iis quam laqueos & retia contineri professus, quas tamen Joannes XXII. ejus successor firmas ac ratas haberi mandavit. BONIFACIUS quoque II. cum Clerum adegisset, ut se adhuc vivente Vigilium Diaconum sibi successorem daret, conscripta in eum finem constitutione, singulorumque chirographo munita, tandem, quod hæc canonibus adversari videret, animum mutans, ipsam in præsentia omnium sacerdotum & senatus incendio, consumsit *(q)*, egregio scilicet pontificiæ infallibilitatis, quam tantopere jactant, documento.

§. XXXIII.

NONNUS PANOPOLITANUS Dionysiacorum libros, a se adhuc gentili, ut Guil. Cave videtur *(r)*, scriptos, ipse damnavit, & quotquot eorum exempla nancisci potuit, fecit favillas, studiumque deinde suum ad divina convertens, Joannis Evan-

(p) Vid. Jo. Nauclerus in Chron. Part. II. f. 246.
(q) Vid. Jac. Gretser. de jure & more prohibendi libros malos. Lib. I. Cap. XIV. p. 79.
(r) In Histor. Litt. Script. Eccles. Part. I. f. 213.

Evangelium metrica paraphrasi illustravit (s) B. etiam LUTHERUM nostrum, ut suorum quædam flammis perirent, in votis habuisse, ex ipsis ejus verbis (t) compertum habeo, quæ heic recitare non piget; *Velim, nolem, cogor indies eruditior fieri, tot tantisque magistris certatim me urgentibus & exercentibus. De indulgentiis ante duos annos scripsi, sed sic ut me nunc mirum in modum pœniteat editi libelli. Hærebam enim id temporis magna quadam superstitione Rom. tyrannidis, unde & indulgentias non penitus rejiciendas esse censebam, quas tanto hominum consensu cernebam comprobari, nec mirum, quia solus tum volvebam hoc saxum. At postea beneficio Sylvestri & fratrum adjutus, qui strenue illas tutati sunt, intellexi eas aliud non esse, quam meras adulatorum Romanorum imposturas, quibus & fidem Dei & pecunias hominum perderent. Atque utinam a Bibliopolis queam impetrare, ut universos libellos meos de indulgentiis exurant, & pro omnibus quæ de eis scripsi hanc propositionem apprehendant: Indul-*

(s) Vid. Theoph. Spizel. de vitiis litteratorum. p. 729. sq. Huc pertinet etiam MARSILIUS FICINUS, de quo vide, si placet, quæ observavimus Tom. I. p. 36. sq.

(t) De Captivit. Babylon.

Indulgentiæ sunt adulatorum Romanorum nequitiæ. Idem paulo post votum de iis repetit Lutherus, quæ antea nimis leniter de papatu scripserat.

§. XXXIV.

Meminisse quoque heic decet CLAUDII SALMASII, cujus uti celebratissima est in omni doctrinæ genere eruditio, ita & mordacitas, rixandi libido, ac summa in alios invehendi licentia nemini ignota esse potest. Tot certe sarcasmis & cavillationibus scripta sua cæteroquin doctissima, conspurcavit, ut vel maledicentissimos hominum longissimo post se intervallo reliquisse videatur. Idem vero morti vicinus, perspiciens haud dubie, quam indignus sit homine Christiano iste conviciandi & detrahendi pruritus, uxori mandavit, ut scripta sua, adversus maximos viros pridem prælo parata, flammis absorbenda traderet, ne si forte in aliorum manus devenirent, erumperent in publicum, & magnorum virorum perderent famam, cum iis gravissimos eorum errores confutasset *(u)*: & procul dubio ita quidem, ut

(u) Vid. Ant. Clementii vitam Salmasii, Lib. I. Epist. ejus præmissam, coll. Spizel, l. c. p. 688. & 729.

ut simul illos atrocissimorum scommatum cumulis pro more suo obruerit.

§. XXXV.

Ultimo tandem loco eorum habenda est mentio, qui ab aliis coacti, sua ipsi scripta in cineres verterunt. Huc refero BERENGARIUM, Archidiaconum Andegavensem, qui undecimo a Christi nativitate seculo panem & vinum in Eucharistia non vere & essentialiter, sed figurate tantum in corpus & sanguinem Christi converti statuit, ob eam sententiam in conciliis Romano V. Brionensi, Vercellensi, & Parisiensi I. aliisque hæreseos damnatus: tandem vero minis territus, & metu mortis inductus, in Synodo Turonensi I. dogma suum ejuravit, ac palinodiam cecinit. Sed postmodum ad priorem sententiam rediens, in Concilio Romano IX. eam denuo recantare coactus est. Videtur & deinceps aliquoties mutasse animum; siquidem illum e variis scriptoribus errorem suum de Sacramento quinquies abjurasse, librosque suos in ignem conjecisse memorat Jo. Wolfius (x). Parem cum isto fortunam expertus

(x) Lectionum memorabil. & reconditarum Centen. XI. f. 288. conf. Guil. Cave Hist. Litt. Script. Eccl. Tom. I. f. 420. & Tom. II. f. 208. sq.

tus est PETRUS ABÆLARDUS, acutissimus sui ævi philosophus, qui in Synodo Suessionensi II. ob malesanam circa personas SS. Trinitatis sententiam damnatus, & librum suum propriis manibus igni tradere ab Episcopis coactus, inque monasterium detrusus fuit, uti in Epistola historica de propriis calamitatibus ipse fusius exponit notante id Guil. Cave *(y)*.

§. XXXVI.

His tertius accedat PAULUS quidam, Sacellanus ad D. Petri Lovanii, qui ob veritatis evangelicæ professionem Anno MDXLIII. cum aliis piis Deoque dilectis captus, inque vinculis miserrime habitus, ac ob sequentia dogmata hæreseos damnatus est, quod nimirum statuerit, solam fidem salvare, ad salutem consequendam sufficere, ut remissionem peccatorum credamus, & Dei misericordiam, in Evangelio oblatam, complectamur, humanas traditiones conscientiam non obligare; quod præterea liberum arbitrium, purgatorium, & Mariæ sanctorumque invoca-

(y) l. c. Tom. II. f. 237. conf. Vitam Abelardi in Illustr. Christ. Thomasii Historia Sapientiæ & Stultitiæ Tom. I. p. 81.

vocationem impugnaverit. Is tandem a teterrimis divinæ veritatis persecutoribus cum blandimentis & vanis promissionibus, tum dirissimis comminationibus & horrendæ mortis, sibi certissime imminentis, metu eo compulsus fuit, ut purioris religionis dogmata rejecerit, librosque suos tam typis excusos quam manu exaratos calidis focis cremandos ipse dederit, nihilominus postea perpetuis tenebris & æterno carceri inclusus, ac pane duntaxat & aqua ad mortem usque pastus atque potatus: quam rem omnem prolixius enarrat D. Ludovicus Rabus nostras, magni olim nominis & multorum in Dei Ecclesiam meritorum Theologus *(z)*.

§. XXXVII.

Miseranda M. T. CICERONIS, Romanæ eloquentiæ parentis, fata vel trivialibus pueris cognitissima sunt. Eum M. Annæus Seneca Rhetor *(a)* inducit deliberantem, an scripta sua comburat, promittente Antonio incolumitatem, si fe-

(z) In Martyrologio suo, vernaculo sermone Argentor. A. 1572. vulgato, Tom. II. f. 623. sqq.

(a) In Suasoria VII.

cisset, in medium consulentibus Q. Haterio, Cestio Pio, P. Asprenato, Pompejo Silone, Triario, Argentario, Aurelioque Fusco, sed omnibus & singulis uno animo, diversis autem rationibus exustionem maxime dissuadentibus. E quibus Haterius Tullium inter cætera sic alloquitur: *Crudelior est pactio Antonii, quam proscriptio. Ingenium erat, in quod nihil juris haberent triumviralia arma. Commentus est Antonius, quemadmodum, quod non poterat cum Cicerone proscribere, tolleret per Ciceronem. Hortarer te, Cicero, ut vitam magni æstimares, si libertas suum in civitate haberet locum, si suum in libertate eloquentia, si non civium cervicibus luderetur &c.* Cestius vero Pius: *Nunquid opinio me fefellit? intellexit Antonius, salvis eloquentiæ monumentis non posse Ciceronem mori. Ad pactionem vocaris: qua pactione melior in te pars tui petitur &c.* P. Asprenatus: *Permitte te populo Romano contra Antonium. Si scripta combusseris, Antonius paucos annos tibi promittit; at si non combusseris, populus Romanus omnes.* Argentarius: *Ut corpus, quod fragile & caducum est, servetur, pereat ingenium, quod æternum est? Ego mirabar, si non supplicio crudelior esset Antonii venia. — Qualis est*

pactio

pactio? Aufertur Ciceroni ingenium ſine vita: promittuntur oblivione nominis tui pauci ſervitutis anni. Non ille vivere vult, ſed facere ingenii tui ſuperſtitem. — Pati poteris, ut, quod in te optimum habes, ante te efferas? ſine durare poſt te ingenium tuum, perpetuam Antonii proſcriptionem. Aurelius denique Fuſcus: *Quoad humanum genus incolume manſerit, quamdiu uſus litteris, honor ſummæ eloquentiæ pretium erit: quamdiu Reip. noſtræ aut fortuna ſteterit, aut memoria duraverit, admirabile poſteris vigebit ingenium, & uno proſcriptus ſæculo proſcribes Antonium omnibus. Crede mihi, viliſſima pars tui eſt, quæ tibi vel eripi, vel donari poteſt. Ille verus eſt Cicero, quem proſcribi Antonius non putat niſi a Cicerone poſſe &c.*

§. XXXVIII.

Poſtremo de HELIODORO Triccæ Theſſaliæ oppidi quondam Epiſcopo, nonnihil dicendum reſtat, cujus Æthiopicorum libros decem, caſtiſſimos Theagenis & Charicleæ amores deſcribentes, eloquentia copioſa, eleganti, dulci atque miranda refertos hodienum habemus. De quo opere provincialis olim

Synodus, si Nicephoro Callisto (*b*) fides habenda, nimis severe decrevit, ut illud auctor aut igne aboleret ipse, quod juvenis composuerat, aut episcopatu abiret, quod & maluisse fertur Heliodorus, quam flammis in perennaturum excellentis sui ingenii monumentum sævire. Sed non desunt, qui istud decretum in dubium vocant, atque Nicephori credulitati adscribunt, a quorum partibus stare haud veritus est Illustr. Petrus Daniel Huetius, Galliæ suæ, dum viveret, ornamentum, cujus verba (*c*) huc transferre liceat: *Heliodorus in operis dispositione, ut in cæteris Jamblichum longe superavit. Nihil hactenus tam perfectum ingenio, tam elaboratum industria in arte Romanensi, quam Theagenis & Charicleæ casus quisquam unquam viderat. Nihil eorum amoribus castius est. Qua in re præter religionem Christianam, quam autor profitebatur, sua ipsi virtus hoc honestatis, quæ in toto elucet, opere, lumen afflasse*

(*b*) Lib. XII. Histor. Eccles. Histor. 34.

(*c*) Ex Libro de origine fabularum Romanensium, à Guil. Pyrrhone Latine converso, p. 36. edit. Lips. A. 1683. Legi etiam omnino meretur Mart. Crusii judicium de Heliodoro, cum aliis editioni Æthiopicorum Francof. a Dan. Pareo A. 1631. in 8. curatæ præmissum.

afflaſſe videtur. In quo ſane non ſolum Jamblichi, ſed omnes fere antiqui, quorum fabulæ Romanenſes ad nos venere, debent ipſi cedere principatum. Itaque ad Epiſcopi dignitatem ſuæ virtutis gradibus evectus fuiſſe memoratur. Tricca Theſſaliæ urbs eſt, cujus ille creatus Antiſtes, hanc, uti refert Socrates, introduxit conſuetudinem, ut viri eccleſiaſtici, qui non abſtinebant a mulieribus, quas, antequam rei ſacræ miniſteriis admoverentur, duxerant, ſuis ſacerdotiis exuerentur. Quæ omnia eo me facile reducunt, ut diffidam iis maxime, quæ addit Nicephorus, ſcriptor credulus, ſapientiæ & fidei non ſatis ſpectatæ, Synodum ſcilicet provincialem cognito periculo, in quod lectio fabulæ hujus, cui autoris ſui dignitas tantum ponderis & autoritatis dabat, juvenes ſuapte natura ad id propenſos & quaſi nutantes impelleret, eam ipſi conditionem obtuliſſe, ut aut opus ſuum flammis aboleret, aut ſua dignitate cederet: eumque, quod ultimum erat, prætuliſſe &c.

§. XXXIX.

Dici heic quædam non incommode poſſent de libris in incendio *(d)* ſervatis, ſed

(d) De hujus notæ Libris vid. *zufällige Relationen*

ſed eam rem aliorum induſtriæ relinquere malo. Utatur per me de iis ſuo quilibet judicio: hoc mihi pro explorato eſt, divinam veritatem haud novorum indigere miraculorum teſtimonio, verum inſita ſua virtute, ſuo robore ſe fortiter tueri, tot jam olim miris, tot martyrum mortibus & ſanguinum rivis abunde illuſtratam. Haud tamen prorſus negaverim, eſſe in iis nonnulla, penitiori attentione digna, ac omnipotentem & mirabilem providi Numinis manum ſpecialius teſtantia, quanquam non omnia, quæ venditantur, eodem habenda ſint loco. Sufficiat mihi, B. SPENERI modeſtum de ſuo Catechiſmo in flammis An. 1689. ſervato judicium (e) heic protuliſſe: *Literæ Miſenenſis præfecti de Catechiſmo e flammis Arnsdorffienſis incendii proſiliente & ſervato hic mihi etiam oſtenſæ ſunt. Me quia res concernit, ab inquirenda ea manus magis abſtineo, ne mentis alicui vanitati id tribuatur.*

nen von alten und neuen denckwürdigen Geſchichten, Urkunden, Documenten, &c. die Kirchen, Policey- und Schul-Hiſtorie ſonderlich in Ober-Teutſchland betreffend. Part. VI. p. 535. ſqq. add. Lomejer. de Bibliothecis C. XIII. p. 261. & Vener. Pregizeri *Gottgeheyligte Poëſie auf* 1726. p. 424.

(e) In Conſiliis & Reſponſis Latinis. Part. III. p. 679.

buatur. Miraculis vel si quid Deus nostro etiam tempore ultra naturæ leges fieri jubeat, fidem derogare nolo, nec tamen etiam temere de iis, quæ venditantur, nisi extra omnem dubitationis aleam sint posita, pronunciare audeo. Si vero quid in hac etiam re contigerit extra communem ordinem, saltem non mihi sed veritati in isto libro comprehensæ tribuendum fuerit. Circa Arndii Ιϰ ἐν ἁγίοις *libellum ter simile quid contigisse certum est. Nos vero celebremus Dominum in omnibus, in quibus aliqua suæ bonitatis vel potentiæ quocunque modo edit documenta, quod officii nostri omnino est.*

§. XL.

Jam ad metam festinat hæc scriptiuncula, quam elegantissimi Ægidii Menagii (f) judicio obsignare non incongruum erit. Is si omnes veterum libri flammis forent immissi, nullum se lubentius avidiusque inde extracturum esse asseruit, quam Plutarchum. *Si tous les Livres des An-*

(f) Vid. Menagian. Tom. III. p. 1. Ita etiam Theodorum Gazam interrogatum, quemnam ex omnium scriptorum numero salvum vellet, si ceteris omnibus esset carendum? PLUTARCHUM, respondisse, Guil. Xylander in Vita Plutarchi Opp. ejus T. I. præfixa observat.

Anciens étoient dans le feu, il n'y en a gueres que j'en tirasse plus volontiers, que Plutarque. Il ne m'a jamais ennuié; & quoi que je le lise souvent, j'y trouve toujours de nouvelles beautés. Addo, quæ idem nonneminem de incondito cujusdam libro acute judicasse refert *(g)*: *Le même* (M. de Bautru Prieur des Matras) *pour se defaire d'un Auteur qui apportoit un Ouvrage fort ennuyeux, lui dit en lui montrant le feu, auprès duquel ils étoient tous deux: Monsieur, si vous me croyez vous mettrez cet ouvrage en lumiere, le public vous en sera obligé.* Quibus adjicit Bern. de la Monnoye: *C'est le sens de cette Epigramme d'Owen:*

Edidit indignos in lucem luce libellos
Baldinus, dignos attamen igne libros.

§. XLI.

Hac commentatione ad finem jam perducta & typographo tradita, peropportune adhuc recordatus sum HADRIANI BEVERLANDI, purissimæ impuritatis scriptoris *(h)*, inter eos, qui sua ipsi opera

(g) Vid. Menagian. Tom. II. 359. sq.
(h) Ita Petronii fragmenta purissimæ impuritatis dicun-

opera ad Vulcanum ablegaverunt, minime prætereundi. Suam is eruditionem inquinavit obſcœnis de ſtolatæ virginitatis jure ac peccato originis libris, quos non abs re iis annumeraveris, qui, judice Jeremia Drexelio *(i)*, nuſpiam tutiore ſunt loco, quam cum in flamma ſunt. Carcer, mulctæ irrogatio, variæ adverſitates, & ſalubres aliorum admonitiones hominem tandem ad ſaniorem redegere mentem, eoque perduxerunt, ut non ſolum, quæ laſcivius ſcripſerat, ſummopere deteſtatus in cineres verteret, ſed publice etiam palinodiam caneret, in lucem emiſſa de fornicatione cavenda admonitione ſive adhortatione ad pudicitiam & caſtitatem, cum hac præfatione: *Inimicis pacem. Cum libellum meum de P. O. poſt ſexdecim annos forte mihi monſtraret ac prælegeret Germanus, vix exprimere potui, qui fuerim conſternatus, quod ſcripturiens talibus tempeſtatibus olim jactatus eſſem. Damno calorem improvidæ illius ætatis. Deteſtor adulterinum ſtylum & ne-*

dicuntur juſto Lipſio in Commentar. ad Taciti Annal. Lib. XVI. p. 437. de quo judicio vid. Menagian. Tom. II. p. 299.

(i) In Niceta, ſive triumphata incontinentia L. I. G. V. §. 3. p. 36.

quiorem sensum. Gratias Deo, quod tandem velamen, quo misere cœcutiebam, ab oculis meis amoverit, nec siverit me diutius huic pertinaciæ patrocinia quærere absurdiora. Idem ille cordium scrutator Deus adeo mihi fuit propitius, eamque mihi mentem dedit, ut omnia, quæ de hoc argumento scripseram, combusserim, & libros de P. V. (Prostibulis veterum) *ad Rectorem M. Academiæ Lugduno-Batavæ transmiserim. Rogo omnes, qui clam, vi, vel precario aliquid a me possident MS. ut istud mihi remittant, ut & ipse quoque tradam Vulcano. Quod si quis negligat, illi omnes imprecor calamitates, quæ maligno & perfido solent contingere. Hoc vestra intereat non ignorare.* Præmissa est libello epistola ad Eduardum Bernardum A. MDCXC. Kal. Febr. data, e qua, hujus potissimum monitu illum resipuisse, apparet. In ejus vero calce hæc leguntur: *Hadrianus Beverlandus supplex orabat in arce Vindesoriensi A.* 1693. Recusus est in Germania A. MDCXCVIII. cum Joannis Brandii, Gratiani Torrisii, Soc. Jes. Detestatione nefandissimi sceleris Ononitici gravissima. Rem primo serio egisse existimabatur Beverlandus, sed parum abest, quin

quin ad vomitum tandem rediisse videatur. Anno enim 1699. in Belgium opera quædam misisse dicitur, digna aliis habita, quæ comburerentur. Ita namque de iis Jacobus Bernardus (*k*): *M. Beverland fameux par des Ouvrages bien différens a envoyé en Hollande, pour être imprimez, ses Otia Oxoniensia: Notæ in Martialem, Juvenalem, &c. Iter suum Anglicum. Ceux qui se plaisent dans la littérature trouveront leur compte dans ces Ouvrages: si ceux qui les ont reçus ne les ont pas brûlez, comme quelques personnes me l'ont assuré.* Anno MDCCXII. Londino, in calamitoso eum versari statu, nunciabatur, mente videlicet captum obviis quibusque prolixe narrare, vitæ suæ insidias poni, ac ducentos homines conjurationem contra ipsum iniisse (*l*).

Quod reliquum est, illis, qui sua ipsi scripta, nondum satis limata, morti vicini subjecta exusserunt flamma, adjungimus

(*k*) Vid. ejus *Nouvelles de la Republique des Lettres.* A. 1699. M. Octobr. p. 468.

(*l*) Vid. *Neuer Bücher-Saal.* Vol. II. p. 141. de hoc viro conferri etiam meretur Henr. Lud. Benthem *in Holländischen Kirch- und Schulen-Staat.* Part. II. Cap. IV. p. 451. sq. & Tenzel. *in Monatlichen Unterredungen.* A. 1698. p. 845. sqq.

mus JO. BAPTISTAM URSATUM, Medicum & Philologum Patavinum, qui Anno MDCCXX. d. 11. Jan. denatus, paulo ante obitum dissertationem suam *de Patera antiquorum* igne absumpsit. Iis vero, qui ab aliis coacti, eo supplicii genere lucubrationes suas sustulerunt, adjicimus GOTTESCHALCUM, Fulgentii etiam nomine sæculo a C. N. nono celebrem, qui ob suam de Prædestinatione sententiam in Synodo Moguntina A. DCCCXLVIII. damnatus, atque A. DCCCXLIX. ex sententia Synodi Carisiacensis sacerdotali dignitate privatus, ac ne latius sua dogmata spargeret, apud Altivillarensis Cœnobii Monachos ergastulo inclusus, & juxta ordinis sui regulam durissimis verberibus eo usque castigatus fuit, donec librum, quem adversus Rabanum Maurum, Archiepiscopum Moguntinum, de Prædestinatione scripserat, ipse suis manibus flammis traderet *(m)*.

III.

(*m*) Vid. Guil. Cave Histor. litter. Scriptorum Ecclesiast. Part. I. f. 372.

III.

SCHEDIASMA HISTORICO-PHILOSOPHICUM

DE CONVENIENTIA

NUMERORUM PYTHAGORAE

CUM

IDEIS PLATONIS

HARUMQUE EX ILLIS ORIGINE

SUPPLEMENTO HISTORIAE DE IDEIS

INSERVIENS

AB

EJUSDEM HISTORIAE AUCTORE

CONSCRIPTUM.

PRÆ-

PRAEFATIO.

PAucis Te volumus, Lector Benevole, in brevis scriptionis limine multis non detinendum. Damus Tibi aliquam ad *Historiam philosophicam doctrinæ de ideis* accessionem, eamque ad philosophiæ Græcanicæ naturam atque partes pernoscendas necessariam, prolixiorem scilicet explicationem eorum, quæ, origines doctrinæ de ideis scrutati, de vestigiis ejus in Pythagorea philosophia occurrentibus in initio fere (*a*) diximus. Quanquam enim Plato primus fuit, qui de ideis disceptationem instituit, quippe nondum audita in explicatione principiorum naturalium ista voce, quanquam primus paulo certius & luculentius istam tradidit doctrinam &

(*a*) Sect. I. §. 2. p. 8. sqq.

& ex inſtituto de hac re fuit philoſophatus; recte tamen AVGVSTINVS (*b*): Jam monuit, *non ſi hoc nomen, antequam Plato inſtitueret, non erat, ideo res ipſas non fuiſſe, quas ideas vocavit, vel a nullo fuiſſe intellectas, ſed alio fortaſſe atque alio nomine ab aliis nuncupatas fuiſſe.* Id quod in primis de Pythagoreis dictum eſſe, olim jam monuimus (*c*). Penitius itaque ea, quæ de hac ſecta nobis ſuperſunt, monumenta rimati, potiora ibi, quæ Plato de ideis tradidit, deprehendimus; in hoc quoque argumenti genere edocti, Platonem ex ſectæ Italicæ fluentis ſua prata irrigaſſe. Quamvis & hoc quoque negandum non ſit, iſta quibus niti cogimur, monumenta a ſequioris ætatis hominibus potiorem partem eſſe

(*b*) Octog. tr. Qq. q. 46. Tom. III. opp. p. 388. Ed. Baſil.
(*c*) l. c. p. 11.

eſſe nobis relicta, nec poſſe ex ipſo Pythagora, ejusque genuinis diſcipulis, ut in Platonicæ philoſophiæ hiſtoria fecimus, hujus doctrinæ partes probari: in cujus cauſas accurate quoque inquiſivimus, & obſcuritatem ac difficultates in hac hiſtoriæ philoſophicæ parte planas fecimus, noſtra intereſſe rati, ut, quantum fidei & certitudinis vel probabilitatis hiſtoria philoſophiæ Pythagoreæ habeat, innoteſcat. Nondum igitur nos pœnitet, a Platone certam doctrinæ de ideis hiſtoriæ originem duxiſſe; noſcenda tamen & Pythagorea ſunt, ut primas quoque origines & radices inveſtigemus, & quantum nobis licet, hujus philoſophiæ genium pernoſcamus; novo ſimul, quem ſuſcepti laboris noſtri fructum ſperamus nec malevolis contemnendum, ſpecimine docendi, quantum

ſit

sit in humanis ingeniis, etiam maximis & ad divinitatem relatis, inane, & quam vere pariter atque pie olim ANTONIVS (*d*) cecinerit:

Percurri, fateor, sectas, Antonius, omnes
Plurima quæsivi, per singula quæque cucurri
Nec tamen inveni melius, quam credere CHRISTO.

Scr. Quart. Cal. Februar. A. S. R. cIɔ Iɔ cc xxvii.

ARGVMENTUM.

§. I. Plato multa a veteribus hausit, maxime ex secta Italica. Aristoteles, Porphyrius, Apulejus testes adducti. Adiit Plato Italiam; quos philosophos audiverit? Ciceronis luculentus locus. §. II. Plato doctrinam de ideis hausit a Pythagora; id monitum in historia de ideis; idem sentientes Cudworthus, Wolfius, Morhofius, Claubergius, Burnetus, & ex veteribus Tertullianus. Calanna notatus. §. III. Doctrina Pythagoræ de numeris obscurissima. Egregia de eo observatio Burneti. Nihil auxilii apud eos, a quibus didicit Arithmeticam. Phœnices Pythagoræ magistri in Arithmeticis; Porphyrii, Apuleji, Josephi testimonia. Fuit tantum arithmetica vulgaris. Phœnicibus philosophi paucissimi; Moschus, perperam idem cum Mose

(*d*) In V. C. LVD. ANT. MVRATORII *Anecdot. Tom. I. Mediol.* 1697. 4. *edito.*

Mose Huetio. Aegyptiorum philosophia impostura Arithmetica, philosophica Pythagoræ inventum. Stobæus laudatus, Schefferus notatus. Ex Pythagora & discipulis potiora haurienda. §. IV. *Circa Pythagoreæ philosophiæ historiam obscuritas & difficultates maximæ & vix superandæ. Prima, quia Pythagoræ & vetustissimorum Pythagoreorum scripta non dantur. Pythagoras an aliquid scripserit? Affirmantes Laërtius, Plinius, Suidas, Proclus; Hieronymus incertus. Ex recentioribus Aldobrandinus, Schefferus. Negantes Plutarchus, Josephus, Lucianus, Aristides, Augustinus, Porphyrius, Claudius Mamertus; ex recentioribus Bessario, Lipsius, Tennulius, Menagius, Burnetus, Bælius. In horum sententiam deceditur. Consensus veterum & naturæ Philosophiæ Italicæ in hac re. Plures Pythagoræ inter se confusi. Occasio prima conscribendæ Pythagoricæ philosophiæ. Causa cur Pythagoræ libri adscripti. Discipuli magistri nomen libris præfigentes, Jamblichus illustratus & vindicatus. Plinius in cassum dissentiens.* §. V. *A Pythagoræ discipulis meliora non expectanda. Libros non scribebant, sed ex memoria docebant. Plutarchus, Jamblichus, Porphyrius testes laudati. Interdum scripta suis tantum hominibus tradita. Porphyrii & Clementis Alexandrini de hac re observationes. Plato librum Pythagoricum nactus. Non initiati pervertentes philosophiam Pythagoream, Porphyrio auctore. Causa cur tam pauca Pythagoreorum scripta reliqua. Recentiores Pythagoram sæpe non assecuti.* §. VI. *Philosophiæ Italicæ habitus & natura nihil certi promittit. Methodus arcani, & sacrum silentium Pythagoreorum. Symbolis pleraque proposita, ea loco fabularum non feliciori successu adhibita: eorum incertæ explicationes. Numeri mera ænigmata. Initiatis gradus quatuor. Acroamaticam explicationem pollicentibus non fidendum. Inventa media inter methodum exsotericam & esotericam.* §. VII. *Dialectus Dorica a Pythagoreis amata. De causa ejus variæ sententiæ. Dorica dialectus antiquissima & numerosissima; eadem obscurior quoque. Zenonis cujusdam ad Tiberium vox. Dialectus fuit Pythagoræ vernacula, quam deamarunt Pythagorei. Res ipsa verbis obscurior. Numeri*

meri ad rerum principia exponenda inepti. Aristotelis sententia & Burneti. Pythagoras & Plato physicas rationes in mathematicas convertentes. §. VIII. In explicandis numeris Pythagoricis plerique ad nugas delapsi. Osii Kircheri & Bungi conatus. Conclusio infertur, nihil in philosophiæ Pythagoreæ historia certi afferri posse, pleraque ad conjecturas redire. §. IX. Plato in Pythagoræ castris militasse dicendus. Vterque ad enthusiasmum philosophicum pronior. Veteres philosophi ad emanationem rerum spiritualium ex Deo quomodo delapsi. §. X. Convenientiæ numerorum Pythagoricorum & idearum Platonicarum argumenta. I. Idem utriusque doctrinæ ut totius philosophiæ apud utrumque fundamentum, κοσμογονία *in* ψυχογονίας *conversa. Burneti observatio. Deus Pythagoræ quid? quid numeri? Plutarchi testimonium. Quid unum & diversum apud Pythagoram? Porphyrius notatus. Binarius numerus materia esse non potest. Philosophum. Origenis verba exposita. Dyas cum numerus sit, cur caligo dicatur? Aliena luce fulgurat; Oracula adducta. §. XI. Definit II. Pythagoras numerum, ut Plato ideam. Numeri definitio apud Nicomachum, & Jamblicum, Hippasi sectatores, Philolaum Alexandrum Aphrodisæum, Porphyrium. Simplicius & Auctor Theologum, in partes vocati. III. Distinguit Pythagoras numeros, ut Plato ideas. Numeri divisi in intellectuales & scientificos. Quid numerus intellectualis? quid scientificus vel mathematicus? Quomodo differant unus & unum? Moderatus & Anonymus apud Photium in diversa abeuntes. §. XII. Origo IV. numerorum & idearum eadem, mens divina. Vnitas fons numerorum. Oraculorum effatum. Galei emendatio hujus loci: Synesius impie pythagorizans. Monas cur* ὕλη *dicatur? Vnitas Pythagoræ suo modo materialis, ignis scilicet subtilissimus; materiæ tamen crassiori opposita, & ideo spiritualis dicta. Testimonia veterum Hermiæ, Macrobii. Vnitatis nomina. Cur unitas dicta* ἀρρενοθήλυς*? Connubium unitatis & dualitatis. Deus cur gentilibus mas & fæmina? Emanatio substantiarum spiritualium ex Deo. Duplex coæternum principium hic frustra allegatum. V. Numerorum dignitas eadem, quæ idearum. Sunt princi-*

 pia

pia rerum sensibilium. Sextus Empiricus, Photius, Simplicius & Philosophumena Origenis de hac re. Divinæ naturæ sunt. Jamblichi verba. §. XIII. *Numeri ratione hominis cum ideis conveniunt. Nam* VI. *Anima vel mens potius Pythagora & Platone ex eodem fonte derivata: Is Dei essentia. Quid anima Pythagoræ? Plutarchi, Laërtii, Ciceronis relationes. Mens & anima sideralis non confundendæ. Mentes quaternione constant. Variant Pythagorei, placita sua ipsi non satis intelligentes.* VII. *Corpus carcer mentis utrique philosopho. Animæ e cælo delapsæ & corpori inclusæ. Laërtius illustratus. Hinc* VIII. *philosophiæ finis idem utrique liberatio a vinculis corporis. Mors philosophica quid? Jamblichi & Hieroclis explicatio. Finis liberationis cognitio intellectualium, id est, numerorum. Porphyrii testimonium.* §. XIV. *Objectum philosophiæ* IX. *a Pythagora constitutum numeri, ut a Platone ideæ. Porphyrius iterum adductus & expositus. Numeri pabulum mentium philosophicarum, ut ideæ. Numeri scientifici ad hunc finem consequendum adhibiti: Moderatus Gaditanus de ea re. Theologia in numeris. Mathesis Pythagoræ reminiscentia, ut Platoni Dialectica. Mens numeros in se habet. Mens omnia videt & audit.* §. XV. *Finis philosophiæ ultimus* X. *de numeris & ideis par utrique Philosopho: Deo fieri similem, immo ipsum Deum. Carmen aureum in hanc rem & Hierocles. Empedoclis vox. Sextus Empiricus illustratus.* XI. *Media eluctandi Pythagoræ & Platoni eadem. Exacta numerorum cognitio Pythagoræ summa sapientia. Laertii, Aeliani, Stobæi, Theodoreti loca.* §. XVI. *Epilogus. Plato ideas a numeris Pythagoræ didicit. Multa in doctrina de numeris obscura nec satis intellecta, clariora expectanda ab aliis.*

DE

DE CONVENIENTIA NUMERORUM PYTHAGORAE CUM IDEIS PLATONIS.

§. I.

QUod in veterum doctrinarum historia attendentibus sæpius observatur, multa dogmata, quæ novitatis speciem præ se ferunt, antiquioribus deberi magistris, radicesque ante ista, quibus tanquam recens nata venduntur, tempora egisse; id de Platone quoque ejusque hypothesibus dicendum est. Etsi enim multa, immo plurima sua esse persuasit discipulis, ex vetustiorum tamen philosophorum scholis hausit pleraque. Imprimis vero sectæ Italicæ scrinia expilavit sedulus, potioremque disciplinæ suæ partem Pythagoricis ornavit spoliis. Quod ut ex ipsa utriusque sectæ doctrinarum collatione & comparatione satis constat, ita nec discipulos Platonis atque asseclas latuit, potuitve negari. Ipse enim ARISTOTELES *Metaphys. l. I. c. 6.* monet Platonem coluisse φιλοσοφίαν τὰ πολλὰ τοῖς Πυ-

θαγορείοις ἀνακολουθοῦσαν, *Philoſophiam in multis Pythagoreos ſequentem.* Nec minus luculenter PORPHYR. *de vita Pyth. p. m. 36.* edit. Rom. *num. 59. pag. 49.* edit. Bat. πρὸς δὲ τούτοις τὸν Πλάτωνα, καὶ Ἀριστοτέλη, Σπεύσιππόν τε καὶ Ἀριστόξενον καὶ Ξενοκράτην ὥς φασιν οἱ Πυθαγόρειοι, τὰ μὲν κάρπιμα σφετερίσασθαι διὰ βραχείας ἐπισκευῆς, τά δέ ἐπιπόλαια καὶ ἐλαφρὰ, καὶ ὅσα πρὸς διασκευὴν καὶ χλευασμὸν τοῦ διδασκαλείου ὑπὸ τῶν βασκάνως ὕστερον συκοφαντούντων προβάλλεται, συναγαγεῖν, καὶ ὡς ἴδια τῆς αἱρέσεως καταχείσαι. *Accedit etiam, quod Plato, Ariſtoteles & Speuſippus item Ariſtoxenus & Xenocrates, ut Pythagorei affirmant, utiliſſima quidem pro ſuis venditarint, pauculis quibusdam immutatis: vulgaria autem ac leviora, & quæcunque ad ſubvertendam atque irridendam Pythagoreorum ſcholam ab invidis & calumniatoribus poſtea excogitata ſunt, coacervaverint, & ut ſectæ ejus propria reliquerint.* Quorum prius omnino de Platone & coævis philoſophis verum eſt, poſterius tamen ſequioribus demum temporibus accidit, ut nec ipſe diffitetur Porphyrius. Nemo vero candidius APULEJO Platonico, *Florid. c. 15. p. m. 359.* edit. Scriv. vel ut in vulgaribus eſt, *l. II. in fin. Noſter Plato nihil ab hac ſecta,* (Pythagorica) *vel paulum devius*

vius pythagorissat. Id quod mirum videri non debet, quemadmodum enim Plato præstantiores philosophos literariis itineribus adiit, eorumque latices in sua prata derivavit; ita quoque in Italiam profectus, Philolaum, Eurytum Tarentinum, & seniorem Archytam Timæum quoque audivit, & ex eorum institutione profecit amplissime. Cujus testis est CICERO *Tusc. Qq. l. I.* qui, *Platonem ferunt,* ait, *ut Pythagoreos cognosceret, in Italiam venisse, & in ea cum alios multos, tum Archytam Tymæumque cognovisse, & didicisse Pythagorea omnia; primumque de animarum æternitate non solum sensisse idem, quod Pythagoras, sed rationem etiam attulisse.* Philolaum & Eurytum audivisse refert DIOG. LAERT. *l. III. s. 6.* quem vide, add. CICERO *de finib. l. V.* ubi luculenter: *Nisi enim id faceret, cur Plato Aegyptum peragravit, ut a barbaris Sacerdotibus numeros & cœlestia acciperet? cur post Tarentum ad Archytam? cur ad reliquos Pythagoreos, Echecratem, Timæum, Acrionem, Locros? ut, cum Socratem expressisset, adjungeret Pythagoreorum disciplinam, eaque quæ Socrates repudiabat, addisceret.* Paria habet HIERONYMUS *Epistol. ad Paul. libr. II. epist. I.* quem,

ne longiores ſimus, non exſcribimus.

§. II.

Non injuriam itaque facimus Platoni, ſi, ex parte ſaltem eum Pythagoræ caſtra ſecutum fuiſſe aſſeramus: nec male nos agere putandum, ſi Platonis dogmata in Italicis ſcholis quæramus. Samiumque ſenem comparemus cum iſto philoſopho. Id in præſentia in doctrina de ideis, qua nihil celebrius habuit Platonis Academia, cum dogmate de numeris comparanda, in quibus ſapientiæ apicem & myſteriorum ſuorum ſummam poſuit ſecta Italica, agemus, eaque fuſius probabimus, quæ paucis tantum, & ὡς ἐν παρόδῳ *in Hiſtor. philoſoph. doctr. de ideis Sect. I. §. 2. p. 8. ſeq.* diximus, ſcholæ Italicæ numeros cum Platonis ideis quam maxime convenire. Licet enim ibi ſatis probatum dederimus, Platonem primum fuiſſe, qui ideæ vocem ad ejusmodi ſubſtantias intellectuales applicuerit, & de iis ex inſtituto fuerit philoſophatus: certum tamen eſt, multa in iſtam doctrinam ex Pythagoricis numeris eum tranſtuliſſe, multa debere ſectæ Italicæ. Id quod & facta comparatione patebit manifeſte, & a viris veterum doctrinarum peri-

peritiſſimis jam obſervatum eſt. Ex quibus præter CVDWORTHVM in *Syſtem. intellect. p.388.* & Vener. JO. CHR. WOLFIVM *in not. ad Origen. philoſophum. p.31.* DAN. GEORG. MORHOFIVS *Polyh. liter. T. II. l. I. cap. 2. §. 4. p. 13.* quem locum tamen Wolfius ex Mſc. laudat, non inconcinne: *Ego quod ad numeros attinet, exiſtimo, Pythagoram illis uſum fuiſſe, ut ideis ſuis Platonem, formis Ariſtotelem, lineolis ſuis Chinenſes. Res enim eodem recidit, an verbo quodam rationali, an ſignis exprimantur rerum differentiæ, ad conceptum enim mentis omnia referuntur.* Eadem non affirmat ſolum, ſed confirmat etiam accurate, ut ſolet, acutiſſimus philoſophus JOAN. CLAVBERGIVS peculiari epiſtola ad SAM. TENNVLIVM, data, quam hic *notis ad Jambl. introd. in Arith. Nicomachi p. 177. ſeq.* inſeruit, quæ cum longior ſit, quam ut hic locum capeat, lectorem ad eum remittimus. THOMAS BVRNETVS vero, vir in perſpiciendis veterum hypotheſibus feliciſſimus, in *Archeolog. philoſoph. l. I. c. 11. p. 428. ſeq.* totus in eo eſt, ut demonſtret, *aut per numeros intelligendas eſſe cauſas exemplares, imagines quaſdam rerum, e ſuis cauſis orientium, aut nullam numerorum*

eos vel diversam plane a nobis habuisse ideam. Immo nec recentiores tantum in eam sententiam descenderunt, verum etiam ex veteribus TERTVLLIANVS Pythagoræ numeros cum Platonis ideis conjunxit, ita enim *de anima c. 32. Ceterum si atomos Epicuri tenerem, & numeros Pythagoræ viderem, & ideas Platonis offenderem, & entelechias Aristotelis occuparem, invenirem forte his quoque speciebus animalia, quæ nomine contrarietatis opponerem.* Ex his ea dijudicari possunt, quæ PETR. CALANNA in *philosophia seniorum p. 68.* excerpente V. C. JO. HENR. A SEELEN *select. liter. p. 707.* hac de re affert. *Quid aliud,* ait, *idea est, nisi exemplar, meta & mensura rei faciendæ? Pythagoras, ut ab eo exordiamur, & Pythagorei omnes numeros abstractos, non tamen arithmeticos posuerunt in Deo, quos ideas rerum faciendarum vocitabant, & in res physicas immutari arbitrati sunt. Plato, Pythagoram secutus, ita corrigit: Non permutari quia perpetuæ sint, sed immutari.* Quæ an omnia ad Platonis mentem dicta sint, facile dispicere est, si ea conferamus, quæ in *Hist. de ideis Sect. I. §. 3. sqq.* prolixe adducta sunt.

§. III.

§. III.

Tranſtulit itaque ſuo modo numeros in ſcholam ſuam ex Pythagoræ ſecta Plato, nec contemnendam faciemus ad hiſtoriam doctrinæ de ideis acceſſionem, ſi, quæ Pythagoras hac de re docuit, imitatus eſt Plato, expendamus. Verum enim vero hic labor hoc opus eſt, tantaque hoc negotium circumſeptum difficultate, & rerum pariter atque verborum obſcuritate, ut vix invenias, ubi pedem figas. Recte enim & ex vero Itt. BVRNET. *l. c. p. 426.* monet: *Pythagoram in phyſiologia univerſi explicanda rejectis fabulis numeros ſubſtituiſſe, non feliciori exitu. Evanuiſſe enim paulatim iſtas rerum umbras, & fugiſſe ſenſus noſtros. Quis*, pergit, *unquam ſapientior evaſit ex numeris Pythagoricis? aut veritatem ſibi antea ignotam exinde didicit? Certe quas mihi contigit hactenus, aut apud veteres aut recentiores numerorum Pythagoricorum interpretationes inſpicere, notitias vulgares exhibent, quales aliunde facile eſſet addiſcere, aut tenues argutias de rerum principiis absque fundamento, & ſine fructu.* Nec aliunde illis lucem accendere, vel auxilii quicquam ab eis petere licet, a quibus arithmeticam hauſiſſe dicitur

citur Pythagoras. Didicit quidem eam philoſophus a Phœnicibus, quos diſciplinæ cauſa adierat, quosque περὶ ἀριθμούστε καὶ λογισμοὺς ἐπιμεληθῆναι, *numerorum & proportionum ſtudioſiſſimos*, eamque ob cauſam a Pythagora ſalutatos fuiſſe ait PORPHYR. *de vita Pyth. p. m. 4.* edit. Batav. *p. 8. n. 6.* teſte, quem laudat, LYCO *l. IV. Hiſtor.* immo, ſi Joſepho apud VOSSIVM *de ſcient. mathem. c. 8.* fides eſt ab Aegyptiis quoque arithmeticam didicit, in quo adſtipulantem ſibi habet APVLEIVM *florid. c. 15. p. m. 358. in Aegypto a ſacerdotibus in ceremoniarum credendas potentias, numerorum admirandas vices, Geometriæ ſolertiſſimas formulas didiciſſe Pythagoram*, aſſerentem; conf. JO. SCHEFFERVS *de nat. & conſtit. Phil. Ital. c. V. p. 21. ſq.* quos porro laudat; impetrare tamen a nobis non poſſumus ut credamus, ipſam philoſophiam de principiis univerſalibus, quam ſub Symbolis numerorum propoſuit Samius philoſophus, eum didiciſſe a Phœnicibus & Aegyptiis ſub ſchemate numerorum. Phœnices enim, qui mercaturæ cauſa totum fere terrarum orbem circumivere, ut erudite & prolixe probavit SAM. BOCHART. *Geograph. S. l. II. c. 2. ſeqq. p. m. 367. ſeqq.*

arith-

arithmeticam tantum vulgarem excoluerunt, & præter aſtronomiam ad dirigenda navium itinera neceſſariam de philoſophicis doctrinis pauca delibarunt, ſi unum alterumve; licet & hos dubiæ fidei, exceperis, inter quos Moſchus fuiſſe dicitur, quem non ſolum eundem cum Moſe facit, ſed & ejus ſucceſſores Pythagoræ præceptores fuiſſe contendit PETR. DAN. HVETIVS *Demonſtrat. Evang. Prop. IV. §. 8. p. 53.* invitis veterum teſtimoniis, id quod ante eum in Arcerio reprehendit SCHEFFERVS, *l. c. p. 20.* Aegyptiorum vero philoſophia, quantacunque etiam fuerit ejus celebritas, impoſtura magis fuit, quam ſapientia, exceptis iis diſciplinis, quas ad humanam utilitatem & commoditatem referebant, qualis fuit geometria; ſymbolorumque atque imaginum hieroglyphicarum umbris inanem tegebat loquacitatem, vanaque hominum otioſorum & ad decipiendum vulgus natorum factorumque ſomnia: unde nihil minus quam profunda veterum, ſi quæ modo fuit, phyſiologia ab iis diſci potuit, ſi pauca ea exceperis quæ ex Hebræorum traditionibus in Aegypto erant reſidua. Rem alibi ſatis jam ab aliis probatam & facile probandam, quia limites

noſtros

noſtros excedit, multis non confirmamus, conferendus tamen accuratiſſimus HEVMANNVS *Act. philoſ. T. I. p. 229. 634. ſeqq.* & imprimis magnus CONRINGIVS *de Hermet. Ægypt. medicina c. XII. p. m. 119. ſeqq.* qui per omnes ſapientiæ partes eundo, quam tenuis earum fuerit eruditio, præſertim in rebus ad philoſophiam ſpectantibus, luculenter ſatis demonſtrat, ipſe omnino conſulendus. Quicquid igitur de numeris didicit Pythagoras, id ad numerorum rationes mathematicas, non ad phyſiologiæ principia & demonſtrationes, ſive, ut Pythagorico loquendi more utamur, numeros intellectuales referendum eſt, quas numerorum rationes Symbolicas ipſe denique Pythagoras, ex more Orientis ad principia philoſophica primus adhibuit. Quod non obſcure confirmat STOBAEVS Ecl. phyſic. c. 2. quando ita: τὴν περὶ τοὺς ἀριθμοὺς πραγματείαν μάλιστα πάντων τιμῆσαι δοκεῖ Πυθαγόρας, καὶ προάγειν εἰς τὸ πρόσθεν ἀπαγαγὼν ἀπὸ τῆς τῶν ἐμπόρων χρείας, πάντα τὰ πράγματα ἀπεικάζων τοῖς ἀριθμοῖς. Αἰγύπτιοι δὲ Ἑρμοῦ φησὶν εὕρημα, ὃν καλοῦσι θώθ. *Numerorum diſciplinam maximi videtur feciſſe Pythagoras, & in medium a mercatorum uſu abductam protuliſſe, rebus omnibus cum numeris com-*

comparatis. Aegyptii vero Mercurii, quem Thoth vocant, hoc inventum statuunt. Ubi merito miramur, virum cetera accuratissimum JO. SCHEFFERVM *l. c. p. 22.* hæc posteriora de arithmetica philosophica intelligere, cum, nisi me omnia fallant, satis clare dicant, mercatorum, id est, vulgaris arithmeticæ inventorem fuisse Mercurium, Pythagoram vero eam demum ad rerum naturam explicandam transtulisse. Hinc nulla fuit necessitas viro laudato, in citato Apuleji loco pro *vices* numerorum, *vires*, invitis msc. & re ipsa, legendi; nam quemadmodum numeris vires nullæ sunt, ita alia mens non erat Apulejo, nisi hæc, varias computandi rationes & proportiones, id est vicissitudines, ut ita dicam, didicisse ab Aegyptiis Pythagoram, de numeris philosophicis certe nihil ad Madaurensem, sed de mathematicis, quibus geometriæ præcepta junguntur? quemadmodum nec tota ista distinctio inter arithmeticam vulgarem & philosophicam ad Phœnices & Aegyptios quadrat. Quæ cum ita sint, ex Phœnicum & Aegyptiorum philosophia, ejusque historia, quæ quidem in se quoque obscurissima est, nihil nobis enascitur auxilii unde rem obscuram intelligamus felicius, quin potius,

potius, cum Pythagoras auctor numerorum, non vulgarium, sed philosophicorum recte habeatur, quæ sententia veteribus quoque quibusdam placuit, apud MEVRSIVM *de denar. Pythag. c. I. p. 6.* ex ipso Pythagora ejusque sectatoribus harum rerum haurienda est cognitio.

§. IV.

Sed progressum ad Pythagoram ipsum, quique eum sectati sunt, facturis, non minus impeditum iter se offert, nec minores difficultates, incertitudo & obscuritas haud facile dispellenda; adeo ut ad omnia accurate attendenti rerumque momenta pensitanti idem pronunciandum sit, quod de Platonis incertitudine & obscuritate in *Histor. de ideis sect. I. §. 3. p. 19.* asseruimus & probavimus, *vix certi perspicuique quid afferri posse, cunctaque ad conjecturas redire.* Cujus causæ variæ sunt, illis, quas de Platone attulimus, fere similes, immo, si rem recte æstimes, plures majorisque momenti. Inter potiores vero ea referenda est, quod non tantum ipse Pythagoras nihil nobis scriptum reliquit, sed & potiorum Pythagoreorum scripta temporis injuria, immo aliarum quoque sectarum invidia interciderint.

Quod

Quos ad illud attinet, videmus quidem, multum ſuper hac quæſtione ambigere viros doctiſſimos tum veteres tum recentiores, an Pythagoras ipſe aliquid ſcripſerit, ſcriptumve reliquerit? Inter veteres in affirmantem ſententiam propendent inprimis LAERTIVS *l. VIII. ſ. 6.* qui ſatis confidenter: ἔνιοι Πυθαγόραν μηδὲ ἓν καταλιπεῖν σύγγραμμα φασὶ, διαπαίζουσι, *quidem Pythagoram nihil ſcripſiſſe tradunt, ſed nugantur*, mox vero ad Heracliti phyſici verba provocat, eumque tria volumina ſcripſiſſe ait, *de inſtitutione, de civilitate, de natura*. PLINIVS quoque *in hiſtoria naturali* paſſim ad Pythagoræ libros provocat, vid. *l. IX. c. 9. l. XXV. c. 3.* ubi expreſſe dicit, *Pythagoram primum volumen de herbarum effectu compoſuiſſe*, hinc videas apud Laërtium, Suidam & alios Pythagoræ ſcripta enarrari, vid. omn. STANLEIVS *Hiſt. philoſ. P. VIII. c. 22. p. 698. ſeq.* adde PROCLVM *l. III. in Tim. Plat.* HIERONYMVS vero in *apolog. adv. Rufinum* ſatis dubitanter loquitur. Inter recentiores præter ALDOBRANDIN. *ad l. c. Laërt.* JO. SCHEFFERVS quoque *de nat. & conſtit. philoſ. Ital. c. XIII. pag. 131.* huic ſententiæ adhæret, verbis JAMBLICHI *de vit. Pyth. c. 19. n. 90. pag. 75.*

ductus, ubi de Abaride: Τὸ περὶ φύσεως σύγγραμμα καὶ ἄλλο τὸ περὶ θεῶν αὐτὸν ἀνεδίδαξεν, *edocuit eum scriptum suum, de natura, itemque aliud de Diis*, præeunte Clar. JCto CONR. RITTERSH. *ad h. l. p. 85.* edit. Batav. qui potiora hujus sententiæ argumenta erudite explicat. Sed contraria quoque sententia non minores nacta patronos est. Inter quos PLVTARCHVS *de fortit. Alex. p. 329.* luculenter: Καίτοιγε Πυθαγόρας ἔγραψεν οὐδὲν, οὐδὲ Σωκράτης, οὐδὲ Ἀρκεσίλαος, οὐδὲ Καρνεάδης, οἱ δοκιμώτατοι τῶν φιλοσόφων. *Pythagoras nihil quicquam scripsit, neque Socrates, neque Arcesilaus, neque Carneades, philosophorum spectatissimi.* Sic JOSEPHVS quoque *l. II. contra Appion.* suo jam tempore *nullum ejus scriptum firmiter receptum esse* notat, αὐτοῦ μὲν οὐδὲν ὁμολογεῖται σύγγραμμα. His addimus LVCIANVM, qui *de lapsu in salutatione T. I. pag. 497.* οἱ μένγε θεσπέσιος Πυθαγόρας εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς ἡμῖν ἴδιον καταλιπεῖν τῶν αὐτοῦ ἠξίωσεν, *quanquam divinus ille Pythagoras ipse nihil proprium suorum nobis relinquere voluerit.* Pariter PORPHYR. *de vita Pyth. p. m. 40. ed. Bat. n. 57. p. 52.* οὐδὲ γὰρ τοῦ Πυθαγόρου σύγγραμμα ἦν, *nullum enim Pythagoræ scriptum extabat.* His add. ARISTID. *Orat. II. pro Rhet. T. III. p. 495.* AVGV-

STIN.

STIN. *Con. Ev. l. I. cap. 7.* CLAVD. MAMERT. *l. II. de ſtatu animæ c. 3.* aliosque paſſim nominatos, quorum verba, ne plus juſto longiores ſimus, conſulto prætermittimus. Ex recentioribus vid. BESSARIO *Cardin. contra calumn. Plat. l. I. c. 2.* JVST. LIPSIVS *Introd. in philoſoph. Stoic. l. I. diſſ. 6. pag. m. 36. ſeq.* SAM. TENNVL. *ad Jamblichi Introd. in Nicomach. Arithm. p. 72. ſeqq.* AEGID. MENAG. *ad Laërt. l. VIII. ſ. 6. T. II. p. 350. ed.* Wetſten. TH. BVRNET. *archeol. philoſ. l. I. c. 13. p. 423.* & qui inprimis nominandus erat, accuratiſſimus harum rerum judex P. BAELIVS *Dict. Crit. T. II. art. Menage p. 2098.* pluresque alii; conf. omnino Cel. FABRICIVS *Bibl. Gr. l. II. cap. 12.* Et profecto ſi in tanta rerum incertitudine ponderatis utriusque partis argumentis aliquid certi ſtatuendum eſt, Pythagoram nihil, præſertim quod ad philoſophiam pertinet, ſcripſiſſe, vero videtur longe ſimilius. Ut enim taceamus conſenſum veterum longe altera parte majorem, ut taceamus, nomen Pythagoræ pluribus commune, ut videre eſt apud LAERT. *l. VIII. ſ. 46.* & JONSIVM *de Script. hiſtor. philoſ. l. IV. p. 341. ſeqq.* errori anſam dare potuiſſe, quemadmodum

 phi-

philoſophum noſtrum cum alio Pythagora corporum exercitatore qui noſtro coævo, ejusque ſcriptis confundit Porphyrius; ipſa docendi methodus, de qua mox plura, non permiſit Pythagoræ doctrinam ſuam ſcriptis conſignare, ſicque in vulgus eam diſpergendi dare occaſionem. In id enim omnem contulit operam, ut quam maxime occultarentur ſua, unde quicquid etiam extra philoſophiæ cancellos ſcriptum vel notatum habuiſſe quibusdam dicitur, Damoni filiæ moriens commendaſſe fertur, monuiſſeque, ut ſecretum cuſtodiret, quæ etiam parentis juſſis mordicitus inhæſerit. conf. JAMBL. *c. 28. n. 146. p. 122.* Magis itaque arridet, & veritati longe conformior eſt PORPHYRII relatio, *l. c.* Dicæarcho & accuratioribus, ut ipſe monet, auctoribus nixa, *Pythagora præ mœrore propria manu e vivis ſublato, exuſtisque igne diſcipulis unum alterumve, & in his Lyſidem & Archippum evaſiſſe, qui deficientem cum combuſtis, quam hucuſque in pectoribus arcanam reconditamque cuſtodierint, præter quædam intellectu difficilia, quæ exterioris admiſſionis auditores memoria repetebant, ſcientiam, exiguos ſcilicet philoſophiæ igniculos, obſcuros eos admodum & perveſtigatu difficiles conſer-*

conservarint, verentesque ne philosophiæ nomen inter homines interiret penitus, commentaria quædam summatim composuerint, & antiquorum scriptis & eorum, quorum ipsi meminerant, in unum redactis. Quæ certe cum tota Italicæ philosophiæ indole egregie conspirant, & facilem ad argumenta contraria suppeditant responsionem. Nam non ex hoc solum Porphyrii loco paulo obscurius, sed & ex JAMBLICHO *de vit. Pyth. l. 1. c. 29. num. 158. pag. 133.* aperte patet, Pythagoræ discipulos, sua ex magistri mente conscripta, vel quæ ex ejus ore auditu exceperant, more toti Orienti & plerisque philosophorum vetustissimorum discipulis recepto, Pythagoræ inscripsisse, ob eamque causam non suum, sed magistri nomen commentariis suis præfixisse; τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἀκροάσεως αὐτοῦ συγγεγράφεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἑαυτὸν ἐπεφήμιζον αὐτὰ, ἀλλὰ εἰς Πυθαγόραν ἀνέφερον αὐτὰ, ὡς ἐκείνου ὄντα. *Quæ ex ore ipsius audita exceperunt, & in literas retulerunt, ea ne pro suis quidem venditarunt, sed retulerunt ad Pythagoram, tanquam quæ ipsius essent.* Manifesta itaque causa & occasio, qua decepti veterum quidam & post eos recentiores Pythagoræ libros assignaverunt, conf. SCHEFFER. *l. c. p. 132. seqq.*

qui plura commodabit. Loco vero Jamblichi a Scheffero in contrariam partem adducto, & supra nobis observato alium opponimus ipsius JAMBLICHI *l. 1. cap. 31. n. 200. p. 165.* ab ipso quoque Viro eruditissimo *l. c. p. 133.* citatum: ἐν τοσαύταις γενεαῖς ἐτῶν οὐδαὶς οὐδενὶ φαίνεται τῶν Πυθαγορείων ὑπομνημάτων περιτετευχέως πρὸς τοῦ Φιλολάου ἡλικίας. *Inter tam multa annorum curricula & ætates nihil unquam Pythagoricorum hypomnematum confectum elaboratumque apparet, ante Philolai tempora.* Ille enim Philolaus primus fuit, qui tres libros Pythagoræ nomine insignitos vendidit Dioni centum minis, a quo postea venerunt ad Platonem, ut ipse quoque Jamblichus refert. Nec difficulter quoque uterque Chalcidiensis philosophi locus conciliari potest. Ille enim ad quem Schefferus provocavit, locus non hunc sensum habet, Pythagoram libros de iis & de natura prius conscripsisse, deinde vero docuisse Abaridem, ut a Laërtio seductus putat Vir doctissimus; sed Abaridem ea de natura atque diis a Pythagora doctum fuisse & ex ejus ore percepisse, quæ postea, more Pythagoreo, in libros retulit, scriptaque reliquit. Qui quidem ὡς ἐν βραχυτάτοις, *compendiaria via*, vel ut

infra

infra n. 93. ait, φυσιολογίαν καὶ θεολογίαν ἐπιτετμημένην, *physicam & theologiam in compendium redactam* a Pythagora didicit, quod vero non de libri quodam, sed methodi compendio intelligendum, innuit enim, omnes disciplinæ suæ ambages ritus & initiationes omisisse Pythagoram, cum Abaridem, diu jam sacrorum arcanis innutritum erudiret. Ceterum non negamus, Jamblicho certum fuisse visum, Pythagoræ quosdam fuisse libros: ait enim *cap. 29. n. 158. p. 133.* ὁμολογεῖται τὰ μὲν Πυθαγόρου εἶναι τῶν συγγραμμάτων τῶν νῦν φερομένων, *in confesso esse, quædam inter ea scripta, quæ circumferuntur, Pythagoræ esse*, miramur tamen, Jamblichum, quem causa erroris non latuit, ut modo diximus, traditioni tot modis sibi contradicenti dare potuisse fidem. Nulli igitur dubitamus cum LIPSIO *l. c.* asserere: *germanum Pythagoræ scriptum nullum fuisse, sed a discipulis sub magno illo nomine quædam divulgata*, quidquid *etiam librorum illi pertinax fama antiquitasve vindicant*, ut PLINIVS vult, *Hist. nat. l. XXIV. c. 17.* nam non solum Pythagoram medicum, de quo LAERT. *l. VIII. f. 46.* cum philosopho confudisse videtur, sed & mox ipse subjicit egregie: *id ipsum auctoritatem voluminibus affert, si*

quis alius curæ ſuæ opus illo viro dignum judicavit.

§. V.

Quemadmodum vero ab ipſo Pythagora in cognoſcenda ejusde naturæ myſteriis ſententia nulla peti poſſunt auxilia, ita diſcipulorum quoque & ſectatorum par fere ratio eſt, paucaque inde ſubſidia nobis enaſcentur. Nam magiſtri more educati ſapientiæ ſuæ myſteria quam maxime occultabant, adeoque a libris conſcribendis, quantum licebat, abſtinebant, & in diſcipulorum numerum receptis ex memoria erudiebant. Id quod PLVTARCHI conſtat teſtimonio, in *Numa* dicentis: ὡς λογισμῷ φασὶ μηδὲ τοὺς Πυθαγορικοὺς εἰς γραφὴν διατίθεσθαι τὰ συντάγματα, μνήμην δὲ καὶ παίδευσιν αὐτῶν ἄγραφον ἐμποιεῖν τοῖς ἀξίοις; *eadem ductos ratione nec Pythagoreos memorant præcepta ſua ſcripto mandare, ſed memoriam & diſciplinam eorum inſtillare vivam.* conf. JAMBLICH. *l. I. c. 29.* unde PORPHYRIO quoque *l. c. p. m. 40.* eorum ſapientia audit ἄῤῥητος ἐν τοῖς στήθεσιν φυλαχθεῖσα, *in pectoribus arcano & recondite cuſtodita.* conf. SCHEFFERVS *l. c. c. 13. pag. 130.* Quod ſi vero accideret, quod aliquando accidiſſe negari non poteſt, ut literis conſignarent magiſtri præcepta,

cepta, dici non poteſt, quanta diligentia occultaverint præcepta ſua, & cum ſuis tantum ſub ſacramenti religione communicari permiſerint. Quod expreſſe PORPHYRIVS *l. c.* narrat, Lyſidem & Archippum ejusmodi libellos a ſe conſcriptos ἐπισκήψαι υἱοῖς ἢ θυγατράσιν ἢ γυναιξὶ μηδενὶ δοῦναι τῶν ἐκτὸς τῆς οἰκίας, αἱ δὲ μέχρι πολλοῦ χρόνου τοῦτο διετήρησαν, ἐκ διαδοχῆς τὴν αὐτὴν ἐντολὴν διαγγέλλουσαι, *præcepiſſe filiis ac filiabus aut uxoribus, ne cuiquam extra familiam eorum copiam facerent, idque continua quadam ſucceſſione privatim poſteris denunciantes permulto tempore obſervarunt.* Confer locum quem ex CLEM. ALEXANDR. *l. V. Strom.* hic omnino notandum attulimus in *Hiſt. de ideis Sect. 1. §. 3. p. 23. ſq.* & quæ JAMBLICH. *de vita Pyth. c. 31. n. 193. ſeqq. p. 160. ſeqq.* de ſilentio eorum, ne mortis quidem & tormentorum metu fracto refert. Pauci itaque immo pauciſſimi libri Pythagoreorum in peregrinas manus venerunt, donec ad Platonem libri Dioni a Philolao venditi pervenirent, vid. A. GELLIVS *Noct. Attic. l. III. c. 17.* LAERT. *l. VIII. ſ. 85.* JAMBLICH. *de vita Pyth. c. 31.* ex quibus TZETZES verſiculos idem teſtantes contexuit, *Chiliad. X. Hiſtor. 355.* quos repetit MENAGIVS

ad Laërt. l. c. p. m. 389. edit. West. quique apposite ad hunc Pythagoreorum morem:

Ὅρκια γὰρ ἦν δίδυσθαι ταῦτα Πυθαγορείοις,
Ἑτέροις μὴ πωλεῖσθαι δὲ Πυθαγορέιων βίβλους.

Jusjurandum enim intercesserat datum iri
libros illos Pythagoreis,
Ceteris autem nunquam vendendos.

Et ex his libris non Timæum tantum his auctoribus exscripsisse Plato dicitur, sed sine dubio ea quoque cum illis junxit, quæ ipse cum Italiam inviseret, ex ore Pythagoreorum didicerat. Inde vero nova exsurgit incertitudinis ratio. In manus enim initiatorum devoluti libelli cum non intelligerentur, partim corrupti sunt, partim depravati in odium scholæ Italicæ, melioribus observationibus inde surreptis; cujus non Platonem solum sed & Aristotelem, Speusippum, Aristoxenum & Xenocratem accusant Pythagorei, quorum hac de re querelas ex Porphyrio supra §. I. retulimus. Quanta vero *hæc secta invidia flagraverit, ut multa specimina docent, ita infelicia Crotoni Tarenti & Metaponti perpessa fata, Porphyrio,

Jam-

Jamblicho aliisque narrata ſatis loquuntur; conf. SCHEFFERVS *l. c. c. XV. p.* 175. Et hanc quoque cauſam eſſe putamus, cur tam pauca, Pythagoreorum ſcripta habeamus reliqua, ceteris ab ipſis ſcilicet pariter & ab adverſariis ſuppreſſis. Philolaum enim, Arcytam Tarentinum, Eudoxum & Empedoclem philoſophiam Pythagoræ deſcriptam reliquiſſe refert Laërtius & poſt eum alii, vid. Cel. FABRICIVS *l. c.* TH. BVRNET. *Archæol. philoſ. c. XI. p.* 430. *ſeqq.* ut Ariſtoxenum, Heraclidem, Neanthem, Hermippum aliosque plurimos taceamus. Hi vero omnes deſiderantur. Quæ vero poſterioris temporis homines Jamblichus, Porphyrius, Proclus & his ſimiles nobis reliquere, ab iſta ætate nimis ſunt remota, *& in non paucis minime aſſequuntur veterum Pythagoricorum gravitatem ſapientiamque*, judice SCHEFFERO *l. c. p.* 101. quemadmodum juſtiſſime in Porphyrio propenſionem ad ineptas allegorias, & εὑρεσιολογίας moroſas taxat MERIC. CAVSAVBON. *ad Laërt. VIII.* 34. *p. m.* 515. quod vel ſolum, quem *de antro Nympharum apud Homerum*, ſcripſit, libellum perlegenti, ſatis erit perſpectum; quicquid alias ab EVNAPIO *in vit. philoſ. p. m.* 14. ſeqq.

seqq. & post eum ab aliis elogiorum ab HOLTENIO *diss. de Vita & Script. Porphyrii c. 1. pag.* 10. *sqq.* collectorum in eum congestum est. Et hæc tamen præcipua sunt, si pauca veterum fragmenta hinc inde occurrentia excipias, quibus innitendum sit. Unde quam tenuis & incerta sit Pythagoreæ Philosophiæ historia, cæcus sit oportet, qui non videat.

§. VI.

Sed fingamus, genuinos primorum Pythagoreorum libros nobis superesse, cum toto tamen Italicæ philosophiæ habitu ita comparatum est, ut nihil certi inde nobis polliceri queamus. Nam Pythagoram ejusque scholam ex more philosophorum orientalium, imprimis Aegyptiorum sua admodum celasse & sacro silentii sipario involvisse, adeoque quæ proponebantur, obscurissime tradidisse, quis antiquitatis tam ignarus est, ut id nesciat? Quare prolixa probatione merito supersedemus, præsertim cum diligentissimus SCHEFFERVS, libro sæpius laudato variis locis, v. g. *c. X. p. 52. seqq. c. XIII. p. 125. seqq.* nobis otium fecerit, ubi ea cumulata habes, quæ ad hujus rei probationem dici poterant. Videas itaque

que obſcuriſſimis Symbolis & ænigmatibus omnia involuta, & tam tecte tradita, ut Oedipo ad ea intelligenda & interpretanda ſit opus: quæ cum loco fabularum a Poëtis adhibitarum uſurpaverit Pythagoras & aſſeclæ, qui τὰ ἀπόῤῥητα καλύπτονες ἀσαφείᾳ καθάπερ οἱ Ποιηταὶ τοῖς μύθοις, *arcana ſua quæque effari nefas eſt, obſcuritatis latebris, ſic, ut, poëtæ fabulis, involverunt*, ut ait EVNAPIVS in *vita Porphyrii*, *vid. Sophiſt. p. m.* 14. *Ed. Commelin.* expeditiora & faciliora certe intricatiſſimis fabularum labyrinthis non ſunt, quod vel eo argumento manifeſte conſtat, quod tot tamque diverſas tota Pythagorica philoſophia, imprimis vero Symbola, paſſa ſint interpretationes, paſſim videndas, junctim vero apud STANLEIVM *Hr. Phl. P. VIII. c. 2. ſqq. p.* 282. *ſeqq.* & JO. GEORG. PASCHIVM *de variis modis tradendi moralia c. IV. §.* 18. *p.* 408. *ſeqq.* quosque fuſe affert Cel. FABRICIVS *Bibl. Gr. l. II. p.* 457. *ſeqq.* quas merito cum diverſiſſimis inter ſe Poëticarum fabularum expoſitionibus obſcuritate cum Pythagoræ numeris Symboliſque certantium compares, vid. S. R. BVDDEVS, *philoſophus fabularum amator Anal. Hiſtor. Philoſ. diſſ. II. p.* 45. *ſeqq.* & TOVRNEMINE *Memoires*

res pour l'histoire de sciences T. VI. p. 83. *seqq.* Et profecto ut ad numerorum doctrinam dicta transferamus, quis nisi ænigmata & griphos putet, quando *Monas* vocatur Proteus, Mnemosyne, Vesta; *Dyas*, Diana, Phanes Erato, pedes fontibus abundantis Idæ; *Trias* Saturnia Latone, Cornucopiæ, Ophion, Thetis, Hecate, Charitia, Polymnia, Pluto, Damatramne, Dioscuria, Curetis, Crateis, Trisamus, *Tetras*, Mercurius, Hercules, Vulcanus, Bacchus, Sorita Eriunius, Socus, Dioscurus, Bassareus; *Pentas*, Turris Jovis, Bubastia Venus, Gamelia, Androgynia, Cytherea, Zonæa, Præses circulorum, & sic reliqui similiter numeri, quæ portenta verborum, ut merito dicere fas est, apud *Scriptorem Theologumen. arithmet. Nicomachum* aliosque occurrunt, diligenter congesta a JO. MEVRSIO in *Denar. Pyth.* ex quibus claram haurire notitiam, aquam est haurire cribro. Et cum sacro silentio omnia condere sacramento se obstrinxerint, ut supra notavimus, omnia scilicet ad sacrorum & mysteriorum rationem & modum adaptantes, ut opportune monet SCHEFFERVS *l. c. c. XI. p. 86.* inde & initationis gradus constituentes, ut in sacris barbarorum & Græcorum,

rum, quatuor, καθαρμὸν, τῆς τελετῆς παράδοσιν ἐποπτείαν, ἀνάθεσιν καὶ στεμμάτων ἐπίθεσιν, vid. ISM. BVLIALD. *ad Theon. p. 215. seqq.* quid quæso clari & aperti expectabimus a viris, religione, ne arcana prodant, impeditis. Hæc scilicet illa σύνθετος καὶ θεῖα φιλοσοφία καὶ θεραπεία, *composita illa rerum philosophia & ministerium* est, quam partim ab Orphicis partim a sacerdotibus Aegyptiis partim a Chaldæis & Magis, nonnulla ex initiis, quæ fiunt Eleusine in Imbro, in Samothracia, in Delo, immo apud Celtas & Iberos collegisse & composuisse dicitur Pythagoras, apud JAMBLICH. *de Vit. Pyth. c.* 28. *n.* 151. *p.* 127. *sqq.* Hinc fidendum non est istis ex Pythagoræ sequacibus, qui non exoterice tantum, sed & acroamatice se magistri dogmata explicituros promittunt. Notat enim ipse JAMBLICHVS *in protrept. c. 21.* τὸν μὲν ἴδιων ὄντα τρόπον τῆς αἱρέσεως καὶ ἀπόῤῥητον πρὸς τὰς ἄλλας ἀγωγάς· τὸν δὲ δημώδη καὶ κοινὸν πρὸς ἐκείνας, τρίτον δὲ παρ᾽ ἀμφότερα μέσον ἀμιροῖν, οὔτε παντάπασι δημώδη, οὔτε μὲν ἄντικρυς Πυθαγορικὸν ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀπιλλάγμενον ὁλοσχερῶς ἑκατέρου. *Modum* (interpretationis) *unum existere, proprium sectæ Pythagoricæ atque arcanum, nec aliis evulgandum; alius vero popularem, & qui tradi omnibus*

omnibus communiter queat, tertium denique medium inter utrumque, non plane popularem, nec palam Pythagoricum; ſed nec penitus ab utroque remotum. Ex quo loco id manifeſtum, eos, etiam cum arcanorum darent explicationem, non intrinſecam iſtam, quam vocabant, ſapientiam, ſed mediam quandam tradidiſſe, ſatisfacturi ſcilicet hominum, inprimis potentium curioſitati, ſine religionis violatione, diverſumque ab eſoterico explicandi genere acroamaticum confingentes.

§. VII.

Ceterum inter cauſas obſcuritatis hæc quoque refertur, quod Pythagoras cum ſectatoribus plerisque dialecto uſus ſit Dorica obſcuriore reliquis. Ita enim expreſſis PORPHYRIVS *de vita Pythag. p. 36. n. 53. p. 49.* ed. Bat. philoſophiam Pythagoream fere extinctam fuiſſe πρῶτον μὲν διὰ τὸ αἰνιγματῶδες· ἔπειτα διὰ τὸ καὶ τὰ γεγραμμένα Δωρίδι γεγράφθαι· ἐχούσης τι καὶ ἀσαφὲς τῆς διαλέκτου· καὶ μηδὲν διὰ τοῦτο ὑπονοεῖσθαι, καὶ τὰ ὑπ᾽ αὐτῆς, ἀνιστορούμενα δόγματα, ὡς νοθὰ καὶ παρηκουσμένα, *primum quidem, quod ænigmatibus involuta eſſet, deinde quod commentaria ipſorum Dorice eſſent conſcripta: cum & ipſa dialectus neſcio*

quid

dialectus nescio quid obscuritatis habeat, atque hanc ob causam nec dogmata ea dialecto consignata intelligi possint, tanquam spuria & male intellecta. Constat scilicet, Pythagoram & Pythagoreos dialectum Doricam omnium optimam censuisse, nec dissentiunt eruditi, quia omnes fere doctores sectæ Italicæ hoc sermonis genere usi sunt, Timæus Locrus, Archytas Tarentinus, & reliqui præter unum Ocellum Lucanum, ut Timæus in Ocellum ab initio testis est. De causa vero, cur lingua Dorica usi sint, diversa inter veteres est opinio. Secundum JAMBLICHVM *c. 34. n. 241. sqq. p. 194. sqq.* enim Doricæ tanquam reliquarum antiquissimæ usus fuit Pythagoreis, secundum Metrodorum vero Dorica ipsis dialectus numerosissima & composita ex claris vocalibusque literis est. Nobis autem proxime vero sentire videtur Porphyrius, ideo Doricum dicendi genus obscurissimis arrisisse philosophis, quia est obscurius & difficilius intellectu. Ita enim apud veteres de eo statutum est, unde zeno quidam sermocinans exquisitius a Tiberio rogatus, quænam molestissima Dialectus esset, Doridem respondit, apud SVETON. in *Tiber. c. 56.* Quanquam & hoc non negamus,

ideo Doricam Dialectum placuisse Pythagoræ & sequacibus, quod gentis, in qua versabatur Pythagoras, illa dialectus esset, cum suos discipulos hortati sint Pythagorei, teste JAMBLICHO *l. c.* ut lingua quisque vernacula uteretur, quicunque ex Græciæ partibus ad eos accessissent. Erant enim Crotona & Sybaris Achæorum coloniæ, Corinthiorum Syracusæ, quarum utraque fuit origine Dorica, conf. C. RITTERSHVS. *ad l. c. Porphyr. p. 78.* ed. Bat. Quicquid tamen illud est, non tam in verborum structura, quam in rebus ipsis earumque inepta explicatione obscuritatis causam recte quæsiveris. Quicquid enim de numeris traditur, ad nihil minus, quam ad rerum naturalium principia explicanda aptum est, id quod ARISTOTELES jam agnovit, cujus verba *Metaphys. l. XIII. c. 4.* numerorum naturam ideis sive principiis rerum non respondere, attulimus in *Hist. de ideis Sect. I. §. 2. p. 10.* Hinc non inviti in sententiam TH. BVRNETI, *Archæolog. philos. cap. XI. p. 428. seq.* pedibus imus, qui egregie de hoc philosophandi genere: *Caret tam fundamento quam ordine hic modus philosophandi: numeri enim sequuntur res rerumque divisionem, neque, si antecederent, aut corpo-*

ribus

ribus molem, aut animabus & mentibus cogitationem conferre poterant, cum utrisque destituantur. Manifestum eos numeros præter numeros nihil posse generare, nullam habent ultra vim aut efficaciam. Possunt quidem repræsentare suo modo rerum gradus & genera, sed efficere non possunt, nec vices materiæ explere in rerum effectione; conf. qui Burnetum κατὰ πόδα sequitur JO.GEORG. PASCH. *de var. mod. trad. mor. c. IV. §. 19. p. 410. sqq.* Non negamus quidem, Pythagoram per numeros intellexisse rerum causas, maxime exemplares, licet suo more obscurissime de iis sit locutus: sed & hoc negare neminem posse, qui rebus his judicium interponere novit, certi sumus, *ingenium Pythagoricum & Platonicum hoc vitio laborasse, quod res Physicas in rationes mathematicas numeros & proportiones, resolverint, ut Aristoteles in Logicas*, addo & Metaphysicas, quæ verba sunt BVRNETI *l. c. p. 429.* Undeque novis obscuritatis tenebris se involverint.

§. VIII.

Tot tantæque igitur incertitudinis & obscuritatis Historiæ philosophiæ Pythagoreæ cum sint causæ & argumenta, mirum videri debet nemini, quod in expli-

ideo Doricam Dialectum placuisse Pythagoræ & sequacibus, quod gentis, in qua versabatur Pythagoras, illa dialectus esset, cum suos discipulos hortati sint Pythagorei, teste JAMBLICHO *l. c.* ut lingua quisque vernacula uteretur, quicunque ex Græciæ partibus ad eos accessissent. Erant enim Crotona & Sybaris Achæorum coloniæ, Corinthiorum Syracusæ, quarum utraque fuit origine Dorica, conf. C. RITTERSHVS. *ad l. c. Porphyr. p. 78.* ed. Bat. Quicquid tamen illud est, non tam in verborum structura, quam in rebus ipsis earumque inepta explicatione obscuritatis causam recte quæsiveris. Quicquid enim de numeris traditur, ad nihil minus, quam ad rerum naturalium principia explicanda aptum est, id quod ARISTOTELES jam agnovit, cujus verba *Metaphys. l. XIII. c. 4.* numerorum naturam ideis sive principiis rerum non respondere, attulimus in *Hist. de ideis Sect. I. §. 2. p. 10.* Hinc non inviti in sententiam TH. BVRNETI, *Archæolog. philos. cap. XI. p. 428. seq.* pedibus imus, qui egregie de hoc philosophandi genere: *Caret tam fundamento quam ordine hic modus philosophandi: numeri enim sequuntur res rerumque divisionem, neque, si antecederent, aut corpo-*

ribus

ribus molem, aut animabus & mentibus cogitationem conferre poterant, cum utrisque destituantur. Manifestum eos numeros præter numeros nihil posse generare, nullam habent ultra vim aut efficaciam. Possunt quidem repræsentare suo modo rerum gradus & genera, sed efficere non possunt, nec vices materiæ explere in rerum effectione; conf. qui Burnetum κατὰ πόδα sequitur JO. GEORG. PASCH. *de var. mod. trad. mor. c. IV. §. 19. p. 410. sqq.* Non negamus quidem, Pythagoram per numeros intellexisse rerum causas, maxime exemplares, licet suo more obscurissime de iis sit locutus: sed & hoc negare neminem posse, qui rebus his judicium interponere novit, certi sumus, *ingenium Pythagoricum & Platonicum hoc vitio laborasse, quod res Physicas in rationes mathematicas numeros & proportiones, resolverint, ut Aristoteles in Logicas,* addo & Metaphysicas, quæ verba sunt BVRNETI *l. c. p. 429.* Undeque novis obscuritatis tenebris se involverint.

§. VIII.

Tot tantæque igitur incertitudinis & obscuritatis Historiæ philosophiæ Pythagoreæ cum sint causæ & argumenta, mirum videri debet nemini, quod in expli-

catione numerorum Pythagoricorum vel ad portenta ſententiarum hypotheſiumque, vel ad leves & inanes nugas & ingenii incerti tricas delapſi ſint, qui his rebus indagandis operam poſuerunt. Neſcio enim quæ myſteria in numerorum doctrina quærentes, iis, qui antiquitatis præjudicium virili auſu depoſuerunt, egregie deſipuiſſe rectiſſime viſi ſunt. Id quod ſi non de THEODATO OSIO dicendum, qui conſcripſit: *meditationes rythmicas in duas partes diſtinctas, quarum una theoricam altera practicam facultatis ſcientiam per numeros, ſive reſtitutam Pythagoreorum doctrinam pollicetur*, referente HIERON. GHILINI *theatr. degli Guom. letter. p. 219.* quia incertum, num liber unquam lucem viderit; præter ATHAN. KIRCHERVM, qui in *Arithmologia de occultis numerorum myſteriis Romæ* 1654. 4. edita, ineptit, PETRO certe BVNGO in libro rarius obvio *de myſteriis numerorum accidit*, in quo merito judicium deſideres, non negante MORHOFIO *Polyhiſt. lit. l. I. c.* 2. *§.* 4. *p.* 15. quique exemplo eſſe poteſt, ad quas nugas & ſententiarum portenta otioſa hominum ingenia divertere ſoleant. Hæc cum ita ſe habeant, lubentes fatemur, in hiſtoria doctrinæ Pythago-

ricæ

ricæ de numeris certi prorſus afferri poſſe nihil, omnemque, quæ poteſt adhiberi, induſtriam ad conjecturas redire, idque pro Pythagoræ ſententia habendum eſſe, quod maxime reddi poſſit, ſi modo poſſit, probabile, ut de Platone quoque alibi pronunciavimus, & hic majori jure pronunciari poſſe exiſtimamus.

§. IX.

Quod ſi tamen aliquid de hac re dicendum, iis quæ Pythagorica de numeris nobis adhuc ex veteribus ſuperſunt, ſaltem pro iſtis venditantur (hoc enim Catone nos contentos eſſe oportet) in incertiſſimo ſententiarum itinere ducibus electis, comparatione quoque inter Pythagoricam de numeris & Platonicam de ideis doctrinam inſtituta, illa nobis probabilitate, in explicando obſcuriſſimo argumento maxime ſe commendat ſententia quæ ſtatuit Pythagoræ numerum idem fuiſſe, quod Platoni ideam, huncque & in iſto quoque dogmate illius vitulo araviſſe admodum. Scilicet utriusque viri ingenium ad enthuſiaſmum philoſophicum natura & educatione, immo inſtitutione quoque & diſciplina proclive, in eo admodum elaboraſſe, ut in rerum ſpi-

ritualium ortum & emanationem a primo ente progressumque per varios ordines, rerum item sensibilium formas & substantiarum fontes varie inter se connexos inquireret, & characteres rerum essentiis proprios aliquo modo exponeret. In eo enim potissimum maxima vetustatis ingenia se exercuerunt, ut rerum omnium origines pervestigarent, quæ cum ex nihilo nihil fieri tenerent firmissime, & corporearum rerum naturam deprehenderent fluxam & quibusvis momentis mutabilem, necessario ad emanationem entium spiritualium ex ente summo tandem delapsa sunt, variisque somniis delusi palpaverunt: luculento specimine, quanta caligine obscurentur humanæ mentes, ubi a divinæ revelationis, quæ istos nodos apertissime solvit, lumine primo secessum fecerunt. Sed hæc ὡς ἐν παρόδῳ. Conferemus itaque utriusque sententiam, & miram deprehendemus conformitatem, licet, quod ingenue fatemur, omnem numerorum doctrinam, ut ab istis hominibus traditur, nec intelligamus satis, nec intelligi quoque satis posse credamus firmissime.

§. X.

§. X.

Verum ut in rem præsentem tandem veniamus, audiamus causas & argumenta, cur Platonis ideas originem suo modo traxisse ex Pythagoræ numeris, & hunc philosophum pari ferme modo intelligendum esse, ut Platonem de ideis disserentem, probabili rationum serie ducti credamus. Vbi ad ipsa utriusque philosophi fundamenta & totius philosophiæ Pythagoricæ & Platonicæ systema & ὑπόστασιν provocare ante omnia licet. Quod si enim ea, quæ Pythagoras de rerum principiis docuit, & pro Pythagoreis a veteribus nobis tradita sunt, cum Platonis philosophia conferamus, nullo negotio apparebit, Pythagoram æque ac Platonem ad res abstractas & intellectuales proniores, telluris immo totius systematis mundani physiologiam mundique, præsertim sublunaris, ortum & antiquorum κοσμογονίαν in ψυχογονίαν quandam convertisse. Cujus elegantem rationem affert TH. BVRNETVS *Archæolog. philosoph. cap. XI. pag. 424.* hic non sine fructu audiendus. *Illi*, inquit, *mundi ortum descripturi sese occupant maxime in explicanda compositione animæ mundanæ, id quod faciunt per rationes quasdam harmonicas, ex*

individua forma & dividua, eodem & altero, ita enim loqui amant. Et quoad compagem mundi, corporea ex quibusdam congruentiis corporum Geometricorum terminos, ſedes, & intervalla elementorum diſponere & adaptare ſatagunt, & chaos quoddam, ſive materiam inordinatam ſupponunt, eique præficiunt mentem, ut in ordinem formamque mundanam rite adducatur. En breve at accuratum totius phyſiologiæ Pythagoricæ & Platonicæ compendium, ex quo recte ad veterum mentem intellecto, omnia philoſophiæ μετεωριζούσας problemata & placita facile expediri poſſunt. Et de Platone quidem nullum eſt dubium, cum omnes paginæ ſcriptorum ejus id loquantur, nec otioſe repetemus ea, quæ in *Hiſtoria de ideis §. IV. p. 35. ſeqq. & §. VI. pag. 87. ſeqq.* fuſe jam attulimus. De Pythagora vero idem recte dictum eſſe, non tantum ipſa, quibus uſus eſt, quæque in ſequentibus dilucidabimus, principia evincunt, ſed & veterum teſtimonia nos de hac re dubitare non ſinunt, teſtantia, Pythagoram cuncta ad Deum per materiæ partes diffuſum, id eſt, animam mundi ejusque varias modificationes retuliſſe. Ita enim LACTANT. *de falſa relig. l. I. c. 5. Pythagoras ita definivit: quid eſſet Deus?*

Animus

Animus, qui per univerſas mundi partes omnemque naturam commeans atque diffuſus, ex quo omnia, quæ naſcuntur, animalia, vitam capiant. Hinc videas ejus diſcipulos de Deo ipſos inhabitante deque divinæ mentis animæque communione multa jactare & præcipere apud JAMBLICH. *de Vit. Pyth. c. 34. n. 240. p. 193.* quem locum illuſtrabunt ea, quæ *de myſter. Aegypt. l. I.* paſſim præcipue *c. 6. 7. p. 10. ſqq.* & TH. GALE *ad h. l. p. 189.* habent. Huic principio ſubnixa reliqua: Deum ex ſe produxiſſe aliquas ſubſtantias ſpirituales partim principiorum inſtar futuras reliquis, partim rebus ſecundum certam harmoniam ordinemque & claſſes rerum formam & ſubſtantiam largituras: quæ ſubſtantiæ ipſiſſimi Pythagoræ numeri ſunt, cum ideis Platonis egregie convenientes. Quod ne gratis dixiſſe videamur, en luculentum PLVTARCHI de plac. philoſ. *l. I. c. 3.* teſtimonium: Πυθαγόρας ἀρχὰς τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰς συμμετρίας τάς ἐν τούτοις, ἃς καὶ ἁρμονείας καλεῖ τὰ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων σύνθετα στοιχεῖα καλούμενά τε γεωμετρικά· πάλιν δὲ τὴν μονάδα, καὶ τὴν ἀόριςον δυάδα ἐν ταῖς ἀρχαῖς. *Pythagoras principia rerum numeros eſſe cenſuit, & eorum ſymmetrias, id eſt accommodatas proportiones, quas & harmonias,*

id est concentus cohærentiasque vocat, ex iisque composita elementa, quæ geometrica vocantur. Porro & unitatem, & infinitum binarium inter principia ponit. Ex quo loco evidenter colligimus, ex istis numeris sive principiis reliqua spiritualia traxisse originem. Ea vero cum diversitatem acceperint, non miraberis de uno & diverso, de luce & caligine eum cum asseclis fuisse philosophatum. Vnum enim ens summum, diversum substantiæ spirituales ab eo emanantes & originem trahentes, propria tamen subsistentia gaudentes, ut Platonis quoque ideæ, & hinc appellationem diversi trahentes: illud monas, hæ numeri reliqui, illud lux, hæ quatenus non sunt ex se, sed aliena tantum luce fulgurant, caligo. Hæc indubitatis veterum nituntur testimoniis. Luculenter præ aliis PORPHYR. *de vita Pyth. p. 33. n. 47. p. 45.* ed. Bat. *οἱ Πυθαγόρειοι μὴ ἰσχύοντες λόγῳ παραδοῦναι τὰ ἀσώματα εἴ δή, καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς, παρεγένοντο ἐπὶ τὴν τῶν ἀριθμῶν δήλωσιν, καὶ οὕτω τὸν μὲν τῆς ἑνότητος λόγον καὶ τὸν τῆς ταυτότητος, καὶ τῆς ἰσότητος καὶ τὸ αἴτιον τῆς συμπνοίας καὶ τῆς συμπαθείας καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ὅλων τοῦ κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντος ἓν προσηγόρευσαν —— —— τὸν δὲ τῆς ἑτερότητος καὶ ἀνισότητος καὶ παντὸς τοῦ μεριστοῦ*

καὶ

καὶ ἐν μεταβολῇ καὶ ἄλλο τε ἄλλως ἔχοντος δυοειδῆ λόγον καὶ δύαδα προσηγόρευσαν. *Pythagorei cum incorporeas formas ac prima principia verbis tradere non possent, ad demonstrationem per numeros confugerunt, atque ita unitatis quidem & identitatis atque æqualitatis rationem, causamque amicæ conspirationis atque mutuæ affectionis & conservationis universi secundum idem atque eodem modo se habentis unum appellabant —— —— diversitatis autem atque inæqualitatis omnisque dividui & in continua mutatione versantis & modo hoc modo illo modo se habentis biformem rationem binarium vocant.* In quibus verbis Porphyrii prius quidem rectissime & luculenter ad mentem Pythagoreorum dictum est, posterius non item, cum binarius numerus non fluxa rerum materia sed principium intellectuale, id est spirituale sit & numerus, qui istam mutationem non admittat, nisi mutationem intelligas relativam, quatenus sc. dyas ex monade fluit, generatur, & diversitatem existentiæ includit. Conf. AVCTOR *philosophum. Origen. c. II. p. 39.* qui δύο, inquit εἶναι ἀπ' ἀρχῆς τοῖς ὅυσιν ἄιτια, πατέρα καὶ μητέρα, καὶ πατέρα μὲν φῶς, μητέρα δὲ σκότος. *Duas rebus a primordio causas esse, patrem videlicet & matrem,*

trem, & patrem quidem lucem, matrem vero caliginem. Quæ verba aut repugnant Pythagoreæ sententiæ (licet & ipse Pythagoras duo coæterna principia statuerit, quæ tamen huc, ubi de principiis intellectualibus & subordinatis sermo est, non pertinent) quia Pythagoras patrem & matrem in una classe constituit, emanationis ex Deo ordinem & classes ostensurus, unde & Deum facit ἀνδρόγυνον; aut, ut modo monuimus, de principiis subordinatis sunt intelligenda, quorum illud, quod emanavit, caligo dicitur, quia non sua sed aliena luce, ut luna, radiat. Quam Pythagoreis mentem esse persuadent ea, quæ in oraculis dicuntur, ubi mox in initio:

Ὅπου πατρικὴ μονάς ἐστι,
Ταναή ἐστι μονὰς ἡ δύο γεννᾷ,
Δύας γὰρ παρὰ τῷ δὲ κάθηται καὶ νοεραῖς ἀστράπτει τομαῖς,
Καὶ κυβερνᾷν τὰ πάντα καὶ τάττειν ἕκαστον ταχθέν.

Vbi paterna unitas est,
Porrecta est unitas, quæ duo generat,
Dyas enim hanc sedet, & intellectualibus fulgurat sectionibus,

Et

Et gubernare omnia & ordinare unum quodque non ordinatum.

Vides dualitatem ex unitate oriri, esse apud unitatem, principium esse omnia gubernans & ordinans, luce intellectuali radiare, ex luce unitatis; quæ omnia de principio contrario, caliginem ex se suaque natura & fovente & operante dici non possunt, commode vero de secundario aliquo intellectuali, quod ex primo emanavit, quodque quia alterius luce radiat, caliginis nomen apud caliginosos istos philosophos tuetur. Plura jam in re obscurissima dicenda non sunt, præsertim cum alio loco pluribus de ea tradiderimus: sed monenda hæc tantum fuerunt, ut ostenderemus Pythagoram ad ψυχογονίαν suam numerorum doctrinam retulisse, perinde ut Plato idearum, eosque adeo in ipso fundamento egregie convenire.

§. XI.

Hæc cum ita se habeant, mirum non est, eodem fundamento illa inædificasse Platonem, quæ Pythagoras; hujusque numeros peperisse Platonis ideas. Quod inde porro nobis persuadetur, quia eodem

dem fere modo de numeris loquitur Pythagoras, ut de ideis suis Plato. Nam quemadmodum hic per ideas intelligibilia intellexit, semper se eodem modo sine ortu & interitu se habentia, quæ cuilibet rei dent essentiam ipsam ex seipsis, ut prolixe ex indubitatis ipsius Platonis & sequacium testimoniis demonstravimus in *Hist. de ideis §. IV. p. 37. seqq.* ita eandem numerorum definitionem deprehendimus apud Pythagoram ejusque asseclas. Quam ex NICOMACHI *Arithm. inst.* damus: *ὄντα ὁρίζετο Πυθαγόρας εἶναι, τὰ κατὰ τὰ αὐτὰ ϰ ὡσαύτως ἀεὶ διατελοῦντα ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὐδέποτε τοῦ εἶναι ἐξιστάμενα, οὐδὲ ἐπὶ βραχύ. ταῦτ᾽ ἂν εἴη, τὰ ἄυλα, καὶ ὧν κατὰ μετουσίαν ἕκαστον λοιπὸν τῶν ὁμονύμως ὄντων καλουμένων, τὰ δὲ τι λέγεται καὶ ἔστι τὰ μὲν γὰρ σωματικὰ δήπου καὶ ὑλικὰ ἐν διηνεκῆ. ῥύσει καὶ μεταβολῇ διὰ παντός ἐστι, μιμούμενα τὴν τῆς ἐξ ἀρχῆς ἀϊδίου ὕλης καὶ ὑποστάσεως φύσιν καὶ ἰδιότητα.* *Ea quæ sunt, definiebat Pythagoras illa, quæ secundum idem ac eodem semper modo sunt perfecta in mundo, & nunquam, ne minimo quidem temporis momento permutantur. Hæc vero esse expertia materiæ, ac quorum per participationem cætera, quæ æquivoce dicuntur esse, sunt ac dicuntur. Corpora nempe ac materialia in perpetuo fluxu ac muta-*

mutatione esse per omnia, imitantia naturam & proprietatem materiæ ac substantiæ æternæ. Quæ profecto tam Platonice dicta sunt, ut ovum ovo non sit similius, ut conferenti erit in propatulo. Addimus his merito JAMBLICHVM *in Nicom. Arithm. p. 1.* Πυθαγόρας τὸν ἀριθμὸν ὁρίζει ἔκτασιν καὶ ἐνέργειαν τῶν ἐν μονάδι σπερματικῶν λόγων. ἢ ἑτέρως, τὸ πρὸ πάντων ὑποστὰν ἐν θείῳ νῷ, ἀφ᾽ οὗ καὶ ἐξ οὗ πάντα συντέτακται, καὶ μένει τάξιν ἄλυτον διηριθμημένα. *Pythagoras numerum definivit extensionem & operationem rationum seminalium, quæ unitati insunt, vel aliter, quod in divina mente ante omnia subsistebat, a quo & ex quo omnia in ordinem sunt descripta, & per seriem indissolubilem stant distincte connumerata.* conf. *de vita Pyth. c. 29. n. 159. p. 135.* Quare & eodem JAMBLICHO *l. c.* auctore, Hippasi sectatores, qui dicebantur Acusmatici, ἀριθμὸν εἶπον παράδειγμα πρῶτον κοσμοποιΐας, καὶ πάλιν κριτικὸν κοσμούργου θεοῦ ὄργανον, *esse numerum exemplar primum in creatione mundi, & rursus normam, secundum quam creator Deus judicavit de mundo a se creando.* Sic & *l. c.* Philolao numerus est τῆς τῶν κοσμικῶν αἰωνίας διαμονῆς ἡ κρατιστεύουσα καὶ αὐτογενὴς συνοχὴ, *vinculum potentia sua sustinens æternam rerum mundanarum*

narum permansionem, sibique innatum. Vnde & ALEXANDRO APHROD. in *pr. anal.* ὀυσία ἀριθμὸς, *numerus essentia*, κατ' ἐξοχὴν scilicet & per se vocatur, & numerorum contemplatio τῶν ἀϊδίων καὶ ὁμοφύλων αὐτῶν ἀσωμάτων ἀεὶ καὶ κατὰ ταυτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων δέα, *rerum æternarum ejusdemque generis & incorporearum, perpetuo secundum idem atque eodem modo se habentium consideratio*, apud PORPHYR. *de vita Pyth. p. 31.* Surroga numero ideam, & eadem habebis, quæ iisdem verbis Plato tradidit, nosque prolixe satis *l. c.* §. *6. p. 87. seqq.* exposuimus, & testimoniis confecimus luculentissimis, notato tum jam Pythagoreæ & Platonicæ scholæ consensu. Recte itaque veteribus quibusdam numerus & idea sive forma idem sonant, ex quibus SIMPLICIVS in *Phys. libr. I.* εἰκότως ἓν μὲν τὸ εἶδος ἔλεγεν· (κατὰ τὸ Πυθαγόρειον ἔθος) ὡς ὁρίζον, ὅπερ ἂν καταλάβῃ καὶ περατοῦν. *Merito unum formam secundum morem Pythagoreum dixit, ut quæ finiat, quod comprehenderit, atque terminet.* Et AVCTOR. *theologum.* εἶδος ὄυν εἴδους ὀυκ διαμάρτημεν ἀυτὴν ἡγούμενοι. *Itaque si formam formæ eum* (Senarium) *esse arbitremur, non errabimus.* Quibus locis vocem a Platone desumtam non refugiunt Pythagorei.

gorei. conf. AUREA CARM. *v. 47.* & HIEROLL. *ad h. l.* Ex ista definitione altera harmonia inter Pythagoræ numeros & Platonis ideas oritur, scilicet distinctio inter numeros intelligibiles & scientificos, sive mathematicos, quemadmodum Plato distinxit inter ideas divinas sive intelligibiles & humanas sive Logicas, quas & sensibiles vocat, de quo diximus in *Hist. de ideis Sect. I. §. 7. p. 112. seqq.* Cum enim Pythagoras probe videret, numeros ex se nihil generare nisi numeros, eorum rationes in intellectuales & scientificas dispescuit, & per intellectuales quidem substantias æternas numeri intellexit, id est, fontem & radicem omnium, quod ante omnia extitit in mente divinâ, a quo & ex qua omnia ordine digeruntur, atque indissolubili serie numerata manent, ut habet NICOMACH. in *Intr. in Arithm.* & ex eo JAMBLICHVS *ad h. l.* cujus verba supra adducta sunt. Hic intellectualis numerus Pythagoræ idem est, quod Platoni idea, scilicet exemplar æternum, substantia immaterialis & vera, juxta quam & per quam omnia perficiuntur, cœlum, tempus, motus, sidera, ut *l. c.* NICOMACHVS prolixe docet; conf. JO. MEVRS. *de denar. Pyth.*

c. I. p. 8. seqq. Numerus vero scientificus, quem & Mathematicum vel artificialem voces, Pythagoræ est extensio & operatio rationum seminalium, quæ unitati insunt, ut Jamblichi & Nicomachi verbis supra docuimus, vel ut Moderatus apud STOBAEVM *Eccl. Phys. c. 2.* monadum congeries sive progressio multitudinis a monade incipiens, regressio in eandem desinens. Ex hac distinctione numerorum intelligibilium & scientificorum orta quoque distinctio inter unum & unitatem. Est enim ἡ μονὰς τῶν ἀριθμῶν, τὸ ἓν τῶν ἀριθμητῶν, *unitas numerorum, unum autem numerabilium*, ut concinne Moderatus, sic ut numeri differant a numerabilibus, ut corporea ab incorporeis. Convertit ANONYMVS *Auctor Vitæ Pythag. apud Photium cod. 259.* διαφέρειν ἔλεγον οἱ ἀπὸ Πυθαγόρου μονάδα καὶ ἕν· μονὰς μὲν γὰρ παρ᾽ αὐτοῖς ἐνομίζετο ἡ ἐν τοῖς νοητοῖς οὖσα, ἓν δὲ τὸ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς., *Pythagorei ajebant differre unitatem & unum, unitas enim ab iis existimabatur, quæ in intellectualibus existit, unum vero id, quod in numeris.* Sed quicquid illud est, sufficit nobis, intellectuales numeros longe differre a scientificis, qui arithmetices objectum constituunt.

§. XII.

§. XII.

Porro & origine & dignitate numeri Pythagorici cum ideis Platonicis conveniunt. Platoni enim fons idearum, νοῦς, λόγος, mens ratione divina ab æterno ideas producens, ut multis dictum in *Hist. de ideis Sect. I. §. 5. p. 53. seq. p. 58. seqq.* Nec aliter Pythagoræ numerus, qui ut omnis numerorum series in unitate comprehenditur, & ex ea explicatur, ita unum illud æternum omnes ex se numeros produxisse, multis operose contendit, immo caput quasi philosophiæ suæ in emanatione τῶν ὄντων νοητῶν constituit. Nec profecto multa hic probatione opus est, cum adducta jam, immo omnia ab eo dicta manifeste id clamitent. En tamen argumenta hujus rei pauca. Vnitas Pythagoræ fons reliquorum numerorum intellectualium, *Oracula v. 37. seqq.*

Ἔχει τῷ νοεῖν πατρικὸν νοῦν ἐνδιδόναι
Πάσαις πηγαῖσι τε καὶ ἀρχαῖς.
Ἔστι γὰρ πέρας τοῦ πατρικοῦ βυθοῦ καὶ πηγὴ
τῶν νοερῶν.

 Potest

Poteſt intelligendo, paternam mentem indere
Omnibus fontibus & principiis.
Eſt enim terminus paternæ profunditatis,
& fons intellectualium.

Hæc de mente quidem, ſecundo a patre principio, quæ tamen omnino ad patrem ſive unitatem referenda quoque ſunt; quia non tantum paternam principiis mentem indere dicitur ſed &

Μηδὲ προῆλθεν, ἀλλ᾽ ἔμενεν ἐν τῷ πατρικῷ βυθῷ
Καὶ ἐν τῇ ἀδύτῳ κατὰ τὴν θεοθρέμμονα σιγήν.

Non progreſſa eſt, ſed manſit in paterno profundo
Et in adyto, juxta nutritum a Deo ſilentium.

Immo *v. 18.* unitas vocatur:

Καὶ πηγὴ πηγῶν ἁπασῶν
Μήτρα συνέχουσα τὰ πάντα.

Fons quoque fontium omnium
Matrix continens omnia.

Vel

Vel ut THOM. GALE *ad Jamblich. de myster. Ægypt. p. 299.* hunc versum integre legit:

Καὶ πηγὴ πηγῶν, καὶ μηγῶν πεῖρας ἁπασῶν.

Fons fontium, & fontium quoque omnium finis.

Addit quoque rectissime, esse Platonis hanc plane doctrinam de ideis, qui vult fluere ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τὰς ἰδέας ἤτοι τὰ νοητὰ εἴδη, τῇ νοήσει μόνῃ γνωστὰς, *ex uno ideas vel intellectuales species & formas, solo intellectu cognoscendas*, hancque doctrinam aliis atque aliis nominibus tractasse præter alios etiam Pythagoram. Multa non eodem tantum sensu, sed iisdem quoque verbis apud SYNESIVM in *Hymnis*, indigna plane Christiano Episcopo, ita v. g. *Hymn. II. p. m. 27.* edit. Henr. Steph.

— — — σὺ δ᾽ ἐσσὶ ῥίζα
Παρεόντων, πρό τ᾽ ἐόντων
Μετεόντων, ἐνεόντων
Σὺ πατὴρ σὺ δ᾽ ἐσσὶ μήτηρ,
Σὺ δέ ἄῤῥην, σὺ δὲ θῦλης,
Σὺ δὲ φωνὰ, σὺ δὲ σίγα.
Φύσεως φύσις γονῶσα.

Σὺ δ' ἄναξ αἰῶνος αἰών
Τὸ μὲν ἧ θέμις βὸάσαι
Μέγα χαῖρε ῥίζα κόσμου
Μέγα χαῖρε κέντρον ὄντων,
Μονὰς ἀμβρότων ἀρίθμων
Προανουσίων φὐάκτων. Κ. Τ. Λ.

— — — Tu autem ut radix
Præsentium, præteritorum,
Futurorum, eorum, quæ sunt.
Tu pater, Tu es mater
Tu mas, Tu fœmina,
Tu vox, Tu silentium,
Naturæ natura fœcunda.
Tu, ô rex, seculi seculum,
Quantum id quidem fas est voce testari.
Longum salve radix mundi,
Longum salve centrum rerum
Vnitas divinorum numerorum
Substantia carentium regum &c.

Hæc profecto tam exacte ad Pythagoræ mentem dicta, ut ipse Pythagoras luculentius non valeat: qua vero pietate vel cum puriore philosophia sanctissimæ religionis nostræ convenientia, judicent, quorum interest. Patet hinc ratio, cur monas, etsi quam maxime intellectualis, id

id eſt, ſpiritualis naturæ, in ſchola Italica audiat ὕλη, πανδοχεὺς, τάρταρος, χάος, ut videre eſt iis, quæ collegit diligentiſſimus MEVRSIVS *de Den. pyth. c. III. p. 19. ſeqq.* non quod ſenſu Pythagorico unitas ſit materia, ex qua corporea formantur, huic enim materiæ opponitur, ſed quod ſit fons intellectualium, ex quo fluunt: licet negandum non ſit, ipſam unitatem; ſive Deum, ſi verum ſpectes, non obſtante omni, quam ei adſcribit Pythagoras, ſpiritualitate eſſe materiam ſubtiliſſimam, craſſiori opponendam ex mente philoſophi, ignem ſcilicet ſubtiliſſimum, ætheris quoque nomine inſignitum, ut alio loco pluribus docemus. Sed hæc noſtri quidem inſtituti non ſunt, ubi ſatis eſt probari, ex fonte hoc emanaſſe reliquos numeros intelligibiles. Concinnunt alii; HERMIAS *irriſ. gentil. philoſ.* de Pythagoreis ſermone facto: ἀρχὴ τῶν ἁπάντων ἡ μονὰς, ἐκ δὲ σχημάτων αὐτῆς καὶ τῶν ἀριθμῶν τὰ στοιχεῖα γίνεται. *Principium omnium unitas eſt, e figuris autem ejus numerisque elementa fiunt.* MACROBIVS non minus luculenter *Somn. Scip. l. I. cap. 6. Vnum autem, quod* μονὰς *eſt, par idem atque impar, ipſe non numerus, ſed fons & origo numerorum. Hæc monas initium finisque*

nisque omnium, neque ipsa principii aut finis sciens, ad summum refertur Deum, ejusque intellectum a sequentium numero rerum & potestatum sequestrat, nec in inferiore post Deum gradu eam frustra desideraveris. Hæc est illa MENS, ex summo enata Deo. In quibus verbis satis luculentam habes verborum Oracul. supra adductorum explicationem. Sed & sequentia legenda sunt, licet quædam admisceat, Platonicis magis quam Pythagoreis propria. Patet ex dictis causa, cur unitas ab his viris vocetur non solum ὀυσία, ἄιτιον τῆς ἀληθείας, ἁπλοῦν παράδειγμα, substantia (summa & prima) causa veritatis, simplex exemplar, sed & ἀῤῥενοδύλης sive ἀνδρόγυνος, hermaphroditus, quoniam ipsa sibi produxit ex se binarium, sive alterum principium λόγον, νοῦν, δυάδα (quocunque enim nomine insignias Platonico vel Pythagorico, perinde est) ex quorum connubio deinde reliqui numeri, reliquæ ideæ, reliqua principia intellectualia emanatione intellectuali originem substantiamque acceperint. Hæc si attente teneamus, facile intelligere licebit, quid sibi voluerint, non Pythagoras solum, sed & omnes fere gentiles theologi, Deum facientes ἀνδρόγυνον, nempe cuncta intelli-

intelligibilia & ſpiritualia ex Deo primo & ſecundo, id eſt, Deo ex Deo progenito emanaſſe. De qua re multa dicenda eſſent, niſi ab hoc noſtro inſtituto remotiora aliam tractationem requirerent; videre interim licet, quos in *Hiſt. de ideis Sect. II. §. 2. pag. 186. ſeq.* laudabimus, quibus adde ſis SOVVERAIN. *Platon. det. P. I. c. 8. pag. 85.* & S. Rev. JO. CHR. WOLFIVM *de Manich. ante Manich. p. 117.* Pythagoram vero unitatem dixiſſe marem & fœminam, nubes teſtium evincit; vid. NICOMACH. *l. c.* MACROB. *l. c.* THEON. SMYRN. *Mathem. Pl. c. 5.* pluresque alii. Scilicet aliter dici unitas non poterat, cum in ſe contineret, & parturiret quoque ex ſe principium illud, ex quo reliqua principia ſunt omnia. Fruſtra itaque nobis eſſe videntur, qui hanc appellationem inde ortam credunt, quod Deo ſummo materiam coæternam & independentem, tanquam principium abſolute primum adjunxerit Pythagoras, cuncta ex duplici coexiſtente principio facta eſſe, aſſerens. Omnia enim, ut vidimus ad τὰ νοητὰ referuntur, materia vero, quatenus Deo opponitur, nulli philoſopho ex Deo, nec Pythagoræ, niſi eo ſenſu, omnia principio fuiſſe unum,

quo tamen admiſſo, materia Deo opponi non poteſt. Videlicet decepit multos ex veteribus quoque ambiguitas verborum Pythagoræ de hac re, videndos apud Cel. WOLFIVM *l. c.* qui multa eruditiſſime cumulat. Sed de hac re alio loco. Quemadmodum vero eadem gaudent origine Pythagoræ numeri & Platonis ideæ, ita eadem quoque ſuperbiunt dignitate, florentque officio, ut ita dicamus. Vtrique enim philoſopho principia ſunt rerum ſenſibilium & ſeorſim numero exiſtentium. Res ex dictis manifeſta prolixa probatione non eget, videndus vero, qui multis eam expoſuit SEXTVS EMPIRICVS *adv. Mathem. l. IX. p. 422.* Paucis egregie PHOTIVS in *judiciis de theologum. arithmet. Nicomachi:* ἵνα τοὺς ἀριθμοὺς θεοποιήσῃ, καὶ τῶν ὄντων τῆς οὐσιώσεως αἰτίας ἀναπλάσῃ, ἀφ' ἑκάστης τῶν εἰρημένων ἐπιστημῶν ἔνιά τινα τῶν θεωρημάτων τῇ πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς ἐνυφαίνει θεοπλαστίᾳ, *ut e numeris Deos efficiat, eosdemque omnis eſſentiæ rerum ſubſiſtentium auctores ac cauſas effingat, e ſingulis jam nominatis diſciplinis theoremata quædam huic Deorum effictioni intertexit.* Nec minus clare SIMPLICIVS *ad Phyſ. l. I.* οἱ Πυθαγόρειοι τοὺς ἀπὸ μονάδος ἄχρι δεκάδος ἀριθμοὺς ἀρχὰς ἔλεγον τῶν πάντων,

Pytha-

Pythagorei numeros ab unitate uſque ad denarium rerum omnium principia eſſe dicebant, conf. PHILOSOPHVM. *Origenis c. I. p. 31.* PORPHYR. *de vita Pyth. p. 33.* Cum vero iſta principia divinam originem habeant, & divina principia ſint, recte quoque τῷ ἀριθμῷ τὴν ὡρισμένην οὐσίαν τῶν θεῶν, *definitam numero eſſentiam Deorum*, ut emendat LVD. KVSTERVS *ad h. l.* id eſt numero conſtare eſſentiam divinam dixit JAMBLICH. *cap. 28. n. 147. pag. 124.* Quemadmodum & Plato eadem ratione ductus ideas inter divina retulit, uti monitum *in Hiſt. de ideis Sect. I. §. 6. p. 90. ſeqq.*

§. XIII.

Vidimus hactenus numeros Pythagoræ in ſe, eosque ſatis accurate cum ideis Platonis convenire deprehendimus, quod ſi jam eos ratione hominis, cui objectum ſapientiæ, immo, ſi illos audias, omnis felicitatis conſtituunt, conſideres, eandem iterum inter Pythagoram & Platonem obſervabis harmoniam. Eandem enim ſententiam ſupponit uterque, eadem chorda oberrat, eosdem, ſi verum fatendum eſt, fovet errores. Conſtituta enim ſemel ſpiritualium rerum natura, non potuit

tuit non animum ex divina mente carptum dicere Pythagoras, ut de Platone quoque probatum dedimus *l. c. Sect. I. cap. 6, pag. 95. seqq.* quippe ex nihilo nihil fieri posse credebat, & materiæ quoque spiritualem animæ naturam, & immortalitatem, quam a Pherecyde magistro didicerat docueratque, ut est apud LAERT. *L. VIII. s. 27.* & CICERON. *Tusc. Qq. l. I.* refragari cernebat. Hinc Deus animæ origo, de qua *Oracula v. 215. seqq.*

Χρή σε σπεύδειν πρὸς τὸ φάος καὶ Πατρὸς αὐγὰς
Ἔνδεν ἐπέμφθη σοι ψυχή, πολὺν ἑσσαμένη νοῦν,
Ταῦτα πατὴρ ἐνόησε, βροτὸς δὲ οἱ ἐψύχετο.

Oportet te festinare ad lucem & patris radios,
Vnde missa est tibi anima multam induta mentem,
Hæc pater cogitavit, mortalisque ei animatus.

Et hæc causa quoque est, cur Pythagoras animam, quam ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινοῦντα, *nume-*

numerum se ipsum moventem vocat apud PLVTARCH. *de plac. phil. libr. IV. cap. 2.* dixerit ἀπόσπασμα τοῦ αἰθέρος, *avulsionem ætheris*, notante LAERT. *l. VIII. s. 28.* scilicet immortalis & divini, sive Dei ipsius; non enim alium agnovit Deum, licet eum a materia crassiore separaret. Quod clarius expressit PLVT. *l. c. c. 7.* Πυθαγόρας, Πλάτων ἄφθαρτον λέγουσιν εἶναι τὴν ψυχὴν, ἐξιοῦσαν γὰρ εἰς τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν ἀναχωρεῖν εἰς τὸ ὁμογενές. *Pythagoras & Plato incorruptibilem animam esse dicunt, decedentem enim in universi animam secedere, ad id quod ejusdem generis & naturæ est.* Omnium clarissime CICERO *de nat. Deor. libr. I. Pythagoras, qui Deum censuit animum esse, per naturam rerum omnium intentum & commeantem ex quo animi nostri carperentur, non vidit distractione humanorum animorum discerpi & dilacerari Deum.* Quæ quoque repetit *de Seneᶝt. c. 21.* Sic & alii, quos tamen in re nota non adducimus, ne simus nimii. Cave tamen hic νοῦν & ψυχὴν confundas; ista enim, quam ex Plutarcho adduximus, definitione animæ, mentem Pythagoras definivit, Plutarcho ipso interprete, quam ab extrinseco animæ siderali inseri dicebat, vid. STOBAEVS *Ecl. Phys.* idque θείᾳ μοίρᾳ, *divina*

divina participatione, id eſt, tanquam pars Dei, ut CLEM. ALEXANDR. *l. V. Stromat.* De iſta itaque mente, quam immortalem numerum ex ejus ſententia non incommode vocaveris, intelligendus philoſophus Samius, quando ait, eam numeros in ſe continere, ut ſecundum Platonem ideas. Quaternione enim, ſi Pythagoreos audias, mentes conſtant, ex eaque omnes ſcientiæ proficiſcuntur, quod qua ratione intelligendum ſit, apud PLVTARCH. *de placit. philoſ. l. III.* pluribus videndum, licet non negemus, Pythagoreos, & qui ipſorum ſententiam referunt, in eo explicando, quomodo numeri inſint animæ, admodum fluctuare, & eſſe incertiſſimos, qui ſcilicet ipſi, quid dicant, non ſatis intellexerunt, quod eorum inter ſe placita conferenti mox patebit, ſi vel unum Plutarchum cum *Anonymo auctore vitæ Pythagoræ* apud PHOTIVM *cod. 259.* quem HOLSTENIVS quoque *Porphyrio* adjunxit *p. 59.* & quæ ibi de cognitionis animæ humanæ modo dicuntur, comparet. Quis enim certi quid in ejusmodi ſomniis expectabit? Hanc animam, ſive mentem potius, a Deo profectam corpori inditam, venis & arteriis corporis tanquam vinculis concludi

cludi & detineri, ante Platonem quoque asseruit Pythagoras, cui animæ e cœlo exclusæ & delapsæ creditæ sunt, si HIERON. *in quæst. ad Hebid. 9. 10.* fides est, conspirante tota philosophiæ Pythagoreæ natura & constitutione. Clare id LAERT. *l. VIII. sect. 31.* δεσμὰ εἶναι τῆς ψυχῆς τὰς φλέβας, καὶ τὰς ἀρτηρίας καὶ τὰ νεῦρα, *vincula animæ esse venas & arterias & nervos.* Quod quidem de anima siderali, non de mente intelligendum esse primo intuitu videtur, saltem, quæ de immissione ejus & exitu apud hunc auctorem dicuntur, ita explicari commode possunt; de ipso tamen νῷ sive mente intelligenda esse, finis Pythagoreæ philosophiæ postulat, qui perinde ut Platonicæ, est, liberatio mentis a corporis vinculis. Ita enim JAMBLICHIVS *libr. II. cap. 13.* Φιλοσοφία ἀπαλλαγὴν τῶν ἀνθρωπίνων δεσμῶν παρέχει καὶ λύσιν τῆς γενέσεως, καὶ περιαγωγὴν ἐπὶ τὸ ὄν, καὶ γνῶσιν τῆς ὄντως ἀληθείας, καὶ κάθαρσιν ταῖς ψυχαῖς, *philosophia continet solutionem a cingulis humanis, & liberationem a natura conatis, & conversionem ad id, quod est, & notitiam rerum veritatis & purgationem animæ.* Sic eodem loco liberari corpus dicit ab amentia corporis, & purgationem in eo consistere, ut separe-

paretur quam maxime animus a corpore, liberque fiat ab eo velut ex vinculis. Quæ liberatio a corpore celebratiſſima his hominibus mors eſt philoſophica. Eadem habet HIEROCLES *ad Carm. aur. init.* qui finem philoſophiæ dicit κάθαρσιν ἀπὸ τῆς ὑλικῆς ἀλογίας καὶ τοῦ θνητοειδοῦς σώματος, *purgationem ab irrationabilitate materiæ, & mortali corpore*, PORPHYRIVS item non minus luculenter *de vita Pyth. p. 31.* Φιλοσοφίαν ἐφιλοσόφησεν, ἧ ὁ σκοπὸς, ῥύσασθαι καὶ διελευθερῶσαι τῶν τοιούτων εἱργμῶν καὶ συνδέσμων τὸν καταπεχωρισμένον ἡμῖν νοῦν, *philoſophiam profitebatur, cujus ſcopus erat, inſitam nobis mentem ex hujusmodi impedimentis atque vinculis eruere atque in libertatem vindicare.* Quæ omnia, ut de fine intermedio, cum ultimo, de quo paulo poſt dicemus, non confundendo, intelligenda ſunt, ita quid de vinculis mentis corporeis ejusque liberatione Pythagorei docuerint, ſatis indicant. Ex quibus lux affulget iis, quæ JAMBLICH. *de vita Pyth. c. 28. n. 153.* habet: λέγει δὲ καὶ μὴ τίκτειν ἐν ἱερῷ, οὐ γὰρ εἶναι ὅσιον ἐν ἱερῷ καταδεῖσθαι, τὸ θεῖον τῆς ψυχῆς εἰς τὸ σῶμα, *in templo dixit, pariendum non eſſe, fas enim non eſſe ut in loco ſacro divina anima corpori alligetur.* Liberatam vero philoſophiæ munere

men-

mentem ad cognitionem vere entium, τῶν νοητῶν, quæ per numeros intelligi, ſatis jam monuimus, duci, una cum Platone tota Pythagoreorum ſecta conſtantiſſime aſſeruit, quorum teſtimonia abunde ſatis collegit JO. SCHEFFER. *de nat. & conſtit. phil. Ital. c. VIII. p. 56. ſeqq.* qui nobis otium in hac re fecit, unicum itaque teſtimonium in rem præſentem vocamus, quod nobis ante oculos, PORPHYRII *l. c.* πρῶτον μὲν παιδαγωγῶν ἑαυτὸν ἠρέμα πρὸς τὴν τῶν ἀϊδίων καὶ ὁμοφύλων, αὐτῶν, ἀσωμάτων, ἀεὶ καὶ κατὰ ταυτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων θέαν, *principio quidem ſemet ipſum ſenſim ad rerum æternarum, ejusdemque generis & incorporearum, perpetuo ſecundum idem atque eodem modo ſe habentium contemplationem aſſuefaciens.*

§. XIV.

Ex dictis haud obſcure ſequitur, id quod Pythagoras & ſequaces toties inculcarunt, objectum philoſophiæ eſſe numerum, cum objecto philoſophiæ Platonicæ, quod idea eſt, amice conſpirans. Cum enim, ut modo diximus, philoſophiæ munus ſit, animum a corporis vinculis & materiæ catenis liberatum ad notitiam & intuitionem, ut ita dicam, en-

tium proprie talium, ad veritatem simplicem, ad substantiarum intellectualium contemplationem puram & spiritualem ducere, quæ voces omnes numeris quoque conveniunt, ut ex dictis liquere putamus, numeri certe totam philosophiam occupant. In quo præter alios testem habemus eundem, quem supra, PORPHYR. *l. c. pag. 32.* mathematicas scientias & speculationes ideo adhibitas dicentem, ἵνα προγυμνάσῃ κατὰ βραχὺ πρὸς τὰ ὄντως ὄντα ἀπὸ τῶν μηδέποτε κατὰ ταυτὰ καὶ ὡσαύτως ἐν ταυτῷ μηδ' ἐφοσονοῦν διαμενούντων σωματικῶν τὰ τῆς ψυχῆς ὄμματα, μετὰ τεχνικῆς ἀγογῆς εἰς τὴν ἔφεσιν τῶν τρόφων προσάγων, δι ὧν ἀντεισάγων τὴν τῶν ὄντως ὄντων θέαν, μακαρίους ἀπετέλει, *ut iis, velut præexercitationibus paulatim utatur ad contemplationem eorum, quæ vere existunt, artificiosa quadam ratione mentis oculos a rebus corporeis nunquam secundum idem atque eodem modo in uno eodemque statu vel tantillulum permanentibus ad alimentorum desiderium adducens, quorum ope contemplationem eorum, quæ vere existunt, introducendo, homines beatos reddebat.* In quibus verbis, quod de alimentis dicitur, lucem mutuat ex iis, quæ *Hist. de ideis Sect. I. §. 6. p. 93. seqq.* diximus, ideas esse pabulum anima-

rum

rum ſapientium, nempe quia earum contemplatione tanquam ambroſia & nectare nutriuntur & ſuſtentantur. Idem enim traditum de Pythagora quoque, de quo Damaſcenus, cujus ex Iſidoro verba refert PHOTIVS *cod.* 242. Τῶν μὲν παλαιότατα φιλοσοφάντων Πυθαγόραν καὶ πλάτωνα δοιάζει, καὶ τῶν ἐπτερωμένων ἐκείνων ψυχῶν εἶναι, αἱ εἰς τὸν ἐπουράνιον τόπον, εἰς τὸ πεδίον τῆς ἀληθείας, εἰς τὸν λειμῶνα τῶν θεῶν νέμονται εἰδεῶν. *Antiquiſſimos philoſophos Pythagoram & Platonem, ut Deos coluit, & eorum animas alatas dixit, quas in locum ſupracœleſtem inque campum veritatis & pratum elevatas divinis putavit ideis paſci.* Sed hoc obiter. Ad hunc vero ſcopum numeros ſcientificos adhibebat Pythagoras, iis quaſi Symbolis uſus ad numerorum intellectualium naturam & rationes explicandas. Cujus teſtem Porphyrius laudato loco adducit MODERATVM GADITANVM *de Pythagor. placitis*, (de quo videſis JO. JONSIVM *de Scriptor. hiſtor. philoſ. l. III. c. 5. p. 229.*) qui ait: μὴ δυνάμενοι τὰ πρῶτα εἴδη καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς σαφῶς τῷ λόγῳ παραδοῦναι, διάτε τὸ δυσπερινόητον αὐτῶν καὶ δυσέξοιστον, παρεγένοντο ἐπὶ τοὺς ἀριθμοὺς, εὐσήμου διδασκαλείας χάριν, μιμησάμενοι τοὺς γεωμέτρας καὶ τοὺς γραμματιστάς. *Cum pri-*

mas formas primaque principia oratione perſpicue explicari nequirent, quod & intellectu & prolatu difficillima ſint, ad numeros manifeſtioris doctrinæ cauſa confugerunt, geometras & literatores imitati. Cauſa igitur eſt in propatulo, cur Jamblicho aliisque hæc doctrina dicatur θεολογία κατ᾽ ἀριθμῶν *theologia in numeris*, vel ut *Anonymus* librum ſuum inſcripſit, θεολογούμενα τῆς ἀριθμητικῆς, quia per numeros res divinas explicabant. Eædem vero cauſæ quoque allegandæ ſunt, cur matheſis Pythagoræ dicatur eminiſcentia, ut Platoni de Dialectica ſua viſum eſt, vid. *Hiſt. de ideis p. 100. ſeqq.* Ita enim eam dictam voluit philoſophus monente PROCLO *in Euclid. l. I. p. 13.* quia non intrinſecus adveniat animæ, quemadmodum adveniunt imagines ab objectis ſenſuum in facultate imaginatrice formatæ. Cum enim mens, quæ ipſa quidem eſt numerus, numeros omnes in ſe habeat, & ab univerſo, in quo ſunt rationes numerorum ſeminales, participet, liberata a corporis vinculis ſibique reſtituta, & in domeſticas quaſi admiſſa ſedes, eorum reminiſcitur, quorum antea jam fuit conſcia, cum, ut Proclus ait, *in ſe ipſa ſita habeat multitudinis & magnitudinis*

tudinis principia, &c, quæ ipſa Pythagoreorum ſententia eſt apud PORPHYR. *l. c. p. 31.* quem exſcripſit, ut ſæpius JAMBLICH. *de vita Pyth. c. 32. n. 228. pag. 184.* πανθ' ὁρᾷ καὶ παντ' ἀκούει, *omnia videat & omnia audiat*, quod Epicharmi dictum fuit, teſte Plutarcho, Maximo Tyrio, Tzeze aliisque apud KVSTERVM *ad l. c.* Jamblichi.

§. XV.

Confectis his, reliqua quæ de hoc argumento dicenda ſuperſunt, quæque harmoniam inter Pythagoræ numeros & Platonis ideas evincunt, hasque ex iſtis ortas eſſe docent, facili expediemus negotio. Idem ſcilicet Pythagoræ & Platoni ultimus philoſophiæ finis, eadem ad eum conſequendum propoſita & commendata media. Finis haud alius, quam ut per cognitionem numerorum, aut, ſi mavis, entium vere talium mentes ad intuitivam tandem promotæ cognitionem Deo fiant ſimiles, immo ipſi Dii. Non obſcure ipſum CARM. AVR. *in fine*;

Ἢν δ' ἀπολείψας σῶμα εἰς αἰθέρ' ἐλεύθερον ἔλθῃς
Ἔσσεαι ἀθάνατος θεὸς, ἄμβροτος οὐκ ἔτι θνητός.

Sic ubi deposito conscendes corpore cœlum
Immortalis eris divus, semperque beatus.

Clarius HIEROCLES ad *h. l.* de istis carminibus: πρὸς τὴν θείαν ὁμοίωσιν ἀνάγει, καὶ τῆς Πυθαγορικῆς φιλοσοφίας τὸν θελειότατον σκοπὸν ἐκκαλύπτει, *ad divinam similitudinem ducunt, Pythagoricæque philosophiæ perfectissimum finem ostendunt*, quæ & passim inculcat, ut & Pythagoreorum alii longo agmine videndi apud SCHEFFERVM *libro sæpius laudato cap. VI. p. 43. seqq.* Hinc apposite ex scholæ suæ sententia olim Empedocles apud LAERT. *l. VIII. §. 66.*

Χαίρετ', ἐγὼ δ' ὑμῖν θεὸς ἄμβροτος, οὐκ ἔτι θνητὸς
Πωλεῦμαι.

Salvete, ego vobis Deus immortalis haud amplius mortalis
Versor.

Quæ recte quidem ex parte ita explicuit SEXTVS EMPIR. *adv. Mathem. pag. 60.*

Ὁ Ἐμ-

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς θεὸν ἑαυτὸν προσηγόρευσεν, ἐπὶ μόνος καθαρὸν ἀπὸ κακίας τηρήσας τὸν νοῦν, καὶ ἀνεπιθόλωτον, τῷ ἐν αὐτῷ Θεῷ τὸν ἐκτὸς κατείληφεν. *Empedocles ſeipſum appellavit Deum, quoniam cum ſolus conſervaſſet mentem a vitio puram & inperturbatam, eo qui in ſe erat Deo, Deum, qui erat intrinſecus, comprehendit.* Eſt enim Pythagoreis, ut Platonicis, Stoicis aliisque mens pars Dei; ſed ex verbis aurei carminis manifeſtum, Empedoclem ad finem ultimum philoſophiæ reſpexiſſe, quem ſe fuiſſe conſecutum exiſtimavit, recte ideo arrogantiæ accuſatur, cum humanam conditionem longe ſuperet. Unde Plato cui & ipſi hic finis placuit, magis ſobrius addidit, κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ, *quantum licet homini*, ut pluribus probat SCHEFFER. *l. c. pag. 42. ſeq.* Tandem & media eluctandi e corporis vinculis, & aſcendendi ad conſummatiſſimam iſtam felicitatem Pythagoræ & Platoni eadem ſunt, ſcilicet purgatio a corporis ſordibus, converſio mentis in ſe ejusque aſcenſus, de quibus toties actum a multis, ut Iliada poſt Homerum ſcribere nefas ſit. In primis vero numerorum exacta cognitio & ſtudium, cujus amore propter excellentiſſimum hunc finem adeo captus fuit Pythagoras, ut

in numerorum ſcientia omnem ſapientiam poſuerit, haud aliter ut Plato in idearum cognitione, vid. *Hiſt. de ideis p. 120. ſeqq.* Teſtis LAERTIVS *l. VIII. ſ. 8.* μάλιστα σχολάσαι τὸν Πυθαγόραν περὶ τὸ ἀριθμητικὸν εἶδος, *maxime vacaſſe Pythagoram circa ſpeciem geometriæ, arithmeticam*, dixiſſeque fertur, hominum ſapientiſſimum fuiſſe, qui numeros inveniſſet, poſt illum, qui rebus nomina impoſuiſſet apud AELIAN. *var. hiſt. l. IV. c. 17.* conf. MENAG. *ad l. c. Laërt. p. 356.* His adde STOBAEVM *Eccl. Phyſ. c. 2.* τὴν περὶ τοὺς ἀριθμοὺς πραγματείαν μάλιστα πάντων τιμῆσαι δοκεῖ Πυθαγόρας, *Pythagoras ſtudium numerorii maxime omnium honoraviſſe videtur:* conf. PROCLVS *in Theol. Plat. l. I. c. 4.* & THEODORET. *Therapeut. XI. p. 152.* ὁ πολυθρύλλητος Πυθαγόρας τὴν τελειοτάτην τῶν ἀριθμῶν ἐπιστήμεν ἔσχατον ὑπελάμβανεν ἀγαθόν. *Celeberrimus Pythagoras ſummum hominis bonum in exactiſſima numerorum ſcientia poſitum eſſe exiſtimat.* Plures tacemus.

§. XVI.

Perſpeximus itaque, quantum per Cimmerias quaſi, quibus Pythagoreæ philoſophiæ hiſtoria ſepta eſt, obſcuritatis tenebras

nebras licuit, originem, fontes, naturamque numerorum ex mente ſcholæ Italicæ, & iisdem illos inædificaſſe fundamentis, eadem definiviſſe ratione, eodem tractaviſſe modo, eidem applicuiſſe ſcopo, quibus ideas ſuas inædificavit, definivit, tractavit & applicuit Plato, luculentis veterum probavimus teſtimoniis. Admiſſo itaque, quod initio evictum dedimus, quod multa philoſophiæ ſuæ capita ex Pythagoræ ſchola hauſerit Plato, quis porro negaverit, philoſophum hunc τῶν ὄντων quoque καὶ τῶν νοητῶν, quæ per numeros explicabat Pythagoras, doctrinam ex Italica ſchola in Academiam ſuam tranſtuliſſe, novoque idearum nomine, nova tractatione, magisque perſpicua luce donaſſe, mutatis iis, quæ vel abſurda ipſi videbantur, vel cum reliquis quas adoptavit doctrinis non cohærere poſſe autumabat? Multa enim in hac de rerum principiis per numeros expreſſis doctrina ἀσύστατα & ἀπροσδιόνυσα, longe plura δυσνόητα & inextricabilia eſſe, quis negare audeat? Non expectabis itaque, LECTOR BENEVOLE, ut ſingulorum numerorum rationes & ſignificationes Tibi pandamus luculentas. Quamvis enim multo labore, ea quæ de numeris dixere veteres,

collegerit MEVRSIVS, nihil tamen in iſtis niſi obſcuritatem deprehendimus ineluctabilem, lubentesque fatemur, nihil inde certi & perſpicui nos potuiſſe haurire, nec iſta nos myſteria aſſequi. Tu ſi igitur profundius in hæc ſacra penetras invidere noli, &

Si quid noviſti rectius iſtis
Candidus imperti, ſi non, his utere mecum.

TANTVM!

IV.

IV.

IRENÆO BIBLIOPHILO

VIRO OPTIMO ATQUE ERUDITISSIMO

S. P. D.

JO. GEORGIUS SCHELHORNIUS.

DUdum Tibi me majorem in modum devinxiſti, Virorum Optime, qui non olim modo, cum prima imbecillitatis meæ tentamina in Bibliotheca Bremenſi & Miſcellaneis Lipſienſibus publice exhiberem, literis humaniſſime ſcriptis me ad plura audenda amice non minus quam graviter excitaviſti, verum etiam poſthac conatus hosce meos literarios calculo Tuo probans trepidantius ac timidius agentem ſuaviter erexiſti, transmiſſa ſimul egregia illa obſervatione, quæ ſecundum hujus opellæ faſciculum exornat. Te inſuper paratium amicitiæ, auro contra mihi caræ, plurimique merito æſtimandæ, Celeberrimi Heumanni, auſpicati ad noſtri ſæculi decus

decus nominis, gratus agnoſco. Quum enim e qualicunque meo ad typographicos Maittairii Annales ſupplemento, Petri Aponenſis Conciliatorem, rariſſime alias obvium, in Bibliotheca noſtra publica adſervari, animadvertiſſes, ejusque uberiorem notitiam ab illo deſiderari noſſes, me, ut operis illius recenſionem conficerem, deinde Actis ejus Philoſoph. inſertam, monuiſti, atque ſic viam ad benevolentiam tanti Viri mihi conciliandam pandiſti pariter, ac præviis Tuis litteris feliciter muniiſti. Multum igitur Tibi debens, pridem quæſivi occaſionem, qua publice, haud in immemorem cecidiſſe illa Tui amoris ac favoris τεκμήρια, teſtari poſſem, hancque avidis arripui manibus. Cognitum nempe habeo, perjucundum Tibi eſſe, ſi monumenta, quæ publico nomine (Tua verba agnoſcis, Vir Eruditiſſime) cenſentur, & vel civilis, vel eccleſiaſticæ hiſtoricæ capita illuſtrant, oculis hominum ſubducta in lucem conſpectumque proferantur: atque ita ejus generis quoddam Nomini Tuo deſideratiſſimo dicare decrevi, nullus dubitans, fore, ut eadem iſtud mente, qua olim Anglorum de concilio Mantuam indicto, ſed non indicato loco dein ad Cal. Nov. prorogato decla-

declarationem, a me Theodoro Hasæo Ιω πανυ subministratam, & ab ipso Bibliothecæ Bremens. Class. V. p. 508. sqq. insertam, accipias. Felicem me, cui illa de publico pro virium modulo bene merendi voluntas tam prospere cessit, ut ea eximias observationes, copiosæ lectionis, limati judicii nec proletariæ eruditionis testes in eadem Bibliotheca (†) extantes, Tibi elicuerim: feliciorem vero, si hisce Te ad alia in hujus opusculi ornamentum mecum communicanda permovero. En ergo Tibi Bullam prorogationis Concilii, Mantuam prius indicti, quæ illi Anglorum declarationi ansam præbuit. Ea nuperrime bonis avibus cum aliis hujusmodi in manus incidit meas, in Germania, uti videtur, eo ipso, quo primum prodiit, anno cum præfatione ac notatiunculis, aculeatis satis, in margine adjectis recusa. Titulo additum est hoc Pasquilli carmen in Paulum III. Papam, fugitivum a facie Concilii Mantuani:

Quid

(†) Class. VIII. p. 164. sqq.

Quid est tibi, Papa, quod Concilium fugisti?
Et vos Cardinales, quia conversi estis retrorsum?
A facie reformationis mota est curia,
A facie reformationis veræ:
Quæ converteret Papam in pauperem Plebanum,
Et Cardinales in miseros Capellanos.

Sed ad rem.

S. D. N. Pauli, divina providentia Papæ tert. Bulla prorogationis sacrosancti generalis Concilii.

„*In Nomine Domini Amen.*

„NOverint universi hoc præsens pu-
„blicum transsumptum inspecturi,
„quod nos Jacobus Puteus, J. U. D. Ca-
„nonicus Sabinensis, Reverendissimi Do-
„mini, Domini Curiæ Causarum Ca-
„meræ Apostolicæ generalis Auditoris,
„Romanæque Curiæ Judicis ordinarii lo-
„cum tenens, habuimus, vidimus, & di-
„ligenter suspeximus Sanctissimi in Chri-
„sto Patris & Domini nostri, Domini
„Pauli

Pauli divina providentia Papæ tertii li-„ teras ejus vera Bulla plumbea cum cor-„ dulis fericeis rubei croceique coloris„ more Romanæ curiæ impendentibus„ bullatas, & omnimoda fuſpitione caren-„ tes. Quarum quidem literarum tenor„ continentia erat iſta:„

PAULUS„

Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei,„ ad futuram rei memoriam.„

DEcet Romanum Pontificem pro pa-„ ſtorali ſuo officio, non ſolum jam„ orta in grege ovium ſibi commiſſarum„ ſcandala auferre, & ne oriantur procu-„ rare, verum etiam quantum cum Deo„ poteſt, earum commodis providere.„ Superiore itaque anno, deſiderantes his„ malis & calamitatibus, quibus Chriſtia-„ na multipliciter laborat Eccleſia, pro„ officio noſtro ſuccurrere, veſtigiis ma-„ jorum noſtrorum, qui ſalutare reme-„ dium in ſimilibus caſibus univerſalis„ Concilii celebrationem experti fuerant,„ inhærendo. De venerabilium fratrum„ noſtrorum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ„ Cardinalium conſilio & aſſenſu œcume-„ nicum„

„nicum ſeu univerſale Concilium, in ci-
„vitate Mantuæ præſenti anno die XXIII.
„menſis Maji proxime futuri inchoan-
„dum, indiximus univerſis & ſingulis ve-
„nerabilibus fratribus noſtris, Patriarchis,
„Archiepiſcopis, Epiſcopis, & dilectis fi-
„liis Abbatibus & cæteris Eccleſiarum &
„Monaſteriorum Prælatis ubique terra-
„rum conſtitutis, mandantes, quatenus
„perſonaliter, Chriſtianos vero Principes
„& alios, qui de jure & conſuetudine in
„hujusmodi Concilio intereſſe debent,
„exhortantes ubi pro pace, ſalute & aug-
„mento Eccleſiæ Dei & ipſi perſonaliter
„(ſi poſſent), ſeu minus, per ſolennes O-
„ratores ſuos congruo tempore, dicto
„ſacro Concilio in civitate Mantuæ, ut
„præfertur, celebrando deberent inter-
„eſſe, prout in aliis literis noſtris, quas
„tum Romæ in locis ſolitis, tum per li-
„teras & nuncios noſtros ad hoc deſtina-
„tos, in omnibus Chriſtianitatis partibus
„publicari fecimus, plenius continetur.

„Cum autem nuper dicti Concilii in-
„choandi tempore appropinquante, dile-
„ctum filium, nobilem virum Fridericum
„Ducem Mantuæ, quem promptiſſimum
„in hoc futurum ſperabamus, ut civita-
„tem prædictam in hoſpitiis, victualiis &

„aliis

aliis rebus necessariis pararet & dispone-„ ret, requisissemus, ipse Dux nobis super„ hoc respondens, non parvam huic ne-„ gotio intulit difficultatem, asserens mi-„ litare præsidium & pro eo nutriendo sti-„ pendium, pro nostra & aliorum venien-„ tium ad Concilium suæque civitatis (ut„ dicebat) securitate sibi necessarium esse.„ Quam quidem objectam tam sancto o-„ peri difficultatem, licet difficillimum &„ fere impossibile nobis fuisset, hoc tem-„ pore, quo præter alias nostras & Apo-„ stolicæ sedis longe solito graviores im-„ pensas, tunc cum perfidissimus fidei no-„ stræ hostis universum Christianum im-„ perium occupare molitur, etiam littora„ & urbes status nostri ab utroque Italico„ mari defendere cogimur, pecunias a-„ lio divertere, tamen omnino superare„ conati fuissemus, nisi rem incongruam„ & mali exempli judicavissemus armatum„ Concilium celebrare.„

Eidem itaque Duci statim rescripsi-„ mus, ad tam sanctum opus peragendum,„ nec nobis nec aliis illuc conventuris a-„ liquid timendum esse, minimeque æ-„ quum fore, ibi arma conspici, ubi libera„ omnium suffragia esse deberent. Ideo-„ que nihil aliud esse jam petere, quod pe-„

„ tebat, quam civitatem prædictam ma-
„ nifeste denegare. Cum autem nos mul-
„ tis etiam aliis rationibus suspitionem hu-
„ jusmodi ab ejus animo tollere conati
„ fuerimus, idque non semel tantum, sed
„ pluries frustra contenderimus, coacti
„ fuimus de loci mutatione, & ut matu-
„ rius id facere possimus de Concilii ce-
„ lebratione ad aliquod tempus proro-
„ ganda cogitare.

„ Quod quidem tum ex eo, quia rem
„ tam salutarem, & tam Christianitati ne-
„ cessariam accelerare potius, quam dif-
„ ferre voluissemus, tum etiam quod ve-
„ rebamur (prout veremur) aliquos ex
„ conventuris nostræ indictioni confisos,
„ iter aggredi cœpisse, & suo cum incom-
„ modo & nostra molestia, vel progressu-
„ ros, unde jam exclusi sunt, vel tanto iti-
„ nere frustra suscepto in suam patriam
„ redituros, certe molestissimum nobis
„ fuit. Quando autem aliena, non nostra
„ culpa ad hoc deventum est, æquiore a-
„ nimo id ferimus. Ut igitur quam ci-
„ tius eam, quæ ex inopinato hujus rei
„ eventu in ipsorum conventurorum men-
„ tibus forsan oriri posset, perturbationem
„ tollamus, ac eorum incommodis (ut
„ fieri potest) occurramus, de præfato-
„ rum

rum Cardinalium consilio & assensu, „
tempus celebrandi hujusmodi ad Ka- „
lend. Novembr. *(a)* proxime futuri pro- „
rogandum duximus, prout prorogamus, „
alterius non minus commodi & idonei „
loci electionem, interim per nos facien- „
dam, ad eorum, ad quos spectat, vo- „
tum, quam citius fieri poterit, deducturi. „

Nulli ergo omnino hominum liceat „
hanc paginam nostræ prorogationis in- „
fringere, vel ei ausu temerario contra- „
ire. Si quis autem hoc attemptare præ- „
sumpserit, indignationem omnipotentis „
Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apo- „
stolorum ejus se noverit incursurum. „

Datum Romæ apud sanctum Pe- „
trum, Anno incarnationis Dominicæ „
1537. duodecimo Kalend. Maji, Ponti- „
ficatus nostri anno tertio. „

BLOSVS.
B. MOTTA.

(*a*) In margine hæc notula comparet: *i. e. ad Calendas Græcas. Et locus maneat in reservatione pectorali, mentali, nunquam nominabili.*

„Quibus quidem literis Apoſtolicis „diligenter inſpectis, per Notarium pu„blicum infra ſcriptum ipſas exemplari „mandavimus & transſumi, ac in publi„cam formam redigi. Decernentes & „volentes, ut huic transſumpto publico „ſive exemplo, plena fides deinceps ad„hibeatur, ubilibet in locis omnibus & „ſingulis, quibus fuerit opportunum, „ipſumque transſumptum fidem faciat & „illi ſtetur, ac ſi originales ipſæ literæ „apparerent. Quibus omnibus & ſingu„lis autoritatem noſtram ordinariam in„terpoſuimus, & decretum, & ad am„pliorem evidentiam præmiſſorum ſigil„lum prælibati reverendiſſ. Domini Au„ditoris, quo utimur, duximus apponen„dum.

„Actum & datum Romæ in domo „prælibati Domini Auditoris, in qua jura „reddi ſolent, hora veſperarum & audien„tiæ cauſarum conſueta, ibidem ad jura „reddendum in loco noſtro ſolito pro tri„bunali noſtro ſedentes. Sub anno a „nativitate Domini Milleſimo Quingen„teſimo Trigeſimo ſeptimo, indictione de„cima, die vero Mercurii, ſexta decima „menſis Maji, Pontificatus præfati San„ctiſſ. Domini noſtri anno tertio, præſen„tibus

tibus ibidem discretis viris, Magistris, „
Philippo de Quinteliis, & Jacobo Apo- „
cello, dictæ Curiæ causarum Cameræ „
Apostolicæ Notariis testibus ad præmis- „
sa vocatis atque rogatis. „

Et quia ego Johannes Jacobus Buc- „
ca, Cur. caus. Cameræ Apostolicæ No- „
tarius, exhibitioni, præsentationi, auscul- „
tationi, & transsumptioni, suprascript. „
literarum, ac omnibus & singulis præ- „
missis præsens fui, eaque fieri vidi, & „
audivi, supra scriptum transsumptum „
instrumentum, alterius manuscriptum „
exinde publicavi in fidem præmissorum „
omnium. „

Johannes Jacob. Bucca. „
Notarius qui supra scripsit. „

Habes itaque, Bibliophile Præstantissime, Romani Præsulis decretum, quod Anglos ad declarationem illam prorsus egregiam promulgandam provocavit. Sed & pauca alia tecum communicanda sunt. Bullæ illius, qua Paulus III. Concilium A. MDXLII. XI. Kalend. Junii Tridentum indixit, & de qua Tu in Biblioth. Brem. Class. VIII. pag. 202. sq. docte disseruisti, exemplum Romanum, autographi loco habendum, possideo. Tale enim est, qua-

lia esse voluit ipse Pontifex omnia, quibus fides certa & indubitata haberi deberet: siquidem Joannes Jacobus Bucca Curiæ caus. Cameræ Apostol. Notarius illi manu sua subscripsit, ac nonnemo, haud dubie in eminenti dignitate ecclesiastica constitutus, sigillo id suo munivit, cujus paucæ tantum literæ, cæteris per vetustatem attritis, sunt legibiles. Ejusdem Bullæ versionem quoque Germanicam, Ingolstadii A. MDXLII. in quadripartita forma editam, inter reculas meas servo, cujus accipe titulum: *Unsers Hailigsten Herrn Pauli, aus Göttlicher Fürsebung Bapsts, des dritten, Bull verteütscht. Ain hailig General Concilium zu Trient zu halten.* Qua occasione ἐν παρόδῳ meminisse juvat primarum editionum Concilii Tridentini. Illius nempe Canones ac Decreta primum Romæ A. cIↃ IↃ LXIV. in fol. publica auctoritate Paulum Manutium integre nosti excudisse: ad ejus vero editionis fidem prima vice in Germania Dillingæ eodem anno in octuplici forma opus istud prælo fuisse subjectum noto, quæ editio mihi præsto est, Pauli III. Bulla modo memorata aliisque instructa. Hi ipsi autem Canones antea jam particulatim prodierunt in lucem: in manibus quippe meis ver-

satur

ſatur ejus Synodi Decretum de Juſtificatione, in ſeſſione VI. die XIII. Jan. Anno MDXLVII. factum, nec non illud, quod de Sacramentis Eccleſiæ, de reſidentia ac reformandis in Eccleſia moribus die III. Maji in VII. ſeſſione concinnatum fuit, quæ Coloniæ eodem Anno d. III. Aug. Melchior Noveſianus in 8. typis exſcripſit. Nunc liceat, ne citius dulciſſima iſthac, quam Tecum colloquendo percipio, voluptate priver, paucula adjicere de conſilio de emendanda Romana Eccleſia juſſu Pauli III. P. M. a Gaſpare Card. Contareno, Jo. Petro Card. Theatino, Jacobo Card. Sadoleto, Reginaldo Card. Anglico, Federico Arch. Salernitano, Hieronymo Arch. Brunduſino, Jo. Matthæo Epiſcopo Veronenſi, Gregorio Abbate S. Georgii Venet. & Thoma Magiſtro ſacri Palatii, ad id delegatis conſcripto, cujus mentionem l. c. p. 183. & 190. ſq. habuiſti. Recudi illud præter alios a Te memoratos in Germania curavit Petrus Vergerius cum præfatione, lectu digna, quam cum ipſo illo conſilio in Tomo II. Lectionum memorabilium & reconditarum, locupletiſſimi præſtantiſſimorum monumentorum promptuarii, quo neminem hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſtudioſum commo-

de carere posse arbitror, f. 398. sqq. *(b)* Jo. Wolfius exhibet. Haud Te fugit, Vir Pereximie, cum Pontifex hoc scriptum Cardinalibus inspiciendum dedisset, eorumque de ipso sententiam postulasset, Nicolaum Schombergium, Cardinalem Capuanum, teste P. Sarpio in Histor. Concil. in 4. Trident. Lib. I. p. 91. edit. Francof. A. 1621. prolixa oratione contendisse, temporum conditionem nullam ejus generis emendationem admittere: at contra Petrum Caraffam Cardinalem Theatinum, consilii istius cum cæteris auctorem, adeo necessariam esse reformationem, ut absque grandi piaculo omitti non posset, asseverasse. Mirum vero, ac bis mirum, eundem Caraffam deinde, quum ad summum honoris in Romano cœtu fastigium ascendisset, nomine Pauli IV. adoptato, cum nomine & animum mutasse, atque prorsus alium, notabili μεταμορφωσει, redditum esse. In librorum

(b) Mala in hoc opere bonis mixta esse, facile J. H. Bœclero in Bibliogr. crit. pag. 450. edit. Lipf. largior, qui illud perperam Hieron. Wolfio tribuit, notatus propterea a Celeb. Krausio p. 878. sed exquisitissima etiam monumenta magno isthic numero, quæ alibi frustra quæras, exhiberi experientia me plus simplici vice edocuit.

rum enim prohibitorum Indicem & hoc Consilium retulit, in litera L. atro carbone notans *Librum inscriptum : Consilium de emendanda Ecclesia*; quod non abs re vitio ipsi dedit Vergerius in annotationibus in istum Indicem scriptis, ac primo ejus operum adversus Papatum Tomo inditis, p. 251. sqq. cujus verba, etsi prolixiora, huc transferre lubet, cum quod alia etiam ad illius consilii historiam facientia suppeditent, tum quod liber sit longe rarissimus, de quo, si placet, confer hujus opellæ Tom. II. p. 407. Ita autem is: *Paulus III. ex omni Episcoporum & Cardinalium numero novem delegit, quibus gravissimis verbis mandavit, ut Ecclesiæ morbos accurate circumspicerent, & nulla aut ipsius Papæ, aut cujusquam alterius habita ratione sibi demonstrarent, jurejurando eos obstringens, addita etiam excommunicationis pœna, ut magno silentio rem agerent. Quocirca deliberatione habita, libello comprehenderunt morbos nonnullos, sed ex levioribus, neque enim ad vivum, hoc est, ad corruptas speciatim doctrinas manus admoverunt, tametsi usi fuerint aliquando verbis paulo liberioribus* — — (Jam consilii summam tradit, quam, cum ab

aliis perspicue satis enarrata quoque sit, brevitatis gratia repetere heic nolo) *Hunc ergo libellum ipsi delecti Cardinales atque Episcopi Paulo III. obtulerunt, qui in summa nihil emendavit prorsus unquam, ut fuit revera omnis correctionis impatiens, si quis unquam Paparum fuit. Quid enim Ecclesiam emendaret homo Epicureus? Accidit, ut libellus, licet Pontifex totum illud negotium arcanum, ut dixi, esse voluisset, opera tamen Nicolai Archiepiscopi Capuani, postea Cardinalis facti, natione Bohemi, astutissimi Monachi, qui illud consilium irridebat, in Germaniam emanarit, de quo statim Lutherus primum, deinde Jo. Sturmius scripsit, deinde ego quoque non semel, & alii etiam insuper. Cum ergo Paulus IV. sensisset, sibi ac suæ Romanæ Synagogæ inflicta esse, atque infligi cotidie ex isto libello vulnera non levia, propter liberiores scilicet illas, quas recitavi, voces & confessiones, hunc quoque libellum, si Deo placet, projecit nunc inter eos, quos velit a nemine deinceps legi, hoc est, inter hæreticos. Sed quod caput est, & pluris, quam omnia, ipsemet Paulus IV. fuit unus ex præcipuis, qui concinnarunt & dictarunt libellum. Quis non stomachetur? Quis non horrescat? cum tantam insolentiam, tantam tyrannidem audiat:* haud

haud dubie putat omnes nos caudices esse, aut stipites, qui ista non fuissemus intellecturi & evulgaturi, fortassis etiam in omnem posteritatem, ad gloriam Dei, & ad perpetuam ipsius Antichristi infamiam &c. Laudatus Wolfius l. c. f. 549. sqq. sistit aliud Consilium trium Episcoporum (scil. Vincentii de Durantibus, Episcopi Thermularum Brixiensis, Egidii Falcetæ, Episcopi Caprulani, & Gerhardi Busdragi, Episcopi Thessalonicensis), quod de ratione stabiliendæ Romanæ Ecclesiæ Paulo III. Pont. Max. Bononiæ A. MDXLIX. d. 20. Aug. datum, & post illius obitum in palatio inventum esse dicitur, cujus initium hoc est: *Legatus tuus apud Bononienses significavit nobis, cupere Sanctitatem tuam, ut qui tuo jussu hac in urbe recens congregati sumus, Episcopi terni seorsim consultaremus, quanam ratione stabiliri, augerique sedes Apostolica possit, quæ hoc tempore a perfidis Lutheranis sic infestatur, oppugnatur, ac debilitatur: deque ea re sententias nostras literis explicaremus, quas conferre inter se atque examinare, & de his secum ipse deinde deliberare cupiat. Nos igitur tres infra nominati Episcopi, quanquam nec prudentia, nec doctrina, nec rerum usu plurimum possumus: tamen, ut voluntati tuæ* obtem-

obtemperemus: nostrum in ea re consilium tibi separatim exponere decrevimus: ita tamen, ut sanctissimo Beatitudinis tuæ judicio omnia interim permittamus. Sed illam prius suppliciter oratam volumus, caveat, ne nostro huic consilio idem forte eveniat, quod olim sub ejus felicis Papatus initia accidisse meminimus. Cum enim IX. illi Cardinales, & una delecti aliquot Episcopi de ratione reformandæ Ecclesiæ consulerentur, ac Sanctitati tuæ libellum obtulisse, in quo illorum omnium sententiæ perscriptæ erant: illæ cum supprimi & occultari debuissent (quod & Sanctitatem tuam voluisse minime dubitamus) illico emanarunt, & in Germaniam usque dispersæ ac dissipatæ sunt. Atque in hunc modum detegi, patefierique Lutheranis hostibus nostra consilia contigit, quæ res deinde in oppugnandis nobis mirifice illis profuit. Nam libellis illico editis incredibile est, quantum in nos undique odium concitaverint, multos errores atque abusus fateri nos in Ecclesia esse dictitantes, quos tantum abest, ut corrigere ipsi velimus ut vi etiam tueri ac defendere non dubitemus: & si quis est, qui de necessaria emendatione vel hiscere audeat, eum terra marique hostiliter persequamur &c. Sed, ut ingenue fatear, mihi integrum hoc consilium a quodam Protestan-

ſtantium partibus addicto poſt primam ejus lectionem ſatirice confictum videbatur, in qua mea opinione confirmatus deinde ſum, cum illud totum primo Vergerii Operum Tomo p. 94. ſqq. inſertum deprehenderem, hoc tantum diſcrimine, ut epiſcoporum nominibus omiſſis id a quibusdam Epiſcopis Julio III. Pont. Max. Bononiæ d. XX. Oct. A. MDLIII. datum dicatur, & pauca ſub finem de Angliæ Regina inſpergantur.

Verum ad prius iſtud conſilium de emendanda Eccleſia ut redeam, Jo. Sturmii Epiſtola ad Cardinales, quam id ipſi elicuit, recuſa eſt Francofurti A. MDCX. in 4. inter Diſcurſus epiſtolares politico-theologicos de ſtatu Reipublicæ Chriſtianæ degenerantis: tum de reformandis moribus & abuſibus Eccleſiæ, p. 69. ſqq. Hosce diſcurſus in dedicatione Melch. Goldaſto, Cunr. Rittershuſio, & Quirino Reutero ſe debere typographus Egenolphus Emmelius profitetur. En eorum indicem, cum liber haud adeo ſit obvius: 1.) *Johann. Franciſci Pici Mirandulæ & Concordiæ Comitis Oratio ad Leonem X. P. M. & Concilium Lateranenſe de reformandis Eccleſiæ moribus.*

bus. p. 1. 2.) *Ulrichi de Hutten Equitis Franci Epistola ad Bilibald. Birckheymerum.* p. 14. 3.) *Andreæ Franci Camictiani Epistola ad eundem.* p. 39. 4.) *Henrici Stromeri Aurbachi Medici Epistola ad Gregorium Coppum.* p. 42. 5.) *Gregorii Coppi Calvi ad Stromerum responsio.* p. 51. 6.) *Andreæ Franci Epigrammata in Eduardum Leum reformationis ecclesiasticæ oppugnatorem.* p. 66. 7.) *Joannis Sturmii Epistola ad Cardinales de emendatione Ecclesiæ & religionis dissidiis.* p. 69. 8.) *Jacobi Sadoleti Cardinalis ad Sturmium responsio.* p. 98. 9.) *Jo. Sturmii ad Sadoletum Replicatio.* p. 102. 10.) *Jac. Sadoleti Cardin. Epistola ad Philippum Melanchthonem.* p. 122. 11.) *Ejusdem Epistola ad Senatum Populumque Genevensem.* p. 125. 12.) *Jo. Calvini Professoris Argentinensis ad Sadoletum pro Genevensibus*

Re-

Responsio. p. 145. 13.) *Phil. Melanchthonis Epistola ad Senatum Reip. Venetæ.* p. 187. 14.) *Francisci I. Galliæ Regis Epistola ad Phil. Melanchthonem.* p. 193. 15.) *Phil. Melanchth. ad Regem Responsio.* p. 194. 16.) *Ejusd. ad Joachimum Marchionem Brandenburg. S. Rom. Imp. Electorem Epistola.* p. 195. 17.) *Ejusd. ad Episcopum Parisiensem Epistola.* p. 197. 18.) *Ejusd. Epistola ad Job. Sturmium.* p. 199. 19.) *Ejusd. Epistola ad Henricum VIII. Angliæ Regem.* p. 202.

Cæterum scriptis occasione Concilii Mantuam prius indicti sed deinceps prorogati evulgatis, annumeranda etiam videtur *Georgii Wicelii Presbyteri Conquestio de calamitoso in præsens rerum Christianarum statu*, ad D. T. C. R. Episc. Mag. directa, & Islebii A. MDXXXVII. d. XX. Octobr. scripta, A. autem MDXXXVIII. Lipsiæ ex officina Nicolai Wolrab in 4. edita cum gratia & privilegio Majestatis Reg. De hujus libelli

belli raritate judicium inde facio, quod Hermannus Conringius inter Wicelii aliorumque scripta varia, de necessitate reformationis Ecclesiæ Romanæ & Trident. Concilii iniquitate, Helmstadii A. 1650. excusa, atque a D. Joanne Fabricio in Histor. Biblioth. suæ Part. IV. p. 195. sqq. enarrata, eum haud exhibuerit. In illo quidem aliquoties acerbe satis in Lutherum invehitur: & qui ab ejus stant partibus, ita tamen, ut nec Romanensibus parcat. Quædam inde loca decerpere non piget. *Quid tu, Vir Præstantissime, sentis, quid ais de hujus nostræ tempestatis tempestuosissimis intemperiis? An possint deteriore in loco esse omnia? An rerum status œcumenicus queat laudis habere minus? Invaluit injustitia postea quam procul hinc fugit justitia, pietas occidit, veritas oppressa est, religio nutat titubatve, fides profligata mœret, innocentia relegata luget, membra Christi disjecta atque confusa sunt, sicut membra Penthei Regis. Nihil ubique totum, nihil sanum.* — — — *Curiæ Romanensis atque capitum quorundam ecclesiasticorum intolerabili culpa visitati sumus in judicio, & ut metuendum est, visitabimur etiam in furore, quandoquidem non convertimur ad percutientem nos.* — — — — — *Ecce*

securis

securis ad radicem arborem posita est. Tuba speculatoris insonuit. At quænam tuba? Pœnitentiam agite. Sed quis est prolixior iste atque concisus clangor? Nisi resipueritis, omnes similiter peribitis. Pontifex Rom. primo loco sese reformandum exbibeat, ut cujus ergo sicuti vulgo creditum est, tota hæc orbis discordia pullulavit. Fore autem isthuc, nonnullam spem facit nobis viri istius singularis æquitas. Fertur pius esse, præterea doctus, quo magis consentiat in doctam pietatem & in piam doctrinam. Pium hominem reformare velle absurdum est. Non abnuo, at ego hic de iis rebus magis sentio, quæ Pontificis sunt, quam de ipso Pontifice. Imo de iis magis, quæ non sunt Pontificis, sive quæ non decent Pontificem, utpote apostolicum virum, cui Ecclesiæ pedum, non sceptrum mundi commissum est, & cui claves datæ sunt, non machinæ Martiæ. R. D. Petrus Boschius, Episcopus Aquensis Legat. Apost. cum hic esset, ita mihi in privato colloquio Pontificis animum depinxit, ut non potuerim non polliceri orbi faustum Sydus, & Ecclesiæ navi exoptatam Cynosuram. Mihi enim interroganti, num qua spes reliqua esset in Concilio prava correctum iri, in hæc verba respondit: Affirmo tibi, cor-

rectionem fore a capite usque ad omnia membra. Imo a se ipso incipiet correctionem Pontifex, invitis etiam Episcopis aliquibus. Qua promissione meis auribus nihil potuit dulcius esse. Promissio mille ducatorum in singulos annos alii grata sit (ut talia sunt piblargyris gratissima) mihi hæc, hæc inquam promissio pontificiæ catorthoseos unice fuit tum optata tum accepta. Porro Pontificem suum ultro sequentur Cardinales presbyteri, quos hodie Italia habet in omni eruditionis genere excellentissimos. Nec me ullus e Roma rumor perinde adficit, quam quoties audio Cardinales presbyteros eruditos illic vivere, ut qui cum antiquis Ecclesiæ doctoribus certare possint. Cardinalium presbyterorum exemplum illustrissimum imitabuntur Episcopi, quorum dignitatem pietas ornat. Ordo Sacerdotum haud gravatim subjiciet se Hierarchiæ fastigio, si modo res gradu maturo procedat. Principes quoque sæculares submittent colla reginæ veritati, atque augustæ justitiæ, existimantes nimirum, quanto sit satius, recto itinere ad vitam contendere, quam curvis ambagibus eo deferri, ubi nulla est redemptio. Hujusmodi, dicet aliquis, ad œcumenicum Concilium pertinent. Maxime. At

quando

quando præter opinionem differtur Concilium, & mala interim violentius inundant, non debemus emendari? Quid si ad Græcas Calendas (quod absit precor) celebretur Concilium, num idcirco nolis bene agere? Non desunt, quibus subit suspicio, propterea in Mandrabuli morem procedere Concilium, quod in eo pseudecclesiastica tyrannis, & injustæ constitutiones, & execrandæ superstitiones, & Aristotelicæ sophisticationes & Thomisticæ fabulationes, atque id genus exitia Christianismi, pristinæ (heu pudendæ) dignitati restituenda sint. Quod ipsum ego si existimarem futurum, quidvis libentius quam Concilium suaserim. Nunquam fiat Concilium, nunquam inquam fiat, nisi ibi separetur pretiosum a vili, & Evangelii casta veritas super tectum prædicanda quam severissime decernatur. Voluntas certe Pontificis culpa vacat. Indixit, sed Satanas impedivit executionem. Denuo indixit in Italia, sed denuo frustra: & indixit non tam aliis, quam sibi ipsi. Nunc quandoquidem de loco rixantur, petit a Venetis commodum locum, ne desit officio suo. Subvereor tamen, ne & hic Marculphus inveniat, quod causetur. Mantuæ corrigi renuunt, mirum si annuent Paduæ aut Tervisii. Et quis locus commodus erit tam tortuoso hominum generi?

ri? Nolunt ii convinci erroris, alii nolunt mores suos castigari, ideo utrique nolunt venire, quantumcunque (forte leg: *qualemcunque*) *etiam civitatem deligas. Si tanta est contentio de loco Concilii, quid porro futurum in ipso Concilii tractatu? Ego sane Paulum excuso, ut qui ex animo toto concupierit Concilii effectum, tantum abest ut refugerit. Id quod si aliunde non sat scirem, poterat me de pectore probi viri certiorem reddere R. Cardin. Jacobus Symoneta, qui proximo Julio mense ad D. Fridericum Nauseam, fratrem meum dilectiss. hæc verba scripsit: Deus malefaciat Concilii interturbatoribus. Nam Pontifex eo fuit semper, mihi crede, & eo est animo, ut nihil magis cogitet quam Concilium. Ait se Cardinalem semper suasisse; uti hujus rationis pharmaco Christiana Resp. revocaretur ad sobrietatem, compelleret* (f. compelleretur) *redire ad cor, resurgeret ad justitiam & probitatem. Cum vero nunc summam ipse teneat, asserit se omnia posthabiturum Concilio, quod impediri Principum discordiis, inimicitiis, odiis, injuriis, valde dolet ac lamentatur. Decreverat ipse omnino proficisci, ut edixerat per nuncios suos Christianis omnibus, sed est hominum & temporum*

culpa

culpa invitissime retardatus: distulitque in Calendas Novembris. Utinam & hanc statutam diem nobis non auferant, partim Turchica, partim domestica bella, contentiones item litesque de loco. Nam de hoc puncto disceptatur vehementer a mundi principibus. Alius alio tendit, quod unus vult, renuunt alii: is civitatem hanc, alius aliam postulat: hic vult tuto venire, ille nihil ait esse tutum. Paulo post: Tanta est in hoc sanctissimi Domini nostri perseverantia, firmitas, constantia, ut libere audeam ego eos, qui impedimento sunt, gravi scelere obstrictos esse judicare, quandoquidem vastitatem inferunt ecclesiæ &c. Hæc Symonetæ. Neque tamen nobis spes omnis omnino eripitur, quin sit aliquando futurum Concilium, & illud tanto gravius, quo serius. Heu nobis, quam lugubre est, negotium ita necessarium, ita exoptatum, ita bonum tanto impediri tempore. Si quid doloribus possemus efficere, nihil reliquum foret mali. Sed præterquam quod dolentes nihil proficimus, subsannamur etiam ab iis, quibus dolendum erat Concilium. Sustinemus exprobrationes odiosissimas in turba derisorum, nomine Concilii. Et ea ratione in tantum abit contemtum Concilii vocabulum, ut vix aliquid supra. Italia hanc ob causam nunquam pejus audivit inter Germanos.

manos. Boni animi gemunt ad hos casus. Magna pars desperat de catorthomate, quippe toties verbis promissæ pacis inanibus delinita. Alii convitiantur tam Papis quam Lutris, ut qui in causa sint non calamitatum harum modo, sed & auctarum in horas. Sed omnino tantem futurum est Concilium, idque forsan vocante Cæsare, quandoquidem ad Pontificis bullas surda est Germania. Interea vero quid faciemus? Papa non ea gerat, quæ gerere Papam decet? Nec Episcopus, quæ Episcopum: nec Abbas, quæ Abbatem: nec Sacerdos, quæ Sacerdotem: nec Monasta, quæ Monastam? Me consule, seu hortatore potius, faciemus suum quisque officium, non aliter animati, quam si in quinquennium prorogetur Synodus. In quinquennium non prorogabitur, (c) attamen interea multi menses, dies & horæ labuntur. Quid si intra lustrum hoc te metat orcus? Causabere apud generale tribunal, te fefellisse Concilium? &c. Sed de his satis, ne modum epistola excedat. Jam ad Te, ὦ φιλῶτε. Quam vellem, ut tam mihi cognitum esset verum nomen Tuum, quam perspe-

ᶜta

(c) Imo ulterius, & fere in alterum quinquennium, mi Wiceli, prorogatum fuit. Nam licet illud Paulus III. A. MDXLII. indixerit, prima tamen ejus Sessio sub finem demum Anni MDXLV. habita est.

cta & explorata mihi est Tua probitas & eruditio! Non adeo forte procul a Te me remotum esse, præsagit animus: Sueviam enim nostram Te ornare, indicia haud obscura mihi persuadent. At ubinam locorum Tua gaudia, Musas, tam strenue, tam feliciter colas, me juxta cum ignarissimis scire profiteor, & doleo. Quam jucundum, quam fructuosum mihi foret, amice Tecum per literas serere colloquia, Tuis frui consiliis, a Te excitari, a Te discere! Redde, quæso, me voti damnatum, ac a me ea omnia expecta, quæ a Tibi amicissimis, ac observantissimis virtutum Tuarum cultoribus expectare potes. Ita vale, Irenææ Suavissime, ac rebus prosperrimis semper fruere. Dabam Memmingæ A. R. S. MDCC-XXVII. XIII. Kalend. Junii.

V.

VARIÆ OBSERVATIONES.

§. I.

IN ſuperiore parte (a) cauſam egimus D. Chriſtophori Schappeleri, primi Eccleſiæ patriæ reformatoris, eumque a nonneminis criminationibus, tabularum publicarum fide, annaliumque & aliorum bonæ notæ monumentorum teſtimonio, vindicavimus. Interim vero, quum nobis illum Memminga Sangallum confugiſſe, ibique ſuam fixiſſe ſedem compertum fuerit, per Fautorem quendam iſthic inquiri curavimus, nunquid præterea certi de ipſo indagari poſſet. Nec irritus fuit conatus. Paulo poſt enim is mecum communicavit quædam, Schappelerum concernentia, ipſa Summe Reverendi Senis Jo. Jacobi Schereri, Sangallenſis Capituli Decani præclare meriti, manu e Biographia Vener. Miniſterii Sangallenſis, quæ in librario eccleſiaſtico adſervatur, decerpta. Operæ pretium videtur,

(a) Pag. 326. ſeqq.

detur, eorum notitiam candide hic Lectoribus meis suppeditare. Cognovi nimirum inde, Schappelerum Sertorii etiam nomine usum esse, quod tum suspicabar *(b)*: Anno MDXXIII. cum Vadiano Præsidem Tigurinæ disputationis electum: Memminga NB. ob religionis controversias abire coactum, & A. MDXXVIII. d. 15. Nov. a Magistratu Sangallensi verbi divini in D. Catharinæ Monasterio & Xenodochio præconem constitutum, eodemque anno ad Badense colloquium ablegatum: sed An. MDXXXI. ob varias caussas ab officio dimissum, A. autem MDXLII. d. 24. Julii alii ecclesiæ *(zum Linsibühl)* præfectum, & A. MDXLIII. aliquandiu iterum remotum, verum ultimo Octobris ab eodem Magistratu hac conditione, ut in gratiam cum collegis suis rediret, restitutum, atque præconem ad D. Magni creatum, A. tandem MDLI. cum paulo ante dimissionem ipse petiisset, haud vero obtinuisset, d. 25. Aug. diem supremum obiisse. Vir dicitur fuisse fervidus & contentiosus, sed eruditus, qui sæpenumero fassus sit. *Er sey in dem Papstum* Doctor Theologiæ *ernennet, und vor einen Mei-*

S 5 *ster*

(*b*) Pag. 330.

ster Hämmerlein angesehen worden, da Er doch auf denen hohen Schulen nichts als den Narristotelem, *und Meister von hohen Unsinnen* Petrum Lombardum *gelernet, und die Heil. Scrifft niemalen gelesen habe.* Nihil ex hac relatione Kuttgii convitiis accedit ponderis: nam licet inde Schappelerum vehementis virum ingenii fuisse appareat, cætera tamen ipsius criminationibus reclamant. Hinc enim elucet, eum, quem iste ante Munzeri necem, quæ A. MDXXV. contigit, infeliciter in acie cecidisse nugatur, A. demum MDLI. fatis functum esse. Dein verisimile nequaquam est, inclytum Magistratum Sangallensem infamem seditiosæ rusticorum turbæ antesignanum in sacrum suæ civitatis ministerium cooptaturum unquam fuisse.

§. II.

His diebus forte fortuna aliud agendo in Joannis Trithemii Sermones & exhortationes ad Monachos *(c)* incidens, per otium eas pervolutavi, probe gnarus, Virum, inter sui ævi πολυμαθεστάτους merito refe-

(c) Prodierunt A. MDXVI. in fol. ex officina typographica Joannis Knoblouch impensis Joannis Haselbergeri de Augia Constantiensis diœceseos.

referendum, scriptis etiam dogmaticis & moralibus varia inserere consuesse, quæ inibi haud facile quæsiveris, notatu tamen dignissima. En quædam, in eo libro observata, e pluribus, speciminis loco, quæ injucunda spero fore nemini. In Homil. VII. fol. 16. ita suos alloquitur Vir diligentissimus: *Nullum est opus manuale, quod monachum meo judicio plus deceat, quam libros sacræ lectionis scribere, & scribentibus aliis necessaria præparare. Hunc enim sanctum laborem oratione plerumque licebit interrumpere, & pro cibo mentis non minus quam corporis vigilare. Necessitas etiam nos urget libris scribendis cum diligentia intendere, si cupimus habere ad manum, unde nos mutuo possimus in studio spirituali utiliter occupare. Cernitis enim hujus cœnobii bibliothecam omnem, quæ olim fuit insignis & magna, per deformatos ante nos monachos usque adeo distractam, venditam & alienatam, ut ultra quatuordecim volumina non fuerint hic a nobis inventa. Industria quidem impressoriæ artis, nostris diebus nuper apud Moguntiam inventæ, multa quotidie volumina producit in lucem, sed comparare nobis omnia nequaquam est possibile, qui adhuc maxima deprimimur egestate. Quocirco vos moneo & hortor, qui* ad

ad externos manuum labores non satis libenter occurritis, quatenus ad honorem Dei scribendis voluminibus quam diligenter laboretis: quia sicut otiositas inimica est animæ, sic labor moderatus spiritualis conservator est vitæ. Discimus inde, 1.) quis olim labor monachos in cœnobiis bene constitutis potissimum occupatos tenuerit; librorum nempe descriptio, & necessariorum ad scribendum præparatio. Digna sunt, quæ hic legantur ejusdem Trithemii verba, quibus alibi *(d)* monachos compellat: *Unus corrigat, quod alius scripsit, alius rubro perornet, quod ille emendavit; hic notis distinguat, alius schematibus, conglutinet iste, aut liget codicem asseribus: tu aptabis asseres, iste corium, laminas iste præparet ad ornatum: scindat unus pergamenum, alius purget, tertius lineando scriptoribus aptet, alius encaustum, alius pennas ministrent.* 2.) Quam indigne contra quondam ab illiteratis, & omnia potius alia, quam libros curantibus monachis habita fuerint eruditionis & pietatis priscæ monumenta. Quatuordecim duntaxat volumina in Monasterii Spanheimensis

(d) In tractatu de laude scriptorum manualium, cit. in disceptatione de Secretis Societatis Jesu, Moguntiæ, A. 1617. in 8. edita p. 135.

sis Bibliotheca, quam olim insignem & magnam fuisse dicit, invenisse se testatur Trithemius: fortassis paulo ante omnino nulla adfuerunt. Anno enim MCCCC-LXIX. auspiciis Friderici Comitis Palatini & Bavariæ Ducis istud cœnobium, antehac pessime deformatum, in meliorem ordinem fuit redactum, pulsis inde indignis inquilinis, quinque scilicet monachis cum abbate Ottone de Colonia, quos vitam dissolutam egisse idem testis est, & aliis quatuor in eorum locum introductis, datoque ipsis præsule Joanne de Colenhausen, quem multis encomiis decorat noster, ac inter cætera virum æterna memoria dignissimum vocat. Credibile vero haud est, hunc per quatuordecim annos, quibus monasterio laudabiliter præfuit, nullum prorsus volumen parasse, omnemque librorum curam abjecisse. 3.) Post excogitatam Moguntiæ, cui inventionis hic laudem tribuit *(e)* Trithemius, testis fere coævus, & in vicinia degens

(*e*) Distinctius idem hujus inventionis historiam enarrat in Annal. Hirsaug. Part. II. nec non sub calcem Breviarii primi voluminis Historiarum de origine Regum & Gentis Francorum, Moguntiæ A. 1515. editi. Ejus verba post alios recitavit Clar. Maichelius in Notitia Bibliothecarum Parif. p. 69. sq.

gens, adeoque fide dignissimus, typographicam artem adhuc libros, etiam typis excusos, describi solitos esse. Hæc quum in chartam conjicerem, ea mentem subiit cogitatio, qui factum sit, ut tanta hodie librorum primitus impressorum penuria laboremus. Albo certe corvo rariora sunt Psalterium A. MCCCCLVII. Durandi Rationale divinorum officiorum Anno MCCCCLIX. Catholicon A. MCCCCLX. Clementis Constitutiones Anno itidem MCCCCLX. & Biblia Latina A. MCDLXII. excusa *(f)*. Credo equidem, quanquam nondum id plane victum sit, pauca tum exemplaria typis fuisse exscripta: sed eorum tamen numerum ad aliquot centena assurrexisse arbitror, cum hodie adeo pauca supersint, ut facile illa digitis computare queas. Præterea mirabar, ab Anno MCCCCLXII. ad A. usque MCCCCLXV. nihil prorsus, quod quidem constet, librorum orbi dedisse officinam Jo. Fausti & Petri Schoefferi, hominum maxime industriorum, quorum studio & solertia ars non amplius ru-

dis

(f) Taceo prima artis rudimenta, ligno incisa qualia recensui Tom. I. p. 1. sqq. Tom. II. p. 328. & Tom. IV. p. 293. sqq.

dis sed satis jam exculta erat. Officia profecto & Paradoxa Ciceronis, quæ sub finem demum A. MCCCCLXV. vel initium sequentis prodiisse *(g)* videntur, modicæ volumen molis, trium annorum laborem postulasse probabile non est. Aut omnia igitur me fallunt, aut Marti, jurato & irreconciliabili Musarum hosti, utrumque adscribendum venit. Scilicet Pius II. Pont. Max. Dietherrum Isenburgium, qui iniquis ejus exactionibus se opposuit, Archiepiscopatu Moguntino dejecerat, surrogato in illius locum Adolpho Nassovio. Uterque non destitutus erat adjutoribus. Ad arma igitur processum, ita vero, ut tandem Adolphi fautores Moguntiam Anno MCCCCLXII. ad finem vergente, quo Biblia lucem adspexerant, occuparent. Omnia tum ibi incendio, rapinis, cædibusque repleta. En! Dabimus brevem hujus cladis descriptionem e nostro Trithemio

(g) Utrumque Tullii Officiorum & Paradoxorum de A. 1465. & 1466. exemplar accuratissime se contulisse, nec quicquam præter subscriptionem, quo hoc ab illo differat, invenisse testatur Maittaire in Annal. Typogr. Tom. I. p. 66. ut parum absit, quin una eademque videatur esse editio.

mio (*b*): *Coadunati cives fortiter contra hostes pugnaverunt, & cum eos bis terque retrocedere compulissent, numero tamen eorum tandem superati sunt, & quadringentis eorum occisis succubuerunt. Num hostes ab una parte cum civibus acriter pugnabant, & in alia parte civitatem per traditores fecerunt incendi. Unde miseri cives & urbem ardere videntes, & se imparibus viribus cum hoste decertare non posse considerantes, projectis armis deditionem fecerunt. Quo facto civitate pulsi sunt omnes, qui arma ferre potuissent; & tam celeriter exire coacti, ut ne quidem salutatio suorum concederetur. Egrediebantur enim necessitate urgente omnes, uxoribus, liberis, amicis, & bonis omnibus in hostium potestate relictis, & ibant egentes atque mendici. Prædam hostis reperit ingentem, quæ non unius civitatis, sed pene totius patriæ thesaurus esse videbatur. Omnium namque in circuitu Monasteriorum, Ecclesiarum, nobilium & rusticorum bona mobilia in civitatem fuerant reposita, metu hostilitatis a facie inimici. Nemini parcebant, non clericis, non claustralibus*

(*b*). In Commentario de Rebus gestis Friderici Palatini Electoris, ejus nominis primi, Victoriosi vulgo dicti, quem cum notis Marquardus Freherus Heidelbergæ in 4. A. 1602. edidit. p. 31. sq.

libus, non civibus: sed quidquid poterant in tota civitate invenire, absque ulla miseratione rapuerunt. Videres ministros Christi sacerdotes una cum Judæis crudeliter captos, & in altam villam satis ignominiose duci ligatos &c. Haud itaque dubito, non multa solum librorum antehac impressorum exemplaria, quæ vel Moguntiæ in variis bibliothecis vel intra privatos adhuc Fausti & Schœfferi parietes, arte nondum satis per orbem cognita, delituerant, in ista strage periisse, verum etiam instrumenta typographica, quæ rebus ita afflictis non adeo celeriter reparari poterant. Obfuit ergo litteris Pius II. qui, cum adhuc Æneas Sylvius esset, tanto eas complexus amore, ac tot de illis nominibus præclare meritus erat, sed ita obfuit, ut simul iisdem maxime profuerit. His enim turbis Moguntia ejectus Apollo, quietis amans, alias tutioresque quæsivit sedes, primorumque typographorum ministri ac laborum socii, libertatem anhelantes, e suis evolarunt angulis, beneficio cœlitus dato alias etiam regiones beaturi: atque ita nobilissima ars, e latebris veluti prosiliens, non reliquos tantum Germanos, sed & Italos, Gallos, & penitus toto divisos orbe Britannos paulo post luce sua

collustravit. Hæc quæ nonnullam historiæ typographicæ lucem fœnerari possunt, Cel. Maittaire in Annalibus suis non attigit: Mallinkrotius autem, quod his jam scriptis demum observavi, summis tantum digitis, & in transcursu quasi, notans scilicet *(i)*, Salmuthum divulgationem typographiæ in eundem annum 1462. quo Moguntia capta, direpta, & incensa fuit, collocare, hoc adjecto epiphonemate: *Mirabili ergo divinæ bonitatis providentia pessimæ omnium erynnes, privata dissensio* (artis nempe inventorum) *& publicum bellum in bonum cesserunt, & ars utilissima multis alias annis adhuc lucem subterfugitura, ista occasione maturius orbi innotuit, latiusque prodesse cœpit.* Cæterum ab eo tempore fere typographi, qui certatim in aliis locis celebrioribus officinas instruxerunt, Moguntiam vitasse videntur. Præter enim Schœfferum (nam Fausti post edita Ciceronis officia non amplius habetur mentio) ad annum usque MCCCCLXXXVI. quo Erhardus Reuwich de Trajecto inferiori nonnihil ibi impressisse dicitur, nullius typographi Moguntini Maittaire meminit.

§. III.

(i) In Diff. Hist. de ortu & progressu artis typograph. Cap. XII. p. 81.

§. III.

Nunc revertamur ad Trithemium, paucula ad ipsam ejus vitæ historiam pertinentia notaturi. Hosce sermones & exhortationes scripsit A. MCCCCLXXXVI. cum ætatis vigesimum quartum ageret annum. In Homiliarum enim calce hæc leguntur: *Libri primi exhortationum ad monachos finis adest manu mei propria Joannis Trithemii Abbatis Spanheimensis scripti IX. die mensis Junii. Anno Christianorum Millesimo quadringentesimo LXXXVI. Indictione quarta. Anno ætatis meæ XXIIII. Hoc opus dicavi antecessori meo nunc Abbati Selgenstatensi charissimo.* Secundum vero exhortationum librum die prima Septembris ejusdem anni se absolvisse ipsemet quoque testatur. In illo ipso autem ævi flore vigente sui aliquamdiu jam Abbatis munus sustinuerat: sed quam modestum in eo dignitatis gradu se præbuerit, hæc ejus verba (k) nos edocent: *Quotienscunque, fratres charissimi, ad memoriam illius recordatio momenti venerit, quando reclamantem & renitentem me vobis indignum constituistis abbatem: totiens amaritudine cordis mei totus in memetipso concu-*

(*k*) In Homiliæ secundæ exordio.

tior, & lacrymas etiam invitus & nolens fundere compellor. Novi enim, quod meritis meis non sum vobis prælatus: si autem vestris id factum sit nescio: concedat omnipotens Deus, ut de meritis non sit facta vel meis vestrisve hæc ipsa de me ordinatio. Cur ita voluistis, fratres? juvenem me indoctum & nequaquam idoneum ad militiam, quam profitemur, erexistis in ducem: ut mihi docere simul & discere omnino jam sit necessarium, quando nec vitæ perfectio commendat doctrinam, nec ætatis consideratio necessariam pastori adhuc consequitur auctoritatem. In isto jam triennio satis experior, quantis sum miseriis involutus: dum omnium vestrum portare infirmitates solus ipse compellor, & a nemine infelix ego supportor. Quis me liberaverit de mundi hujus vanitatibus, in quas revocatus sum! qui ut omnem præsentis vitæ curam & solicitudinem subterfugerem monasterium intravi &c. Divini oracula verbi eum impensissime, præter illius seculi morem & genium, adamasse, maximique merito fecisse, longe autem alia præditos fuisse mente monachos ejus cœnobii, cui præfectus erat, ex his verbis (l) patet: *Videmus inter vos quosdam scriptura-*

(l) In Homil. IV. f. 11.

pturarum ignaros, instabiles mente, discolos, vagos, quibus eo magis imputamus ignorantiam, quo minus inclinantur ad disciplinam. Turpe quidem est nescire, quod scire juberis: turpius non discere: turpissimum vero contemnere. Et sunt inter vos quidam, qui scientiam salutarem nesciunt: sunt etiam, qui discere negligunt: quid si addam esse & alios, qui scientiam divinarum scripturarum penitus contemnant. Certe non mentior: vos scitis, quia verum est, quod dico. Nam studiis meis nonnulli vestrum atque ad invidiam graviter adversati sunt, aratorem se malle habere prælatum, quam oratorem cavillantes. Nonne & visitatores in suam trahere sententiam tentaverunt? cupientes me illorum hortatu in abnegationem traducere scripturarum, ut ruricolam facerent & porcorum curatorem potius quam animarum. Sed frustra conantur divinum impedire oraculum, quo impellente omnes mundi honores atque divitias, quamdiu vixero, studio postponere decrevi scripturarum. Abbas sum vester, quamdiu voluerit ille me, qui me vocavit: si alterum e duobus oporteat, abbatiam malo dimittere, quam sancto scripturarum studio renunciare. Scio enim vere, nihil in hac vita homini claustrali salubrius posse contingere, quam si divinas cœperit scripturas ve-

xaciter amare. Quisquis vestrum hanc institutionem meam sequi voluerit, me ducem itineris pariter & comitem habebit. Qui autem sequi discentem contempserit: docentem nihilominus audire compelletur vel invitus. Verba certe cedro dignissima! Plura quo minus jam ex hocce libro decerpam, spatii, a Bibliopola ob figuras huic tomo additas definiti, prohibet angustia.

§. IV.

Varia ad historiam Confessionis Tetrapolitanæ, ad quam in tomo superiore analecta dedimus, illustrandam facientia passim suppeditat summe Venerandus D. Valentinus Ernestus Lœscherus in Historia Motuum inter Evangelico-Lutheranos & Reformatos, curate & erudite conscripta. Nos heic unicum addimus, incidisse interim in manus nostras ejus Confessionis & Apologiæ editionem Germanicam, cujus, cum cæteras pag. 381. enarraremus, haud meminimus. Prodiit ea in forma quadrifariam complicata Neostadii *(an der Hardt)* ex officina Matthæi *Harnisch* Anno MDLXXX. cum præfatione editoris, in qua summis ista evehitur laudibus, & omnibus reliquis confessionibus tantum non præfertur.

§. V.

§. V.

Quum mea de libris combuſtis typis jam eſſet exſcripta, nactus ſum Clar. Chriſt. Frid. Schindleri Diſſertationem epiſtolicam ad ſumme Rev. Lubecenſium Antiſtitem D. G. H. Gœtzium de Theologis eruditis per ignem hoc ipſo anno Schneebergæ excuſam, in qua enumerantur Theologi, quorum Bibliothecas ignis vel prorſus abſorpſit, vel damno haud levi adfecit, ſequentes: Jo. Gerhardus, Jo. Amos Comenius, Jo. Valentinus Andreæ, Petrus Krogius, Georgius Vallius, Paulus Hofmannus, Samuel Langius, Michael Fœrtſchius, Daniel Hænichen, Georgius Seidelius, Jo. Gebhardus, Henr. Arn. Stockflethus, Jo. Rich. Otto, Jo. Mart. Schamelius, Jo. Paulus Seyfartus, & Gottfr. Schumannus, quibus ipſe etiam doctiſſimus Auctor annumerandus eſt. Eruditis autem, qui ſuas ipſi lucubrationes combuſtas voluerunt, accenſendus venit JOSEPHUS ANTONIUS VACCARI, Ferraræ Anno 1717. d. 23. Febr. defunctus, qui paulo ante ſuprema fata, ut poſt obitum nonnulla ſua poëmata Italico & Latino ſermone conſcripta & philoſophica quædam opera flammis trade-

rentur, mandavit, quod etiam factum est *(m)*.

§. VI.

Dixi superius p. 98. Paulum IV. P. M. primum catalogum hæreticorum & librorum damnatorum typis vulgari curasse; sed didici deinde e Petri Pauli Vergerii primo operum contra Papatum tomo p. 236. eum quidem primum hujus farinæ indicem Romæ A. 1559. publicasse, alios vero ejusmodi catalogos quatuor antea jam alibi in Italia prodiisse. En ejus verba: „Cum ante decennium Papæ animadvertissent, in Italia quoque Evangelii „facem, licet exiguam, accensam esse, „& libros nonnullos ex eo genere circumferri, quos ipsi (pro summa eorum „cum Deo & Christo inimicitia) summe „oderunt, Sorbonistas atque Lovanienses imitati, Catalogum conscripserunt, „in quo paucos quosdam, vix LXX. notarunt, & condemnarunt. Contra „hunc, qui omnium primus in Italia prodiit, novum scilicet monstrum, anno „scilicet 48. Venetiis impressum, scripsi

„quæ-

(m) Vid. *Neue Zeitungen von gelehrten Sachen*, A. 1719. p. 60.

quædam Italice & reprehendi illorum „ non modo impietatem & blaſphemias, „ ſed inſcitiam quoque ſingularem. Qua- „ re haud multo poſt anno ſcilicet 1552. „ alterum Florentiæ promulgarunt, in „ quo emendarunt quidem (quod fuiſſent „ a me moniti) nonnullos errores, ſed „ novos, & quidem valde pudendos ad- „ miſerunt. Cum vero contra hunc quo- „ que ſtylum acuere zelus gloriæ Dei me „ impuliſſet, ecce tertium concinnarunt „ A. 1554. Mediolani, emendatis quidem „ aliquot ex erroribus, quos ego indica- „ veram, ſed additis interim nonnullis „ nihilo deformioribus, quam fuerant „ priores. Quid multa? Quartum quo- „ que Venetiis eodem anno 1554. edide- „ runt, quem cum vidiſſem novis quibus- „ dam ineptiis atque ſtultitiis & pene fu- „ roribus refertum, hunc quoque exci- „ piendum putavi meo ſcripto, non Itali- „ co amplius, ſed Latino. Poſtremo hoc „ ipſo ſcilicet anno 1559. Romæ fa- „ bricarunt quintum &c. „

FINIS.

Sphalmata extantiora ſic emendanda.

In Tom. V. Pag. 83. lin. 17. *Leypus*. leg. *Peypus*. P. 85. lin. 15. *Haymerni*. leg. *Haymerani*. P. 86. lin. 10. *Summarias*. leg. *Summariis*. Ib. lin. penult. *maluerit*. leg. *maluit*. p. 87. lin. 23. poſt *tamen*, adde *quædam*. p. 88. lin. 21. *inſenſiſſimi*. leg. *infenſiſſimi*. p. 91. lin. 16. *refertur*. leg. *referuntur*. p. 93. lin. 1. *pluraque*. leg. *pleraque*. - lin. 24. *ad marginem*. leg. *in margine*.

Errores vero typographicos in prima & tertia diſſertat. commiſſos, temporis brevitate impeditus, ipſis doctiſſimis earum Auctoribus caſtigandos permitto.

Emendanda & addenda.

In Tom. VII. p. 6. lin. 4. leg. Verum. p. 104. l. 27. Carniolæ. p. 118. l. 22. notisque pro nobisque. p. 120. l. 5. post *triumphati* add. olim. p. 178. l. 1. 2. impostura, Arithmetica philosophica. l. 32. initiationis. p. 179. l. 13. *κοσμογονία*. p. 182. l. 12. *καταχωρίσαι*. p. 187. l. 12. THOM. p. 188. l. 14. ἐπιμεληθῆναι. l. 14. ceremoniarum incredendas pro *in ceremoniarum credendas*. l. 19. & quos pro *quos*. p. 190. l. 7. eorum. l. 21. Ἴους. p. 194. add. inprimis vero multus in probandis Pythagoræ scriptis fuit LEO ALLATIUS in Diss. de scriptis Socratis p. 81. sq. p. 195. l. 18. add. & qui Allatii rationibus abunde satisfecit B. Gottfrid. Olear. in diatrib. de scriptis Socratis in Stanleji Hist. Phil. P. III. c. 18. p. 198. sqq. p. ead. lin. penult. add. & Fabric. Bibl. Gr. L. II. c. 12. p. 451. sqq. p. 196. l. 3. coævus. p. 198. l. 1. add. conf. Fabric. l. c. p. 456. pag. ead. l. 7. οὐδεὶς. l. 21. de Diis. p. 199. l. 18. add. Diogenem vero Laërtium male & contra verborum fidem ad Heracliti provocare testimonium, evidentibus rationibus probavit Cel. Fabric. Bibl. Gr. L. II. C. 12. p. 453. & ante eum Dodwellus de ætat. Pythag. p. 119. quos vide. p. 200. l. 24. 25. *στήθεσιν φυλαχθεῖσα*. p. 201. l. 7. *θυγατράσιν*. l. 18. *δοῦναι*. p. 202. l. 4. *δίδοσθαι*. p. 204. l. 2. HOLSTENIO. p. 207. l. 21. *ἴδιον*. l. ult. alium. p. 208. l. 27. *αἰνιγματῶδες*. p. 210. l. 12. add. quanquam ipsum Pythagoram, utpote Samium, verosimiliter non abhorruisse ab Jonica dialecto probe observat Cel. Fabric. Bibl. Gr. L. II. C. 12. p. 456. p. 211. l. 22. Indeque.

deque. p. 212. l. 16. Huom. pro Guom. p. 214. l. 16. delusa. p. 220. l. penult. apud hanc pro hanc. p. 225. l. 2. HIEROCL. l. 21. ex quo. p. 229. l. 4. πηγῶν. p. 232. l. 16. ἀῤῥενοθηλυς. p. 233. l. 7. laudavimus. p. 239. l. 24. vinculis pro cingulis. p. 244. l. 13. reminiscentia. p. 248. l. 16. numerorum. p. 263. l. 23. post *Petrus* add. Paulus. p. 295. l. 2. post *combustis* add. dissertatio. l. 13. Vallinus.

Cæterum δ loco θ pluribus in vocabulis typothetarum incuria adhibuit, distinctiones item sæpe perperam posuit, ac literas majusculas cum minoribus mutavit, & vice versa.

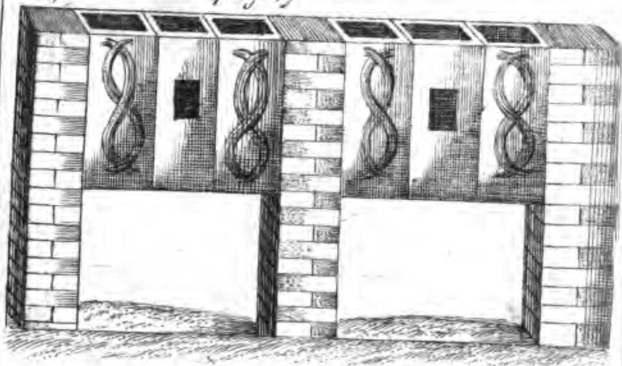

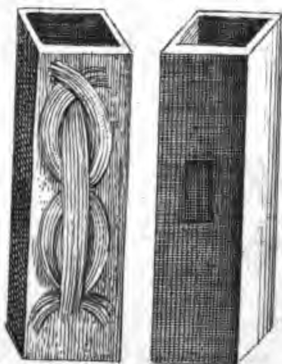
pag. 27.

1.

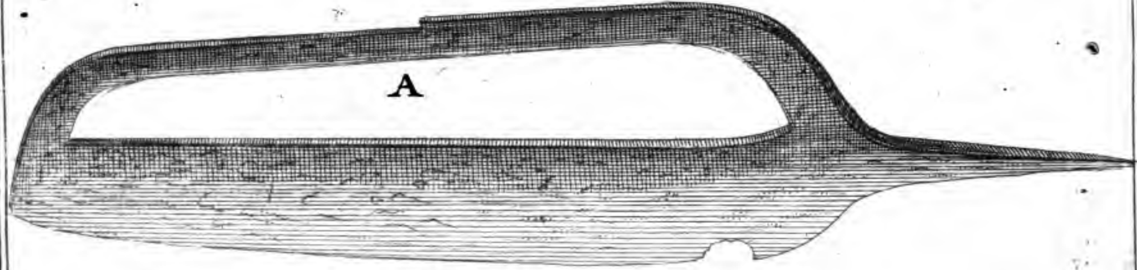
2 *pag. 29*

pag:32

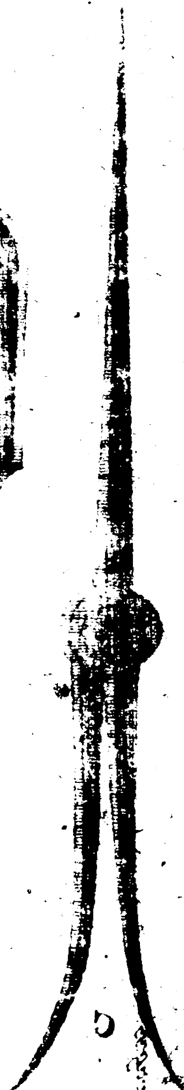

B
pag. 2c.

C
pag3c

pag. 4.
D.

pag34.
E

pag.

F LEGXICPF

pag. 49.

G LXXI·S·C·VI

pag. 49.

H L·XXI

pag. 50.

I L·XXIC·

pag. 51.

K L·XXIS

pag. 55.

L

pag. 56.

M

